Abdullah Özkan

Başlangıcından Cumhuriyete

Türk Şiiri Antolojisi

2

671 Şair
1650 Şiir

BOYUT DOSYA YAYINLARI
BOYUT YAYIN GRUBU

BOYUT DOSYA YAYINLARI

BAŞLANGICINDAN CUMHURİYETE TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

Abdullah Özkan

Genel Yönetmen
BÜLENT ÖZÜKAN

Genel Müdür
NİLGÜN ÖZÜKAN

Genel Sanat Yönetmeni
MURAT ÖNEŞ

Metin yazımı, Redaksiyon ve Düzelti
NECDET ZEYBEK

Katkıda Bulunanlar
SEVGİ ÖZKAN
OKTAY MERT

Görsel Bölüm-İletişim
HASAN TAVİLOĞLU

Tasarım ve Grafik Uygulama
NİMETULLAH AKPOLAT
ŞEBNEM AKGÖL

Baskı
BOYUT MATBAACILIK A.Ş.

Matbaacılar Sitesi 1. Cadde No:115
(Milliyet Gazetesi Arkası)
34560 BAĞCILAR/İSTANBUL
Tel : 0212 629 53 00 (pbx)
Faks : 0212 629 05 74-75

info@boyut.com.tr

BOYUT YAYIN GRUBU

Başlangıcından Cumhuriyete

Türk Şiiri Antolojisi

2

• 671 ŞAİR • 1650 ŞİİR

BOYUT DOSYA YAYINLARI
BOYUT YAYIN GRUBU

2.Cilt İÇİNDEKİLER

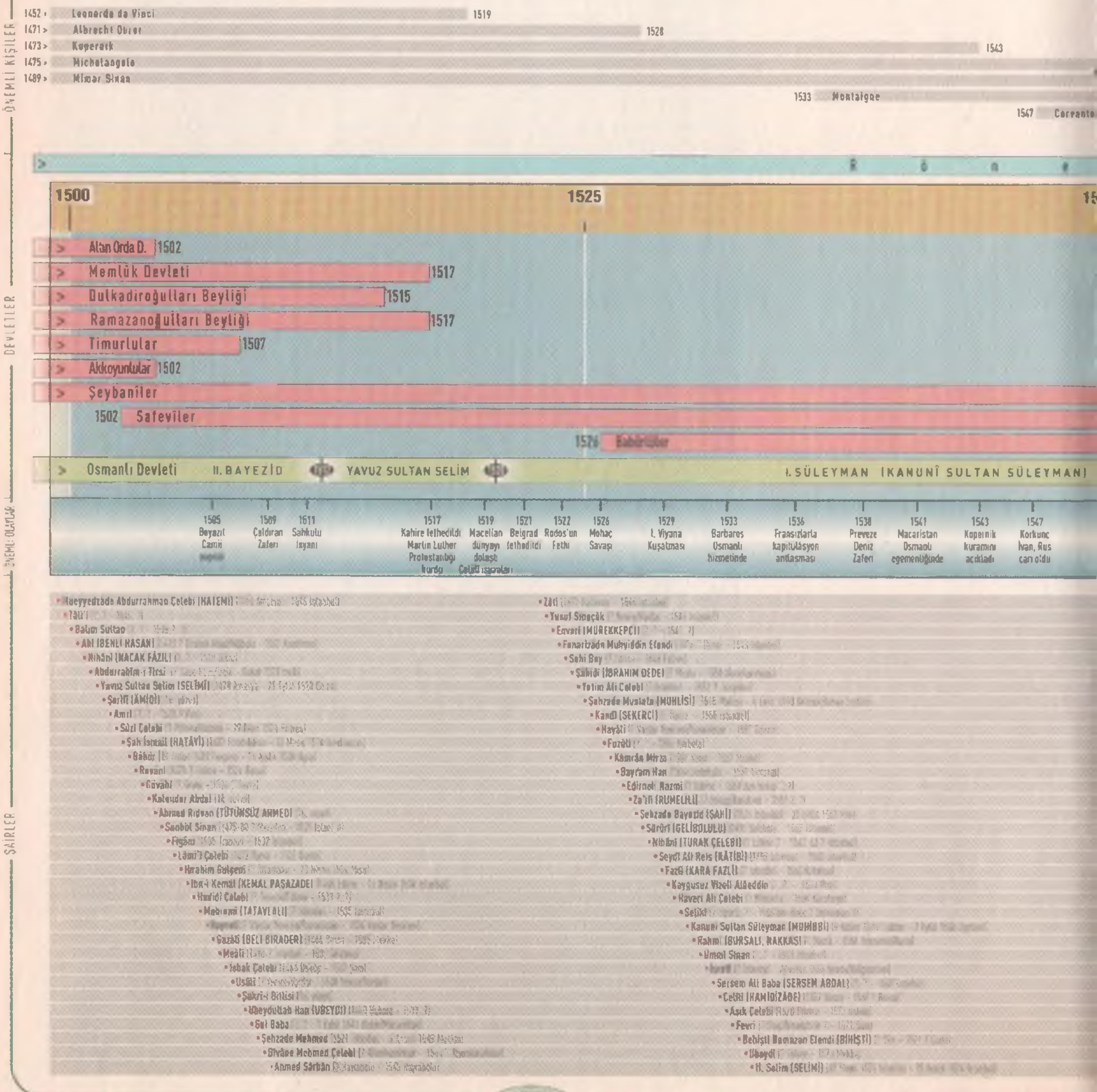
16. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI

16. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI

Bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu, sınırlarını doğuda İran'dan batıda Macaristan'a, kuzeyde Kırım'dan güneyde Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'ya kadar genişletmiş; Osmanlı kültürü Rumeli'de yerleşmiş; Selânik, Üsküp, Filibe, Sofya, Priştine gibi şehirler, kültür ve sanat merkezi olarak önemini sürdürmüştür.

Bu dönemde Azerbaycan, Safevîlerin idaresi altındadır. Safevî hükümdarı Şah İsmail yaptığı savaşlar sonucu Horasan, Irak ve İran'ı da hâkimiyeti altına almış, Özbek hükümdarı Şeybanî Han'ı da yenen Şah İsmail kısa sürede Osmanlı İmparatorluğu için tehlike olabilecek büyüklükte bir devletin hükümdarı durumuna gelmiştir. Türk edebiyatının en parlak dönemi olan bu yüzyılda her sahada ve Türkçenin her lehçesinde ünlü şair ve yazarlar yetişmiş, Doğu Türkçesinde Babür, Azerî Türkçesinde Fuzûlî, Osmanlı Türkçesinde Bâkî, yalnız yüzyılın değil, tüm zamanların en seçkin simâları olmuşlardır.

Bu dönemde Türk şairleri, kendi duyuş ve düşüncelerini, toplumun yaşayışını, geleneklerini, Türkçenin dil varlığı içerisinde yer alan atasözlerini, deyimleri ve diğer millî unsurları, ortak İslâmî malzemeyle yoğurup İran şiirinden ayrı bir Türk şiiri yaratmışlardır. Arapça ve Farsçanın Türk dili üzerindeki etkisi bu yüzyılda daha da artmış, bu durum, özellikle bazı mensur eserlerde, dili anlaşılmaz hâle getirmiştir. Bu yüzyıldan itibaren, Türkçenin aruza uydurulması için, Farsça, Arapça kelime ve tamlamaların şiir dilimize girmesi yanı sıra dilde artmış olan yabancı kelime kullanımına karşı bir tepkinin doğduğu da görülür. Edebiyat tarihimizde, "Türki-i Basit" olarak bilinen bu akımın temsilcileri, Tatavlalı Mahremî ve Edirneli Nazmî'dir.

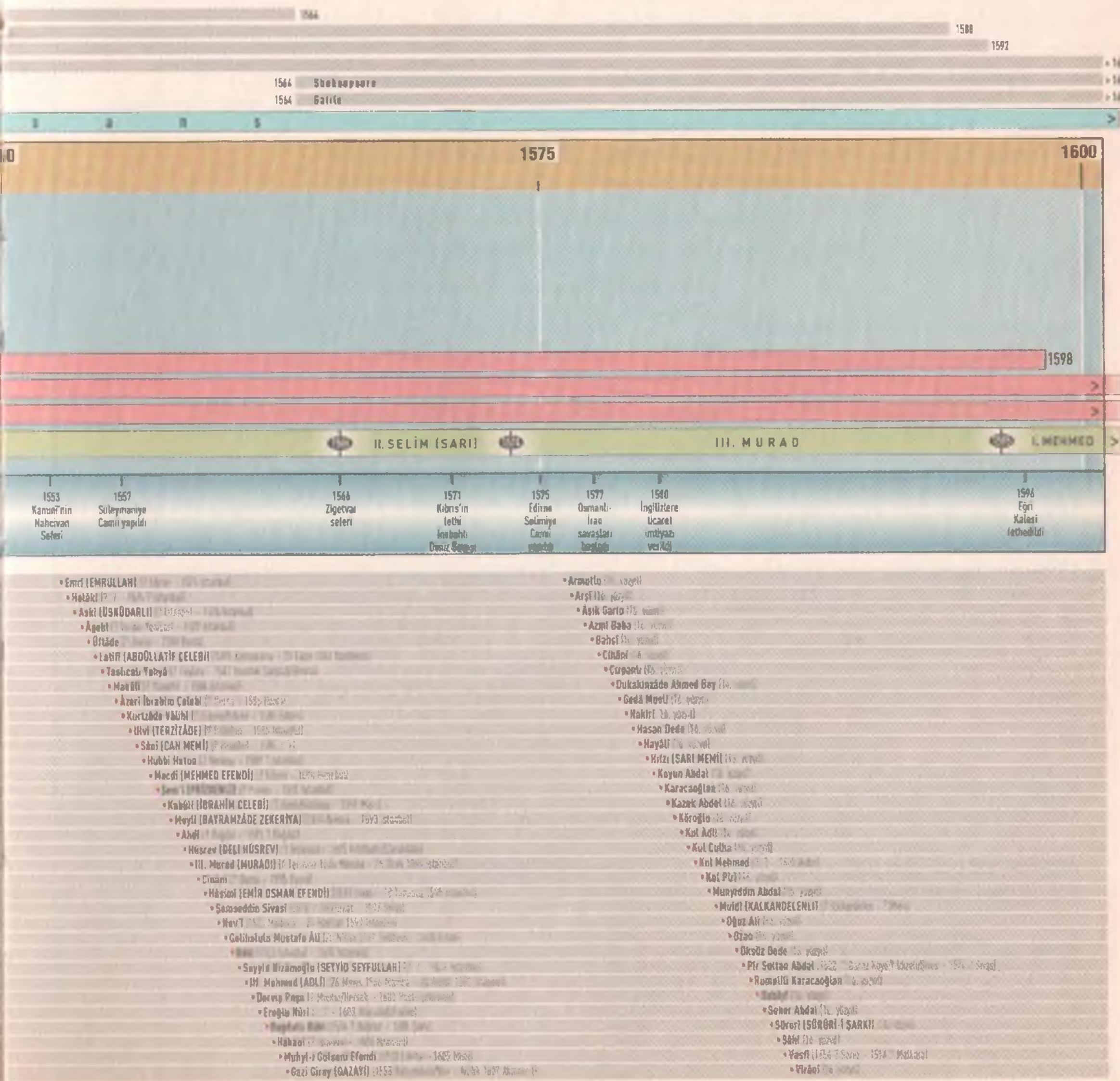

Osmanlı padişahlarının şiir ve edebiyatla ilgilendiği ve bizzat kendilerinin de şiir yazdığı bu yüzyılın padişah şairleri, Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad'dır.

Mesnevî alanında başarılı ürünlerin ortaya konduğu 16. yüzyılda, İran edebiyatından gelen klasik konular yanı sıra; dinî, ahlâkî, tasavvufî hikâyeler, hilye ve mevlidler, hadis-i erbain çevirileri, şehrengizler, sakinâmeler, fetihnâmeler vb. pek çok eser yazılmış, bu yüzyılda sayıları artmış olan şehrengizler ise, yerlileşme eğiliminin bir sonucu olarak edebiyatımızdaki yerini almıştır.

Azerî Türkçesiyle ve Hatâyî mahlâsıyla şiirler söyleyen Şah İsmail, Doğu ve Orta Anadolu halkı üzerinde büyük etkiler yaratmış; tasavvufî halk şiirinin bu devirki en mühim siması olan Pîr Sultan Abdal, hece vezniyle koşma ve semâî şeklinde ve saz refakatindeki nefesleriyle, yalnız batınî düşünceleri değil, maddî aşkı, maddî ıstırabı, tabiatı, köy hayatını, şahsî duygularını şiirlerine aksettirmiştir. Saz şiirinde ise Köroğlu, Kul Himmet, Karacaoğlan, Geda Musli, Kul Çulha, Öksüz Dede, Sürûrî, bu yüzyılın en önemli şairlerindendir. Bu devirde kökü çok eski çağlara (Göktürklere) kadar giden Köroğlu Destanı yeni ve İslâmî bir şekil almaya başlamış, yerli hayatın sosyal ve siyasî olaylarına göre birtakım değişiklikler yapılarak günümüze dek yaşatılmıştır.

KAYNAKLAR : **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.107; **Faruk Kadri Timurtaş,** *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.245; **Mine Mengi,** *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.152; **Vasfi Mahir Kocatürk,** *Türk Edebiyatı Antolojisi*, Ankara 1961, s.9, **M. Orhan Soysal,** *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, İstanbul 2002, s.377.

Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi (HATEMÎ)

(1456 Amasya – 1516 İstanbul)

Dedesi Şemseddin Müeyyed Çelebi'nin adından dolayı Müeyyedzâde lâkabıyla tanınır. Babası Ali Çelebi, şehzadeler şehri olarak bilinen Amasya'da Bayezid'in nişancılığını yaptığından iyi bir öğrenim gören Abdurrahman Çelebi, bu arada Şehzade Bayezid ile tanıştı ve yirmi yaşlarındayken onun nedîmi oldu. Fakat şehzadeyle olan bu yakın arkadaşlığı, bazı çevrelerce şehzadeyi kötü alışkanlıklara sürüklediği şeklinde değerlendirilerek şehzadenin babası Fatih Sultan Mehmed'e asılsız ihbarlarda bulunuldu. Bunun üzerine padişah, Müeyyedzâde'nin idam edilmesi için Amasya'ya bir ferman gönderdi. Durumu öğrenen Bayezid, Müeyyedzâde'nin kaçmasına yardımcı oldu ve bu arada babasından özür diledi. Önce Halep'e, daha sonra Şiraz'a giden Müeyyedzâde, Celâlüddin-i Divâni'nin öğrencisi oldu. Bayezid tahta geçince 1483'te İstanbul'a geldi. İlk olarak Kalenderhane medresesi, bir süre sonra da Sahn-ı Seman müderrisliğine atandı; bu görevini, 1494'te terfi ettirildiği Edirne kadılığına dek sürdürdü. 1501'de Anadolu Kazaskeri oldu. 1511'deki bir yeniçeri ayaklanması sırasında evi yağmalandı. Olay sonrası emekliye ayrıldıysa da 1512'de I. Selim'in tahta geçişiyle Karaferye kadısı, 1513'te de Rumeli Kazaaskeri oldu. I. Selim'le birlikte Çaldıran Savaşı'na katıldı, sefer sonrası görevden ayrıldı. Bir fıkıh âlimi olan Müeyyedzâde, meslekî eserler yanı sıra Hatemî mahlâsıyla şiirler de yazmıştır. O dönemde sarayda görevli olan Mihri Hatun'un şiir yazmasında da etkileri olduğu belirtilmektedir. Tezkirelerde, Farsça, Arapça ve Türkçe şiirleri olduğu kayıtlıdır. Osmanlılarda ilk özel kütüphane sahibi olduğu ve 7000 cilt kitabı bulunduğu belirtilir. Bilinen 12 yapıtından başlıcaları, bir fetva derlemesi olan ve **Müeyyedzâde Cöngü** diye adlandırılan **Mecmuaü'l-Fetava** ile kişisel düşüncelerini içeren **Risale fi Tahkikü'l Küretü'l Mudahraca**'dır. Ayrıca mantık ve felsefeyle ilgili risaleleri de vardır.

K A Y N A K L A R

- **E. J. Wilkinson Gibb,** *Osmanlı Şiir Tarihi,* 1 Cilt, (Tercume: Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s.319.
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 3. Cilt, İstanbul 1982, s.618.
- **İskender Pala,** *Divân Şiiri Antolojisi,* İstanbul 1999, s.290.
- **Sennur Sezer,** *Türk Safo'su Mihrî Hatun, (Belgesel Anlatı),* Milliyet Yayınları, İstanbul 1997, s.126.
- **Latifi,** *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin),* Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.383.

I

GAZEL

Çâk olan dest-i cefâ ile girîbânımdır
İlişen hâr-ı gam u mihnete dâmânımdır

Ayrılığın eliyle yırtılan yakamdır.
Üzüntü ve sıkıntı dikenine takılan eteğimdir.

Eşk-i çeşmiyle hadengini suvarsa n'ola kim
Bağ-ı sinemde biten serv-i hırâmânımdır

Gözünün yaşıyla kirpiğinin okunu sulasa ne olur?
O benim göğsümün bağında yetişen servi salınışlımdır.

Tîğ-ı müjgânına cân vermesi sehl idi eger
Ol cefa-pîşe bir agız dese kurbanımdır

Kirpiğinin kılıcına can vermesi kolaydı;
Eğer o zulmeden sevgili bir kez, o benim kurbanımdır deseydi.

KAYNAK : Latîfi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.383.

KAYNAK : Sennur Sezer, *Türk Safo'su Mihrî Hatun, (Belgesel Anlatı)*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1997, s.126.

II

İçelim içelim şarâb içelim
Nice bir sûfî sâfî âb içelim

Sofuların sadece su içmesi gibi,
İçelim içelim durmadan şarap içelim.

Ahirette olur şarâba hesâb
Biz anı bunda bî-hesâb içelim

Şarabın hesabı ahirette olur,
Biz onu burada hesapsız içelim.

KAYNAK : Latîfi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.384.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Tâli'î

(?, ? – 1515, ?)

Yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Tezkirelerde verilen bilgiler birbirinden oldukça farklı olup, doğum yerinin Kastamonu ya da Manisa olduğu belirtilir. Yavuz Sultan Selim döneminde yaşadığı, Necatî ve Sunî ile birlikte II. Bayezid'in oğlu Şehzade Mahmud'un maiyetine girdiği ve onun defterdarlığını yaptığı bilinmektedir. Şehzadenin ölümü üzerine yeniçeri kâtibi oldu; Yavuz Sultan Selim tarafından İran seferinin yazılmasına memur edildi ve padişahın meclislerine katıldı. Amasya'daki yeniçeri ayaklanmasından kısa bir süre önce de öldü. Sehî Bey'e göre, mezarı İstanbul'dadır. Ve yine kaynakların belirttiğine göre, Necatî tarzında şiirler yazan Tâli'î, bu tarzın özelliği olarak, atasözü ve deyimlere şiirlerinde bolca yer vermiştir. Şiirlerine tezkire ve mecmualarda sıkça rastlanmakta olup bir **Dîvân**'ı olduğundan söz edilirse de ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.219.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1093.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.215.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.154.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.372.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.458.

GAZEL

Ne bir dilber bulurum ben güzeller içre senden yeg
Ne bir âşık bulursun sen cihân içinde benden yeg

İşitdük cenneti zâhid kapundan yeg dürür dermiş
Benüm çok sevdügüm gurbet kaçan olur vatandan yeg

Bize sen hulle-i sündüsle sôfi iftihâr etme
Bilürüz âhiret donunı biz olmaz kefenden yeg

Getür sâkî mey-i gülgûn bahâr eyyâmıdur zîrâ
Şarap içmege yer yokdur bu gün sahn-ı çemenden yeg

Aceb mi Tâli'î erse kemâle lûtf-ı eş'ârun
Ki tâb-ı nâzükün Hassan nedür bil i hasenden yeg

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.219.

Ne bir sevgili bulurum güzeller arasında senden daha iyi,
Ne bir âşık bulursun dünyada benden daha iyi.

Softanın, cenneti senin kapından daha üstün tuttuğunu işittik.
Benim çok sevdiğim gurbet, ne zaman vatandan daha iyi olur?

Sen bize ipek cennet elbisesini övme sofî,
Biz, ahiret elbisesinin kefenden daha iyi olmadığını biliriz.

Gül renkli şarabı getir sakî, çünkü bahar mevsimidir.
Bugün şarap içmek için çimenlerden daha iyi yer yoktur.

Tâli'î, şiirlerinin güzelliği olgunluğa erse şaşılır mı?
Çünkü ince, şairlik yaradılışın yanında şair Hassân nedir ki?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Balım Sultan

(?, ? – 1516 ?, ?)

Bektaşîlerce Hacı Bektaş-ı Velî'den sonra ikinci Pîr (Pîr-sanî) olarak kabul edilir. Hızır Balı ya da Balı Sultan adıyla da anılır. Hacı Bektaş-ı Velî'nin evlât edindiği Kadıncık Ana'nın torunlarından Mürsel Baba'nın oğlu olarak bilinir. Dimetoka'da bir tekkenin şeyhiyken, 1501'de II. Bayezid, onu Kırşehir'deki Hacı Bektaş tekkesinin başına getirmiştir. Bektaşîlik tarihinin ikinci dönemi Balım Sultan ile başlar. Bektaşî tarikatında önemli değişiklikler yapan Balım Sultan'ın edebiyat tarihi açısından önemi, Alevi-Bektaşî edebiyatına düşünceleriyle farklı bir boyut getirmesidir. Ayrıca, hiç evlenmeyerek tekkelerde yaşayan "mücerret dervişler" teşkilâtını kurmuştur. Bu akımın etkisinde kalan dervişler, dünya zevklerinden uzak durup tarikat işleriyle uğraşır, "terk" ve "tecrit" belirtisi olarak kulaklarına demir halkalar takarlardı. Balım Sultan'dan günümüze kalmış hiçbir eser olmadığı gibi bazı şiirlerin kendisine aidiyeti de tam olarak belirlenememiştir. Bu konuda Abdülbâki Gölpınarlı (Alevî-Bektaşî Nefesleri, İst. 1963) ve M. Tevfik Oytan (Bektaşîliğin İçyüzü, İst. 1979) tarafından yapılmış iki çalışma vardır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.240.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 198[illegible], s.32
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.186.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.131.
- **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.27.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.9, 23.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 5. Cilt, İstanbul, s.17.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.305.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.166.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevî Bektaşî Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.121.
- **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.152.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 2. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.733.
- **M. Tevfik Oytan**, *Bektaşiliğin İçyüzü*, (7. Basım), İstanbul 1979, s.165.

I

Evvel baştan Muhammed'e salavat
Arif isen bu manayı ver imdi
Şeriattır tarikattır marifet
Hakikatten bize haber ver imdi

Yahşilerle konuş yaramazdan kaç
Ma'rifetin varsa gel gevherin saç
Al bu dört kilidi dört kapuyu aç
Ev içinden bize haber ver imdi

Dikensiz develik nereden bitti
Bu dört kilid anın dibinde yitti
O ne nesne idi cihanı yuttu
Cihanı yutandan haber ver imdi

Şâh-ı Merdan gibi ere tapanın
Kim idi bekçisi o dört yapunun
Muhammed bekçisi o dört kapunun
Ev içinden bize haber ver imdi

Balım Çoklar ile sohbet edübdür
Bu yola erkâna emek verübdür
Gidin görün pîrim nerde durubdur
Pîr olduğu yerden haber ver imdi

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.33.

SÖZLÜK

yahşi : İyi.
yol, erkân : Eğitim, düzen.
gevher : Öz.
ma'rifet : Ustalık, yetenek.
imdi : Şimdi.

II

El ele tutuşup gidelim kardeş
Muhammed Ali'nin yoludur bu yol
Cümlemiz bir vücud olalım kardeş
Muhammed Ali'nin yoludur bu yol

Dertliler derdinin pazarıdır bu
Merdane mertlerin asarıdır bu
Gerçek erenlerin eseridir bu
Muhammed Ali'nin yoludur bu yol

Mürşid-i kâmilden guşeyle pendi
Hıfzeyle gönlünde her ne kim dedi
Cem olup erenler meydana geldi
Muhammed Ali'nin yoludur bu yol

Yakup gibi ağla Kenan olasın
Sabret Yusuf gibi zindan olasın
Kul edip nefsini Sultan olasın
Muhammed Ali'nin yoludur bu yol

Erenler yoluna gitmek böyledir
Balum'da mihrabı kuldur, köledir
Derdiğide cem et erenlere ver
Muhammed Ali'nin yoludur bu yol

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.32.

SÖZLÜK

pend : Söz.
guş etmek : Dinlemek.
hıfz : Saklamak, tutmak.
asar : Eserler.

III

Biz Urum Abdallarıyız
Maksudumuz yârdır bizim
Geçtik ziynet kabâsından
Gencînemiz erdir bizim

Dâim kılarız biz zârı
Harceyleriz elden varı
Dost yoluna verdik seri
Münkirimiz hârdır bizim

Aşk bülbülüyüz öteriz
Râh-ı Hakka yüz tutarız
Mânâ gevherin satarız
Mürşidimiz vardır bizim

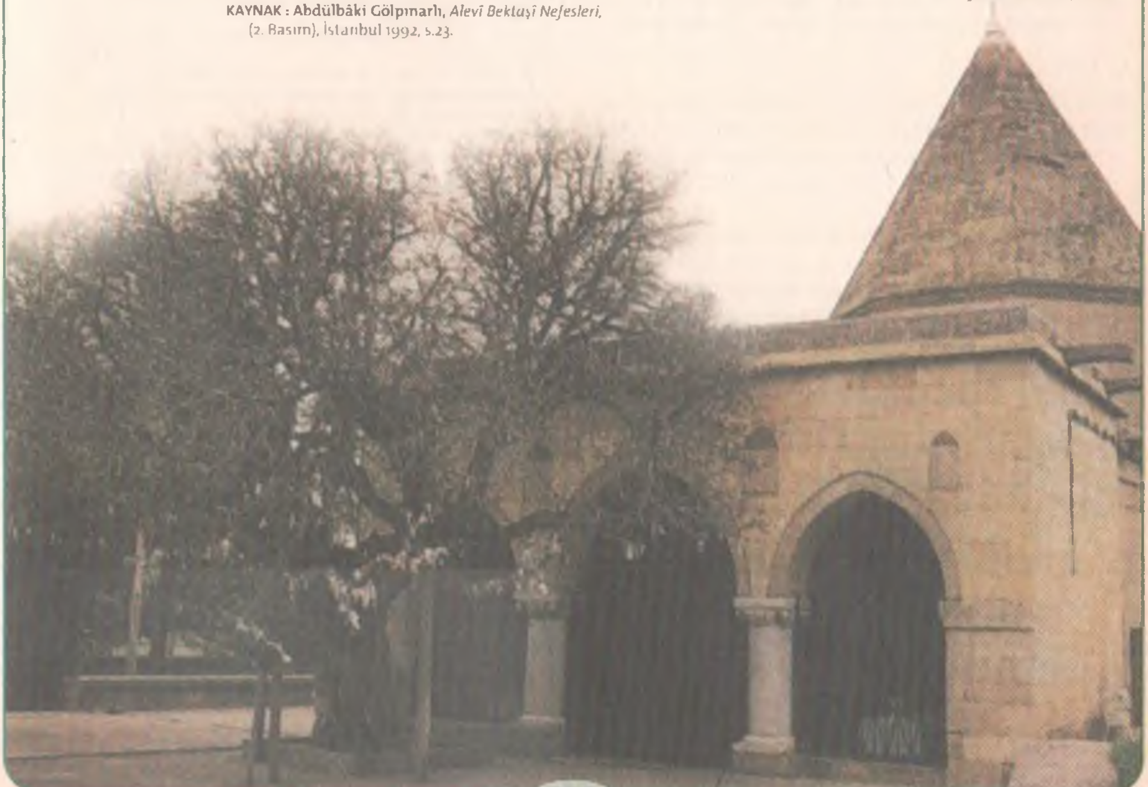
İstivâyı gözler gözüm
Seb'almesânîdir yüzüm
Enel-Hakkı söyler sözüm
Mi'râcımız dârdır bizim

Haber aldık muhkemâttan
Geçmeyiz zâttan sıfâttan
Balım nihan söyler Haktan
İrşâdımız sırdır bizim

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.23.

SÖZLÜK

maksud : Erek, istek.
kabâ : Giysi.
gencine : Hazine.
zâr : İnilti, ağıt.
hâr : Diken.
zât : Tanrı'nın özü.
sıfât : Tanrı niteliği.
istivâ : Eşit olma, denk olma.
nihan : Gizli.
Seb'almesânî : Yedi âyet, Fatiha sûresi.
münkir : İnkar eden, kabul etmeyen.

Hacıbektaş'taki Balım Sultan Türbesi – Nevşehir
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 5. Cilt, İstanbul, s.18.

Ahî (BENLİ HASAN)

(1473 ? Tirsinik köyü/Niğbolu – 1517 Karaferye)

Seydi Hoca adlı bir tüccarın oğludur. Şiirlerinde "Ahî" mahlasını kullandı. Yanağındaki ben nedeniyle Benli Hasan lâkabıyla tanınır. Babasının ölümünden sonra ticaretle uğraştı. Annesinin başka biriyle evlenmesine tepki olarak memleketini terketti ve İstanbul'a geldi. Medrese öğrenimi gördü. Müderrislik yaptı. Bir yandan da edebiyatla uğraşarak başarılı mesnevî ve gazeller yazdı. Şeyhî'nin "Husrev ü Şîrîn" mesnevîsine "Şirin ü Perviz" adlı, tamamlayamadığı bir nazire yazdı. Bu şiiri Yavuz Sultan Selim tarafından beğenildi ve ödül olarak Bursa Bayezid Paşa Medresesi'ne atandı. Ancak, Kazasker Zeyrekzâde'nin sözüne uyarak bu görevi kabul etmeyince padişahın gözünden düştü. Daha sonra Necati'nin, padişahın zalim, etrafında bulunanların da ikiyüzlü olduklarını işleyen redifli gazeline bir nazire yazdı. Padişahın buna kızması nedeniyle uzun bir süre bekletildikten sonra Karaferye Medresesi'ne atandı. Burada bulunduğu yıllarda şair Haverî'nin kız kardeşi ile evlendi, ancak kısa bir süre sonra 45 yaşlarındayken öldü. Kaynaklarda, zamanın en güçlü şarap ve meyhane şiirleri yazan şairleri arasında gösterilen Ahî'nin gazellerine Muhibbî ve Bâkî tarafından nazireler yazılmış olması, şiirinin etkilerinin hayli yaygın olduğunu göstermektedir.

Dîvân'ın ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.527

E S E R L E R İ

Dîvân : Tam değildir. İstanbul Üniversitesi ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde nüshaları vardır. Ahî Dîvânı, Necati Sungur tarafından derlenerek Ankara'da 1994 yılında yayımlanmıştır.

Hikâyet-i Şirin ü Perviz ve Rivayet-i Gülgûn ü Şebdiz : Seyhî'nin "Husrev ü Şîrîn" adlı eserine nazire olarak yazılmışsa da yarım bırakılmıştır.

Hüsn ü Dil : İranlı şair Fettah-i Nişâbûrî'nin aynı adlı eserinin çevirisidir. Lamiî'nin mesnevîsine nazire olarak yazılan bu eser de ölümü üzerine yarım kalmıştır. Hüsn ü Dil, Lamiî Çelebi'nin eserinden üstün bulunmuş ve Anadolu sahasında yazılanların en güzeli olarak kabul edilmiştir. Kütüphanelerde 30'u aşkın yazmasının bulunduğu eser 1870'te Çaylak Tevfik tarafından yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.218.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.210.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.168.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.149.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.234
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.44
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.527.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.543.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.195.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.182.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 4*, İstanbul 1949, s.65.
- *Latifî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.89
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.20.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.173

I

Bağrına taşlar basub ben hasteyiçün tağlar	*Ben hasta için, bağrına taşlar basar dağlar.*
Kabrüm üzre saçların çözmiş bulıtlar ağlar	*Mezarımın üstünde saçlarını çözmüş bulutlar ağlar.*
Şol kerem itmiş ki cûy-i nevbahâr-ı hüsn-i dost	*Dost güzelliğinin ilkbahar ırmağı yardım etmiş de*
Deşt-ü sahralarda zencirin sürür ırmağlar	*Çölde zincirlerini sürür gezer ırmaklar.*
Nice bir kocsun seni altun beneklu câmeler	*Neden böyle sarılsın sana altın benekli giysiler?*
Nice bir yaksun beni bu kanlu kanlu dağlar	*Neden böyle yaksın beni bu kanlı kanlı yaralar?*
Ben bu gurbet-hâne-i firkatde eylerüm sefer	*Ben bu gurbet evinde yolcu olurum.*
Yaşlarum kanlu sular gibi yolumi bağlar	*Yaşlarım kanlı sular gibi yollarımı bağlar.*
Su gibi çağlar geçer ömrüm güzellik çağda	*Bu güzellik çağında ömrüm su gibi çağlar geçer.*
Sanma Ahî sen benüm eşk-i revânum çağlar	*Ey Ahî sanma ki akan gözyaşım çağlıyor.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.220.

(Bugünün diliyle anlatımı: Oktay Mert)

II

Ne nakş eder bizim ile nigârı gördün mü *Ne fitneler koparır rûzigârı gördün mü*	*Bizimle oynayan, alay eden o güzeli gördün mü?* *Ne büyük fitneler koparan o rüzgârı gördün mü?*
Direk direk dikilirken kapında dud-u dilim *Alem alem göğe ağan şerarı gördün mü*	*Gönlümün âhı, kapında direk direk dikilirken* *Bayrak bayrak göğe yükselen kıvılcımları gördün mü?*
Bu kanlı kanlı yaşımdan revan olan göz göz *Bu çeşme çeşme akan cuybarı gördün mü*	*Bu kanlı kanlı gözyaşımdan akıp göz göz olan* *Gürül gürül akan nehri gördün mü?*
Kaçıp kaçıp da ıraktan dönüp dönüp yüzüme *Kıya kıya bakan ol gamze-kârı gördün mü*	*Kaçıp kaçıp da uzaktan dönüp dönüp yüzüme* *Kıya kıya bakan o gamzeliyi gördün mü?*
Sorar eriştiğine Ahî gözyaşın döküp *Kaba-yı sürh ile ol gül-ızârı gördün mü*	*Ahî gözyaşı dökerek her rastladığına soruyor:* *Kırmızı elbiseli o gül yanaklıyı gördün mü?*

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

KAYNAK : **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.351.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Saçlarun çözsün bulutlar ra'd kılsun nâleler *Kabrüm üzre haşre dek yansun köyünsün lâleler*	*Bulutlar saçlarını çözsün, gök gürültüsü feryatlar edip ağlasın.* *Mezarımdaki lâleler, kıyamete dek yanıp bağırlarını dağlasınlar.*
Şâh-ı gül devrânıdur yolsun yopursın bâd-ı subh *Gonca-i servün ayağına su döksün jâleler*	*Şimdi gül dalının buyruk zamanıdır, sabah rüzgârı yolunsun.* *Çiğler de servi fidanının ayağına su döksün.*
Hastalıkdan şöyle tenhâyım bu gurbethânede *Penbe ile ağzuma su damzırur tebhâleler*	*Bu dünyada öylesine yapayalnız kalmış bir hastayım ki,* *Dudağımdaki yaralar pamukla ağzıma su damlatır.*
Kan yudup ölenlerin derd-i derûnun yazmağa *Bir varakdur lâlenün ağzında her pergâleler*	*Kan yutup ölenlerin gönül dertlerini yazmak için* *Lâlenin ağzındaki her parça (yaprakları) bir kâğıttır.*
Şol kadar od yakdı âhum başlarına Ahî kim *Göklere ağdı geçüp bundan figân u nâleler*	*Ey Ahî, âhım, başlarına o kadar ateşler yaktı ki,* *Bağırıp çağırmalar buradan geçip göklere çıktı.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Muzaffer Reşit–Nermi Ocaklı**, *Başlangıcından Bugüne Türk Şiiri: 1, Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1958, s.18.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Nihânî (NACAK FÂZIL)

(?, ? – 1519 Hicaz)

Arnavut asıllı bir köledir. Asıl adı Fâzıl olup Nacak Fâzıl lâkabıyla tanınır. Aynı devirde Nihânî mahlâsıyla anılan birçok şairin bulunması karışıklığa yol açmaktadır. Medrese öğreniminden sonra Hacı Hasanzâde'ye danişment ve mülâzım, ardından hocasının yaptırdığı medreseye müderris oldu. Üsküp İshakiye, İstanbul Mustafa Paşa ve Rüstem Paşa medreselerinde çalıştıktan sonra bir ara tasavvufa yönelip müderrisliği bıraktıysa da yeniden görevine döndü ve Yavuz Sultan Selim döneminde Hicaz'da öldü. Yapıtlarından anlaşıldığına göre,dönemin önemli şairlerindendi; Türkçeyi yabancı aksanıyla konuşmasına rağmen güzel şiirler yazdı ve Mısır'ın fethiyle ilgili bir kasidesi Yavuz Sultan Selim tarafından çok beğenildi. Basılmayan bir **Dîvân**'ı ve Gazâlî'den çevirdiği **Tercüme-i Minhacü'l-Âbidîn** adlı bir yapıtı vardır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, Istanbul 1986, s.213
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.917
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, Istanbul 1999, s.368.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.547.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzumâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.541
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.150.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.340.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.345
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.222.

I

Sevme şehrî güzeli ger meh-i tâbân ise de
Verme hercâyîye dil mihr-i dırahşân ise de

Sana serkeşlik edüp gayrıya mâil olanun
Geç hevâsından eger serv-i hırâmân ise de

Hâra hemdem oluban bağrunı pür-hûn edenün
Gele bakma yüzine bir gül-i handân ise de

Seni bîmâr edüp el derdine timâr edenün
Hastası olma sakın âfet-devrân ise de

Ey Nihânî ruhı her cem'i münevver kılanın
Olma pervânesi ger şem'-i şebistân ise de

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.222.

Şehirli güzeli sevme, yüzü parlak ay gibi olsa da,
Parlayan güneş de olsa hercâyiye gönül verme.

Sana dikbaşlılık edip de, başkasının önünde eğileni,
Servi boylu da olsa ondan vazgeç.

Dikenle arkadaş olup bağrını kanla dolduran
Açılmış bir gül bile olsa gel yüzüne bakma.

Seni hasta edip başkalarının derdini giderenin
Âfet-i devrân (çağın en güzeli) olsa da hastası olma.

Ey Nihânî, yanağının ışığı her meclisi aydınlatanın
Yatak odası mumu da olsa pervanesi olma.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Bildüm âhır cihânı n'olsa gerek
Bâğ-ı ömrün bahârı solsa gerek

Tıfl iken gonce nâ-resîde henüz
Bergini bâd-ı serd yolsa gerek

Mâl u genc ü hazîneye doymaz
Gözlerün toprağ ile tolsa gerek

Gurre olma inende hüsnüne kim
Reng-i rû kalmayıp bozulsa gerek

Âkıl isen sonum fikr et kim
Ey Nihânî yarın sorulsa gerek

Durma zikr et Nihânî Hakk'ı bugün
Erte bir gün dilün tutulsa gerek

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.222.

Dünya sonunun ne olması gerektiğini bildim.
Ömrümün baharı solsa gerek.

Henüz yetişmemiş goncayı çok küçükken,
hoyrat rüzgâr, yaprağını yolsa gerek.

Mala ve hazine dolusu paraya doymaz,
gözlerin toprakla dolsa gerek.

Kibirli olma, güzelliğin sona erdiğinde,
yüzünün rengi kalmayıp bozulsa gerek.

Akıllıysan sonunu düşün ki,
ey Nihânî, yarın sorulsa gerek.

Nihânî, durma, Allah'ı an bugün.
Daha sonraki bir gün dilin tutulabilir.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Abdurrahîm-i Tirsî

(? Tirse Köyü/İznik – Şubat 1520 İznik)

İznik yakınlarındaki Tirse Köyü'nde doğduğundan Tirsî lakabıyla tanınır. Aynı köyde imamlık yapan babası Bayezid-i Fakîh ise, Bolulu İsfendiyaroğlu Ahmed Bey'in akrabalarındandır. Henüz çocuk yaştayken babasıyla birlikte gittiği İznik'te Eşrefoğlu Rûmî'nin sohbetlerinde bulundu ve bu sohbetlerden oldukça tat aldı. Daha sonra babasının izni alınarak Eşrefoğlu tarafından büyütülüp yetiştirildi. 1469'da Eşrefoğlu'nun vefatından sonra Eşrefiye dergâhına postnişin olan Tirsî, şeyhinin tek kızı Züleyha Hatun'la evlendi ve ölünceye dek İznik'te kalıp ömrünü irşadla geçirdi. Öldüğünde yerini, oğlu Pîr Hamdi Efendi ve daha sonra torunları aldı; böylece Eşrefiye tarikatı, Tirsî'nin torunları tarafından devam ettirildi. Yûnus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî'den etkilenip hece vezni ve sade bir dille şiirler yazan Tirsî, şiir yanı sıra musikiyle de ilgilendi. Kimi şiirleri bestelenip uzun yıllar Kadirî dergâhlarında okundu. Bir **İlâhiyat Dîvânı** olduğundan söz edilirse de ele geçmemiştir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.299.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.241.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.29.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.101.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.293.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.403.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.22.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.243.

I

Yücelerden döndüreyim alçaklara gönül seni
Alçaklardan alçaklara indireyim gönül seni

Ayırayım halktan seni şöyle hâk edeyim teni
Ayaklar altına yani bırakayım gönül seni

Nice kaçarsın yabana aşk gemin urayım sana
Sürüp ol mâşûktan yana hem çalayım gönül seni

Başım gurbete urayım benlik defterin düreyim
Alnım yazısın göreyim uydurayım gönül seni

Başımın terkin urayım canımı yolda koyayım
Ne kim olursam olayım komayayım gönül seni

Yürüyeyim yâne yâne ışk odun urayım câne
Bakmayayım mâsivâye göçüreyim gönül seni

Koyayım namusu ârı taleb edeyim ol yârı
Dün gün çektireyim zârı ağlatayım gönül seni

Dost gamın alayım başa yürüyeyim kalka düşe
Vasfı dile gelmez işe uğratayım gönül seni

Sığınayım ol Mevlâ'ya yüz urayım ol âlâya
Abdurrahîm-i Tirsî'ye uydurayım gönül seni

KAYNAK : **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.241.

II

Ey dost senin derdin ile
Yürüyeyim yâne yâne
Dökeyim gözümden yaşı
Akıdayım dâne dâne

Bana seni gerek seni
Sensüz n'eylerem ben beni
Aşk şarâbı cânım cânı
İçir bana kane kane

Doldur gönlüm fikrin ile
Hem dilimi zikrin ile
Dost dost deyu aşkın ile
Çarh urayım döne döne

Eyle cismim candan uryân
Olayım yüzüne hayrân
Götür hicâbı aradan
Gösteredur cânı câne

Bu Abdurrahîm-i Tirsî
Sen sultanın eksiklisi
Seni umar kerem ıssı
Ulaşa sen hâne hâne

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.133.

Yavuz Sultan Selim (SELÎMÎ)

(1470 Amasya – 21 Eylül 1520 Çorlu)

Dokuzuncu Osmanlı padişahı olan Yavuz Sultan Selim, Sultan II. Bayezid'in oğludur. Babasının sağlığında kardeşleri Korkud ve Ahmed ile taht kavgasına girişti. Yeniçerilerin ve bazı devlet adamlarının desteğiyle 1512'de tahttan indirilen babası II. Bayezid'in yerine tahta çıktı. Daha saltanatının ilk yıllarında kardeşlerini ve yeğenlerini öldürtüp Osmanlı tahtı için oğlu Süleyman'dan başka vâris bırakmadı. Padişahlığı döneminde Doğu Anadolu'daki Şiî Alevîleri kılıçtan geçirip Şah İsmail'i Çaldıran'da yenilgiye uğrattı (1514). Suriye ve Mısır üzerine yürüdü. Memlûk ordusunu Ridaniye'de yendi; Halife Mütevekkil'i ve Kutsal Emanetler'i İstanbul'a getirdi (1517); böylece halife unvanını alan ilk Osmanlı padişahı oldu. 1521'de, Rodos, Kıbrıs ve Sicilya'ya yapacağı seferin hazırlığı sırasında sırtında çıkan Şirpençe çıbanı yüzünden öldü. Vasiyeti üzerine, oğlu Kanunî Süleyman tahta çıktı. Sert mizacı nedeniyle "Yavuz" lâkabını alan I. Selim, devlet adamlığının yanı sıra Arapça ve Farsçayı çok iyi bilir, şiir yazar; tarih, felsefe ve tasavvuf konularına ilgi duyardı. Bu arada İran ve Mısır'ı işgali sırasında birçok âlim ve sanatkârla birlikte, kütüphanelerde bulunan elyazma kitapları, beraberinde İstanbul'a getirdi. Şiirlerinde Selîmî mahlâsını kullanırdı. Yazdığı "Farsça Dîvân" 1904'te II. Wilhelm'in isteği üzerine Prof. Horn tarafından yayımlandı. Aynı dîvân, Ali Nihat Tarlan tarafından 1946'da Türkçeye çevrildi. Ayrıca I. Selim'le ilgili olarak, "Selimnâme" adı verilen çok sayıda eser kaleme alınmıştır.

Alman İmparatoru Kayzer Wilhelm'in, 1904 yılında Türk-Alman dostluğu nişanesi olarak bastırdığı Yavuz Sultan Selim Dîvânı.

(Süleymaniye Kütüphanesi)

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.168.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.117.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.498
- **Atilla Özkırımlı** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1023
- *Yavuz Sultan Selim Divânı*, (Türkçeye Çeviren) Ali Nihat Tarlan, İstanbul 1946
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.77.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen Ankara 1998, s.54.
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 1. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.134.

I

MURABBA

Gözlerin fitnede ebrûn ile enbâz mı ki
Dil asılmaga iver zülfüne canbâz mı ki
Bizi kahr eyledigin lutfuna âgâz mı ki
Neyiki şîve mi ki cevr mi ki nâz mı ki

Dili sayd etmede âlem bilir üstâdlıgın
Key sakın âleme yayılmaya bî-dâdlıgın
Bilmezem sırrı nedir bilmiş iken yâdlıgın
Neyiki şîve mi ki cevr mi ki nâz mı ki

Dil nedir nesne mi var aşk adına yakmadıgın
Aşk zencîrini gerden mi kodun takmadıgın
Beni gördükde yüzün döndürüben bakmadıgın
Neyiki şîve mi ki cevr mi ki nâz mı ki

Bu Selîmî kuluna cevri revan eyledigin
Bunca sıdkın reh-i aşkında yalan eyledigin
Yüzünü gösterüben yine nihân eyledigin
Neyiki şîve mi ki cevr mi ki nâz mı ki

KAYNAK : Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.117.

II

GAZEL

(Aslı Farsçadır)

Yine ayrılık acısı yüreğime işledi. Zaten ölmüştüm,
ayrılık beni bundan beter bir hâle getirdi.

Ne olur ölüm biraz daha çabuk gelse! Zira ayrılık ile
perişan olan bu yarım canım beni yaktı, bitirdi.

Yarabbi artık beni kurtar; bir gün belâ ve mihnet,
ertesi gün ayrılık ıstırabı... Bıktım usandım.

Âdem mülküne giderken bana yoldaş olacak hiçbir dostum yok;
bu dostluğu bana ancak ayrılık azabı yapabilir.

Ey gam, dert diyarında beni ve gönlümü yalnız bırakma.
Zira, ayrılık denen bu varlığa itimadımız yok.

Eğer bu ayrılık acısı benden başkalarına da bulaşsaydı
dünyada gönül hastalığından ölmeyen kimse kalmazdı.

Selim, canımı veriyorum; fakat, ne yazık, ayrılık o kadar cefakâr ki
beni bu bedelle bile başa baş kabul etmiyor.

KAYNAK : *Yavuz Sultan Selim Dîvânı*, (Türkçeye Çeviren) Alı Nihat Tarlan, İstanbul 1946, s.200

III

GAZEL

(Aslı Farsçadır)

O gümüşler kadar beyaz tenli serviden aşkımı
ne zamana kadar gizleyeceğim? İyisi mi, ona hâlimi bildireyim.

O periye benzeyen güzelin okundan hiş şikâyetçi değilim.
Gökten, yıldızlardan ne gelirse (kaderime) razıyım.

Ne kadar istiyorum; bir gece onun diyarında,
eşiğine başımı koyup hasret ile uyuyayım.

Bana, "Aşkımla yan ki senin derdine deva olayım" diyorsun.
Güzelim, ne emredersen onu yapayım!

Mademki gönlüm onun visalinin muhterem harimine mahrem olmadı,
Selim, onun aşkının ıstırabına katlanmaktan, o ıstırap ile bağdaşmaktan başka çare yoktur.

KAYNAK : *Yavuz Sultan Selim Dîvânı*, (Türkçeye Çeviren) Ali Nihat Tarlan, Istanbul 1946, s.232.

Şerîfî (ÂMİDÎ)

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Âmidî adıyla da tanındığından Âmidli (Diyarbakırlı) olduğu sanılmaktadır. Bursalı Tahir, "Osmanlı Müellifleri" adlı yapıtında, şairin, Mısır'a gidip oraya yerleştiğini ve 1514'te öldüğünü; Ali Emîrî ise, "Esâmi-î Şuarâ-yı Âmid" adlı eserinde, Şerîfî'nin, öğrenimini Diyarbakır'da tamamladıktan sonra İstanbul'a gittiğini ve 1523'te öldüğünü belirtir. Şerîfî, Türkçeye çevirdiği "Şehnâme" adlı eserini, 1516'da ölen Memlûk Sultanı Kansu Gavri'ye sunduğuna göre, verilen ilk bilginin daha doğru olduğu kabul edilmektedir.

ESERLERİ

Şehnâme : Firdevsî'nin ünlü eseri "Şehnâme"nin manzum Türkçe çevirisidir. On yıllık bir çalışmadan sonra 1511'de tamamlanan eser, Mısır Memlûk Sultanı Kansu Gavri'ye sunulmuştur. 58.000 beyitten oluşan geniş hacimli bir eserdir.

Dîvân : Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan ve Şerîf adlı bir şaire ait olan eserin Şerîfî'ye ait olduğu ileri sürülmüştür. Eserdeki şiirler genellikle dinsel ağırlıklıdır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.221.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1074.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.392.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.158.

Şehnâme'den

Bular başladı gine içmeğe mey	*Bunlar başladı yine şarap içmeye.*
Çalar her yana mutrıblar def ü ney	*Sazendeler tef ve ney çalar şimdi.*
Gine devr eyledi lâ'lîn kadehler	*Elden ele dolaştı kırmızı şarap dolu kadehler.*
Gidüp gussa gelür zevk u ferahlar	*Gitti keder, geldi zevk ve ferahlık.*
Gine başladı saza ol füsûn-ger	*Aldı yine sazını o sihirbaz,*
Anul anul gine udını çalar	*Udunu yavaş yavaş çalmaya başladı.*
Gine işitdi ol âvâzı Husrev	*Husrev o sesi işitir işitmez,*
Gine dîvâna girdi san meh-i nev	*Yeni doğmuş ay gibi hemen toplantıya geldi.*
Gelür Pervîz feryâda figâne	*Pervîz de bu feryat ve figâna geldi,*
Ki nedür bu terennüm bu terâne	*Bu sesler nedir, diye sordu.*
Durur ol arada Husrev ayağa	*Husrev o sırada ayağa kalktı,*
Çerağ alur girer kendüsi bağa	*Bir çıra alıp eline bağa girdi.*
Bu âdemdür degüldür der perî-zâd	*Bu insan değil, peridir,*
Perî etdürmeye bu denlü feryâd	*Peri bile bu denli feryat edemez, dedi.*
Ne perîdür bu hergiz ne ferişte	*Bu, asla peri veya melek olamaz,*
Degül anlar bu işlerle sirişte	*Onlar bu işlerle uğraşmazlar.*
Eger dîv olsa bulmazdı usûli	*Dev bile olsa, bu usulü bulamaz,*
Velî bilür mi dîv bu anca yolı	*Dev böyle bir yolu nasıl bulabilir?*
Yakîn bildüm beni kim âdemîdür	*İyi biliyorum ki bu bir insanoğludur.*
Ne âdem kim gönüller mahremidür	*Ancak gönüllerin dostu olan bir insanoğlu...*
Bulun kim dâmenin pür-zer kılalum	*Gelin, onun eteğini altınla süsleyelim ve*
Dehânın toptolu gevher kılalum	*Ağzını incilerle dolduralım.*

İşidüp Barbed ağaçtan anı	*Ağacın üzerinden onu işiten Barbed,*
Dedi ey şeh bana virgil amânı	*Ey şah, bana aman ver, merhamet et, dedi.*
Ağacı tuta tuta iner ol dem	*Ağacı tuta tuta inmeye başladı,*
Temâşa eder anı şâh-ı âlem	*Âlemlerin şahı ise onu seyrediyordu.*
Gelüben Husrev'e yüz urdı yere	*Husrev'in yanına geldiğinde eğilip yeri öptü;*
Dedi Hak sana uzun ömr vere	*Hak sana uzun ömürler versin, dedi.*
Bu işler k'eyledüm terk-i edebdür	*Yaptığım işler edep dışıdır,*
Edeb terk etmeğe bir iş sebebdür	*Ancak edep dışı davranmamın bir sebebi var, dedi.*
Dedi Husrev ki degil ne kişisin	*Husrev, kimsin, burada ne arıyorsun?*
Bu bağ içinde kimün bilişisin	*Bu bağda kimi tanıyorsun, dedi.*
Dedi şâh-ı cihân bir bendeyem ben	*Ey cihanın şahı, ben bir kulum,*
Yabanlardan yatur efgendeyem ben	*Yabanda yaşayan bir bîçareyim, diye cevap verdi.*
Dahi her sergüzeştin Şâh'a bir bir	*Bütün hikâyesini şaha bir bir,*
Hikâyet eyledi hep evvel âhir	*başından sonuna kadar anlatmaya başladı.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım,* 1. Cilt, İstanbul 1967, s.158.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Firdevsî'nin Şehnâme adlı eserinden bir sayfa.

Amrî

(?, ? – 1523 ? Vize)

Asıl adı Amr olup bazı kaynaklarda Ömrî olarak geçer. Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemlerinde şeyhülislâmlık yapan Abdülkerim Efendi'nin azatlı kölesi ve evlâtlığıdır. Efendisinin desteğiyle öğrenimini tamamlayıp önce mülâzım, daha sonra da kadı oldu. Serfçe ve Vize kadılığı yaptı; son görev yeri Vize'de vefat etti. Kadılık yaptığı yerlerde halkın sevgi ve güvenini kazanan Amrî, kaynaklarda belirtildiğine göre, şakacı, nüktedan, hoşsohbet bir insandı. Farklı redif ve kafiyeleri içeren âşıkane şiirleri, yalın, akıcı ve anlaşılması çok kolay şiirler olup gazellerinin yarıya yakını kısa vezinlerle yazılmıştır. Kaynaklar, Amrî'nin Dîvân'ı olduğunu belirtirlerse de tamamı ele geçmemiştir. 143 gazeli içeren ve bir dîvânçe sayılabilecek bu yapıtın bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Eser, Mehmed Çavuşoğlu tarafından 1979 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. Bunun dısında baska bir eserine rastlanmamıstır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 3. Cilt, İstanbul 1986, s.224.
- *İslâm Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı, 3. Cilt, İstanbul, s.96
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 1. Cilt, İstanbul 1982, s.106.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 1. Cilt, İstanbul 1977 1998, s 131.
- **Ahmet Atillâ Şentürk,** *Osmanlı Şiiri Antolojisi,* İstanbul 1999, s 155
- **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Divan Şiiri,* 1. Cilt, İstanbul 1994, s.560.
- **Latifi,** *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin),* Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.403.
- **Amrî.** *Dîvân,* Tenkitli basım, Hazırlayan: Dr. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul 1979.
- *Latifi Tezkiresi,* (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.111.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt,* Mustafa İsen, Ankara 1998, s.154
- **Sadeddin Nüzhet Ergun,** *Türk Şairleri,* 2. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.487.

I

GAZEL

Sen eritdün sen yüregüm yağını	*Sen erittin sen, yüreğimin yağını.*
Tâze kıldun eski derdüm dâğını	*Taze kıldın eski derdimin yarasını.*
Hüsnüne mağrursın ey mest-i nâz	*Ey naz sarhoşu, sen güzelliğinle gururlanıyorsun.*
Kanda çağlarsın yaşum ırmağını	*Benim gözyaşımın ırmağını nasıl böyle akıtırsın.*
Göreyin dîdâr-ı Hakdan dür ola	*Hakkın gözünden uzak olsun,*
Cennete veren cemâlün bâğını	*Senin güzellik bahçeni cennete benzeten.*
Sana benzedüp hamâyil gibi halk	*Halk, sana benzettiği için gül yaprağını,*
Götürür koynında gül yaprağını	*Muska gibi koynunda taşır.*
Dūd-ı âhundan karar hatt-ı yâr	*Yârin saçı senin âhının dumanıyla karardı.*
Amriyâ al indi yüzün agını	*Ey Amrî, al şimdi yüzünün akını.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Amrî.** *Dîvân,* Tenkitli basım, Hazırlayan: Dr. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul 1979, s.173

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Amrî'yi betimleyen bir minyatür – Âşık Çelebi Tezkiresi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 3. Cilt, İstanbul, s.96.

II

GAZEL

Dîde kan oldı vây efendicüğüm	*Gözüm kanla doldu vay efendiciğim.*
Kandasın kanda hay efendicüğüm	*Nerdesin nerde hey efendiciğim?*
Ayağun izidür yüzümde gözüm	*Ayağının izidir yüzünde gözüm.*
Olmışam hâk-i pây efendicüğüm	*Ayağının toprağı olmuşum efendiciğim.*
Sen güneşden ırak yaşum gibi	*Güneşim olan senden uzak kalınca, gözyaşım gibi,*
Yılduzum düşdi ay efendicüğüm	*Yıldızım da düştü ey efendiciğim.*
Sîneme dâğ-ı mihnet ise murâd	*Göğsümü yakıp dağlamaksa dileğin,*
Cânum üzre kolay efendicüğüm	*Canım üzre, kolaydır efendiciğim.*
Amrî'yem derd ile delindi dilüm	*Amrî'yim dert ile delindi gönlüm.*
İnlemez bunca nây efendicüğüm	*İnlemez ney bile, benim gibi efendiciğim.*

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Divan Şiiri,* 1. Cilt, İstanbul 1994, s.561

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sûzî Çelebi

(? Prizren/Kosova – 29 Ekim 1524 Prizren)

Prizren'deki türbe kitabesinde, asıl adının Mehmed, babasının adının Mahmud, dedesinin adının ise Abdullah olduğu yazılıdır. Doğum tarihinin 1455 ilâ 1465 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. İlköğrenimini Prizren'de tamamladıktan sonra öğrenimini yarım bırakıp Nakşibendî tarikatına girdi. Rumeli'ye gidip Fatih ve II. Bayezid dönemi akıncı beylerinden Mihaloğlu Ali Bey'in kâtipliğini yaptı; onun savaşlarının ve aşklarının tümünü manzum olarak kaleme aldı. Gördüklerini ve duyduklarını nakletmesi sebebiyle eseri "Gazavâtnâme" epik bir özellik taşır. Ali Bey'in ölümünden sonra oğlu Mehmed Bey'in himayesine girdi. Bir süre sonra Rumeli'den ayrılarak tekrar Prizren'e döndü ve ömrünün sonuna kadar burada kalıp kendi yaptırdığı mescidde imamlık, müezzinlik, öğretmenlik yaptı; öldüğünde bu mescidin türbesine defnedildi. Bazı tezkirelerde şiirlerine rastlanmakadır.

Gazavâtnâme : Akıncı beylerinden Ali Bey'in gazalarını ve aşklarını konu alan eser, dil özellikleri bakımından özgün bir değer taşır. Eserde, olaylardan çok, şiir ön plandadır. Beyit sayısı 1795'tir. Karşılaştırılmış metni Agâh Sırrı Levend tarafından 1956'da "Gazavâtnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavâtnâmesi" adıyla yeni harflerle yayımlanmıştır. İstanbul Millet Kütüphanesi, Agâh Sırrı Levend Kitaplığı, Berlin ve Zagreb'de dört nüshası mevcuttur.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.235.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.550
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.58.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1053
- **Agâh Sırrı Levend,** *Gazavâtnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavâtnâmesi*, Ankara 1956
- **Latîfî,** *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.311.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.351
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.202.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.421.

I

BEYİTLER

Serv kaddin dikmesidir şâh-ı gül gülzârda	*Gül bahçesindeki güllerin şahı, senin servi boyunun dikmesidir.*
Eşkimin perverdesidir lâleler kûhsârda	*Dağdaki lâleler ise benim gözyaşımın yetiştirmesidir.*
Vasl-ı dilberdir hemân dünyâ metâ'ından garaz	*Dünyadaki en değerli şey, sevgiliye kavuşmadır.*
Yoksa aşk ehli ne aldı satdı bu bâzârda	*Yoksa âşıklar dünya pazarında başka ne aldı sattı.*

KAYNAK : *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.202.

II

Ey kâdı sana da'vâcı Yezdân olacakdur	*Mahşer meydanında divan kurulduğunda*
Mahşer arasâtında ki dîvân olacakdur	*Ey kadı, senden davacı Allah olacaktır.*
Haşr içre sicillât-ı amel çün bula imzâ	*Kıyamet günü amel defterleri kontrol edildiğinde*
Rüşvet rakamı nâmene unvân olacakdur	*Rüşvet rakamı defterine başlık olacaktır.*
Devrinde yetîmin ki gözü yaşı revândur	*Devrinde yetimlerin gözlerinden akan yaşlar,*
Bir gün seni gark etmeğe ummân olacakdur	*bir gün seni boğacak okyanus olacaktır.*
Rüşvet kemiğin durmaz ilik gibi emersin	*Rüşvet kemiğini durmadan ilik gibi emersin,*
Karnun yarılıp bir gün ilik kan olacakdur	*Karnın yarılacak bir gün ve o ilik, kan olacaktır.*
Bu sazı ki perdeler ardında çalarsun	*Sen şimdi bu sazı perdeler ardında çalıyorsun ama,*
Sanma ki anın nağmesin pinhân olacakdur	*Sanma ki, onun nağmesi gizli kalacaktır.*

KAYNAK : **Latîfî,** *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.312.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III
Gazavâtnâme'den

Seher vaktinde çün Zâl-i zamâne
Giyindi vü kuşandı Rüstemâne

Kuşandı tîgını çün tîg-i rahşân
Takındı hançerin mirrîh-i devrân

Getirdü âsumân altunlu sancak
Şafak çekdi ufuktan al bayrak

Güneş tîg u utarid hâme tutdı
Ali Beg rezm içün hengâme tutdı

KAYNAK : Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.313.

Seher vaktinde zamanın Zâli,
Giyinip kuşandı Rüstem gibi.

Parlak bir güneş gibi kılıcını kuşandı.
Kâinat Merih'i hançerini takındı.

Getirdi gökyüzü ona altın rengi bir sancak,
Şafak da ufuktan al bayrak çekti.

Güneş kılıç, utarid kalem tuttu,
Ali Bey savaş için bir gürültü kopardı.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV
GAZEL

Demi hoş gör ki dehrin lu'beti var
Bu deyrin dürlü dürlü sûreti var

Felek tanbûr-veş burdu kulağım
Yine benzer benimle sohbeti var

Revân oldu yetiş ol serve ey dil
Ki ömr-i nâzenînin sür'ati var

KAYNAK : Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.312

Zamanımızı hoş gör, dünyanın çeşit çeşit oyunu var,
bu âlemin türlü türlü şekli var.

Felek, tanbur gibi burdu kulağımı,
benimle sohbet edeceğe benzer.

O servi boylu akıp gitmekte, ona yetiş, ey gönül,
ki nazik ömür hızla geçiyor.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sûzî Çelebi'nin Prizren'deki türbesi.

Raif Vırmıça, Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri I, Ankara 1999

16. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINDA ÂZERÎ SAHASI

16. yüzyılda Âzerî Türkçesinin kullanıldığı bölgelerde Safevîler hüküm sürmekteydi. Şah İsmail'in başkanlığında Safevîler, İran, Horasan ve Azerbaycan'ı egemenlikleri altına alarak Ceyhan'dan Basra Körfezi'ne kadar, Afganistan'dan Fırat'a kadar yayılırlar. Yavuz Sultan Selim tarafından Çaldıran Meydan Savaşı'nın (1514) kazanılması da bu yayılma ve fetihleri sona erdirir.

Safevî hükümdarı Şah İsmail, Hatâyî mahlâsıyla şiirler yazmıştır. Tasavvuf düşüncesinin etkisinde kalmış olan Hatâyî'nin Farsça ve Türkçe şiirler yazdığı bilinmektedir. Yazdığı şiirlerin çoğunda mezhep propagandası yaptığı görülür. Şiirlerinde aruz ve dîvân nazım biçimlerini kullanmış olmakla birlikte ilâhîler ve hece vezniyle şiirler de yazmıştır.

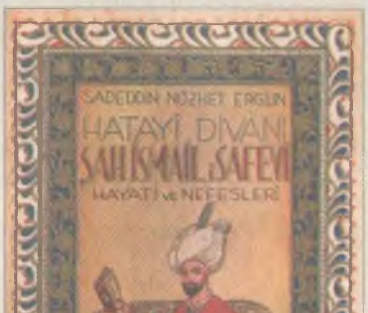
KAYNAK : **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.139, **M. Orhan Soysal**, *Eski Türk Edebiyatı Metinler*, İstanbul 2002, s.380.

Şah İsmail (HATÂYÎ)

(1487 Erdebîl/İran – 22 Mayıs 1524 Azerbaycan)

Asıl adı Şah İsmail bin Şeyh Haydar bin Şeyh Cüneyd'dir. Babası, Safevî tarikatının şeyhlerinden Şeyh Haydar, annesiyse Uzun Hasan'ın kızı Halime Begüm'dür. Babası Şeyh Haydar, 1488 yılında Şirvan Hükümdarı Ferruh Yesar ve Yesar'a yardım eden Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yakup ile yaptığı savaşta öldüğü zaman İsmail henüz bir yaşındaydı. Bir süre kardeşleriyle İstar kalesine hapsedildiyse de 1490 yılında hapisten kurtuldu ve 1497 yılına kadar babasının müritleri tarafından saklandı. Bu süre içinde bir yandan eğitim ve öğrenimini geliştirmeye, diğer yandan da babasının müritlerini etrafında toplamaya çalıştı. 1497 yılında Akkoyunlu Hükümdarı Rüstem Bey'in ölümü üzerine İsmail saklandığı yerden çıktı ve dedesi Uzun Hasan'ın devletinin başına geçmek üzere harekete geçti. 1500 yılında Türk oymaklarından gelen müritlerinden bir ordu oluşturdu. Önce Şirvan Hükümdarı Ferruh Yesar'ı, ardından Akkoyunlu Elvend Mirza'yı yendi ve Tebriz'de "Şah" unvanıyla taç giydi (1502). Kısa bir süre sonra da tüm İran'a egemen oldu ve Şiîliği İran'ın resmî mezhebi yaptı. Şah İsmail'in İran'a egemen olduğu yıllar, eski ipek ve baharat yollarının önemini kaybettiği, dünya ticaretinin denizlere ve Avrupalıların egemenliğine geçtiği yıllardır. Şah İsmail eski durumu tekrar canlandırmak için Hindistan ile Akdeniz arasındaki topraklara egemen olma politikası gütmeye başladı. Bunun için her şeyden önce Anadolu'yu ele geçirmesi gerekiyordu. Şah İsmail bu amacında Şiî mezhebini bir araç olarak kullandı. Şiîliği Anadolu'ya yayarak Anadolu ve Osmanlı topraklarına egemen olma planları kurdu. Doğu Anadolu'da pek çok bölgeyi, bu arada Irak'ı ve Maveraünnehr'i de ele geçirdi. Bu sırada Osmanlı Devleti'nin başına II. Bayezid'in oğlu Şehzade Selim geçmişti.

Uzun yıllar Trabzon'da sancakbeyliği yapmış olan, dolayısıyla dünya ticaretinde ve dünya ticaret yollarında meydana gelen değişikliklerle çok yakından ilgili olan Yavuz Sultan Selim'in politikası da Hindistan ile Akdeniz arasındaki topraklara egemen olmaktı; bunun için de İran'ı ele geçirerek Hindistan'a ulaşması gerekiyordu. Yavuz Sultan Selim de tıpkı Şah İsmail gibi dinî, politikası için bir araç olarak kullandı; Şah İsmail'in aksine Sünnîliğin koruyucusu olarak ortaya atıldı. Hedefleri aynı olan iki hükümdarın çarpışması kaçınılmaz oldu. Aralarındaki büyük savaş Çaldıran'da yapıldı ve Osmanlıların başarısıyla son buldu (1515). Fakat Osmanlılar, İran'a tümüyle egemen olup Hindistan'a ulaşmayı başaramadılar. Çaldıran yenilgisi, o zamana kadar başarıdan başarıya koşmuş olan Şah İsmail üzerinde büyük bir moral bozukluğu yarattı, kendini içkiye verdi. Yenilgiden sonra hemen hiçbir ciddî işle uğraşmadı. Özbeklerin Horasan'ı zaptetmesi üzerine büsbütün karamsarlığa kapıldı ve üzüntüden Azerbaycan'ın Sarab havalisinde öldü. Cenazesi Erdebil'e getirilerek Şeyh Sâfî'nin yanına gömüldü. Şah İsmail, iyi bir devlet adamı, iyi bir kumandan olduğu kadar 16. yüzyıl Âzerî edebiyatının en büyük ustalarından biri olarak da kabul edilir. Şiirlerinde Hatâyî, Şah Hatâyî, Miskin Hatâyî, Hasta Hatâyî gibi mahlâslar kullanmış; aruz ve hece vezniyle yazdığı şiirleri, İran ve Azerbaycan yörelerinden başka, Anadolu'daki Bektaşî ve Alevî topluluklarınca da beğeniyle okunmuştur. Şiir dili Türkçe olup Arapça ve Farsçaya pek itibar etmeyen Hatâyî özellikle Türk halk şiiri geleneğine uygun tarzda yazdığı ilahîleriyle ünlenmiştir. Hece ile yazdığı şiirlerde dili daha yalındır. Atilla Özkırımlı, Hatâyî ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar: "Yaşadığı sürece Sünnî düşmanı olarak tanınan, tarihe de kan dökücü sanıyla geçen Şah İsmail'in, tarih açısından

yargılanması bir yana, sanatçı kişiliği, çok zor koşullar altında geçen çocukluğu sırasında oluştu. Aruz ve heceyle yazdığı şiirler, Azerbaycan edebiyatının Nesîmî ile Fuzûlî arasındaki döneminin en güçlü temsilcisi olduğunu kanıtlar. Özellikle heceyle yazdığı şiirler Anadolu'da gelişen tekke edebiyatını büyük ölçüde etkiledi. Alevî-Bektaşî edebiyatının Yûnus ve Pir Sultan'dan sonra en güzel örneklerini sundu. Sadeddin Nüzhet Ergun, şiirlerini dörde ayırıyor: Tasavvufî düşüncelerini içerenler, Alevîliği dile getirenler, hurufiliğin ilkelerini yansıtanlar, âşıkâne olanlar. Aruzla yazdığı şiirlerin ise daha çok tasavvufî olduğu görülür. Bu şiirlerinde kullandığı dil, klasik şiirin dilidir. Hece vezniyle koşma ve semai biçiminde yazdığı nefesler ise Yûnus'un izlerini taşır. Ama Hatâyî'nin kendine özgü bir şiiri oluşturduğu da belirtilmelidir."

ESERLERİ

Dîvân : Türkçe ve çok az sayıda da olsa Farsça olarak kaleme alınmış gazel, mesnevî ve rubailerden oluşur. Sadeddin Nüzhet Ergün tarafından 1946'da yayımlanan Dîvân'ın en eski nüshaları, Özbekistan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Paris Millî Kütüphane, Tebriz ve Erdebil'deki Şeyh Safi Tekkesi Kütüphanesi'ndedir.

Dehnâme : 1400 beyitlik bu eser, Azerî edebiyatının ilk mesnevilerinden biri olarak kabul edilir. Tasavvuf ağırlıklı olup Hz. Ali ve Oniki İmam hakkında yazılmış övgü dolu manzumelere yer verilmiştir. Bazı kaynaklarda adı, "Âşık ve Mâşûk" olarak geçer.

Nasihatnâme : Şairin, Farsça şiirlerini topladığı didaktik bir eser olup mesnevi tarzında yazılmıştır.

Eserleriyle ilgili olarak, 1966 ve 1973 yılllarında Bakû'de Ezizağa Memedof tarafından düzenlenip "Şah İsmail Hatâî, Eserleri" adıyla yayımlanan bir çalışma yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- **Sadeddin Nüzhet Ergun,** *Hatâyı Dîvânı, Şah İsmail Safevî, Edebî Hayatı ve Nefesleri,* 1956.
- **İsmail Özmen,** *Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi,* 2 Cilt, Ankara 1995, s.135.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun,** *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri,* 1. Cilt, İstanbul 1955, s.33.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 3. Cilt, İstanbul 1986, s.231.
- **Mine Mengi,** *Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* (5. Basım), Ankara 1999, s.139.
- **M.Sunullah Ansoy,** *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1985, s.70
- **Ali Püsküllüoğlu,** *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1975, s.122
- **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Alevî Bektaşi Edebiyatı,* İstanbul 1991, s.123
- **Abdülbâki Gölpınarlı,** *Alevî Bektaşî Nefesleri,* (2. Basım), İstanbul 1992, s.13.
- **Cahit Öztelli,** *Bektaşî Gülleri, Alevî Bektaşi Şiirleri Antolojisi,* (3 Basım), İstanbul 1997, s.360.
- **Asım Bezirci,** *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji,* İstanbul 1968, s.47.

I

Gönül ne gezersin seyran yerinde
Âlemde her şeyin var olmayınca
Olura olmaza dost deyip gezme
Bir ahdine bütün yâr olmayınca

Yürü sufî yürü, yolundan azma
Elin gıybetine kuyular kazma
Varıp her dükkânda metaın çözme
Yanında mürşidin var olmayınca

Kalktı havalandı gönlümün kuşu
Kavga, gıybet etmek kötünün işi
Üstadın tanımaz bunda her kişi
Anın kim mürşidi er olmayınca

Varıp bir kötüye sen olma nöker
Çarhına değer de dolunu döker
Ne Hudâ'dan korkar ne hicap çeker
Bir kötüde namus ar olmayınca

Şah Hatâyî'm edem bu sırrı beyan
Kâmil midir cahil sözüne uyan
Bir baştan ağlamak ömredir ziyan
İki baştan muhibb yâr olmayınca

KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Hatâyı Dîvânı, Şah İsmail Safevî, Edebi Hayatı ve Nefesleri,* 1956, s.41.

SÖZLÜK

gıybet : *Arkadan söylenen gerçek dışı, kötü söz.*
nöker : *Ortak.*
çarh : *Dünya.*
hicap : *Ar, utanma.*
muhibb : *Seven, dost, sevgi besleyen.*

II

Cânâ gamunda gözlerüme su gelür gider *Seyl oldı taştı şimdi beher sû gelür gider*	*Ey sevgili, senin derdinden gözlerim yaşla dolar, boşalır.* *Sel oldu taştı, şimdi her tarafı sular kapladı.*
Bî-hâb kaldı kevkebe nisbet bu gözlerüm *Her gece özge gözlere uyhu gelür gider*	*Her gece başka gözlere uyku gelip giderken,* *Bu gözlerim yıldızlar gibi uykusuz kaldı.*
Vasl olmaz ise yüzüni görmek mana müdâm *Kûyundan ey sanem mana bir bû gelür gider*	*Yüzünü görmek bana nasip olmayacaksa ey put gibi güzel* *Arada bir bulunduğun yerden bana kokun gelip gitsin.*
Tâ görmedi gözüm seni ey serv boylu yâr *Sensiz hemîşe gözlerüme cû gelür gider*	*Ey servi boylu sevgili, seni gözüm görmez olduğundan beri,* *Yokluğunda her an gözlerime ırmaklar gelir gider.*
Miskîn Hatâyî görmedi çeşmün kimi senün *Sahrâ içinde munca ki âhû gelür gider*	*Çölde bunca ceylan dolaştığı halde,* *Zavallı Hatâyî senin gözün gibisini hiç görmedi.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım,*
1. Cilt, İstanbul 1967, s.227

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Serseri meydanı değil bu meydan
Gafil yürümeyüb hazer olmalı
Giru düş yatlu fikr ü yaman huydan
Öz özünden özge zikir bulmalı

Efsaneden beri eyle hâlini
Rıza ile bend eyle sen dilini
Temaşa eyle hilkatin yolunu
Tenin kesüb kanın odur bulmalı

Gaziler nâdanı istemez nider
Her ot kökü üzre uzayup gider
Bu çekirdek aslına te'lif eder
Arayub bir özge bimar bulmalı

Hatâyî'm ikrardan dönen Mervan'dır
Gaziler dergâha giden kervandır
Musahib dindir mürebbi erkândır
Bir er bu dergâha yeder bulmalı

KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Hatâyî Dîvânı, Şah İsmail Safevî, Edebî Hayatı ve Nefesleri*, 1956, s.53

IV

Şu dünyanın ötesine
Vardım diyen yalan söyler
Baştan başa safasını
Sürdüm diyen yalan söyler

Ark kazarlar argın argın
Felek çevirmekte çarkın
Bu dünyada mal ve mülküm
Vardır diyen yalan söyler

Kuru ağaçta olur gazel
Kendi okur kendi yazar
Ahdi bütün hüsnü güzel
Vardır diyen yalan söyler

Şah Hatâyî'm der varılmaz
Varılırsa da gelinmez
Rehbersiz hiç yol bulunmaz
Buldum diyen yalan söyler

KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Hatâyî Dîvânı, Şah İsmail Safevî, Edebî Hayatı ve Nefesleri*, 1956, s.114.

V

Dehnâme'den

MESNEVÎ

Kış getdi yene bahar geldi
Gül bitdi ve lâlezâr geldi

Kuşlar kamusu feğane düşdü
Eşk odu yene bu câne düştü

Yer geydi kebâ-yi hızrpuşan
Cümle dile geldi lebhamuşan

Servin yene tutdu dâmenin su
Serv üste ohudu fahte gû-gû

Konçe deheni çemende hendan
Gülmekden enar açıldı dendan

Bülbül ohudu süfat-i hicran
Deryâde dür oldu ebr-i neysan

Durna uçaban hevâye düşdü
Laçın oluban ovaye düşdü

Alma ağacı dibinde sâye
Ten eyler idi buludda aye

Yaşın yere tökdü ebr-i neysan
Bülbüller ohudu sed hezâran

Mey besledi jâle her verekde
Turac kitab ohur telekde

Kum-kum der idi ağacda kumri
Mest oldu benefşe içre hemri

Şah üstünde kabaklar aslı hâlı
Ku gerdeniden verir misâlı

Kış geçti, yine bahar geldi.
Gül açtı, lâle bahçesi şenlendi.

Bütün kuşlar feryat figâna başladı.
Bu canıma da aşk ateşi düştü.

Yer, Hızır gibi yeşil elbise giydi.
Susmuş dudakların hepsi dile geldi.

Yine servinin eteklerini su kapladı.
Üveyik kuşu, servinin üstünde "gu-gu" diye öttü.

Çimende gül goncasının ağzı gülümser şekildedir.
Narın gülmekten dişleri ortaya çıkmıştır.

Bülbül, ayrılıkla ilgili nağmeler okudu.
Nisan yağmuru, denizde inci tanesi gibi oldu.

Turna, uçarak havaya yükseldi.
Lâçin olarak ovaya düştü.

Gölge, elma ağacının dibinde
Buluttaki ayın durumuna şaşkınlıkla bakarak.

Nisan yağmuru yaşını yere döktü.
Bülbüller, yüz binlerce nağme okudu.

Çiy, her yaprakta içki topladı.
Turaç kuşu, bu yapraklar üstünde kitap okur.

Kumru, ağaçta "kum kum" ederdi.
Menekşe, içindeki şaraptan dolayı sarhoş olmuş durumdadır.

Kabaklar, halı gibi dal üstünde asılıdır.
Bu hâliyle kuğunun gerdanına, boynuna benzemektedir.

KAYNAK : *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 2, Azerbaycan Türk Edebiyatı*, Ankara 1993, s.159.

16. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINDA ÇAĞATAY SAHASI

16. yüzyılda Timur'un torunlarından Bâbür Şah, Kuzey Hindistan'da bir Türk devleti kurmayı başararak parlak bir kültürel dönemin başlamasını sağlamıştır. Bâbür, güçlü kişiliğiyle düşünce ve sanat yönünden 16. yüzyıl Orta Asya Türk Edebiyatı'nın temsilcisi olmuştur ve döneminde Çağataycanın önemi bir kat daha artmıştır. Şiirlerinde Ali Şir Nevâî yolunu izleyen Bâbür Şah'ın edebiyat tarihinde yerini yapan en önemli eseri, anılarını içeren "Bâburnâme"dir. Bâbürnâme, Çağatay Edebiyatı'nın anı türünde en ünlü eseri olduğu gibi, aynı zamanda bu türün Türk dünyasında yazılmış ilk örneğidir.

KAYNAK : **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.139; **M. Orhan Soysal**, *Eski Türk Edebiyatı Metinler*, İstanbul 2002, s.380

Bâbür

(14 Şubat 1483 Fergana – 26 Aralık 1530 Agra)

Türk-Hint İmparatorluğu'nun kurucusudur. Şiirlerini, Orta Asya Türkçesinin Batı Türkçesinden ayrılmaya başlayarak Çağatayca adı verilen Türkçeyle yazmıştır. Damadı, Zahirüddin Muhammed Bâbür Şah'tır. Çocukluğu hakkında fazla bilgi yoktur. Babası Ömer Şeyh Mirza'nın bir kaza sonucu ölümü üzerine 12 yaşında tahta çıktı. Hükümdarlığının ilk yılları, taht üzerinde hak iddiasında bulunan akrabalarıyla mücadele şeklinde geçti. 1504 yılında Kâbil'i ele geçirip buraya yerleşti. Daha sonra sırasıyla Sind, Pencab çevresi, Delhi, Agra ve Luknov bölgesini topraklarına kattı. 1530 yılında Agra'da vefat etti; vasiyeti üzerine Kâbil'e defnedildi. Orta Asya Türkçesinin Çağatayca da denilen yeni devresinde Ali Şir Nevâî'den sonra şiir ve nesirde en güzel ve orijinal edebî örnekleri verenlerden biri de Bâbür'dür. Yaşadığı dönemde sanatkârları, şairleri, musikişinasları, hattat ve nakkaşları himaye edip etrafında toplamış, bu arada kendisi de güzel sanatların hemen her dalıyla, bilhassa şiir, hat ve musiki ile yakından ilgilenmiş, "Hatt-ı Bâbüri" denilen bir yazı çeşidini bulmuştur.

ESERLERİ

Dîvân : Birçok nüshaları bulunmaktadır. Rampur nüshası Denison Ross; Paris Bibliotheque Nationale nüshası A. Samoyloviç; Halis Efendi Kütüphanesi'ndeki nüsha ise Fuad Köprülü tarafından eski harflerle basılmış; son olarak da, yeni harflerle Bilal Yücel tarafından Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım olarak Ankara'da 1995 yılında yayımlanmıştır.

Bâbürnâme : Diğer adı Vekâyi'dir. Bâbür, bu eserinde, tahta çıkışından başlayıp ölümünden bir yıl öncesine dek uzanan zaman dilimi içinde başından geçen olayları samimî ve açık bir ifadeyle kaleme almıştır (9 Haziran 1494-7 Eylül 1529). Tarihî değeri yanı sıra edebî bakımdan da büyük değer taşır ve Çağatay nesrinin başyapıtı olarak kabul edilir. Eserin Türkçe metni 1857'de İlminskiy tarafından Kazan'da yayımlanmış, 1905'te Beveridge tarafından bir tıpkıbasımı gerçekleştirilmiş; İngilizce ve Fransızca çevirileri yapılmıştır. Ayrıca Reşid Rahmeti Arat tarafından günümüz Türkçesine çevrilen eser, aynı adla 1970'te Millî Eğitim Bakanlığı'nca basılmıştır.

Aruz Risalesi : Türklerin aruzla yazdığı nazım biçimleri hakkında bilgi verir. Tek nüshası, Paris Bibliotheque Nationale'dedir.

Mübeyyen : Hanefi fıkhıyla ilgili bir yapıttır. Aruz kalıbıyla yazılan eser, 1857'de Kazan'da bazı bölümleri eksik olarak yayımlanmıştır.

Risale-i Vâlidiyye : Hace Ubeydullah Ahrar'ın tasavvufla ilgili yapıtının Türkçe çevirisidir. Aruz kalıbıyla mesnevî tarzında kaleme alınmıştır.

KAYNAKLAR

- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz Ağustos-Eylül 1986, s.698.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.278.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.171
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.245
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.395
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.355.
- **Bilal Yücel**, *Bâbür Dîvânı*, Ankara 1995.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.69.

Bir Hint minyatürüne göre Bâbür

Babürnâme'den bir minyatür.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 13. Cilt, İstanbul, s.67

I

Bâbür Dîvânı'ndan

Hak taalaga diyin hamd ü sipas *Künhiga yitmes anıng vehm ü kıyas*	*Hak Taalâ'ya hamd ü sena edin.* *Onun aslına akıl ve kıyas yetmez.*
Halik u kahir u subhan u azim *Razık u kadir u rahman u rahim*	*O Yaratan, kahreden, sübhan ve âzimdir.* *Rızık veren, kadir olan, esirgeyen ve bağışlayandır.*
Evvelidür ki bidayet anga yok *Ahırıdür ki nihayet anga yok*	*O en evveldir, başlangıcı yoktur;* *Ebedîdir, onun sonu yoktur.*
Yok turur hiç şeriki işige *Ohşamas hiç nimege hiç kişige*	*O'nun işinde hiçbir ortağı yoktur.* *O, hiçbir şeye ve kimseye benzemez.*
İhtiyacı kişige yoktur anıng *Yâr u yâver işige yoktur anıng*	*O'nun hiçbir kimseye ihtiyacı yoktur.* *Hiçbir yardımcıya ihtiyacı yoktur.*
Artmaydur hem bolmaydur kem *Bar idi bar durur u bolgusı hem*	*Artmaz da eksilmez de,* *Var idi, vardır ve var olacaktır.*
Til anıng hamdide kasırdur bil *Bil anıng hamdide kasırdur til*	*Dil ona hamdetmede kusurludur bil.* *Bil ona hamdetmede kusurludur dil.*

KAYNAK : Bilal Yücel, *Bâbür Divânı*, Ankara 1995, s.97.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Cânımdın özge yâr-ı vefâdâr tapmadım *Könlümdin özge mahrem-i esrâr tapmadım*	*Canımdan başka vefalı yâr bulamadım.* *Gönlümden başka sırların sırrını bulamadım.*
Cânım dik özge cânı dil-efgâr körmedim *Könlüm kibi könülni giriftâr tapmadım*	*Canım gibi başka canı gönlü yaralı görmedim.* *Gönlüm gibi gönlü tutkun görmedim.*
Ösrük közige takı könül boldı mübtelâ *Hergiz bu tilbeni yana hûş-yâr tapmadım*	*Sarhoş gözüne de gönül müptela oldu.* *Asla bu deliyi yeniden akıllı bulmadım.*
Nâçâr furkati bile hûy itmişem nitey *Çün vaslıga özümni sezâvâr tapmadım*	*Çaresiz ayrılığı bile hoş etmişim, n'olur;* *Çünkü kavuşmana kendimi uygun bulmadım.*
Barı baray işigige bu nevbet ey könül *Niçe ki barıp işigige bar tapmadım*	*Ey gönül, bari bu sefer kapısına varayım,* *Nasıl varayım kapısına ki izin bulmadım.*
Bâbür özinni örgete kör yârsız ki min *İstep cehânnı munça kılıp yâr tapmadım*	*Bâbür, yarsızlığı kendine öğretedur,* *Ben arayıp dünyayı bu kadar gelip yâr bulmadım.*

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.72.

Revânî

(1475 ? Edirne – 1524 Bursa)

Asıl adı İlyas Şücâ Çelebi'dir. Oturduğu evin, Edirne'de Tunca nehri kıyısında olması ve nehrin akışındaki tatlılık nedeniyle Revânî mahlâsını aldığı ileri sürülür. Öğrenimini tamamladıktan sonra II. Bayezid döneminde İstanbul'a geldi ve padişah tarafından "Surre eminliği" göreviyle Mekke ve Medine'ye gönderildiyse de akçalı işlerde yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle görevinden alındı. Daha sonra İstanbul'dan ayrıldı; Trabzon valiliğiyle görevlendirilen Şehzade Selim'in yanına gitti. Yavuz Sultan Selim tahta çıkınca onunla birlikte İstanbul'a döndü; Matbah eminliği, Ayasofya Camii ve Bursa kaplıcaları mütevelliliğinde bulundu. Ömrünün son yıllarında kazancının bir kısmını hayır işlerine ayırdı. Fatih Kırkçeşme civarında bir mescid yaptırdı ve öldüğünde, bu mescidin haziresine defnedildi. Zevk ve eğlence dolu bir yaşam süren Revânî, bu yaşantısını şiirlerine de aktarmasını bilen ve devrinde çok beğenilen bir şairdi. Sehî Tezkiresi'nde, **Hamse-i Rûmî** adını verdiği beş mesnevîsi olduğundan söz edilirse de Revânî'nin, **"Dîvân"** ve **"İşretnâme"** dışında başka bir yapıtı bulunamamıştır. Döneminde, gazellerinden bir bölümü bestelenip kahve ve meyhanelerde okunmuştur.

Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Revânî'yi gösteren bir minyatür.

ESERLERİ

Dîvân : Şiirlerinin bir araya toplandığı yapıtın iki yazma nüshası, İstanbul Millet ve Beyazıt kütüphanelerinde bulunmaktadır.

İşretnâme : Yavuz Sultan Selim'e ithaf edilen bu mesnevide beyit sayısı 500'den fazladır. İçki âdâbı, sâkilerin görevi, içki meclisinde çalınan sazlar, eserdeki başlıca konulardır. Konu ve içerik bakımından sâkinâmelerin ilk örneği kabul edilir. İşretnâme üzerine Rıdvan Canım, "Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve Edirneli Revânî'nin İşretnâmesi" adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1987).

İşretnâme'nin ilk sayfası.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.323.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.226.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.134.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.235.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.989
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.152.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.457.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.315.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.91
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.555.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.239.
- **Latifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.278.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 4*, İstanbul 1949, s.14
- *Latifî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.372.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.176.

I

GAZEL

Nevbahâr oldu nice evde karâr eyleyelüm	*Bahar geldi, evde nasıl durulur?*
Su gibi bağa varup seyr-i kenâr eyleyelüm	*Su gibi, bahçelere gidip sahilleri seyredelim.*
Lâle-veş kalkıp ayak tolularını içelüm	*Kalkıp lâleye benzeyen kadehleri içelim.*
Gül gibi ayş edelüm bezm-i bahâr eyleyelüm	*Gül gibi şarapla bahar meclisinin zevkini çıkaralım.*
Cehd edüp Rumeli dilberlerini sayd edelüm	*Gayret edip Rumeli güzellerini avlayalım.*
Biz de beğler gibi âlemde şikâr eyleyelüm	*Biz de beyler gibi âlemde birkaç av yakalayalım.*
Aldı gam çünki Sitanbul'da gönül kal'asını	*Çünkü İstanbul'da gönül kalesini gam işgal etti.*
Varalum biz de Galata'yı hisâr eyleyelüm	*Varalım biz de Galata'ya sığınalım.*
Çünki bu yerde Revânî sana yoktur rağbet	*Ey Revânî, sana buralarda değer verilmiyor.*
Geri kalender olalım terk-i diyâr eyleyelüm	*Gel, kalender dervişleri gibi buraları terkedelim.*

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilun)

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.96.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Âşık olmuşdur güneş ey dilber-i ra'nâ sana
Tolanur dünyâyı hergün bulımaz hemtâ sana

Altun üsküfle varur her meclise ra'nâlanur
Gör ne yüzden öykünürmüş şem-i bezm-ârâ sana

Gördü bezm içinde sâkîlik edersin ey perî
Ağzın açup kaldı hayrân sâgar u sahbâ sana

Iyş içün gül yüzlülerle bana gülşen gûşesi
Zâhidâ hûrîler ile cennetü'l-mevâ sana

Başını taşdan taşa urur görüp ağladığın
Acıdığından Revânî bu yedi deryâ sana

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.97

Âşık oldu güneş sana ey güzel dilber,
Dolanır hergün dünyayı, fakat sana denk birini bulamaz.

Altın süslü başlığınla meclise gelerek böbürlenir.
Meclisi aydınlatan mum, bak ne yüzden sana öykünürmüş.

Ey peri, meclis içinde içki sunarken görünce seni,
Şarap ve kadeh, ağzını açıp hayran kaldı sana.

Gül yüzlülerle içip eğlenmek için bana gül bahçesi köşesi,
sana da hurilerle cennet bahçesi verilsin.

Başını taştan taşa vurup ağlaması,
Ey Revânî, yedi deryanın sana acımasındandır.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Güzel sevmek gönül çün sana hûdur
Cefâsın çek anun kim sâde-rûdur

Hatı erişmeden seyr eyle hüsnün
Tekâsül eyleme gün gecelüdür

Gönül vermişdürür zülfüne zâhid
Kara çullarda koyan anı budur

Mahabbet meclisinde ay ile gün
Nigârun aşkına iki doludur

Revânî buseye ahd etdügince
Durub ağzında yârı öpmelüdür

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.556.

Güzel sevmek senin huyundur gönül.
Sıkıntısına katlan, onun yüzü pırıl pırıldır.

Yüzünde tüy çıkmadan seyreyle güzelliğini,
Tembellik etme, gün gecelidir.

Softa senin saçına gönül vermiş,
Kara cübbelere bürünmesinin nedeni budur.

Ay ile güneş, sohbet meclisinde
Senin aşkınla dolu iki kadeh gibidir.

Revânî, bir öpücük almaya ahdettiğine göre,
Durup sevgiliyi ağzından öpmelidir.

IV

İşretnâme'den

RUBAİ

Aceb mi ehl-i irfânın yeri olursa meyhane
Ezelden mey ta'alluk bağlamışdır gâlibâ câne
Şarâba rûh-ı sânîdir diyenler hikmet ehlidir
Marîz-i aşk olan sûfî dirilmekdir tabîbâne

KAYNAK : *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.153.

Arif kimselerin yeri meyhane olursa buna şaşmamak gerek
Çünkü canla meyin ilişkisi ta ezeldendir.
Şaraba ikinci ruh diyenler hikmet sahipleridir,
Ey Sûfî, şarap, aşk hastasını tabib gibi diriltir.

Güvâhî

(? Geyve – 1526 ? Geyve)

Yavuz Sultan Selim döneminde yaşadığı, sipahi olduğu, orduyla Çaldıran Seferi'ne katıldığı bilinmektedir. Doğum yeri, doğum ve ölüm tarihi, eserleri ve eserlerini sunduğu kişiler, kaynaklarda farklı farklı verilmiştir. Kâtip Çelebi; asıl adını Mehmed, babasının adını Abdullah olarak verir. Eseri "**Pendnâme**"yi 1526'da yazdığına göre, ölümünün 1526'dan sonra olması gerekirken bazı kaynaklarda, 1519, 1520, 1522 tarihleri geçmektedir ve yine 1526 tarihi esas alındığında, eserini sunduğu kişinin Yavuz Sultan Selim değil de Kanuni Sultan Süleyman olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

ESERLERİ

Pendnâme : 1526'da yazımı tamamlanan, öğütlerin verildiği, ibret alınacak öykülerin anlatıldığı eser, önceleri Yavuz Sultan Selim adına düşünülmüşse de onun ölümü üzerine Kanunî Sultan Süleyman'a sunulmuştur. Güvâhî, yapıtına önceleri "Kenzü'l-Bedayî" adını vermiş, daha sonra eser, orijinal adı "Pendnâme" ile anılır olmuştur. Attar'ın "Pendnâme"si örnek alınarak, mesnevi tarzında kaleme alınmıştır. 2133 beyitlik kitaptaki öğütlerin, 500 kadar deyim ve atasözüyle desteklenmesi, konunun kolayca anlaşılabilirliği açısından esere ayrı bir değer kazandırır. Pendnâme, Mehmet Hengirmen tarafından 1983'te Ankara'da yayımlanmıştır. Güvâhî'nin ayrıca 117 beyitlik "**Gurbetnâme**" ve 396 beyitlik "**İbretnâme**" adlı mesnevî tarzında iki küçük eseri daha vardır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.242.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.265
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.570
- **Latîfi**, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.471.
- *Pend nâme*, (Hazırlayan: Mehmet Hengirmen), Ankara 1983.
- *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.192.

I

GAZEL

Şükker zülâl-i la'lün la'lün zülâl-i şükker
Ar'ar nihâl-i kaddün kaddün nihâl-i ar'ar

Suyu şeker dudağın, dudağın şeker suyu;
Çam ağacı gibidir boyunun fidanı, boyun çam fidanı gibidir.

Ferhad ölürdi görse görse ölürdi Ferhad
Şükker lebüni Şirin Şirin lebüni şükker

Ferhat olurdu görse, görse olurdu Ferhat;
Şeker dudağını Şirin, Şirin dudağını şeker.

Olsun Güvâhî şahâ şahâ Güvâhî olsun
Çâker kapunda dâim dâim kapunda çâker

Güvâhî sana tanık olsun, tanık olsun Güvâhî sana;
Kul kapında daima, daima kapında kul.

KAYNAK : Latîfi, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.472.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Yalı Köşkü ve Sarayburnu
Tablo: J. B. Leprince

II

GAZEL

Kullarun daim yeridür gerçi hizmet kapusı
Şimdi kapandı velî beglerde himmet kapusı

Hâne-i uzlet olupdur menzili kâmillerün
Açılaldan göreyin yıkıla rüşvet kapusı

Künc-i mihnette acebdir kim kalur her kâmil aç
Açılur her câhile câh ile ni'met kapusı

Fâriğ ol mihnet evüdir çün hakikatle cihan
Kime açıldı belâ dârında râhat kapusı

Nice bir minnet gönül her dûna fânî rızk içün
Genc-i bâkī kesb et açukdur kanâat kapısı

(......)

Dinlemez döner cehennemden yana gider hasîs
Desen evvel açılır cömerde cennet kapısı

KAYNAK : **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.472.

Gerçi kulların yeri daima hizmet kapısıdır
Himmet kapısı kapandı ama şimdi beylerde .

Olgun kişilerin konak yeri yalnızlık köşesidir.
Yıkılası rüşvet kapısının açıldığını gördüğümden beri.

Olgun kişiler sıkıntı köşesinde aç kalır;
Her cahile ise makam ve nimet kapısı açılır.

Bu dünya minnet evidir, ondan vazgeç.
Kime rahat kapısı açıldı bu belâ evinde?

Rızk için her alçak kişiye ne diye minnet edeyim,
Ebedîlik hazinesini kazanmaya çalış, kanaat kapısı açıktır.

(......)

Cimri olan dinlemez, dönüp cehennemden yana gider.
Önce cennet kapısı cömert kişiye açılır desen bile.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Pendnâme'den

Bu pendin dinledün mi hiç atanun
Kim oğlı kızı olmaz utananun

Gerekdür her husussa cidd ü ikdâm
Murâd üzre bula tâ kâr encâm

Gerek ikdâm arz-ı hâle her an
Meme vermez an'ağlamasa oğlan

Gider şermi çün oldun rızka tâmi'
Hayâ olur bilürsün rızka mâni'

KAYNAK : **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.472.

Şu öğüdünü dinledin mi hiç atanın?
Utananın oğlu kızı olmaz.

Ciddî çalışmak lâzımdır her işte;
Sona erdirilebilir her iş istekle.

Sürekli hâlini arz etmeyi bilmelidir insan;
Meme vermez ana, çocuk ağlamasa.

Eğer bir şeyi çok istiyorsan utanmayı bırak;
Rızka engeldir bilirsin utanma.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kalender Abdal

(16. yüzyıl)

Kalender Çelebi ve Kalender Şah olarak da tanınır. Şiirlerinde Kalender Abdal, Şah Kalender, Civan, Civan Kalender, Genç Kalender adlarını kullanır. XVI. yüzyıl şiir mecmualarında adına rastlandığından, bu dönemde yaşadığı kabul edilmiş, Kalender mahlâsıyla geçen şiirlerin Kalender Abdal'a ait olduğu kabul edilmiştir. Balım Sultan'ın küçük kardeşi olan Kalender Abdal, gençlik yıllarını okumak ve şiir yazmakla geçirdi. Balım Sultan'ın ölümünden sonra Hacı Bektaş-ı Velî Dergâhı'nda postnişin olarak görev yaptı. Kanunî Sultan Süleyman döneminde, ağır vergilere dayanamayıp isyan eden Türkmenlerin başında yer aldıysa da isyanı bastırmakla görevlendirilen Osmanlı Sadrazamı İbrahim Paşa karşısında ağır bir yenilgiye uğradı ve Dulkadiroğulları beylerinden Veli Dündar'la birlikte idam edildi. Mezarı Balım Sultan Türbesi'nin yanındadır. 16. yüzyılda düzenlenmiş mecmualarda şiirlerine sıkça rastlanan Kalender Abdal, şiirlerinde hece ve aruz veznini ustalıkla kullanmış, Hurufî inançlarının görüldüğü şiirleri uzun yıllar tekkelerde ve kırsal kesimde çalgı eşliğinde ezgi şeklinde söylenmiştir.

KAYNAKLAR

- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.118.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.35.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.256.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.709.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.121.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevi Bektaşi Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.163,110.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.179.
- **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.210.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevi Bektaşi Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.130.

I

Dün gece seyrimde bâtın yüzünde
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi gördüm
Elif taç başında nikap yüzünde
Aslı imam nesli Ali'yi gördüm

Geçti seccadeye oturdu kendi
Cemali nurundan çırağ uyandı
İşâret eyledi sâkiler sundu
Bize Hak'tan gelen doluyu gördüm

İçtim ol doludan aklım yitirdim
Çıkardım kisvetim ikrar getirdim
Menzil gösterdiler geçtim oturdum
Kemend ile bağlı belimi gördüm

Mürşid eteğinden tutmuşum destim
Bu idi muradım erişti kastım
Bilmem sarhoş muyum neyim ben mestim
Erenler verdiği dilimi gördüm

Kalender Abdal'ım koymuşum seri
Şükür kurban kestim gördüm dîdarı
Erenler serveri, gerçekler eri
Sultan Hacı Bektaş Veli'yi gördüm

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.179

SÖZLÜK

bâtın : İç, ilâhî sır.
nikap : Yüz örtüsü.
çırağ : Mum.
dolu : İçki.
kisvet : Özel giysi.
dest : El.
dîdar : Yüz
server : Başbuğ.

II

Bilmeyen insan değil billâh bu canın kadrini
Gitmeden bilmek gerek rûh-i revân-ın kadrini

Lütf-u ihsan eyleyen dâr-ı fenâ içre müdâm
Lâ cerem odur bilen dâr-ül bekâ'nın kadrini

Serteser cismini virân etmeyen tâ aşk ile
Bilmemiştir gevher-i genc-i nihân'ın kadrini

Çekmeyen derd-ü belâ vü mihnet-ü hicran gamin
Ol ne bilsün derdmend-i nâtüvânın kadrini

İsteme her şûm-i nâmerd ile nâdandan kerem
Hem yine merdan bilür merd-i Hudâ'nın kadrini

Bunca devran geldi geçti bilmedi münkir henüz
Derviş-i biçare-i ehl-i duâ'nın kadrini

Ey Kalender râzını keşfetme her nâ mahreme
Değme can bilmez bilirsin bu beyan'ın kadrini

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.39.

S Ö Z L Ü K

kadir : Değer.
rûh-i revân : Akan, coşan, dolaşan ruh.
dâr-ı fena : Geçici âlem, dünya.
lâ cerem : Şüphesiz, kuşkusuz.
dâr-ül bekâ : Ölümsüzlük yurdu, ahiret.
virân : Yıkık.
genc-i nihan : Saklı hazine.
derdmend : Tasalı, dertli.
nâtüvân : Zavallı.
şûm : Uğursuz.
nâdan : Yoz, kötü.
merd-i Hudâ : Tanrı dostu.
râz : Sır.
na-mahrem : Nikah düşmeyen, yabancı.
beyan : Açıklama.

III

Allah bir Muhammed Ali
Nazar eyle bâri bana
İzz-ü celalin aşkına
Çektirme şol zâri bana

Muhammed Ali'dir server
Kapusuna varıp yalvar
Dileyene muradın ver
İrak eyle nâri bana

Pirlere niyaz ederiz
Yalan dünyayı nideriz
Ölürüz hasret gideriz
Göster şol didarı bana

Kalender ağlar yerinir
Aşk hayaliyle sürünür
Cennet-i rıdvân görünür
Şol güzelin kaddi bana

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.40.

S Ö Z L Ü K

izz : Değer, yücelik, güçlülük.
celâl : Büyüklük, ululuk.
zâr : Ağlama, inleme.
nâr : Od, ateş, cehennem.
didar : Yüz.
Rıdvân : Cennetin kapıcısı olan melek.
kadd : Boy.
hışm : Kızgınlık.

Ahmed Rıdvan (TÜTÜNSÜZ AHMED)

(16. yüzyıl)

Tütünsüz Ahmed Bey adıyla tanınır. Hayatı hakkında pek fazla bilgi yoktur. Eserlerinden Ohrili olduğu anlaşılmaktadır. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî dönemlerinde defterdarlık; Karahisar, Hamid, Teke, Karaman ve Ankara sancakbeyliği yaptı. II. Bayezid'in oğulları Şehzade Ahmed ve Selim arasındaki taht mücadelesinde Ahmed'in tarafını tuttuğundan, I. Selim'in tahta geçişiyle birlikte görevden uzaklaştırıldı. Kanunî döneminde eski itibarına kavuştu. Kaynaklarda, 1528-1538 yılları arasında Edirne'de öldüğü, ölmeden önce Edirne'nin Ağaçpazarı semtinde kendi adıyla anılan bir medrese yaptırdığı ve bu medresede 18. yüzyılın başına dek öğrenim yapıldığı belirtilmektedir. Toplam 27.000 beyitten oluşan 6 mesnevî ve 1 dîvân sahibi olan Ahmed Rıdvan, tezkirelerde, "hamse" sahibi şairler arasında gösterilir. Çok sayıda eser vermesine rağmen başarılı bir şair olarak kabul edilmez. Mesnevilerinde Ahmedî, Şeyhî gibi Türk şairlerin yanı sıra İranlı Nizamî'den de etkilenmiştir. Eserleriyle ilgili olarak İsmail Ünver bir doçentlik tezi hazırlamıştır.

ESERLERİ

Dîvân : Kaside, gazel, mesnevî, kıt'a ve terkiibend olmak üzere toplam 1044 şiir ve 68 beyitten oluşmuştur. Tek yazma nüshası, Türk Dil ve Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndedir.

İskendernâme : Ahmedî'nin "İskendernâme"si esas alınarak 1499'da yazımı tamamlanmıştır. Yaklaşık 8300 beyittir. Mesnevînin bir nüshası Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Hayatî mahlâslı bir başka nüsha ise Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Leyla vü Mecnun : Nizamî'nin aynı adlı eseri örnek alınarak 1499-1502 yılları arasında yazılmıştır. Yaklaşık 4250 beyitten oluşan eserin eksik olan tek nüshası Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Husrev ü Şîrîn : Şeyhî ve Nizamî'nin aynı adı taşıyan eserlerinden faydalanılarak yazılmıştır. 1502 yılında tamamlanan eserin ilk nüshası 6308 beyitten oluşmuştur. Diğer nüshaların beyit sayısı birbirinden farklıdır. Berlin yazması 4946, Gotha nüshası ise 5700 beyittir. Hayatî mahlâsını taşıyan iki nüshadan biri Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, diğeri ise Hasan Özdemir'in özel kütüphanesindedir.

Rıdvâniyye : Dinî-ahlâkî öğütler içeren kitap 1509 yılında tamamlanmış olup şairin beyanına göre, beyit sayısı 2080'dir. Fakat Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan tek nüshasında 1743 beyit bulunmaktadır.

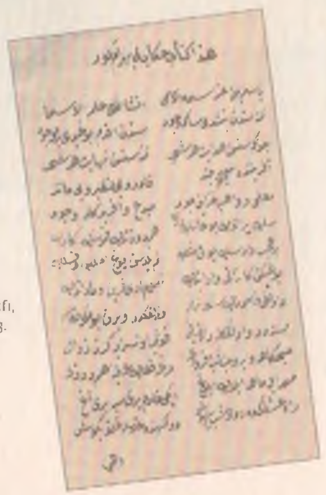
Mahzenü'l-Esrâr : Nizamî'nin aynı adlı tasavvufî mesnevîsinin çevirisidir. Tek nüshası, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Heftpeyker : 1512 yılında tamamlandığı sanılmaktadır. Nizamî'nin "Behramnâme" adlı mesnevîsinin çevirisidir. Sasanî hükümdarlarından Behram'ın av ve eğlence dolu günlerini anlatan eser, 4174 beyitten ibarettir. Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi kütüphanelerinde iki nüshası bulunmaktadır.

Ahmed Rıdvan'ın, bu eserlerin dışında 104 beyitlik "**Kaside-i Bür'e Tercümesi**" adlı yapıtı, Süleymaniye Kütüphanesi"nde mevcut olup, bazı şiir ve nazire mecmualarında manzumeleri bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.133.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.62.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.27.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.123.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.325.
- **İsmail Ünver**, Mesnevî, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.506.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.88.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.169
- *Lutîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.109.

Heftpeyker mesnevîsinin İ.Ü. Kütüphanesi'ndeki nüshasının ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.123.

Leyla vü Mecnun'dan

HİKÂYET

Meger var idi devrân içre bir han
K'anun emrindeyidi Merv (Horasan)

Anun sansunları var idi hun-hâr
Kerih-eşkāl idi hem ziştˌ ü bed-kâr

Kime hışm eylese ol şâh-ı hun-rîz
Yidürürdi anı itlere ol tîz

Şeh'ün var idi bir yâr-ı kadîmi
Huzûrında mukarreb hem nedîmi

Kemāl ehliyidi pür-cûd u in'âm
Hünerlerde müsellem Armağan nâm

Şeh'ün kahrı dilinden ürker idi
Ana hışm ide diyü korkar idi

İderdi itlere dāyim ziyāfet
Kılurdı her nefes itlerle sohbet

(......)

İrişüp Kâdir'ün fermânı nâ-gâh
Meger bir gün ana hışm eyledi Şâh

Didi câ'iz degüldür kılman ihmâl
Virün itler yisün bu hônı der-hâl

(......)

Dahı bir söze kalmadı mecâli
Şeh'ün emrine kıldı imtisâli

Eliyle ayağın bend itdi segbân
Libâsından tenini kıldı uryân

İletdi kahr ile ol nev-cüvânı
Bırakdı itlerün önine anı

Görüp hışm ile itler geldiler tîz
Helâkine bunun eylediler hîz

Görince bildiler hem-demlerini
Velî-ni'met olan âdemlerini

Yalındılar ana lutf ile nâ-çâr
Yaladılar anun cismini her bâr

Bu itler kim ana bu lutfı kıldı
Cihan halkı görüp tanına kaldı

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : **İsmail Ünver**, Mesnevî, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.506.

HİKÂYE

Bir zamanlar bir hükümdar vardı.
Merv ve Horasan onun emrindeydi.

O iğrenç görünüşlü, çirkin ve kötü davranışlı padişahın
Kan içen köpekleri vardı.

O kan dökücü padişah kime kızsa,
Onu hemen köpeklere yedirirdi.

Padişahın katında kendisine yakın bulduğu
Eski bir dostu vardı.

Bu, olgun, eli açık,
Her türlü hünere sahip kişinin adı Armağan'dı.

Padişahın yok edici dilinden ürker,
Kendisine öfkelenir diye korkardı.

Her zaman köpekleri doyurur,
Sık sık onlarla konuşurdu.

(......)

Tanrı'nın emriyle bir gün,
Ansızın padişah ona kızdı.

"Sakın geciktirmeyin,
Bu yiyeceği hemen köpeklere verin yesinler" dedi.

(......)

Armağan'ın söz söylemeye hâli kalmadı ve
Padişahın emrine boyun eğdi.

Segban (köpek bakıcısı) elini ayağını bağladı,
Giysilerini çıkarttı.

O delikanlıyı zorla götürüp
Köpeklerin önüne bıraktı.

Köpekler onu görüp, hızla geldiler,
Onu yok etmeye kalkıştılar.

Görünce, onun, kendilerini besleyen
Dostları olduğunu anladılar.

Çaresiz, ona yaltaklanarak iyilik gösterdiler.
Bedenini sürekli yaladılar.

Köpeklerin ona böyle iyi davrandığını
Görenler, şaşırıp kaldılar.

Sünbül Sinan

(1475-80 ? Merzifon – 1529 İstanbul)

Halvetîliğin Cemalî koluna bağlı Sünbülî tarikatının kurucusu olup asıl adı Yusuf bin Ali'dir. Lâkabı Zeynüddin olduğu halde halk arasında daha çok Sünbül Efendi olarak tanınır. İlköğrenimini Uluborlu'da yaptı; İstanbul'a gelerek, dönemin tanınmış alimlerinden Efdalzâde Hamidüddin'in öğrencisi oldu. Medrese öğrenimini yarım bırakıp tasavvufa yöneldi. Bu arada Halife Çelebi adıyla tanınan Cemaleddin-i Halvetî ile tanışıp ona bağlandı ve dört yıl sonra icazet aldı. Mekke'de bulunduğu sıralar şeyhinin ölüm haberini alınca İstanbul'a döndü. Vasiyeti üzerine şeyhinin kızı Safiye Hatun ile evlendi ve Kocamustafapaşa Camii'nde 1494'ten ölümüne dek, tam 33 yıl postnişinlik yaptı. Öldüğünde Sünbül Efendi Tekkesi'nde kendi adıyla anılan türbesine gömüldü ve yerine Merkez Efendi geçti. Şairliğinden çok, tarikat şeyhi olarak tanınan Sünbül Sinan, aynı zamanda iyi bir vaiz olup Fatih ve Ayasofya camilerinde verdiği vaazlarla da büyük ün kazanmıştır.

Sünbülîliği simgeleyen sümbüller arasında, Sünbül Sinan'ın sıfatlarını içeren sülüs hattıyla yazılmış bir yazı.
Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, 7. Cilt, s.112

E S E R L E R İ

Risaletü'l-Etvâr : Tarikat adabına ilişkin bir eserdir.

Risaletü'l-Tahkikiyye : "Devran" ve "Sema"nın dinî açıdan haram olmadığını savunan bir eserdir. Arapça olarak kaleme alınmıştır.

Risale-i Sünbül der Hakk-ı Zikr ü Devran : "Risaletü'l-Tahkikiyye" adlı eserin Türkçe özetidir.

Bu yapıtlarının dışında, ilâhî tarzında yazılmış ve bir kısmı bestelenmiş şiirleri de vardır. Bu şiirlerin bulunduğu mecmualar, Millet ve Süleymaniye kütüphanelerindedir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.305.
- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı, 7. Cilt, s.106, 537
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1058
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.76.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.257
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.406.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.187

I

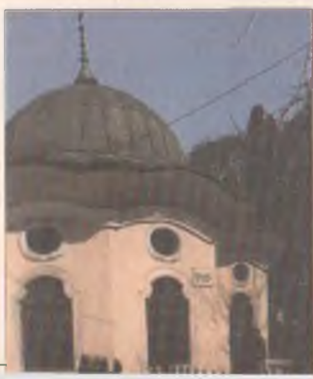
Benem Mansûr-ı ışk hûb dâra geldüm
Cemâlin görmeğe dîdâra geldüm

Enelhak sırrın açup ışk ehline
Aluban boynuma berdâra geldüm

Benem bîçâre ışk olmış cihânda
Ne çâre derdüme dermâna geldüm

Görüpdür Sünbülî dostun cemâlin
Benem bülbül gibi gülzâra geldüm

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.306.

Sünbül Efendi Türbesi'nin dıştan görünümü.

II

Yine dosttan haber geldi
Gel hey gönül şimden gerü
Yine içtin nefs ağusun
Kan hey gönül şimden gerü

Anmaz mısın öleceğin
Kara sine gireceğin
Başına ne geleceğin
Bil hey gönül şimden gerü

Bunca demdür yedin içtin
İnsâf ile hadden aştın
Sünbül eydür yeter uçtun
Kon hey gönül şimden gerü

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.257.

III

Gel ey sâlik diyem bir söz ki haktır
İşitir hakkı ol kim hak kulaktır

Hadîs-i Hak'durur hak söz hakîkat
Egerçi söyleyen dildir dudaktır

Şular kim geçmedi cân u cihândan
Ne duydu aşkı vü ne duyacaktır

Sorarsan hânkâh-ı aşkı zâhid
Anın karanu yeri bir bucaktır

Kalanlar zühd ü takvâda mukarrer
Sefer ehli değildir oturaktır

Şikâr-ı cânı sayd etmek dilersen
Dil-i vîrâneme gel kim yataktır

Şiâr-ı âşıkı benden sorarsan
Cünün u âh u vâh hem ağlamaktır

Gerekmez âşıka keşf ü kerâmet
Ki âşık olana bunlar tuzaktır

Anın aşkında iken gayra bakma
Sakın kim âşıkına ol kıyaktır

Şarâb-ı aşkı içmiş Sünbülî çok
Velâkin mest eden şol son ayaktır

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.188

IV

Ezelden aşk oduna yanageldim
Anınçün tâ ebed mestâne geldim

Eğer nûş etmez isen sen bu meyden
Deme zâhid ki ben insâna geldim

İçe bir cür'a ger râhip bu meyden
Koyup küfrü diye îmâna geldim

Sarây-ı vahdet olmuşken makâmın
Bu kesret âlemin seyrâna geldim

Bu dehr içre görüp etme taaccüb
Çü gizli genc idim vîrâna geldim

Var idi ilm-i ayn'a kabiliyyet
Görüben kendimi îmâna geldim

Çü birdir Sünbülî ma'rûf u ârif
Edip dâvâ deme irfâna geldim

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.187

Sünbül Efendi Tekkesi – Tablo: Üsküdarlı Osman
Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, 7. Cilt, s.106.

Figânî

(1505 Trabzon – 1532 İstanbul)

Tezkirelere göre, asıl adı Ramazan'dır; Riyazî Tezkiresi'nde Ramazan Çelebi olarak geçer. Kısa süren bir medrese öğreniminin ardından mukataa kâtipliği görevinde bulundu. Bir ara tıp öğrenimi görmek için Isfahan'a gidip Kazvinli Şah Mehmed'den tıp dersleri aldıysa da çok geçmeden geri döndü; şiir ve edebiyatla uğraşmaya başladı. Genç yaşta içki müptelâsı oldu. Her ikisi de şair olan İstanbullu Na'tî ve Priştineli Ruhî ile birlikte düzensiz bir yaşam sürdü. Geçimini daha çok, devlet büyüklerine yazdığı kasidelerden sağladı. Sadrazam İbrahim Paşa'yı hicveden bir beyitinden dolayı Tahtakale'deki evinde yakalandı; önce dövüldü, sonra da asılarak idam edildi. Figânî'nin kendi eliyle düzenlenmiş bir dîvânı ya da dîvânçesi yoktur. Kaside ve gazelleri dağınık olarak çeşitli şiir mecmualarında yer almıştır. Ele geçen gazellerinin sayısı 109, kasideleri içinde en tanınanı "Suriyye Kasidesi"dir. Şiirlerinde 15. yüzyılın ünlü şairlerinden Ahmed Paşa ve Necatî'nin etkisi görülür.

Figânî Divânı'ndaki Surnâme metni.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.175.

İranlı kaside şairlerinden de büyük ölçüde yararlanan Figânî'nin yapıtları 1966'da Abdülkadir Karahan tarafından "**Kanunî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Dîvânçesi**" adıyla yayımlanmıştır. Dîvânçede 8 kaside, 107 gazel, Necatî ve Hısalî'nin gazellerine yazılmış iki tahmis bulunmaktadır. Şiirlerinin bulunduğu mecmualardan biri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde, diğeri ise Edirne Selimiye Kütüphanesi'ndedir.

Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Figânî'yi gösteren bir minyatür.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.299.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.167.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.168
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 13. Cilt, İstanbul, s.57.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.181.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.507.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.224.
- **Abdülkadir Karahan** (Neşreden), *Kanuni Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Divânçesi*, İstanbul 1966.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.225.
- **Latîfî**, *Tezkiretu'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.438.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.269.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.177.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.256.

I

GAZEL

Gerçi bülbüldür figân itmekde üstâdum benüm
Şimdi basmışdur anı ey gonca feryâdum benüm

La'lüni koyup eğer meyl eyler isem sükkere
Kalmaya ağzumda ey şirin-dehen dâdum benüm

Şol kadar seng-i sitem urdun dil-i mecrûhuma
Dönmeye taşdan demürden olsa bünyâdum benüm

Şol kadar seyr eyledüm ışkun beyâbânında kim
Kendü şehrümde bilir yok bir kişi adum benüm

Pîr olası nev-civânun koma elden dâmenün
Toğrı sözdür ey Figânî sana irşâdum benüm

KAYNAK : **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.190

II

GAZEL

Terk idüp yârânı fürkat ihtiyâr itdi gönül
Bir niçe eyyâm gurbet ihtiyâr itdi gönül

Rûzigârun çekmedük âlemde kahrı kalmadı
Derde mu'tâd oldı mihnet ihtiyâr itdi gönül

Bir aceb iş eyledi pend ü nasîhat tutmadı
Varını terk itdi uzlet ihtiyâr itdi gönül

Bir meseldür didiler devlet kazâ yanındadur
Pes kaza yanında devlet ihtiyâr itdi gönül

Asker-i derd ü belâya şâh-i gam olmagiçün
Ey Figânî şimdi şöhret ihtiyâr itdi gönül

KAYNAK : **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.190.

III

KASİDE

(......)	*(......)*
Hâdim-i kemter kapunda Mısr sultânı şehâ ***Âsitânun kullarından husrev-i mülk-i Acem***	*Ey padişah! Mısır sultanı kapındaki değersiz bir hizmetçi,* *İran ülkesinin Husrev'i (ise) dergâhının kullarından (biri).*
Halka her dem ittibâ-i emrün irşâd itmege ***Âsümân-i âsitânunda yidi kevkeb hadem***	*Halka her an emrine uyma yolunu göstermek için,* *Dergâhının göğünde yedi yıldız hizmetçi.*
Saltanat gülzârınun nevres nihâl-i servisin ***Gonce-âsâ baş açup eyler du'â bunca ümem***	*Sen saltanatın gül bahçesinde yeni yetişen bir servi fidanısın.* *Bütün insanlar gonca gibi baş açıp (senin için) dua ederler.*
Ş'ol Süleymânsın ki İbrâhîm olupdur Âsafun ***Enbiyânun himmeti üstünde hâzır dem-be-dem***	*Veziri İbrahim olan bir Süleyman'sın.* *Nebîlerin himmeti sürekli olarak üstünde hazır.*
Mustafânun sünneti devründe cârîdür şehâ ***Ehl-i İslâma du'â-yı devletün farz-i e'am***	*Mustafa'nın sünneti senin (saltanatın) devrinde yürürlüktedir,* *(Bu yüzden) bütün Müslümanlara, devletine dua etmek farzdır.*
Sıyt-i nâyun sûrda sûr-i Sirâfîl olmasa ***Dirilüp bir yire gelmezdi şehâ bunca ümem***	*Düğünde senin neyinin keskin sesi İsrafil suru olmasaydı,* *Bunca insan toplanıp bir yere gelmezdi.*
Nây-i rûyînün sadâsı gûşına kılmaz eser ***Eyledi kûs ü nefîrün gulgulı halkı asam***	*Kös ve nefirin gürültüsü halkı sağır ettiğinden,* *Tunç neyin sesi kulağına tesir etmez.*
Arş-âsâ kurdugun her hayme At meydânına ***Sâyebân-i çarh-i atlas ana nisbet pest ü kem***	*At Meydanı'na kurduğun her çadır arş gibi.* *Atlas feleğinin gölgeliği ona göre alçak ve değersiz.*
Her birisi bir şükûfe san dıraht-i ravzadan ***Ayş ü işret itmege altında gılmân-i İrem***	*İrem gılmanları, altında yiyip içip eğlensinler diye* *Her bir (çadır) sanki cennet ağacından bir çiçek.*
Başka başka cümle mahlûkı konukladun şehâ ***Oldılar hânunda envâ-i ni'âmdan mugtenem***	*Ey padişah! Değişik (yerlerden gelen) bütün yaratıkları misafir ettin,* *Sofranda çeşitli nimetlerden ganimetler aldılar.*
Mihr ü meh kurs oldı nukl encüm simâtı heft çarh ***Yayılupdur yinmege sûrunda envâ-i ni'am***	*Güneş ve ay ekmek, yıldızlar azık, yedi felek, (bunların) sofrası oldu.* *Düğününde yensin diye türlü nimetler yayılmaktadır.*
Şöyle sîr itdün cihân halkın simâtundan şehâ ***İştihâya aş yirerdi mâ'idende her şikem***	*Ey padişah! Yemeklerinden cihan halkını öyle doyurdun ki* *Sofrandaki her mide, iştaha aş yererdi.*
Cümle mahlûkâta sofrandan nevâle bahş olur ***Ger nemek olsa yitişmez matbahunda heft yem***	*Bütün yaratıklara sofrandan yiyecek bağışlanır.* *Yedi deniz, mutfağında tuz olsa yetişmez.*
Katre-i şebnemce gelmez rûz-i sûrunda şehâ ***Çeşme-i mihr olsa şerbet kâseler eflâk hem***	*Düğün gününde güneşin çeşmesi şerbet,* *Felekler de kâse olsa, çiğ tanesi kadar değer ifade etmez.*
Nîze-i zerrîn elinde husrev-i evreng-i çarh ***Nîze-bâz olmış önünde ey şeh-i encüm-haşem***	*Ey yıldızlar kadar hizmetlisi olan padişah! Feleğin altın (renkli) hükümdarı,* *Elinde altın mızrağı (ile) huzurunda mızrakçı olmuş.*
(......)	*(......)*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Ahmet Atillâ Şentürk,
Osmanlı Şiiri Antolojisi,
İstanbul 1999, s.171

İstanbul Okmeydanı'nda düğün kutlamaları için kurulan çadırlar.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.173.

Lâmi'î Çelebi

(1472 Bursa – 1532 Bursa)

Asıl adı Mahmud'dur. Şiirlerinde Lâmiî mahlâsını kullandığından bu adla tanınır. Çocukluk ve gençlik dönemi, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemine rastlar. Babası, II. Bayezid'in hazine defterdarı Osman Çelebi; dedesi, süsleme sanatçısı Nakkaş Ali'dir. Yaşamının büyük bölümü Bursa'da geçen Lâmi'î Çelebi, önce Muradiye Medresesi'ne devam etti. Öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek, Nakşibendi Şeyhi Emîr Ahmed Buharî'nin yanında bilgisini ilerletti; Farsça ve Arapça öğrendi. Yavuz Sultan Selim'e sunduğu "Hüsn ü Dil" adlı yapıtından dolayı 35 akçe yevmiye bağlandığından, geçim sıkıntısını kısmen de olsa giderip kendini iyice tasavvufa ve yapıtlarına verdi. Yaşamı boyunca resmî görev kabul etmeyip eserlerinden sağladığı gelirle geçinmeye çalıştı. Şiir yönünden önemli bir şey getirememesine karşılık, İran şiiri, özellikle Molla Câmî'nin yapıtlarından yaptığı çevirilerden ötürü beğenildi; bu yüzden Câmî-i Rûm olarak tanındı. Ünlü mutasavvıfların yaşamöykülerini toplayan **Nefahat-ül-Üns** (Dostluk Nefesleri) adlı çevirisine Anadolu'da yaşayanları da ekleyerek, bu alandaki çalışmaların ilkini yaptı. Kendi yapıtlarından en ünlüsü, Kanunî Sultan Süleyman'ın Bursa gezisi dolayısıyla yazdığı **Şehrengiz**'dir. **Ferhadnâme** adlı yapıtı, Agâh Sırrı Levend tarafından yayımlanmıştır (1965). Ayrıca, bir de "Dîvân"ı vardır (1529). Çevirilerinin toplam sayısı 30'a yakındır. Çeşitli konuları içeren bu çevirilerde, konuya bağlı kalmayıp bazı ilâveler yapmaya çalışmıştır. Devrin ünlü düzyazı ustalarının başında gelmektedir. Mensur eserleri yanı sıra manzum eserleri de vardır. Bu yüzden Lâmi'î Çelebi, edebiyatımızın en verimli şairlerinden biri olarak kabul edilebilir.

İbretnâme'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasının iki sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 21. Cilt, İstanbul, s.370.

E S E R L E R İ

Manzum : Absâl u Salâmân, Dîvân, Ferhadnâme, Heft-Peyker, Gûy u Çevgân, Şem u Pervâne, Şehrengiz-i Bursa, Tuhfe-i Lâmi'î, Vâmık u Azrâ (Gönül Ayan tarafından bir incelemeyle birlikte 1998'de Ankara'da yayımlanmıştır), Vîs u Râmîn.

Diğerleri : Câbirnâme, Fetihnâme-i Kul'a-i Moton, Fezâ'ilu Şi'r u Şâ'irân, Firâknâme, Fütûhü'l-Mücâhidîn Li-Tervîhi Kulûbi'l-Müşâhidîn, Gıdâ'ü'r-Rîh, Hayretnâme, Hırednâme, Hüsn ü Dil, Istılâhât-ı Sûfiyye, İbretnumâ (İbretnâme), Letâyifnâme, Lugât-i Fârisiyye, Maktel-i Hüseyin, Menkıbe-i Üveys-i Karanî, Meslekü's Sâlikin, Menâkıb-ı Cenâb- Âlî, Mesnevî, Mevlid, Miftâhü'n-Necât fî Havâssi's-Suveri ve'l-Âyât, Mir'âtu'l-Esmâ Ve Câm-ı Cihânnümâ, Münâzara-i Bahâr ü Şitâ, Münşeât, Nefsü'l-Emr Risâlesi, Nisâbu'l-Belâğa, Risâle fî Şerh-i Kelimâti'ş-Şehâde, Risâle-i Fâl, Risâle-i Arûz, Risâle-i Usûl Mine'l-Fünûn, Risâle-i Tasavvuf, Resâ'il, Şerefü'l-İnsân, Şerh-i Dibâce-i Gülistân, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercemesi, Kıssa-i Edhem ü Hümâ adlı eserleri dışında, kaynaklarda kayıtlı olan "Kıssa-i Evlâd-ı Câbir" (Cabirnâme), "Mevlid", "Risâle-i Usûl Mine'l-Fünûn" ve "İbârât-ı Sefer-i Hac" adlı eserleri ele geçmemiştir.

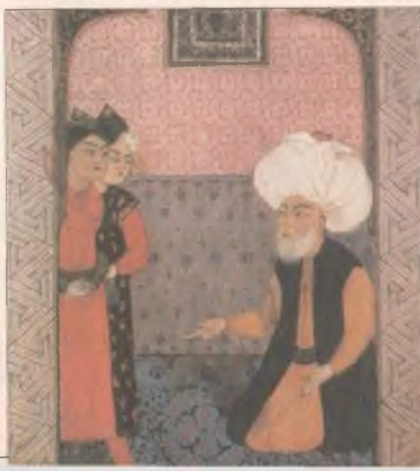

Mutasavvıfların yaşam öykülerini içeren Nefahat-ül Üns'ten bir sayfa.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.4.

K A Y N A K L A R

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.67.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.247.
- **Mine Mengi,** *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.165
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.187
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 21. Cilt, İstanbul, s.370
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.42.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.790
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.264.
- **Hamit Bilen Burmaoğlu**, *Lami'î Çelebi Divânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1989.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.475.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.108.
- **Asım Bezirci,** *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.396.
- **Mustafa İsen,** *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994. s.266.
- **Lâmii,** *Vâmık u Azra*, İnceleme-Metin: Gönül Ayan, Ankara 1998

Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Lâmi'i Çelebi'yi betimleyen bir minyatür.

I

GAZEL

Gerçi hâk itdi vücûdum hasret-i rûyun senün
Gitmedi dilden hevâ-yı kadd-i dil-cûyun zenün

Micmer-i cânın yakaldan ışk odı ben hastenün
Doydı bûy-i üstühânumdan seg-i kûyun senün

Câna minnetdür ne nâvek kim urur ya kaşlarun
Olmışamdur haşre dek cândan duâ-gûyun senün

Berk-veş bir dem görinüp gizlenürsin ey perî
Âdemîler öldürür vallahi bu hûyun senün

Dem urırmuşsun hevâ-yı müşk-i zülfinden meger
Bu sebebden cân virürmiş ey sabâ bûyun senün

Eşiginde baş komuşsun ol mehün subh-i ezel
Anun için çarha döndi ey güneş kûyun senün

Hey nice rind-i cihânsın Lâmiî sûfî-sıfât
Hânkâh-i çarhı dutdı hây-i pür-hûyun senün

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtun Fâ'ilâtün Fâ'ilun)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s 231

Her ne kadar yüzünün hasreti bedenimi toprak ettiyse de,
Uzun boyunu görme isteği gönlümden gitmedi.

Aşk ateşi, ben aşk hastasının can buhurdanını yaktığından beri,
Mahallenin köpekleri, kemiklerimin yanık kokusundan doydu.

Yay kaşlarının canıma vurduğu her ok canıma minnet,
Bu yüzden kıyamete kadar senin gönülden duacınım.

Ey peri gibi güzel yüzlü sevgili, şimşek gibi bir görünür, bir gizlenirsin,
Vallahi bu huyun çok insanı öldürür.

Sevgilinin saç kokusunun aşkından söz edermişsin.
Ey sabah rüzgârı, demek ki senin kokun bu yüzden can veriyormuş.

Ey güneş! O öncesiz sabahta, o ay yüzlünün eşiğine başını koymuşsun.
Onun için bulunduğun yer, gökyüzüne dönmüş.

A Lâmi'î! Sen nasıl bir cihan rindisin ki,
Şamatayla dolu feryâtların sufininkiler gibi cihan tekkesini kapladı.

(Bugünün diliyle anlatımı: Oktay Mert)

II

GAZEL

Kış erişdi gelünüz sohbet-i şâm eyleyelüm
Ya'ni kim subha-degin ayş-ı müdâm eyleyelüm

Kış geldi, gelin gece sohbetleri yapalım.
Yani sabahlara kadar yiyip içip eğlenelim.

Muhtesib irte yasağ eyler imiş şurb-ı meye
Bu gece anun işin biz de tamâm eyleyelüm

Amirler gündüzleri şarap içmeyi yasaklamış.
Öyleyse gelin biz de onun işini bu gece bitirelim.

Akl serkeşlik edüp aşkuna râm olmaz ise
Zülfüni bend edüben boynuna râm eyleyelüm

Akıl, dikbaşlılık edip sana âşık olmama razı olmazsa,
Saçınla onu boynundan bağlayıp boyun eğdirelim.

Kangı dilber ki surâhî gibi ayağuna bâş
Senün indirmez ise kaddüni lâm eyleyelüm

Hangi güzel,sürahinin kadehe eğilmesi gibi baş eğmezse,
Boyunu lâm harfi gibi eğelim (ayağına baş eğdirelim).

Arz kıl hüsnini bin Yûsuf-ı Ken'ân-ı bugün
Mısr'a sultân ise kapunda gulâm eyleyelüm

Yüzünü açıp güzelliğini göster ki, bin tane Ken'ânlı Yûsuf'u
Mısır ülkesinin sultanı da olsa kapında köle yapalım.

Ola kim pîri harâbât bizi ede kabûl
Sâkîyâ senden ana medh ü selâm eyleyelüm

Belki de meyhaneci (şeyh) bizi kabul edebilir,
Ey şarap sunan, senden övgu ve selâm götürelim.

Lâmi'î ger demeye bâde-i aşkuna helâl
Biz ana sohbet-i uşşâkı harâm eyleyelüm

Lâmi'î, eğer senin içtiğin aşk şarabına helâl demeyen olursa,
Biz de ona âşıkların toplantısını haram edelim.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım,* 1. Cilt, İstanbul 1967, s.232

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Şerefü'l İnsân'dan

Urdı çün ey pîr sana ra'şe-i dest
Ayağın alup serün eyler şikest

Ey ihtiyar elin titremeye başlayınca,
Ayağını alıp başını da kırar.

Oldı çü dürc-i dehânın bî-güher
Kîseni pür eyledi tut sîm ü zer

Ağzındaki mücevher kutusu incisiz kaldı;
Kesen altın ve gümüşle dolu olsa neye yarar?

Âhen iken oldu kilidün çü mum
Feth-i tılısmata yeter kıl hücûm

Kilidin demirken mum oldu;
Büyüyü bozmak için kılın hücumu yeter.

Oldı sebelden çü gözün şîşe-vâr
Eyleme cân çeşmin emel birle çâr

Gözün, önüne inen perde yüzünden cama döndü;
Arzu ve istekle can gözünü dört açma.

Kadd-i dutâ lâm u elifdir asâ
Nefy-i vücûd etmek için oldu lâ

Vücudun lâm harfi gibi, elindeki değnek ise elif;
İkisi vücud sürmek için lamelif (eğri) oldular.

KAYNAK : Latifi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin),* Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.477.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

Vîs ü Râmîn'den

Gel ey dil-nâle kıl hicrân elinden	*Gel ey gönül, ayrılık acısıyla inle,*
Ki yandum baht-ı bî-sâmân elinden	*ki, yandım bu nasipsiz bahtın elinden.*
Ki dün gün çarh-ı pür-efsûn u nîreng	*Büyüleyici ve aldatıcı felek her gün*
Geçer nakş oynayup âfâka yüz reng	*geçer ufuklardan türlü şekillerle ve yüzlerce renkle.*
Verür evvel rahîk-i âşinâyî	*Verir önce o bildik şarabı,*
Sunar âhirde afyon-ı cüdâyî	*Sunar ardından ayrılık afyonunu.*
Kılur ol gül gibi gönlini hurrem	*Bazen insan gönlünü gül gibi ferahlatır*
Eder son lâle-veş bağrını pür-dem	*Ve sonunda lâle gibi başını kanla doldurur.*
Nesîm-i dil-güşâdan cân bağışlar	*Bazen sabah rüzgârı gibi cana can katar.*
Semûmun âteşinden işler işler	*Bazen de sam yeli gibi kavurur.*
Verür destine hicrün tîğ-i hûn-bâr	*Ayrılığın eline verir kan dökücü bir kılıç,*
Kılur vasl ehlini câr u zülfigâr	*Kavuşma bekleyenleri ağlatıp perişan eder.*
Karardur gün yüzin ebr-i gam ile	*Gün gibi yüzleri gam bulutuyla karartır.*
Yakar çarhun dilin odlu demiyle	*Yakar dünyanın gönlünü ateş gibi kanıyla.*
Güli bülbülle eyler iki gün yâr	*Gül ile bülbülü iki gün sevgili yapar,*
Üçünci gün eder bağrını pür-hâr	*Üçüncü gün bağrını dikenlerle parçalar.*
Biçer serv-i dırâzun kaddine âh	*Bazen uzun servi ağacını âh ile biçer,*
Kabâ-yı sebz-i ömri teng ü kütâh	*Bazen de ömür bahçesinin elbisesini dar ve kısa yapar.*
Şarâb-âsâ koyup lâ'lîn libâsa	*Şarap gibi kırmızı elbiseler giydirip*
Enârun kanın içer kâse kâse	*Narın kanını (şarap gibi) kâse kâse içer.*
Budur dehrün demâdem serd hûyı	*Budur feleğin her zamanki sert huyu,*
Gelüp arz eyler evvel germ rûyı	*Gelir, önce tatlı yüzünü gösterir.*
Kafâdân bahârınun hazândur	*Baharın yoldaşı sonbahardır.*
Zamân-ı vaslı ân-ı bî-emândur	*Kavuşma zamanı ise aman vermeyen bir andır.*
Vücüd esbâbıdur endîşe-i ömr	*Yaşama endişesi insanın varlık sebebidir.*
Tutar âkil ademden tûşe-i ömr	*Akıl, ömür azığını yokluk düşüncesinden alır.*
Nazar kıl hoş sipihr-i pür-sitîze	*Bak şu kavga dolu dünyanın hâline,*
Dönüp hâkün verür seylâb-ı tîze	*Dönüp (mezar) toprağını coşkun sele verir.*
Sakın aldanma dünya ziynetine	*Sakın aldanma dünya süsüne,*
Ki değmez şevk u zevki mihnetine	*Onun hiçbir zevki, eziyetine değmez.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım,* 1. Cilt, İstanbul 1967, s.783.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Lâmi'î Çelebi'nin Maktel-i Hüseyin'indan bir sayfa.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.68.

İbrahim Gülşenî

(? Diyarbakır – 23 Nisan 1534 Mısır)

Halvetiyye tarikatının Gülşenîyye kolu kurucularındandır. Hakkındaki bilgiler, oğlu Ahmed Hayalî'nin Muhyî-i Gülşenî'ye yazdırdığı "Menakıb-ı İbrahim-i Gülşenî" adlı yapıtına dayanmaktadır. Amcası Seydî Ali'nin himayesinde özel öğrenim gördü. Tebriz'e giderek, Halvetî şeyhlerinden Aydınlı Şeyh Ömer Ruşenî'nin müridi oldu. Bir süre sonra tekke kurmak için, önce Diyarbakır'a, ardından Mısır'a gidip oraya yerleşti. Gülşenîlik'i yaymaya başladı. Kısa zamanda birçok taraftar topladı ve halkın sevgisini kazandı. Yavuz Sultan Selim, Kahire'ye girince, yanındaki birçok yeniçeri ve sipahi, Gülşenî'ye bağlandı ve ünü bütün Mısır'a yayıldı. 1528'de dönemin padişahı Kanunî Sultan Süleyman tarafından İstanbul'a çağrıldı. Bir süre camilerde vaazlar verdikten sonra tekrar Mısır'a döndü. Tasavvuf ağırlıklı şiirlerinde önce Heybetî, daha sonra Gülşenî mahlâsını kullanan İbrahim Gülşenî'nin en önemli yapıtı, 40.000 beyitten oluşan, Farsça yazılmış **Ma'nevî**'dir. Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç ayrı **Dîvân**'ı vardır. Şiirlerinde, başta Yûnus Emre ve Mevlânâ olmak üzere Nesimî ve şeyhi Ruşenî'nin etkileri görülür. Yapıtlarında sağlam bir dil ve akıcı bir üslûp göze çarpar.

Türkçe Dîvân'ın Millet Kütüphanesi'ndeki nüshasının ilk iki sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 21. Cilt, İstanbul, s.304.

ESERLERİ

Türkçe Dîvân : 24.000 beyittir. Özellikle dil açısından büyük önem taşır. Yazma nüshalarından biri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'ndedir.

Farsça Dîvân : Bir nüshası İstanbul Millet Kütüphanesi'ndedir.

Arapça Dîvân : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde bir nüshası mevcuttur.

Ma'nevî : 40.000 beyitlik Farsça bir mesnevidir. Mevlânâ'nın "Mesnevî"sine nazire olarak yazılmıştır. Yazma nüshaları, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ile Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Râznâme : Türkçe olarak kaleme alınmış tasavvufi bir mesnevidir. Bir nüshası Millet Kütüphanesi'ndedir.

Kenzü'l-Cevahir : 7000 dörtlükten oluşan eserin bir bölümü tuyug, bir bölümü rubaî vezninde Farsça yazılmıştır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.260.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.308.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.131.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 21. Cilt, İstanbul, s.303.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.408.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.398.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.557.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.170.

GÜLŞENÎLİK

Halvetiye tarikatının İbrahim Gülşenî tarafından kurulan ve merkezi Mısır'da olan koludur.

Önceleri, şeriata aykırı söz ve davranışlarından dolayı şeriat dışı sayılan ve iyi gözle bakılmayan Gülşenîlik, daha sonraları şeriata bağlı tarikatlar arasında yer aldı ve Mısır, Anadolu ve Trakya'da geniş ölçüde yayıldı. Tarikatın pîr makamı Mısır'daydı; Diyarbakır'da dört, İstanbul ve Edirne'de ikişer, İskenderiye, Mekke, Halep, Urfa, Antakya ve Rodos'ta birer, Hayrabolu'da ise on dört tekkesi vardı.

Tarikat, Halvetîliğin dışında Mevlevîlikte ve bir ölçüde Bektaşîlik ile Melamîlikten etkilendi. Mevlevîlik ile arasında geniş çaplı ilişki, Mevlânâ'nın, yaklaşık üç yüz yıl önce, İbrahim Gülşenî'nin ortaya çıkacağını söylediğine inanılan sözlerinden kaynaklanır.

KAYNAK : *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 9. Cilt, İstanbul 1992, s.4833.

I

Gaflet ile geçdi günüm âh n'ideyim ömrüm seni
Çün bozıla bu düzenün âh n'ideyim ömrüm seni

Ecel irişe nâgehân cânın ala çü Kahramân
Döndüre yasa düğünün âh n'ideyim ömrüm seni

Gice gündüz çalışduğın hırs u emelle yığduğın
Kala sensüz hânümânun âh n'ideyim ömrüm seni

Anma mısın öleceğin kara yire gireceğin
Azrâîl'e virüp cânın âh n'ideyim ömrüm seni

Terk itmedün bir dem heves elindeyken almadun ders
Çün kim hevâyadur yönün âh n'ideyim ömrüm seni

Kıyâmet kopar haşr içün dirilür ölen neşr içün
Cânun olıser düşmanun âh n'ideyim ömrüm seni

Zikir budur ey Gülşenî telkîn idelden Rûşenî
Cân atmadun sevdün teni âh n'ideyim ömrüm seni

KAYNAK : **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.408.

Ma'nevî'nin ilk iki sayfası – Süleymaniye Kütüphanesi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 21. Cilt, İstanbul, s.303.

II

Benim gönlüm alan dilber
Gider derler gider derler
Beni Mecnûn tek o Leylî
Eder derler gider derler

Kapıp aklımı başımdan
Komadı bilgi hûşumdan
Sorarım yad bilişimden
Gider derler gider derler

Ne sevdâdır dey'niz bana
İşitip kalmanız tâ'na
Gönül benden kaçıp ana
Gider derler gider derler

İşittim aşk ile sevdâ
Kılanda âşıkı şeydâ
Düşüp deli gibi dağa
Gider derler gider derler

N'idem ey uslular dey'niz
Delirmeden gamım yey'niz
Çü baştan aklımı yaz güz
Gider derler gider derler

Görüp aşk ile medhûşu
Bilin âşık o bî-hûşu
Çü anın akl ile hûşu
Gider derler gider derler

İşittim Gülşenî seni
Doğaldan Rûşenî günü
Ziyadan aydın iline
Gider derler gider derler

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.260.

III

Ben bu mülke gelmeden nerdenliğim bilmişem
Bilmeyene o mülkü bildirmeğe gelmişem

Od u su toprak hevâ bulmadan neşv ü nemâ
Gelibeni bu eve girmeğe yönelmişem

Evveli yok evvele gün gibi mir'at ile
Mazhar olup zât ile ayn-ı safâ olmuşam

Aşk ile aklın ilin tayy kılıben cüz külün
Yokluk ile varlığın bilmek için gelmişem

Mârifetin hâline münkir olan kâline
Cehl ile ıdlâline ağlar iken gülmüşem

Aşk ile hamr-ı ezel içeliden lem-yezel
Sarhoş olup sahv ile sanmanız yanılmışam

Rûşenî'den ay gibi Gülşenî devrân ile
Ay ile gün yoğ iken buluşuben dolmuşam

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.170

İbn-i Kemâl (KEMÂL PAŞAZÂDE)

(1468 Edirne – 16 Nisan 1534 İstanbul)

Asıl adı, Ahmed Şemseddin'dir. Dedesi Kemâl Paşa'dan dolayı, Kemâl Paşazâde unvanıyla tanınır. Bazı kaynaklarda, doğum yeri olarak Tokat ya da Manisa adları geçer. Genç yaşta askerlik mesleğine girdi. Bir süre sonra askerliği bırakarak, medrese öğrenimine başladı. Edirne'de Taşlık Medresesi'nde ve Üsküp'te İshak Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptı. Dönemin Osmanlı medreselerinin en yükseği olan, Sultan Bayezid Medresesi müderrisliğine atandı. Daha sonra Edirne kadılığına ve Anadolu kazaskerliğine getirildi (1516). Şah İsmail'i ve Şiîliği eleştiren bir fetva yazdı. Bu fetvasında Şiîlerle yapılacak savaşın cihat sayılacağını belirtti. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'ne Anadolu kazaskeri olarak katıldı, Mısır Seferi'nden sonra, Edirne-Darülhadis Medresesi'ne müderris olarak atandı. 1526 yılında Zembilli Ali Efendi'nin ölümü üzerine şeyhülislâmlığa getirildi ve ölümüne dek bu görevde kaldı. Kemâl Paşazâde, dinî yapıtlarının yanı sıra, edebiyat ve tarihle ilgili yapıtlar da yazmıştır. Tarih alanındaki en önemli eseri "Tevârîh-i Âl-i Osman"dır. Yapıt, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Kanunî saltanatının ortalarına dek, Osmanlı tarihini içerir. Şer'î meseleleri çözmekte gösterdiği maharetinden dolayı "Müfti's-Sakaleyn" (İnsan ve Cin'in Müftüsü) diye anılan Kemâl Paşazâde'nin, çoğu küçük risalelerden oluşan Arapça, Farsça ve Türkçe, 200'den fazla yapıtı vardır. Edebiyatımızda mahlâs kullanmayan ender şairlerdendir.

Tagyirü't-tenkih'ten iki sayfa.
Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.608

E S E R L E R İ

Dîvân : 1895'te İstanbul'da basımı yapılmış olup genellikle atasözü niteliği taşıyan didaktik şiirleri içerir. Şiirlerinin sanat değeri fazla değildir. Eserde yer alan, Yavuz Sultan Selim'in ölümü üzerine yazdığı mersiye, kendinden sonra yazılan mersiyelere örnek oluşturur.

Yusuf u Züleyha : Şairin en ünlü yapıtlarından sayılan eser, 7777 beyitten meydana gelmiştir. Molla Câmî'nin eserine nazire olarak yazılmıştır. Eser, 1983'te Kültür Bakanlığı'nın 1000 Temel Eser dizisinde yayımlanmıştır.

Tevârih-i Âl-i Osman : Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayarak 1527 yılına kadarki siyasî olayların anlatıldığı eser, her padişah için bir defter ayrılarak hazırlanmış olup tamamı 10 defterdir. Türk Tarih Kurumu'nda, farklı tarihlerde, defter olarak Dr. Şerafettin Turan tarafından yer almıştır.

Bunların dışında, **Tagyîrü't-tenkih**, **Hakayıku'l-Lûgat** (Arapça-Farsça sözlük kitabı), **Dakayıku'l-Hakayık** (Eşanlamlı Farsça kelimelerin yorumu), **Nigâristân** (Şeyh Sadî'nin "Gülistân" adlı eserine nazire), eserlerinin en tanınanıdır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.264.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.167
- **Ahmet Atillâ Şentürk**. *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.207.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.109.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.608.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.741
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.275.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.265
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.587.
- **Ahmet Uğur**, *İbn-i Kemal*, Ankara 1987
- **M. Ali Yekta Saraç**, *Şeyhülislâm Kemalpaşazâde*, İstanbul 1999
- **İbn-i Kemal**, *Dîvân, Tenkıdli Metin*, (Hazırlayanı: Mustafa Demirel), İstanbul 1996.

Meşairü'ş Şuara'da Kemal Paşazâde'yi gösteren bir minyatür.

I

Yavuz Sultan Selim Mersiyesi'nden

Çözdi saç açdı baş tuğ-u-alem	*Sancak başını açtı, tuğ saçlarını çözdü dağıttı.*
Bükdi bil dökdi yaş tığ-u-kalem	*Kılıç belini büktü; kalem de gözyaşları döktü.*
Kana boyandı bayrağın yüzi	*Üzüntüsünden bayrağın yüzü kana boyandı.*
Beli büküldi yayun oldı ham	*Yayın beli bükülüp eğrildi!*
Urdı göksini gök gök eyledi mâh	*Ay göğsüne vura vura gök gök bir hâle getirdi (çürüttü).*
Oldı Yıldızların gözi pür-nem	*Yıldızların gözleri de yaşlarla doldu.*
Şafak ol denlü dökdi kanlu yaş kim	*Akşam aydınlığı, o kadar ağladı ki*
Dâmen-i çarhı eyledi pür-dem	*Gökyüzünün eteğini (batı ufuklarını) kana boyadı.*
Subh-dem derdle bir âh itdi	*Sabah vakti, dertli dertli öyle bir âh çekti ki*
Kim söyündürdi mâh şemin o dem	*O anda ayın mumunu söndürdü o nefes.*
Giceden dehr giydi kara palas	*Zaman, gece karanlığından kara çullara büründü,*
Tutdı şâh-ı cihân içün mâtem	*Cihan padişahı Sultan Selim için mâtem tuttu.*
Nice şeh mihr-i âsumân-dergâh	*O nasıl bir şâh idi! Sarayının kapısı, gökler gibi yüksek güneşti.*
Nice sultan meh-i nucûm-haşem	*O nasıl, sultandı! Emrindeki yıldızlar kadar parlak bir aydı.*
Azmde mihridi hazmde sipihr	*O, kararlılığında güneş, ihtiyatkârlıkta felek,*
Resmde Rüstem idi bezmde Cem	*Savaş meydanında Rüstem, içki âleminde Cemşid idi.*
Çarh-ı bî-rahm ana bir zahm	*Felek ona öyle bir yara açtı ki,*
Urdı ki bulmadı kimseler merhem	*İyileştirmek için kimse merhem bulamadı.*
Gör ne acıyla eyledi teslim	*Âlemin padişahı olan Sultan Selim*
Cân-ı şîrini Hüsrev-i âlem	*Gör ki tatlı canını nasıl acılar içinde verdi.*
Öldi Sultan Selim hayf-ü-diriğ	*Vah yazık ki Sultan Selim öldü.*
Hem kalem ağlasun ana hem tiğ	*Ona hem kalem hem de kılıç ağlasın.*

KAYNAK : Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*, Ankara 1987, s.100

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Dil açılmaz dîde giryân olmasa	*Gönül açılmaz, göz ağlayıp yaş dökmese.*
Tâzelenmez sebze bârân olmasa	*Yeşillikler, otlar, yağmur olmasa tazelenmez.*
Hil'at-i vasluna olmazdı bahâ	*Kavuşma elbisesine değer biçilmezdi,*
Hayf eger pişesinde hicrân olmasa	*Ah, eğer önünde ayrılık olmasa.*
Cânı için ister il cânânını	*El, sevgiliyi canı için ister.*
Ben n'iderdüm cânı cânân olmasa	*Sevgili olmasa, ben, canı ne yapardım?*
Karşuna ağzın açup kalmazdı gül	*Karşında ağzı açık kalmazdı gülün.*
Sen yüzi gülzâra hayrân olmasa	*Yüzü gül bahçesini andıran sana hayran olmasa.*
Nakd-i eşki dağıdur sensüz gözüm	*Gözüm senden ayrı kalırsa gözyaşım parasını dağıtır.*
Kişi dünyâyı n'ider cân olmasa	*Kişi, canı olmasa dünyayı ne yapar.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : İbn-i Kemal, *Divân, Tenkidli Metin*, (Hazırlayan: Mustafa Demirel), İstanbul 1996, s.201.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Hadîdî Çelebi

(? Ferecik/Edirne – 1533 ?, ?)

Hayatıyla ilgili bilgiler çok az ve yetersizdir. Asıl adı bilinmemektedir. Mesleği demircilik olduğundan Hadîdî mahlâsını kullanmıştır. Bazı kaynaklarda, babasının demircilik yaptığı, kendisinin ise, öğrenimini tamamlayıp mülâzim ve müderris olduğu şeklinde bilgiler vardır. Ölüm tarihi belli değildir. Riyazî Tezkiresi'nde, Kanunî Sultan Süleyman döneminin ilk yıllarında öldüğü belirtilir. Hadîdî'nin günümüze ulaşan tek eseri, manzum olarak kaleme aldığı Osmanlı tarihidir. Eserin sonunda, bir dîvânı olduğundan bahsederse de ele geçmemiştir.

Tevârîh-i Âl-i Osman'dan iki sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.15.

Tevārīh-i Âl-i Osman: 1531'de yazımı tamamlanıp Kanunî Sultan Süleyman'a sunulmak üzere hazırlanmıştır. Bazı kaynaklarda eserin adı, "Târîh-i Âl-i Osman" ve "Şehnâme-i Âl-i Osman" olarak geçer. Türkçe ve manzum olarak kaleme alınmış olup 6646 beyittir. Eserde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Kanunî devrine kadar olan bölüm anlatılır. Hadîdî, yaşadığı dönem dışındaki olayları, Âşıkpaşazâde Tarihi'nden aldığını belirtir; bunun dışında başka bir kaynaktan söz etmez. Beşi yurt içinde (İstanbul Üniversitesi, Beyazıt Devlet, Millet, Süleymaniye kütüphaneleri ve bir özel kütüphane), ikisi yurt dışında (British Museum, Berlin Devlet Kütüphanesi) olmak üzere toplam yedi nüshası bilinmektedir. Ayrıca Necdet Öztürk tarafından yeni harflerle yayımlanmıştır (İstanbul 1992).

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.14.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.105.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s. 579.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.222.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s. 4.
- **Hadîdî**, *Tevarih-i Âl-i Osman*, (Hazırlayan: Necdet Öztürk), İstanbul 1992.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.183.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.197.

I

GAZEL

Kaşlarından gördü mâhım gurre garrâlanmagı
Saçlarından öğrenir sünbül mutarrâlanmagı

Sen dilârâlık yolun âlemde bünyâd etmesen
Âlemin mahbûbu bilmezdi dilârâlanmagı

Leylî-i zülfün beni zencîre bir dem çekmese
Gösterirdim şevk ile Mecnûna şeydâlanmagı

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.105.

Ay yüzlüm, hilâl, gururlanmayı kaşlarından öğrendi.
Sünbül de koku saçmayı saçlarından öğrendi.

Sen bu dünyada gönül süsleme yolunu açmasan,
Dünya güzelleri, gönül süslemeyi bilmeyecekti.

Saçının siyahlığı beni bir an zincire vurmasa,
Gösterirdim o şevk ile Mecnûn'a çılgınlık neymiş.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Bu zamân bir aceb zamandur ki
Bî-garaz şimdi var mı bir iş ola

Şu ki dest-i tehî vara şeyhe
Vara himmet yerine kozun ala

Var kıyas et buna cihân halkın
Şeyhi böyle bunun kalanı nola

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.198.

Bu zaman, acayip bir zamandır ki;
Şimdilerde karşılıksız bir iş var mı?

Eli boş, şeyhi ziyarete giden,
Himmet yerine kozunu alır.

Var dünya halkını kıyas et bununla;
Şeyhi böyle olursa halkı nasıl olur.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Mahremî (TATAVLALI)

(? İstanbul – 1535 İstanbul)

Asıl adı, doğum tarihi, çocukluk ve ilk gençlik yıllarına ilişkin bilgi yoktur. Uzun yıllar Galata'da kâtiplik ve naiplik yaptı; bir ara görevden azledildiyse de affedilip yine naip olarak Selânik'e gitti. Dönüşünde ailesiyle birlikte esir düştü; kurtarmalık için gereken parayı temin amacıyla İstanbul'a döndü. Kaynaklarda, parayı toplayamadan vefat ettiği ve arkadaşı Haydar Reis'in, ailesini kurtardığı belirtilir. M. Fuad Köprülü, onun, dîvân şiirinin sadeleşme ve mahallîleşme hareketine öncülük edenlerden biri olduğu görüşünü ileri sürer.

ESERLERİ

Şehnâme (Süleymannâme) : Aruz kalıbıyla yazılmış manzum bir eserdir. Eserde Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışından (1512) Kanunî'nin Belgrad ve Rodos seferine kadar olan olaylar anlatılır. Mahremî bu eserinde, gerçek bilgileri yansıttığını ileri sürer. Mahallî tasvirlere genişçe yer veren eserde İstanbul'un bazı semtleri ve yerleri tanıtılır. Yazma nüshalarından biri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir.

Basitnâme : Âşık Çelebi tezkiresinde adı geçmektedir. Mesnevî türünde yazıldığı tahmin edilmekte olup ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- **Latîfi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.493.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.118.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 15. Cilt, İstanbul 1992, s.7677
- *Ana Brittanica, Genel Kültür Ansiklopedisi*, (Hürriyet Gazetesi'nin Armağanı), 21 Cilt, İstanbul 1993, s.324.
- *Latîfi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.348.

I

GAZEL

Âb-ı zencîrin sürer aşkınla pür-şûridedir
Seyr içün rûşen cemâlin her habâbı dildedir

Âleme esrâr-ı aşkım fâş oldu âh kim
Hizmetinde sen şeh-i hüsnün dahi pûşidedir

İdemez sahra-nişîn-i akl ile seyr ü sülûk
Sâkin-i kûh-ı belâ vü gam aceb vâdidedir

Geçdi ömrüm ol dehenden bir cevâb işitmedim
Hâtır-ı şûride sanma yok yere rencîdedir

Mahremî mâna-yı gayre etme zinhar iltifat
Lezzet-i kâmil olur mu anda kim hâyidedir.

KAYNAK : *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.118.

II

KIT'A

Ey gaza kânı yürü bin bin diyar-ı düşmen aç
Toplarla kal'a-i kuhsara yer yer revzen aç
Emr-i Şabîyle donanma zeyni içün mahzen aç
Vaktidir ey Gazi Hayreddin Paşa yelken aç

KAYNAK : **Şükrü Kurgan**, *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*, Ankara 1943, s.192.

Hayretî

(? Vardar Yenicesi/Yunanistan – 1534 Vardar Yenicesi)

Asıl adı Mehmed'dir. Hayatıyla ilgili bilgiler sınırlıdır. Tımar sahibi bir sipahi olduğu bilinir. Şiirlerinden edinilen bilgiye göre, İstanbul'a geldiği, Sadrazam İbrahim Paşa'ya kasideler sunduğu, Gülşenî tarikatına girdiği ve daha sonra Bektaşîliği benimsediği anlaşılmaktadır. Vardar Yenicesi'ne geri dönüp orada bir tekke yaptırmış ve yaşamının sonlarına doğru gözlerini kaybetmiştir. Eserlerinde klasik şiiri tercih eden Hayretî, genellikle aruza hâkim ve edebî sanatlarda oldukça başarılıdır. Dîvân estetiğinden kopmamasına karşın Bektaşîliğe bağlanmış ve bu görüşlerini şiirlerinde dile getirmiştir. Şiir dili yalın olup yabancı sözcüklere az rastlanır. Halkın beğenisine uygun, anlaşılır şiirler yazmış ve kullandığı her türlü nazım biçiminde mecazî aşka bağlılığını dile getirmiştir. Özgün buluşları, mert, serkeş havası, içli ve özlü sevgisiyle Rumeli leventlerini ve yalı boylarını şiirlerinde işlemiştir.

ESERLERİ

Dîvân : Geniş hacimli bir eser olup yedi nüsha üzerinden yapılan tenkitli basımında 20 kaside, 25 musammat, 1 müstezad, 487 gazel ve 7 kıt'a bulunur. Eserle ilgili olarak birçok çalışma yapılmıştır. Yazmaları, Millet, Süleymaniye, İstanbul Üniversitesi kütüphanelerindedir. Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri (İstanbul 1981) tarafından hazırlanıp yayımlanmıştır.

Belgrad Şehrengizi : 261 beyitlik bu eser, çeşitli edebî sanatların ve söz oyunlarının hâkim olduğu bir üslupla kaleme alınmıştır. Mehmet Çavuşoğlu tarafından bir makale konusu olarak araştırılıp "Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi"nde yayımlanmış, daha sonra da basımı yapılmıştır (İstanbul 1974).

Yenice Şehrengizi : 73 beyitten oluşmuştur. Belgrad Şehrengizi'nde olduğu gibi, eserde, şehirlerin özellikleri ve sosyal yaşantı hakkında pek fazla bilgi verilmeyip şehrin güzelleri ve övülmeye değer insanları tanıtılır. Bir incelemeyle birlikte Mehmet Çavuşoğlu tarafından 1976 yılında yayımlanmıştır.

Bu eserleri dışında, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki **Bahâristan**, **Nâme-i Hayretî** ve **Muhabbetnâme-i Hayretî** adlı üç mesnevînin de Hayretî'ye ait olduğu, araştırmacı Fehmi Ethem Karatay tarafından ortaya çıkarılmıştır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.224.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.272.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.169.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.193.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.559.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.101.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.61.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.623.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevi Bektaşi Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.13.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzumâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.240.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 4*, İstanbul 1949, s.25.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.232.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.208

I

GAZEL

Öpülse yâr ile yâr olsa dilber	*Öpülse, kendisini seveni sevse güzel,*
Kuculsa râm-ı dildâr olsa dilber	*Sarılsa, kendisini sevene bağlansa güzel.*
Söz anlamakda fettân olsa mahbub	*Söz anlamakta aldatıcı olsa sevgili,*
Biraz şûh olsa ayyâr olsa dilber	*Biraz çapkın olsa, oyalayıcı olsa güzel.*
Ne denlü ağlasa zâr olsa âşık	*Ne denli ağlasa, inlese âşık,*
Açılsa gülse gülzâr olsa dilber	*Açılsa, gülse, gül bahçesi olsa güzel.*
Nedür âşıklarun hâlini bilse	*Sevenlerin hâli nedir bilse,*
Güzel sevse dil-efgâr olsa dilber	*Güzel sevse, gönlü yaralı olsa güzel.*
Cefâyi az kılsa Hayretî'ye	*Az acı çektirse Hayretî'ye*
Sözüm bu kim vefâdâr olsa dilber	*Diyeceğim bu ki, vefalı olsa güzel.*

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : **Hayretî**, *Dîvân, Tenkidi Basım*, (Hazırlayanlar: Mehmet Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri), İstanbul 1981, s.211.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Sûretâ katreyuz ammâ ki denizdür dilümüz	*Görünüşte bir damla gibiysek de gönlümüz,*
Buhmaz keştî-i endîşe bizüm sâhilümüz	*endişe gemisinin sahilimizi bulamayacağı bir denizdir.*
Şöyle çâbükleriyüz biz bu tarîkun k'irişür	*Biz bu yolun öyle hızlılarıyız ki,*
Evvel adımda adem mülkine en kâmilümüz	*ilk adımda yokluk ülkesine ulaşır en yetkinimiz.*
Gönlümüz alçak olup ger yüzümüz yerde ola	*Her ne kadar gönlümüz alçakta yüzümüz yerdeyse de,*
Kadr ile arş-ı mu'allâda olur menzilümüz	*değer bakımından erişeceğimiz yer, ulu göklerdedir.*
Nükte-i aşkı tanışman ne bilür dânişmend	*Aşk nüktesini dânişmende danışmayın, o ne bilsin!*
Kim bizüm dâniş ile hall olmaz müşkilümüz	*Zaten bizim sorunumuz danışmakla çözümlenemez.*
Bir kadeh bâdeye cânlar verürüz Hayretiyâ	*Ey Hayretî, bir kadeh şaraba can vermeye hazırız.*
Bilmezüz hamr ile mi oldı muhammer gilümüz	*Acaba çamurumuz şarapla mı mayalandı?*

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtun Fe'ilun)

KAYNAK : **Hayretî**, *Dîvân, Tenkidi Basım*, (Hazırlayanlar: Mehmet Çavuşoğlu M. Ali Tanyeri), İstanbul 1981, s.216

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Berâber ola mı zindân ile hîç sohbet-i nâdân	*Zindan ile cahil sohbeti hiç aynı olur mu?*
Gam u endûh ile tenhâca işrethânedür zindân	*Üzüntü ve keder ile başbaşa kalınan eğlence yeridir zindan.*
Biraz eglendügüm ayb olmasun bi'llahi zindânda	*Allah aşkına zindanda biraz oyalandığım (için) ayıplamayın,*
Hayâl-i zülf-i cânân ile kaydum var idi yârân	*çünkü sevgilinin saçının hayali ile bağlıydım.*
Bu zindân bir acâyib hânekâh-i derd ü gamdur kim	*Bu zindan öylesine bir dert ve üzüntü dergâhıdır ki,*
Erenler şâhı hakkıyçün müdâm eksük degül kurbân	*erenler şahı için kurban hiç eksik olmaz.*
Gülistân ile zindânı niçe fark ideyin sensüz	*Gül bahçesi ile zindanı sensiz nasıl fark edeyim?*
Bana dîdârsuz birdür cahîm ü ravza-i Rıdvân	*Sensiz cehennem de, Rıdvan bahçesi de birdir bana.*
Bu zindân-i belâdan Hayretî ol gün olur âzâd	*Hayretî, bu belâ zindanından ancak, sevgili,*
Saçı zencîrini boynına muhkem bend ide cânân	*saçının zincirini boynuna sımsıkı bağladığı gün kurtulur.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : **Hayretî**, *Dîvân, Tenkidi Basım*, Hazırlayanlar: Mehmet Çavuşoğlu M. Ali Tanyeri), İstanbul 1981, s.360

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

GAZEL

Senden özge bir büt-i ra'nâya ger meyl eylesem	*Eğer senden daha güzel, heykel gibi bir puta meyledersem*
Tanrıya iki dimişlerden olayın ey sanem	*Tanrı'ya iki diyenlerden olayım.*
Devr ider dâyim mahallen hayl-i ashâb-ı safâ	*Safa ehli olanlar durmadan mahalleni dolaşırlar.*
Olmaz ehl-i hâlden hâlî havâlî-i Harem	*Nasıl ki Kâbe civarı hâl ehli olanlardan boş kalmazsa.*
Ol yüzi gülsüz ayak bağıdurur bâg-i vücûd	*O gül yüzlü olmadan vücut bağı, bir ayak bağıdır.*
Eyle ey cân bülbüli azm-i gülistân-i adem	*Ey can bülbülü, yokluğun gül bahçesine yönel artık.*
Fâş idüp râz-i derûnum göz göre kan eyledün	*Sırrımı açıklayarak göz göre göre kan eyledin.*
N'eyleyüm sana ya nem gördün benüm ey dîde nem	*Sana ne yapayım, benim neyimi gördün, ey gözüm.*
Göz yumup ey Hayretî çekdüm bu âlemden elüm	*Ey Hayretî, göz yumarak bu âlemden elimi çektim,*
Göz açup her âlemün sonında gördüm çün elem	*Gözümü açıp her âlemin sonunda acı gördüğüm için.*
(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)	(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

KAYNAK : **Hayreti**, *Divân, Tenkidi Basım*, (Hazırlayanlar: Mehmet Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri), İstanbul 1981, s.303.

Meşairü'ş Şuara'da Hayretî'yi gösteren bir minyatür.

Gazâlî (DELİ BİRADER)

(1466 Bursa – 1535 Mekke)

Asıl adı Mehmed'dir. Çabuk bıkan, bu yüzden de uzun süre aynı yerde kalamayan bir kişiliğe sahip olduğundan "Deli Birader" lâkabıyla tanınır. Öğrenimini tamamladıktan sonra Bursa Bayezid Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Manisa'ya gitti. Burada vali olarak görev yapan II. Bayezid'in oğlu Şehzade Korkud'un musahibi Piyâle Bey'le tanıştı ve onun tavsiyesi üzerine şehzadenin himayesine girdi. Şehzade Korkud'un öldürülmesi üzerine Manisa'dan ayrılıp tekrar Bursa'ya döndü. Geyikli Baba tekkesine kapılanarak tasavvufa yöneldiyse de bu hayattan sıkıldı; önce Sivrihisar'a, ardından Aksaray medresesine müderris olarak tayin edildi; bir süre sonra da emekliye ayrılıp İstanbul'a geldi. Ünlü **Cemâme**'siyle devlet büyüklerine başvurup onların yardımıyla Beşiktaş'ta, devlet adamları, sarayın en üst rütbelileri ve şairlerin katıldığı, konak, mescid ve hamamdan oluşan bir eğlence mekânı kurdu. Bir süre sonra çirkin dedikodular yüzünden yaptırdığı binalar hükümetçe yıktırıldı. Bu olay üzerine Gazâlî, İstanbul'u terkedip Mekke'ye yerleşti; orada öldü ve kendi yaptırdığı mescidin bahçesine gömüldü. Garip davranışları ve yaşama biçimiyle dikkati çeken Gazâlî, duygu ve düşüncelerini genellikle hiciv şeklinde kıt'alar hâlinde dile getirmiştir. Tasavvufî şiirleri yanı sıra cinsellikle ilgili müstehcen konulara da değinen şiirlerine tezkirelerde ve mecmualarda rastlanmaktadır. Tek eseri **Dâfiü'l-Humûm ve Râfiü'l-Gumûm**'dur (Gamları Defeden ve Kaygıları Kaldıran Kitap). **Menâkıb-ı Gazâlî** adıyla tanınan bu yapıt, Osmanlı müstehcen edebiyatının önde gelen örneklerindendir. Lâtîfî'ye göre, Farsça "Elfiyye ve Şelfiyye"den esinlenerek kaleme alınmıştır. Çeşitli yazma nüshaları, İstanbul Üniversitesi ve Süleymaniye kütüphanelerindedir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.260.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.135.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s. 525.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s. 226.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.411.
- **Şemsettin Kutlu**, *Divân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.127.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.183.
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.249.

I

GAZEL

İrdi hazânı ömrümün veh ki dahi bahârı yok	*Ömrümün sonbaharı geldi, yazık ki baharı yok;*
Subh-ı sürûra irmedüm gam şebinün nehârı yok	*Mutlu sabaha erişemedim, gam gecesinin gündüzü yok.*
Çeşm-i pür eşke dem-be-dem aks-ı ruhı düşer velî	*Yaşlarla dolu göze zaman zaman sevgilinin yanağı akseder*
Sular içinde görinen sûretün îtibârı yok	*Sular içinde görünen hayalin itibarı yok.*
Bir yana ilte mi aceb fülk-i dili bu rûzgâr	*Acaba gönül gemisini bir tarafa iletir mi bu rüzgâr?*
Bahr-ı gam-ı zamânenin sâhili vü kenârı yok	*Zamanın üzüntü denizinin sahili ve kenarı yok.*
(......)	*(......)*

KAYNAK : Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.412.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

KIT'A

Deminde yağmasa bâran-ı ihsân	*Zamanında yağmazsa ihsan yağmuru,*
Mürüvvet sebzezârı taze olmaz	*Cömertlik yeşillikleri taze olmaz.*
Cihanda küçük ü büzürk katında	*Dünyada büyük küçük herkesin gözünde*
Keremden râst bir âvâze olmaz	*Cömertlikten daha makbul bir ün olmaz.*
Efendi lütf it ölçüp dökmeği ko	*Efendi, lutfet, ölçüp biçmeyi bırak!*
Meta-ı himmete endâze olmaz	*Bağışlanan malın ölçüsü olmaz.*

KAYNAK : Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.411.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Meâlî

(1490 ? İstanbul – 1535 Gelibolu)

Asıl adı Mehmed'dir. Yarhisarîoğlu Köse Meâlî lâkabıyla tanınır. Babası, II. Bayezid döneminin ünlü bilgin ve kadılarından Evhadüddin Yarhisarî'dir. İlmiyye sınıfından olduğu halde çirkin fiziği, neşeli görünümü, zevke ve eğlenceye düşkünlüğü nedeniyle müderrislik verilmediğinden küçük kasaba kadılıkları yaptı. Kanunî Sultan Süleyman tahta çıktığında sunduğu şiirlerin padişah tarafından çok beğenilmesi üzerine Gelibolu kadılığına getirildi. On yıl rahat bir yaşam sürmüş ve görevi başında ölmüştür. Mezarı Gelibolu'dadır. "Hırrenâme" (Kedi Mersiyesi)'de olduğu gibi, şiirlerinde ince bir alay ve yergi sezilir. Yalın bir dille yazdığı şiirlerine çeşitli tezkire ve mecmualarda rastlanır. Tek eseri Dîvân, Edith-Gülçin Ambros tarafından "Candid Penstrokes, The lyrics of Meâlî, an Ottoman poet of the 16th Century" adıyla 1982'de Berlin'de yayımlanmıştır. Dîvân içinde ayrıca sekiz heceli semâî tarzında kaleme aldığı destanına da yer vermiştir.

Meâlî – Minyatür: Meşairü'ş Şuara

KAYNAKLAR

- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.214.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.72.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.824.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.166.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.64.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.492.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.162.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 15. Cilt, İstanbul 1992, s.7898.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.398.
- *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.300.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.269.

Kedi Mersiyesi'nden

Çıktın elden nidelim ansızın eyvah pisi	*Eyvah! Pisi! Ansızın elden çıktın, ne yapalım!..*
Yandın ölüm odına derd ile nagâh pisi	*Birden ölüm ateşine yandın.*
Hasretâ şir-i ecel buldu sana rah pisi	*Ah, hasret! Ecel aslanı sana yol buldu.*
Nidelim ah pisi neyliyelim vah pisi	*Ne yapalım, ah Pisi, ne edelim, vah Pisi!..*
Kani ol bebr bakışlı kani ol şir-i zaman	*Hani o pars bakışlı, hani o zamanın aslanı?*
Kani ol vermiyen aslan ile kaplana aman	*O, aslana kaplana aman vermeyen nerede?*
Kani ol olduğu yerde komayan mar ü çıyan	*O, bulunduğu yerde yılan çıyan bırakmayan kahraman ne oldu?..*
Nidelim ah pisi neyliyelim vah pisi	*Ne yapalım, ah Pisi, ne edelim, vah Pisi!..*
(......)	*(......)*
Serçe tutar gibi tutar idi tavukla kazı	*Tavukla kazı serçe tutar gibi tutardı;*
Kendi akran gibi şir ile ederdi bazi	*Kendi akranıymış gibi aslanla oynaşırdı;*
Nice kâfir sıçan öldürmüş idi ol gazi	*O gazi, nice kâfir sıçanlar öldürmüştü...*
Nidelim ah pisi neyliyelim vah pisi	*Ne yapalım, ah Pisi, ne edelim, vah Pisi!..*
(......)	*(......)*
Görse boğardı burağı kovar idi çakalı	*Görse burağı boğar, çakalı kovardı;*
Yolar idi eline girse keçinin sakalı	*Avuçlayabilse keçinin sakalını yolardı;*
Her öğünde yer idi keklik ile boz bakalı	*Her öğünde keklik ve boz bakal yerdi.*
Nidelim ah pisi neyliyelim vah pisi	*Ne yapalım, ah Pisi, ne edelim, vah Pisi!..*
Derisi hakum u sammur u vaşaktan yeg idi	*Derisi kakumdan, samurdan, vaşaktan güzeldi;*
Rasttı hüsnü gibi hulku dahi gökçeg idi	*Doğru idi, güzelliği gibi ahlâkı da hoştu;*
Kedi sanman anı ol bir ala gözlü beg idi	*Onu kedi sanmayın, o bir elâ gözlü beydi.*
Nidelim ah pisi neyliyelim vah pisi	*Ne yapalım, ah Pisi, ne edelim, vah Pisi!..*
(......)	*(......)*

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.64.

Desen: Şebnem Akgöl

İshak Çelebi

(1464 Üsküp – 1537 Şam)

Kılıç yapımında usta bir demircinin oğlu olduğundan Kılıççızâde lâkabıyla tanınır. İyi bir öğrenim gördükten sonra Edirne, Serez, Üsküp, İznik medreselerinde müderrislik, bir süre de Yavuz Sultan Selim'in musahipliğini yaptı. Yegânzâde Sinan Çelebi ile geçinemeyerek müderrislikten ayrıldı; Şam'a kadı olarak atandı ve burada öldü; vasiyeti üzerine Şam civarındaki Kubûr-ı Sâlihin mezarlığına defnedildi. Kaynaklar, şairin; kültürlü, nüktedan bir zat olduğundan, fakat özel yaşamında, mesleğiyle bağdaşmayan hafiflikleri nedeniyle pek sevilmediğinden söz ederler. Aşk ve cinsellikle ilgili şiirlerinde bir anlamda kendini ifade eden İshak Çelebi, aynı zamanda, tarih düşürme konusunda da usta adlar arasında yer almıştır.

İshak Çelebi Dîvânı'nın ilk iki sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 22. Cilt, İstanbul, s.528.

E S E R L E R İ

Dîvân : Bilinen nüshaları, İstanbul Üniversitesi ve Süleymaniye kütüphanelerindedir. Şairin yaşamöyküsü ve edebî kişiliğiyle ilgili bir incelemeyle birlikte, 1990 yılında Mehmed Çavuşoğlu-Ali Tanyeri tarafından "Üsküplü İshak Çelebi Dîvânı" adıyla yeni harflerle yayımlanmıştır.

Selimnâme'nin ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 22. Cilt, İstanbul, s.529.

Selimnâme (İshaknâme) : Yavuz Sultan Selim'in kahramanlıklarının anlatıldığı eser, Osmanlı tarihçileri tarafından güvenilir bir kaynak olarak kabul edilir. 1509 İstanbul depreminden başlayıp Yavuz Sultan Selim'e karşı yapılan isyanlar ve bunların bastırılmasına kadar geçen zaman dilimi içindeki olayları kapsar. Oldukça ağır bir dille yazılmış olup yurt içinde ve dışındaki birçok kütüphanede yazma nüshaları bulunmaktadır.

Risâle-i İmtihâniyye : Sahn-ı Semân müderrisliği sınavı için el-Mevâkıf'tan, verilen bir konu hakkında Arapça olarak kaleme alınmış olup sınav heyetine sunulmak üzere hazırlanmıştır. Birçok nüshası mevcuttur.

Ayrıca, Arapça yazılmış dört müstezattan oluşan **Müstezâd li-İshâk Çelebi** ve yine Arapça bir kaside olan **Kasîde-i Fasîha** adlı risaleleri vardır.

K A Y N A K L A R

- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.395.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.278.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.231.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.686.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.410.
- **Mehmed Çavuşoğlu-Ali Tanyeri**, *Üsküplü İshak Çelebi Divânı*, İstanbul 1990.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 22. Cilt, İstanbul, s.528.
- *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.250.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.102.

I

Zadımız gussa vü gam derd ü belâ râhilemiz	*Rızkımız gam ve keder, yükümüz dert ve belâdır.*
Çekilip kâbe-i kûyuna gider kâfilemiz	*Kafilemiz, yârin bulunduğu yere gider.*
Geçmişiz tâc ü kabâdan olalı aşka mürîd	*Aşka esir olalı, tacdan ve gösterişli elbiseden vazgeçmişiz.*
Ger sorarsan bizi Mecnûn'a çıkar silsilemiz	*Silsilemizi de sorarsan Mecnun'a çıkar.*
Peyk olup yöğrüşürüz aşk beyâbânında	*Postacı olup aşk çölünde koşuşuruz.*
Jengdir ayağımızda görünen âbilemiz	*Ayağımızda görünen çıban, aşk çölünün tozu toprağıdır.*
Başımız rif'at ile ger ere evc-i feleğe	*Başımız yücelikle uzansa bile semaya,*
Eşiğin itleri denlu olamaz menzilemiz	*Eşiğinin köpekleri kadar olamaz rütbemiz.*
Yerde gökde yerimiz kalmadı öldük İshâk	*Yerde gokte yerimiz kalmadı; öldük ey İshâk!*
O cefâ-pîşeye yerden göğe vardır gilemiz	*O zalime yerden göğe vardır şikâyetimiz.*

KAYNAK : **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.270.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Her belâya sabr ederdüm mihnet-i yâr olmasa
Yâr cevri neyleyeydi ta'n-ı agyâr olmasa

Gam degüldi gamze-i fettânı hûn-rîz olduğı
Yolına cân vermek olurdı dil-âzâr olmasa

Âh u nâlemle kaçan dem-sâz olurdı andelîb
Dembedem gülşende gül hem-sohbet-i hâr olmasa

Hâtırum seyr-i gülistân istemezdi tâ ebed
Anda ger pelid gibi bir yâr-ı gam-hâr olmasa

Derd ü gamdan kurtulurdum gönlüm anlardı beni
Aşk elinde mübtelâ olup giriftâr olmasa

Dil-şekest olup perîşan-hâtır olurdum eger
Zülf'i müşgînün gibi bahtum siyeh-kâr olmasa

Rahm edüp İshâk'a cânâ sûret-i hâlin yazup
Sana kim eş'âr ederdi nazm u eş'âr olmasa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.237.

İshak Çelebi – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Her belâya sabrederdim, eğer sevgilinin mihneti olmasaydı;
cefalarına da sabredebilirim; yeter ki başkaları ayıplamasın.

Yârin can alıcı bakışları kan dökücü olsa da ne çıkar?
Bu, sevgilinin uğrunda seve seve can vermek demektir, yeter ki gönlümü kırmasın.

Bülbül ile nasıl sırdaş olur, onunla birlikte nasıl âh edip, inlerdim.
Gül bahçesinde gül, zaman zaman diken ile sohbet etmek zorunda olmasaydı.

Aklımdan geçmezdi gül bahçelerinde dolaşmak,
ama ne yapayım ki orada, sevgilinin lûtfuna eren alçak kimseler var.

Ben bu dertlerden, kederlerden kolay kurtulurdum, gönlüm anlardı beni,
gönlüm aşka tutulup aşkın esiri olmasaydı.

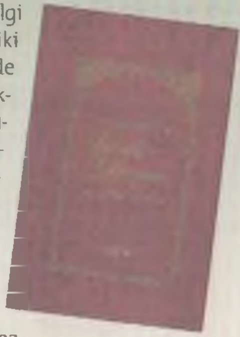
Hiç böyle hâtırı perişân, gönlü kırılmış olur muydum?
Eğer bahtım senin misk kokulu saçların gibi kara olmasaydı.

Bu İshak kulun, o güzel yüzünü anlatan şiirler yazmasaydı.
Senin güzelliğinden kim söz ederdi?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Usûlî

(? Yenice/Vardar – 1538 Yenice/Vardar)

Asıl adı ve ailesiyle ilgili bilgi yoktur. Öğrenimini, şimdiki Yunanistan sınırları içinde kalan Vardar Yenice'de tamamladıktan sonra tasavvufa ilgi duydu. Mısır'a gidip İbrahim Gülşenî'ye bağlandı. 1533'te şeyhinin ölümü üzerine memleketine dönüp inzivaya çekildi ve mensubu olduğu tarikatı yaymaya çalıştı. Bu arada akıncı beylerinden Evrenosoğlu Abdi Bey'in yakınlığını gördü ve onun musahipliğini yaptı. Ölüm tarihini bazı kaynaklar, 1534 olarak verirler. Mezarı, Vardar Yenice'dedir. Yaşadığı yüzyılın önemli şairlerinden sayılan Usûlî, tasavvufî aşkı ön plana çıkaran şiirlerinde Nesimî'den etkilenmiş, hece vezniyle yazdığı gazellerde Yûnus Emre'yi örnek almıştır. Bilinen tek yapıtı Dîvân'ıdır. Hadisler, Hz. Ali'nin sözleri ve iki uzun mesnevînin yer aldığı eserin yazma nüshalarından ikisi Millet Kütüphanesi ve Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. İlk olarak Mustafa İsen tarafından 1988'de "Usûlî-Hayatı, Sanatı ve Dîvânı" adıyla yayımlanmış, ikinci basımı ise "Usûlî Dîvânı" adıyla 1990'da Akçağ Yayınevi tarafından gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.282.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.169.
- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.197.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.118.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.114.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.223.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.639.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.379.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.594.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.175.
- **Sadık Deniz**, *Bugünün Diliyle Dîvân Şiiri*, (2. Basım), İstanbul 1983, s.26.
- **Mustafa İsen**, *Usûlî Dîvânı*, Ankara 1990.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.177.

I

GAZEL

Âlemde mey-i aşk ile mestâneleriz biz	*Âlemde aşk şarabının sarhoşlarıyız.*
Tâ'n eyleme zâhid bize dîvâneleriz biz	*Ey softa, suçlama bizi, kendimizde değiliz biz.*
Dünyâ evini günc-i harâbâta değişmiş	*Dünya evini meyhane köşesine değişmiş,*
Bir genc-i fenâ talibi vîrâneleriz biz	*Yokluk hazinesini isteyen yıkıntılarız biz.*
Aldanmamışız mansıbu câhına cihânun	*Yeryüzünün rütbesine, şöhretine aldanmamışız.*
Dervişleriz sâkin-i meyhâneleriz biz	*Gösterişe değer vermeyen, yıkıntılarda oturanlarız biz.*
Çün varlığımız harmenini âteşe urduk	*Çünkü varlığımızın harmanını yaktık.*
Bu mezra'-i dehrde bir dâneleriz biz	*Bu yeryüzü tarlasında bir taneyiz biz.*
Yer yoğise mescidde bize gam değil ey dil	*Camide bize yer yoksa, dert değil ey gönül,*
Çün mu'tekif-i guşe-i hûmhâneleriz biz	*Meyhane köşesinde yalnızlığa çekilenleriz biz.*
Bin ziynet ider sözüni pirezen-i dehr	*Evrenin yaşlı kadını ne denli süslerse süslesin kendini,*
Baş eğmeziz ol kahbeye merdâneleriz biz	*Bu dönek kadına baş eğmeyen mert kişileriz biz.*
Aşk âteşine yanıcı pervane değilsek	*Aşk ateşiyle yanan pervâne değilsek eğer,*
Billâhî Usûlî bize de yâ neleriz biz	*Ey Usûlî, Billâhi bize de ya neleriz biz.*

(Mef'ûlu Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

KAYNAK : **Mustafa İsen**, *Usûlî Dîvânı*, Ankara 1990, s.139

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Usuli – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

II

Gönül geç olmaz hevâdan
Gel gurbete gidek gönül
Uçur kuşu bu yuvadan
Gel gurbete gidek gönül

Kıyalım baş ile cana
Yaşımız boyanıp kana
Dert oduna yana yana
Gel gurbete gidek gönül

Ahd ile peyman güdersin
Tastan ağuyu yudarsın
Bir vefasızı n'idersin
Gel gurbete gidek gönül

Yüreğime dokundu ok
Derdim öküş mihnetim çok
Bizi burda esirger yok
Gel gurbete gidek gönül

Doyunca gördüm firkati
Halim yaman derdim katı
Çekemezim bu mihneti
Gel gurbete gidek gönül

Gel bulalım doğru yolu
Bir pire diyelim beli
Burda n'eylesin Usûlî
Gel gurbete gidek gönül

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.382.

III

Yarenler ecel gelmeden
Gözümüz toprak dolmadan
Felek bizden öç almadan
Hele bir demdir sürelim

Döğünüp hasret taş ile
Bağrımız dolu baş ile
Ah ile kanlı yaş ile
Hele bir demdir sürelim

Kara toprak döşenmeden
Ten kafesi uşanmadan
Nefis kuşu boşanmadan
Hele bir demdir sürelim

Dünya kimseye mi kalır
Başa hod yazılan gelir
Ötesini Allah bilir
Hele bir demdir sürelim

Bir acayip devran ancak
Cümle âlem hayran ancak
Bu da hoş bir seyran ancak
Hele bir demdir sürelim

Usûlî terk etti varın
Komadı ah ile zarın
Kim bile nic'ola halın
Hele bir demdir sürelim

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.381.

Şükrî-i Bitlisi

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Kaynaklarda adı, Şükrî-i Bitlisî olarak geçtiğinden, Bitlisli olduğu kabul edilir. Pek çok yer dolaşıp çeşitli konularda bilgisini geliştirdikten sonra Dulkadiroğullarından Şehsuvaroğlu Ali Bey'in, onun öldürülmesinden sonra da yerine geçen Koçi Bey'in himayesine girdi. Kanunî Sultan Süleyman'la birlikte Belgrad ve Rodos seferlerine katıldı. Ölümüyle ilgili, kayıtlarda bilgi yoktur. Trabzon valiliğinden başlayarak Yavuz Sultan Selim'in hayatını ve savaşlarını konu alan tek eseri **Selimnâme**, türü arasında, gerek siyasî tarih ve gerekse edebiyat tarihi açısından en başarılı olanıdır. Şükrî, eserini Kanunî Sultan Süleyman'a sunduğunda (1530) 20.000 akça bahşişle ödüllendirilmiştir. Azmizâde Mustafa ve Cevrî tarafından yeniden yazılan eser, 1620 yılında Çerkezler kâtibi Yusuf tarafından düzyazıya çevrilmiştir.

K A Y N A K L A R

- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.325.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.286.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1086.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.184.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.766
- **Şehabettin Tekindağ**, Selimnâmeler, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, 1970.

Selimnâme'den

Çün seher vaktinde hurşîd-i bülend	*Seher vakti olunca, o yüce güneş,*
Atdı kâh-ı âsüman üzre kemend	*Attı kemendini göğün köşkü üzerine.*
Çıkdı eyvân- sipihr üzre güneş	*Çıktı göklerin zirvesine o güneş,*
Adli âgâz itdi Şâh-ı Rûm-veş	*Adaletini göstermeye başladı Osmanlı sultanı gibi.*
Mihr boldı çihre-güster bir dahi	*Yüzünün aydınlığı güneş gibi dalga dalga yayıldı;*
Âlemi itdi münevver bir dahi	*Âlemi aydınlattı bir kere daha.*
Alay alay oldı Rûmî subhgâh	*Sabah vakti askerlerini alay alay topladı Osmanlılar.*
Çıkdı bu sûdan mehâbetlü sipâh	*Bu yandan askerleri ortaya çıktı.*
Yüridi Mısrî sipâh üzre Sinân	*Sinan Paşa'nın, ordusuyla Mısır askeri üzerine yürüdüğünü*
Vâkıf oldı düşmen-i nâmihribân	*Merhametsiz düşman öğrendi.*
Karşu durdı ceng peydâ itdi Şâm	*Şam askerleri karşı gelip savaşmaya başladı.*
Basdı ol sahrâyı yekser izdiham	*Savaş meydanı askerden geçilmiyordu.*
Küs u sûrnâ durdı feryâd eyledi	*Savaş boruları ve davulları çalmaya başladı,*
Gürz ü tîgin Rüstemün yâd eyledi	*Gürz ve kılıç (Zaloğlu) Rüstem'i hatırladı.*
Girü nây u borudan kopdı nefîr	*Askerler, ney ve boru sesleriyle atıldı ileri.*
Ya'ni uş meydân-ı gürz ü dâr u gîr	*Yani meydan gürzlerle kaplandı ve savaş her yana yayıldı.*
Her direfş oldı hevâda bir bulut	*Sancaklar bir bulut gibi göğü kapladı.*
Gâh serv oldı alemler gâh söğüt	*Bazen servi oldu bayraklar, bazen de söğüt.*
Erdi meydân içre Rûmî pehlevân	*Osmanlı pehlivanı, savaş meydanına girince,*
Kana kandı gürz ü şemşîr ü sinân	*Kılıçlar, mızraklar ve gürzler kana doydu.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.766.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Ubeydullah Han (UBEYDÎ)

(1480 Buhara – 1539, ?)

Orta Asya Türkçesinin Batı Türkçesinden ayrılmaya başlayan ve Çağatayca adı verilen Türkçeyle şiir yazan şairlerdendir. 1532-1539 yılları arasında saltanat süren dördüncü Şeybanî hükümdarı olan Ubeydullah Han, Maveraünnehr'de Sultan Bâbür'ün hâkimiyetine son verdi. Horasan üzerine yaptığı birçok akında Safevî egemenliğini kıramadı; 1535'te yaptığı seferde ağır bir yenilgiye uğradı ve 1539'da kederinden öldü. Şiirlerinde Ubeydî, Kul Ubeydî mahlâslarını kullanan Ubeydullah Han, ülkesinin imarı için çok çalışmış; Maveraünnehr'de su kanalları ve Savran'da büyük bir medrese yaptırmıştır. Arapça ve Farsçayı, şiir yazacak kadar iyi bilir; tefsir, hadis, kıraat ve fıkıh gibi İslâmî ilimlerden anlardı. Buhara sarayını bir ilim ve kültür merkezi hâline getirmişti. Şairliğinin yanı sıra hattat, nakkaş ve musikişinastı. Ahmed Yesevî'ye derin bir bağlılığı vardı. Hece vezniyle dörtlükler hâlinde yazdığı, genellikle yalın bir dil ve samimî bir ifadeyle kaleme aldığı din dışı şiirlerinde daha başarılı olan Ubeydullah Han'ın, Taşkent Özbekistan İlimler Akademisi'nde tüm eserlerinden oluşan Külliyatı bulunmaktadır.

ESERLERİ

Dîvân : Eserde, Arapça ve Farsça şiirleriyle Gayretnâme, Sabrnâme, Şevknâme adlı mesnevîleri ve Salavâtnâme adlı bir müseddesi yer alır. Dîvân'ın tenkitli metni 1968 yılında Neşe Alparslan tarafından mezuniyet tezi olarak hazırlanıp yayımlanmıştır. İstanbul Üniversitesi ve Nuruosmaniye kütüphanelerinde yazmaları mevcuttur.

Dîvân'ından başka, Çağatayca bir tefsiri ile fıkha ait bazı risaleleri ve **Nâm-ı Hak** adlı bir de tercümesi bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Kemal Eraslan,** Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri),* Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.687.
- *İslâm Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.174.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.348
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1175.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.453.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II,* 15. Cilt, Ankara 2000, s.59.

I

GAZEL

Zâr bolğan yok mining dik ay köngül ol yâr üçün	*Ey gönül, o yâr için benim gibi inleyen yok;*
Tingri köp yıllar tiring tutsun anı min zâr üçün	*Ben inleyen (zavallı) için Tanrı çok yıllar onu diri tutsun!*
İstemen hayvân suyını Hızr dik ay nûş-leb	*Ey tatlı dudaklı (sevgili), Hızır gibi hayat suyunu,*
Andağı lezzet sining la'l-i lebingde bar üçün	*Ondaki lezzet, senin kırmızı dudağında var olduğu için istemem.*
Işk ara mühlik cefâlardın mini korkutmangız	*Aşkta, helâk edici cefalar var diye beni korkutmayınız;*
Tilbe könglüm her cefâ bolsa çiker dil-dâr üçün	*Deli gönlüm ne cefa olsa, sevgili için çeker (her cefaya katlanır).*
Derdim artıp boldı hicrânıda efgânım yitik	*Çaresiz bülbülün gül yanaklı bir servi (güzel) uğruna*
Bülbül-i bî-çâre dik bir serv-i gül-ruhsâr üçün	*Feryat ettiği gibi, ayrılığında (gönlümün) derdi artıp feryadım keskinleşti.*
Ay Ubeydî körmesem bir dem ol ay dîdârını	*Ey Ubeydî, bir an olsun o ay (sevgili) yüzünü görmesem,*
Cân birür min dem-be-dem ol mahrem-i dîdâr üçün	*Görmekten mahrum kaldığım için can veririm.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri),* Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.690.

II

RUBÂÎ

Her kim ki tüz iter niyyetin rahmet anga	*Her kim niyetini düz ederse (iyi niyetli olursa), ona rahmet olsun;*
Hak niyyetinge köre birür devlet anga	*Hak, niyetine göre insana devlet (ikbal, baht açıklığı, ihsan) verir.*
Her kişi ni türlüg eylese niyyetini	*Her kişi ne türlü niyet ederse,*
Hâssiyyetin ol nev' birür niyyet anga	*Niyeti o şekilde ona karşılık verir.*

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlü)

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri),* Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.690.

Gül Baba

(?, ? – 1 Eylül 1541 Budin/Macaristan)

Kayıtlardan anlaşıldığına göre, asıl adı Cafer olup yaşamıyla ilgili bilgiler rivayetlere dayalıdır. Evliya Çelebi'ye göre, Merzifonlu bir Bektaşî dervişidir. Ancak 1935 yılında bulunan bir şecere, Gül Baba'nın gerçek kimliğini aydınlatmıştır. Isparta'nın Uluborlu ilçesine bağlı İlegöp köyünden olan Gül Baba, askere moral vermek için savaşa çağrılan dervişlerden biri olup Kanunî'nin daveti üzerine Budin savaşına katılmış, Budin'in fethi sırasında şehit düşmüş ve Budin'e gömülmüştür. Katıldığı savaşlarda başında bir gül taşıdığından "Gül Baba" adıyla tanınır.

Gül Baba heykeli – Budapeşte / Macaristan

Restorasyonu Dolayısıyla Macaristan-Budapeşte Gül Baba Türbesi, Hazırlayan: Mehmet Özel, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.6

1543-48 yılları arasında Budin Beylerbeyi olan Yahya Paşa tarafından yaptırılan türbesinin bulunduğu tepeye de Rözsadomb (Gül Tepesi) adı verilmiştir. Gül Baba Türbesi 1996 yılında Türk ve Macar hükümetleri işbirliğiyle yeniden restore edilmiştir. Hayatı, çeşitli edebî yapıtlara konu olan Gül Baba hakkında Rıza Tevfik (Bölükbaşı), şairin, manzum ve mensur eserleri olduğunu, bunları **Miftâhü'l-Gayb** adlı bir risalede topladığını belirtip bu eserlerden bazı parçaları kitabına almıştır. Ayrıca, Misâlî mahlâsını taşıyan dokuz şiirin de Gül Baba'ya ait olduğu ileri sürülür (Naci Kum, "Gül Baba İzlerleri" Isparta, 1936).

KAYNAKLAR

- *Restorasyonu Dolayısıyla Macaristan-Budapeşte Gül Baba Türbesi*, Hazırlayan: Mehmet Özel, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.227.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.553
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.387.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.211.

GAZEL

Zülf-i miskînin nigârâ tâ perîşân eyledün
Men dil-i vîrâneyi şeydâ vü hayrân eyledün

Ta gülistân-ı cemâlin keşf itdin gül gibi
Aşk ile cân bülbülün feryâd ü nâlân eyledün

Başımı top eyledin meydân-ı aşkunda şehâ
Ta müselsel turre-i tarrârı çevgân eyledün

Berk'-ı def itme yüzden ey peri nâgâh kim
Sad hezaran men teki şeydâyı kurbân eyledün

Ta Misâlî'den visâlin nimetin etdin baîd
Gözlerin nemnâk ü bağrın topdolu kan eyledün

KAYNAK : Cemîl Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.211.

S Ö Z L Ü K

nigâr : *Resim, tasvir, resmolunmuş.*
şeydâ : *Çılgın, aklını kaybetmiş.*
cemâl : *Yüz güzelliği, güzellik.*
nâlân : *İnleyen.*
müselsel : *Zincir gibi birbirine bağlı.*
çevgân : *Tanrı'nın ezeldeki takdiri.*
nâgâh : *Vakitsiz, ansızın.*
sad hezaran : *Yüzbinlerce.*
visâl : *Kavuşma.*
baîd : *Uzak, ırak*
nemnâk : *Nemli, ıslak.*

Gül Baba Türbesi – Budapeşte / Macaristan

Restorasyonu Dolayısıyla Macaristan-Budapeşte Gül Baba Türbesi, Hazırlayan: Mehmet Özel, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.6

Şehzade Mehmed

(1521 İstanbul – 6 Kasım 1543 Manisa)

Kanunî Sultan Süleyman'ın Hurrem Sultan'dan olan dört oğlunun en büyüğüdür. Manisa sancakbeyiyken genç yaşta vefat etmiştir. Oğlunun ölümüne çok üzülen Kanunî, vefatına ilişkin Türkçe ve Farsça olmak üzere iki tarih düşürmüş; anısına, İstanbul'da Mimar Sinan tarafından tamamlanıp 1548'de ibadete açılan ünlü Şehzade Camii'ni yaptırmıştır. Genç olmasına rağmen, çeşitli bilimlerin yanı sıra şiir ve diğer sanat dallarına da ilgi duyan Şehzade Mehmed, bilhassa güzel Türkçesiyle yazdığı gazelleriyle tanınır.

KAYNAKLAR

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.220
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.272
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 2. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.167.

GAZEL

Ol saçı leylî umarım bana Mecnûnum diye
Gezmesin gelsin belâ dağına mahzûnum diye

Yoluna cân vermeğe anınçün ikrâr eyledim
Habs edip çâh-ı zenâhdânmda medyûnum diye

Umarın şi'r-i güher-bârım işitdikçe nigâr
Kandedir gelsin beri ol dürr-i meknûnum diye

Dâl-ı devlet bana yetmez mi bu söz dünyede kim
Nâz ile ol çeşm-i nergis bana meftûnum diye

Dilber oldur ey Mehemmed hışm edicek âşıka
Boynuna bend eylerim zülf-i hümâyûnum diye

KAYNAK : Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.139.

SÖZLÜK

leyli : *Leylâ*
ikrar : *Dil ile söyleme.*
çah-ı zenâhdân : *Çene çukuru.*
güher-bâr : *Cevher yağdırıcı.*
dürr-i meknûn : *Dizi inci.*
çeşm-i nergis : *Nergis gözlü.*
bend : *Bağlamak.*
zülf-i hümâyûn : *Kutlu, mübarek zülüf.*

Şehzade Camii – Gravür: Bartlett

Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü, 2. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.170

Dîvâne Mehmed Çelebi

(? Afyonkarahisar – 1544 ? Afyonkarahisar)

Çocukluk, gençlik yılları ve öğrenim durumuyla ilgili bilgi yoktur. Karahisar Mevlevîhânesi şeyhi olan babasının vefatı üzerine aynı mevlevîhanede şeyhlik görevini üstlendi ve ölünceye dek bu görevde kaldı. Müridi olan Şâhidî'nin verdiği bilgiye göre, Mehmed Çelebi'nin, Karahisar'dan Konya'ya, oradan Hacıbektaş Tekkesi'ne gidip yanına aldığı 40 Bektaşî abdalıyla birlikte Necef, Kerbelâ, Bağdat ve Sâmerrâ'daki dinî mekânları ziyaret ettiği, bir süre sonra Mısır'a giderek, tutuklu bulunan İbrahim Gülşenî'nin hapisten çıkarılmasını sağladığı; Kanunî döneminde İstanbul'a, oradan Bursa ve Kütahya'ya gittiği, Karahisar'a dönüşünden bir süre sonra vefat ettiği belirtilmişse de ölümüyle ilgili kesin bir tarih yoktur. Divâne ya da Semâî mahlâsıyla söylediği tasavvufi şiirleri, bir araya getirilip dîvân şeklinde düzenlenmediğinden yalnızca mecmualarda kalmıştır. Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'ndeki mecmualardaki 24 şiiri Abdülbâki Gölpınarlı tarafından derlenip yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, Istanbul, s.435.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.351
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.388.
- **Haluk İpekten**, *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul 1994, s.101, 473.
- **Ahmet Yaşar Ocak**, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderiler (XIV XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s.203, 232.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul 1983, s.101, 473.

I

Ne ışka sabreder oldum ne akl ile yârım
Ne kârı bâşa çıkardım ne belli bî kârım

Belâ-yı ışk ile hakka ki nolduğum bilmem
Bu anlanur eleminden ki âşık-ı zârım

Ne derdi çekmeğe râzî ne isterim derman
Ne sıhhat üzereyim elhak ne sâfi bîmârım

Kemâl-i lûtf ile cânan vefâda bende cefâ
Ne çâre oldu visâle ne belli nâçârım

Semâî gîbi ben ol bîhudem ki âlemde
Ne çâre oldu visâle ne belli nâçârım

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.477.

II

İy dil bu yeter îki cihanda sana iz'ân
Birdir bu ikî olmağa yok bilmiş ol imkân

Hak söyleyicek sende senin ortada nen var
Âlemde heman ben dediğindir sana noksân

Ma'rûf olımaz kendüyü mahvetmiyen ârif
Hakk'ı bılımaz bâtılı terketmeyen insân

Her yüzden olur kendi cemâline çü mir'at
Her yüzden eder kendüyi seyr ol meh-i tâban

Sa'yeyle rızâ gözle ko ıtlak ile kaydı
Âlemde Semâî bu yeter sâlike irfan

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.478.

Ahmed Sârbân

(? Hayrabolu – 1545 Hayrabolu)

Yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Şiirlerinde Ahmed, Ahmedî ve Kaygusuz mahlâslarını kullandı. Kanunî Sultan Süleyman'ın Irak Seferi'ne Sârbânbaşı (devecibaşı) olarak katıldığından bu adla anıldı. Savaş sonrası, Atâî'ye göre, Bayramî-Melâmileri şeyhi Aksaraylı Pîr Ali Efendi'ye bağlandı. Şeyhi Pîr Ali'nin vefatından sonra tarikatın pîri oldu. Hayrabolu'ya döndü ve Melâmilerin baskı altında tutulduğu bu dönemde, bütün tehlikelere karşın öğretisini yaymaya çalıştı. Öldüğünde, adına yapılan türbenin haziresine defnedildi. Dîvân şairi olmadığı halde, dîvân edebiyatı nazım şekillerinin birçok türünde başarılı örnekler veren Ahmed Sârbân, Bayramî-Melâmi şairlerin en güçlülerinden sayılır. Dîvân edebiyatının incelikleriyle dolu "Vahdet-i Vücut" felsefesini işlediği şiirlerinde düzgün bir anlatım görülür. Ayrıca din dışı konularda da lirik şiirleri ve hece vezniyle yazılmış nefesleri vardır. Sadeddin Nüzhet Ergun, yaptığı araştırmada, Ahmed Sârbân ile Dukakinzâde Ahmed'in aynı ya da ayrı kişiler olabileceği, yapıtlarının yanlışlıkla karıştırılabileceği ihtimali üzerinde durup, bulunacak yeni bilgilerle bu karışıklığın giderilmesi gerektiğini belirtilmektedir. Üsküdar Selimağa Kütüphanesi'nde bulunan **Dîvân**'ı ve müritlerine gönderdiği **mektuplar**, Ahmed Sârbân'ın başlıca yapıtlarıdır.

Bir mecmuada Ahmed Sârbân'a ait bir ilâhi.
Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.53.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.263.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.311.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.75.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.53.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.190.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Melâmilik ve Melâmiler*, Tıpkıbasım, İstanbul 1992, s.56.

I

Görmeyen can Yusüf'ün Kenan'ı bilmez kandedir
Öz vücudu Mısrının sultanı bilmez kandedir

Cehd edip tavr-ı beşerden çıkmayan talib bugün
Kaldı nisyan içre ol nisyânı bilmez kandedir

Cism ü canın sırrını fehm etmeyen âvâreler
Gerçi âşıktır veli canını bilmez kandedir

İçmeyen vuslat şarabın yâr elinden dembedem
Benzer ol mahiye kim ummanı bilmez kandedir

Sırr-ı canı bilmeyip seyr eyleyen sergeşteler
Devr eder devran ile devranı bilmez kandedir

Mübtelâ-yı aşk olup cânânesini bilmeyen
Derd ile dermandedir dermanı bilmez kandedir

Can kulağıyle işit Ahmed Muhammed nutkudur
Kendi nefsin bilmeyen Rahman'ı bilmez kandedir

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Melâmilik ve Melâmiler*, Tıpkıbasım, İstanbul 1992, s.57.

II

Vârımı ol dosta verdim hânümânım kalmadı
Cümlesinden el yudum pes dü-cihânım kalmadı

Çünkü hubbullah erişti çekti beni kendüye
Açtı gönlüm gözünü ayrık humârım kalmadı

Çün fenâfillâh içinde beni ifnâ eyledin
Ol sebeptendir benim nâm ü nişânım kalmadı

Dost cemâli aksini saldı bu günlük eline
Anı görelden beri sabr u karârım kalmadı

Evliyânın himmeti yaktı beni kâl eyledi
Sâfiyem buldum safâ jeng ü gubârım kalmadı

Ahmedî eydür İlâhî sana şükrüm budürür
Hamdülillâh aşk-ı Hak'tan gayrı vârım kalmadı

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.264.

III

Lâmekân ilinden misâfir geldim
Şu fenâ mülküne bastım kademe
Nerenin selâmın getirdin dersen
Elestü bezmi'nden geldim bu deme

Şu fenâ mülküne gelip giderken
Sârbân olup Hak katarın yederken
Çamurun yoğurup balçık ederken
Arkam ile su taşıdım Âdem'e

Şu fenâ mülküne gelip geçmeden
Can tohumu derler ekip biçmeden
Makâmm kaldırıp tamam göçmeden
Arş yüzünden yönüm döndüm kıbleme

Ben kıblemi kıblem beni biliptir
Enbiyâ evliyâ andan geliptir
Ben bilirem anam benden oluptur
Ol vakitte nikâh kıydım babama

Ben babamı kucağımda uyuttum
Kudret sütüyle emzirdim büyüttüm
Muhkem tutup kalbim evin arıttım
Şimdi gelmiş sultan olmuş o bana

Bu kubbe içinde bâki cân idim
İlm idim nûr idim hem îmân idim
Cümle evliyâya ben cânân idim
On sekiz bin halkı koydum abâma

Ahmed erenlerin izin izleriz
Cân evinde cânânımız gizleriz
On iki İmam Şâh Merdân'ı gözleriz
Nûrları göründü o dem dîdeme

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.19.

Karanfil Buketi – Tablo: W. Falcon

Librairie de Pera, 39. Müzayede Kataloğu – 16.5.2002

Zâtî

(1471 Balıkesir – 1546 İstanbul)

Adı konusunda kaynaklarda değişik bilgiler verilir. Tezkirelerde, Bahşî, Satılmış, Satı, İvaz adlarına rastlanır. II. Bayezid döneminde İstanbul'a gelerek yerleşti; I. Selim ve Kanunî dönemlerinde İstanbul'da Bayezid Camii avlusundaki dükkânında kundura tamirciliği ve falcılık yaparak yaşamını sürdürdü. Kendi kendini yetiştirdiği bilinen Zâti, bir ara kadılık için başvurduğunda, kulağı ağır işittiği gerekçesiyle geri çevrildi; bunun üzerine kendisine Bursa'da mütevellilik verildiyse de, İstanbul'dan ayrılmak istemediğinden kabul etmedi. II. Bayezid'e sunduğu Iydiyye, Bahariyye, Şitaiyye gibi kasidelerin beğenilmesi üzerine padişah ve dönemin ileri gelenlerince korundu. I. Selim'in tahta çıkışı üzerine, padişaha sunduğu kasidesi beğenilerek, Balıkesir'de 10.500 akçelik geliri olan iki köy bağışlandı. Daha sonra Makbul İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı sırasında gözden düştü; Ayas Paşa zamanında da geliri kesildi. Dîvân şiiri tekniğini çok iyi bilen Zâti, o yılların genç şairlerine, bu arada Bâkî'ye de hocalık etmiştir. Gazellerinde yalın bir dil kurmayı başararak, dîvân şiirinin gelişim aşamasında adı anılan şairler arasına girmiştir. Âşık Çelebi tezkiresinde yazıldığına göre, 3.000'e yakın gazel, 500'e yakın kaside ve rubai yazmıştır. Asıl ustalığını gazel ve kaside alanında gösteren Zâtî, çok kolay, hatta para karşılığı bile şiir yazardı. Yer yer anlam tekrarı görülen şiirlerinde üslûp bütünlüğü yoktur. Şiirlerinin kimileri anlamlı, kimileri sıradandır. Buna rağmen güçlü şiirleri vardır.

Dîvân'ın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasından bir sayfa.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.239.

E S E R L E R İ

Dîvân : Üç ciltten oluşmuştur. İlk iki ciltte 1003, son ciltte 800 olmak üzere toplam 1803 gazel ve kaside bulunur. I. ve II. ciltleri 1967 ve 1970 yıllarında Prof. Ali Nihat Tarlan tarafından; III. cilt ise, Mehmet Çavuşoğlu ve M. Ali Tanyeri'nin müşterek çalışmasıyla hazırlanıp 1987 yılında yayımlanmıştır.

Şem'ü Pervane : 5000 beyitlik geniş hacimli bir mesnevîdir.

Mecmuâtü'l Letâif : Mensur bir eser olup iki bölümden oluşur. Birinci bölüm, toplumun her kesiminden kişilerle ilgili manzum lâtifeleri içerir. Diğer bölüm, ahkâm risaleleri tarzında olup her meslek sahibi ve sanatkân birer cümleyle mizahî şekilde tanıtır. Mehmed Çavuşoğlu tarafından birinci bölümü 1970'te, ikinci bölümü de 1977'de yayımlanmıştır.

Edirne Şehrengizi : II. Bayezid döneminde Edirne ve şehrin güzellerini tanıtan bir yapıttır.

Zâtî'nin ayrıca **Ahmed ü Mahmud**, **Ferruhnâme** adlı mesnevîleri dışında, **Siyer-i Nebî (Mevlid)**, **Fāl-i Kur'an** adlı yapıtları da vardır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.228
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.289
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.154
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.235.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1247.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s. 645.
- **Mehmet Çavuşoğlu**, Kasîde, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417 Temmuz-Ağustos Eylül 1986, s.56.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.214.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.194.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.262.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.14.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999.
- **Rüştü Şardağ**, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.209
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.329.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.409.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Melâmilik ve Melâmiler*, Tıpkıbasım, İstanbul 1992, s.215.

Dîvân'dan iki sayfa – Süleymaniye Kütüphanesi.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.239.

I

GAZEL

Yine hâb-âlûde ancak çeşm-i hun-hârun senün
Kankı bezmi itdi rûşen şem'-i ruhsârun senün

Nice bezme oldı reyhancı bu şeb sünbüllerün
Kanda açıldı aceb ruhsâr-ı gül-nârun senün

Bûse-i la'lün şarâbın yine kim nûş eylemiş
Kime nukl olmış aceb la'l-i şeker-bârun senün

Kankı burcı eyledün yine müşerref kim bilür
Meh gibi her-câyilikdür âh kim kârun senün

Çâr-sû-yı Mısr-ı meclisde işitdük dün gice
Germ imiş ağyâr ile ey hâce bâzârun senün

Gül gibi gülmiş açılmışsın rakîb-i hâr ile
Nice feryâd itmesün bu bülbül-i zârun senün

Zâtî'nün hayranlığın cânâ taaccüb eyleme
Ana ma'lûm oldı bir bir cümle esrârun senün

KAYNAK : *Zâtî Dîvânı*, (Yayımlayan: Ali Nihad Tarlan), 2. Cilt, İstanbul 1970., s.179.

Yine uykulu senin kan içici gözün
(Acaba) hangi meclisi aydınlattı yanağının mumu senin?

Hangi meclise kokular saçtı sünbül gibi saçların bu gece senin?
Acaba nerede açıldı nar çiçeği gibi yanağın senin?

Kırmızı (dudağının) öpüş şarabını yine kim içmiş?
Kime meze olmuş şeker yağdıran (tatlı) kırmızı (dudağın) senin?

Yine hangi burcu şereflendirdin kim bilir?
İşin ay gibi uçarılıktır âh senin.

İşittik ki dün gece meclis Mısır'ının çarşısında
Yabancılarla alışverişin hararetliymiş senin.

Gül gibi gülüp açılmışsın rakip diken ile
Nasıl feryat etmesin senin bu inleyen bülbülün?

Ey sevgili, Zâtî'nin hayranlığını garip bulma,
Ona bir bir malûm oldu bütün sırların senin.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Bu âşiyân-ı dehre sanman karâra geldüm
Murg-i fezâ-yi kudsem bundan şikâra geldüm

Ma'bud-ı bî-zevâle kullukdurur murâdum
Sanman bu deyre seyr-i nakş-ü nigâra geldüm

Ol fahr-i cümle âlem dünyaya didi mezra
Niçün turam ben epsem tahsil-ü kâra geldüm

Ey şeyh-i şehr-i safvet iksir-i himmet ile
Bu kalbüm eyle hâlis sâhib-ayara geldüm

Mülk-i vücûd dirler gâyet mahall-i tahsil
Zâtî yem-i ademden ben bir kenara geldüm

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.605.

Bu dünya konağına oturmaya geldim sanmayın;
Tanrısal evrenin kuşuyum, burada avlanmaya geldim.

Ölümsüz Tanrı'ya kulluk etmektir dileğim.
Sanmayın bu manastıra (dünyaya) resim ve süsler görmeye geldim.

Bütün evrenin övüncü (Hz. Muhammed), yeryüzüne tarla dedi.
Niçin susayım, ürün toplayıp kâr etmeye geldim.

Ey arınmışlık kentinin önderi, emeğinin sihirli suyuyla
Kalbimi arındır; ölçü ustasına geldim.

Varlık ülkesi (dünya), ürün toplama yeridir derler.
Zâtî, yokluk denizinden çıkıp bir kenara geldim.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

N'oldun inlersin felek hercâyî cânânun mı var
Seyr eder her menzili bir mâh-ı tâbânun mı var

Benzüni ey bûstân fasl-ı hazân mı etdi zerd
Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânun mı var

Ağlayup feryâd edersin her nefes ey andelîb
Hâr ile hem-sâye olmış verd-i handânun mı var

Yoluna cânum revân etsem gerek cân'a dedüm
Yüzüme bin hışm ile bakdı dedi cânun mı var

Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perîşânsın yine
Cevri bî-had yohsa bir yâr-ı perîşânun mı var

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Zâti Dîvânı*, (Yayımlayan: Ali Nihad Tarlan), 2. Cilt, İstanbul 1970., s.406.

Ey felek ne oldun, inliyorsun, senin de benim gibi uçarı bir sevgilin mi var?
Her yeri gezip dolaşan bir ay'ın (sevgilin) mı var?

Ey çiçekli bahçe, benzini sonbahar mı sararttı?
Yoksa başı dışarı bakar (uzun boylu), salınan bir servi boylun mu var?

Ey bülbül, her an ağlayıp feryat ediyorsun;
(Yoksa senin de) dikenle başbaşa vermiş gülen bir gülün mü var?

Ey sevgilim, yoluna canımı vereyim, dedim.
Öfkeyle baktı yüzüme, senin canın mı var ki, dedi.

Ey Zâtî, yine sevgilinin saçı gibi perişansın,
Yoksa eziyeti sınırsız, peri gibi bir sevgilin mi var?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

GAZEL

Ah çok çok sevdüğüm sanma ki az az ağlaram
Nâle eyler dururam derd ile durmaz ağlaram

Vereli yele karârumı hevâ-yı zülf-i yâr
Ebr-veş ne yerdeyem ne gökde durmaz ağlaram

Dil meyân-ı cûy-ı gama sen kenâra çekmedün
Anun içün her dem ey serv-i ser-efrâz ağlaram

Nâya demsâz edeli nâlem o rûh-efzâ benüm
Erdügince sem'üme âvâze-i sâz ağlaram

İsfahânı vü Irâkı Zâtî'yâ seyr eyleyüp
Bu makama gelmeğe itdükçe şehnâz ağlaram

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Zâti Divânı*, (Yayımlayan: Ali Nihad Tarlan), 2. Cilt, İstanbul 1970., s.411.

Ah, çok çok sevdiğim sevgili, sanma ki az az ağlarım.
İnleyip dururum, dert ile durmadan ağlarım.

Sevgilinin saçının arzusu, kararımı yele vereli,
Bulut gibi ne yerde ne de gökteyim, durmadan ağlarım.

Gönlüm üzüntü ırmağının ortasında kaldı, sen kenara (yanına) çekmedin.
Ey servi boylu güzel, bu yüzden her an ağlarım.

O, cana can katan sevgili, iniltimi neyin nağmesine arkadaş etti edeli
Kulağıma saz sesi geldikçe ağlarım.

Ey Zâtî, sultanım İsfahan ve Irak'ı gezip dolaşıp
Bu yerlere gelmek için nazlandıkça ağlarım.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Göl Kenarı – Tablo: Hoca Ali Rıza
Antik AŞ. 151 Muzayede Kataloğu 14.3.1993

V

GAZEL

Bû arsa-i cevlâna, merdâne olan gelsin
Şem'-î ruh-i cânâne, pervâne olan gelsin

Tâ sâki-i devranda, bir câm-ı safâ için
Bû meclis-i irfâna, mestâne olan gelsin

Bû bezm-i safâbahşî, akl eyleyemez idrâk;
Yağmâya verüp aklın, dîvane olan gelsin

Bünyâd-ı vücûdûnu berbâd ü harab edüp;
Mahveyleyüben vârın, vîrane olan gelsin

Evsâf-ı sıfâtını, tebdil için ey Zâtî;
Esrâr-ı maânî'den ferzâne olan gelsin

Bu dönüp dolaşılan dünya arsasına, mert olan gelsin.
Yâr yanağının ışığına, pervane olan gelsin.

Evren sâkisinin elinden bir mutlu kadeh alabilmek için
Bu gönül bilgisi meydanına, aşk sarhoşu olan gelsin.

Sevinç ve kıvanç verici bu içki meclisini, us kavrayamaz.
Buraya aklını yağmaya verip dîvâne olan gelsin.

Beden yapısını berbat edip yıkıntıya çeviren,
Tüm varını yok edip, yıkıma veren gelsin.

Adından, ününden gelen nitelikleri değiştirmek için ey Zâtî,
En gizli ve yüce anlamları çözen, bilge olan gelsin.

(Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün)

KAYNAK : Rüştü Şardağ, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.209.

VI

Bu bezm-i âlemârânın içinde câmlar güldür
Sürahi gonce vü avezesi feryad-ı bülbüldür

Benefşe al ele bağ-ı bahara ta'neder meclis
Şehâ zerrin kadeh nergis dühan-ı şem' sümbüldür

Bu bir serv ü yalın yüzlü güzeldir şem'-i bezmârâ
Yanar par par sana karşu serinde dûdu kâküldür

Şehâ kavs-i kuzah çeng ü bu bezme zühre çengidir
Şua'-ı mihr ü meh nay ü felek def ay ü gün püldür

Bu meclis bir güzel rânâ teferrücgâhdır Zâtî
Sürahi çeşmesar olmuş ona ab-ı revan müldür

Âlemin süsü olan bu meclisin içinde kadehler güldür.
Sürahi gonca, çıkardığı sesler bülbül feryadıdır.

Eline menekşe al, meclis bahar bahçesini hiçe sayıyor.
Sultanım, altın kadeh nergis, mumun dumanı sümbüldür.

Meclisi şenlendiren bu mum bir selvidir, açık yüzlü bir güzeldir.
Dumanı başında kâkül olmuş, sana karşı par par yanıyor.

Sultanım, bu meclise gökkuşağı saz, zühre oyuncudur.
Ayın günün ışığı ney, gökler tef, güneş ve ay puldur.

Ey Zâtî, bu meclis güzel bir gezme yeridir.
Sürahi çeşme olmuş, ona akar su da şaraptır.

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.14.

Yusuf Sineçâk

(? Yenice/Vardar – 1546 İstanbul)

Dîvân şairlerimizden Yenice Vardarlı Hayretî'nin kardeşidir. Medrese öğrenimi sonrası ilmiye mesleğine girdiyse de tasavvufa meylederek İbrahim Gülşenî'ye bağlandı ve daha sonra Mevlevîliği seçti. Kerbelâ, Meşhed, Kudüs ve Mısır'a gitti. Edirne Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak atandı. Valiyle anlaşmazlığa düşünce İstanbul'a göçüp Sütlüce'ye yerleşti. Mezarı aynı yerde, Mahmud Paşa Camii yanından geçen yol üzerindedir. Tasavvufî şiirleri, teknik ve estetik bakımdan güçlü bir dîvân şairi olduğunu ortaya koyar. Bazı şiirleri, Abdülbâki Gölpınarlı'nın "Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik" (1953) adlı eserinde yer almıştır.

E S E R L E R İ

Cezire-i Mesnevî : Mevlânâ'nın "Mesnevî"sinden seçilen 366 beyitten oluşmuştur. Mevlevîlerce çok önem verilen bu seçki, İlmî Dede ve Şeyh Gâlib tarafından Türkçe olarak şerhedilmiştir.

Diğer eseri ise, **Müntehâbât-ı Rebabnâme**'dir.

K A Y N A K L A R

- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.690
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.239.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.622.
- **Haluk İpekten**, *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul 1994, s.124.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.124,493.

I

Güneş tek ey perî-peyker seni hercâyidir derler
Ölürsen zülfün ucundan sana sevdâyidir derler

Melâmet hırkasın giydim bu gün rind-i harâbâtım
Gören hayrân-u ser-gerdan aceb rüsvâyidir derler

Ser-i kûyunda seyreden bu ben dil-dâdeyi cânâ
Kimi dîvâne olmuştur kimî sevdâyidir derler

Şehâ şevk île sen şemsi görenler zerreveş cânâ
Semâ'-u raks eder Yûsuf görün Mollâyidir derler.

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.495.

Yusuf Sineçâk – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

II

Bî vücûdum gerçi iy gül yaprağı şebnem gibi
Leyk her dem gözlerinden yaşlar âkar nem gibi

Tâ ölünce bir dem ayrılmâdı yânım bekledi
Bir vefâlu dûst görmedim cihanda gam gibi

Behremend olmak dilersen hırka-i tecrîdden
Tâc-u tahtın terkin et İbrâhim-i Edhem gibi

Varlığın ifnâ edüp koma vücûdundan eser
Gökte yer etmek dilersen Îsi-î Meryem gibi

Ölegör ölmezden ön iy derdmend Yûsuf ki sen
Sâna da cennette mûnis ola hûr Âdem gibi

Sorduğum aybetme billâh iy tabîb-i cân-u dil
Haste-diller derdine la'l-i lebin em sem gibi

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.498.

Enverî (MÜREKKEPÇİ)

(?, ? – 1547, ?)

Asıl adı Nureddin olup Bitpazarı'nda mürekkep sattığından Mürekkepçi Enverî lâkabıyla tanınır. Bir mecmuada, Kefeli olduğu, ömrünün çoğunu İstanbul'da geçirdiği yazılıdır. Âşık Çelebi, Latifî, Ahdî ve Hasan Çelebi tezkirelerinin hemen hepsi, Enverî'nin okuma-yazma bilmediğinden söz ederlerse de, şiirlerinden anlaşıldığına göre, dîvân şiiri geleneğine bağlılığı, söz sanatlarını ustaca kullanıp kendine özgü bir söyleyiş yaratması, onun ne kadar yetenekli ve bilgili olduğunun kanıtıdır. Edirneli Nazmi gibi, dilin sadeleşmesi için çalışan Enverî, düzyazı eserlerinde de, üslûp inceliklerine özen gösteren, sade ve samimî bir ifade kullanmıştır. Riyazî, şairin bir **Dîvân**'ı olduğundan; Sadeddin Nüzhet Ergun da, **Sırru'l Esrâr** ve **Matlau'l-Envâr** adlı manzum ve mensur iki eserinden söz ederler. Millet Kütüphanesi'nde kayıtlı mecmualarda birçok gazeline rastlanan şairin "Sırru'l-Esrar" adlı atasözleriyle ilgili eseri, Türk dili tarihi için önemli bir kaynak olup, mevcut üç yazma nüshası Üsküdar Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.248.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.445.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.53.
- **Latifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.181.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.412.

GAZEL

Ser-cümle âdemün sanadur meyli ey perî	*Bütün insanlar sana yönelir ey peri (kadar güzel sevgili),*
Başına agsa cümle perînün n'ola peri	*Başına eğilse bütün perilerin kanatları ne olur?*
Burc-i bedende cânı nice benzedem sana	*Beden kalesindeki canı nasıl benzeteyim sana?*
Sen pâdişâh-i âlem ü ol bir hisâr eri	*Sen cihan padişahı, o ise bir kale askeri.*
Hâleyle boynı baglu kulundur şehâ kamer	*Ey sevgili, hâleyle boynu bağlı bir kulundur*
Bu tekye-gâh-i ışkda mânend-i Hayderî	*Ay, senin bu aşk dergâhında bir Hayderî dervişi gibi.*
Meydâne basdı mey kademin pehlevân-vâr	*Şarap, er meydanına, ayağını bir pehlivan gibi basınca*
Bir bir götürdi ayagı meydân erenleri	*Çektiler meydan yiğitleri birer birer ayaklarını.*
Başun ucma geldi o gün basteyüm dime	*Başucuna geldi, o gün hastayım deme,*
Dur aç gözüni başuna gün dogdı Enverî	*Dur, aç gözünü, başına gün doğdu Enverî.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

KAYNAK : Ahmet Atillâ Şentürk, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.248.

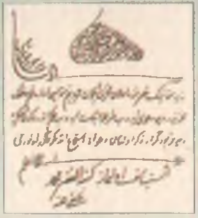

Saltanat Kayığı ve Cariyeler – Tablo: Jean Brindesi
Antik AŞ. 154. Müzayede Katalogu – 20.6.1993

Fenarîzâde Muhyiddin Efendi

(1478 ? Bursa – 1548 İstanbul)

Muhyiddin Çelebi ya da Muhyî Muhiddin Efendi diye de tanınır. Babası, ilk Osmanlı Şeyhülislâmı Molla Fenarî'nin torunu olan Rumeli Kazaskeri Alaeddin Ali Fenarî'dir. Öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi'ne müderris olarak atandı; Bursa'da Sultan ve 1513'te Sahn-ı Semân Medresesi'nde görev yaptı. Edirne ve İstanbul kadılığında bulundu. 1523'te Anadolu, 1524'te de Rumeli kazaskerliğine getirildi. Ayas Paşa ile anlaşmazlığa düşünce azledilip 1537'de emekliye ayrıldı. Ayas Paşa'nın ölümü üzerine eski itibarını tekrar kazandı ve 1543'te Abdülkadir Hamidî Çelebi'nin yerine şeyhülislâm oldu. 12 yıl şeyhülislâmlık yaptıktan sonra yaşlılığı nedeniyle kendi arzusuyla görevden ayrıldı. Öldüğünde Eyüp'te Küçük Emîr Efendi'nin yanına defnedildi. Fıkıhla ilgili olarak çeşitli kitaplara şerh ve haşiyeler yazan Muhyiddin Efendi, şiirlerinde Muhyî mahlâsını kullanmıştır.

Fenârizâde'nin bir fetvası.

Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.227.

E S E R L E R İ

Dîvân : 700'den fazla şiirinin yer aldığı eserin yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Risâle fî Cevâzi'l-mesh 'ale'l-huffeyn : Şeyhülislâm Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi'nin, "mest üzerine mesh" konusuyla ilgili olarak, ulemanın görüşlerine aykırı olarak verdiği fetvaya karşı, Kanunî Sultan Süleyman'ın isteği üzerine kaleme alınmıştır. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.227
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.77
- Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.866
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.434

I

Her nefesde sâyebân-ı ebr olur âhım sana	*Her nefeste buluttan gölge olur âhım sana.*
Ta ki te'sir itmeye hurşid ey mâhım sana	*Güneş tesir etmesin diye ey ay yüzlüm.*
Çeşm-i mesti nar-ı haddinde edüp hâlin kebab	*Sarhoş gözü, yanağının ateşinde beni kebap eedip*
Mest iken yakmış anı nâgâh irüp bî-vakt hâb	*Sarhoşken birdenbire gelen uyku da onu yakmış.*
Bâzâr-ı çarh içinde şebün kisesin yarıp	*Feleğin pazarında gecenin kesesini yararak sabah,*
Aldı nükud-ı encümi tarrâr-var subh	*Aldı yıldızların parasını bir yankesici gibi.*
Vuslat şebine ermedügine olup melül	*Kavuşma gecesine eremediğine üzülüp,*
Kan ağladı ve eyledi terk-i diyar subh	*Kan ağladı ve terk-i diyar edip gitti sabah.*

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.77.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Şem-i muhabbetün ki şeb-i gam çerâgıdur	*Sevgi mumun, gam gecesinin aydınlatıcısıdır.*
Gönlüm fitilidür yüregüm yagı yagıdur	*Gönlüm fitilidir onun, yüreğimse yağı.*
Âhımla sanma dinlene şem'-i muhabbetin	*Âhımla dinlenir sanma sevgi mumun,*
Yilden ana zarar yok erenler çeragıdır	*Rüzgâr ona zarar vermez; o, erenler kandilidir.*
Yıkma binâsını dil-i sûzânımın sakın	*Yanan gönlümün binasını sakın yıkma,*
Tâ ki zarar kıla ılıdür er ocagıdır	*Yoksa sıcak bir er ocağı olan gönlüm sana zarar verir.*

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.78.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sehî Bey

(? Edirne – 1548 Edirne)

Asıl adı, ailesi ve öğrenim durumuyla ilgili bilgi yoktur. Fatih Sultan Mehmed döneminde Edirne'de doğduğu, 15. yüzyılın ünlü şairlerinden Necatî tarafından himaye gördüğü ve söylediği bir kasideden, bir ara Mora'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Şehzade Mahmud'un Manisa valiliği sırasında Necatî'nin, şehzade hocası ve nişancı olması üzerine Sehî Bey de 1504 yılında onunla birlikte Manisa'ya gitti ve Şehzade Mahmud'un dîvân kâtibi olarak üç yıl şehzadenin hizmetinde bulundu. 1507'de Şehzade Mahmud'un ölümü üzerine Necatî ile birlikte İstanbul'a dönüşünden sonra da aynı görevi sürdürdü. Şehzadeliği ve Manisa valiliği sırasında Kanunî'nin yanında bulundu. 1520'de Kanunî'nin tahta çıkması üzerine bilinmeyen bir nedenden dolayı kendisine Edirne'de mütevellilik verilerek İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Ömrünün geri kalan yaklaşık 30 yılını Edirne'de geçirdi, bu arada daha iyi bir göreve getirilmesi için padişaha, İbrahim Paşa'ya ve İskender Çelebi'ye kasideler sunduysa da isteğini gerçekleştiremedi. Sekseni aşkın yaşlarda Edirne'de öldü. Yaşadığı dönemde ve daha sonraları dîvân sahibi olmasına rağmen şair olarak adından pek söz ettiremeyen Sehî Bey, asıl ününü, Osmanlı dönemi Türk edebiyatının ilk şairler tezkiresini yazmakla kazanmıştır.

Heşt-Behişt'ten iki sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.274.

E S E R L E R İ

Dîvân : Kazasker Muhyiddin Fenarî Çelebi'nin isteği üzerine Sehî Bey tarafından düzenlenmiştir. Basılmamış olan Dîvân'ın tek yazma nüshası Paris Bibliotheque Nationale'dedir.

Heşt Bihişt : Sehî Bey Tezkiresi diye de anılır. 1538'de tamamlanıp Kanunî Sultan Süleyman'a sunulan bu eser, tezkire türünün Anadolu'daki ilk örneğidir. Bir mukaddime, sekiz bölüm ve bir hâtimeden meydana gelen eserde 229 şaire yer verilmiştir. Ayasofya, İstanbul Üniversitesi, Belediye ve Millet kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunmaktadır. İlk olarak 1907 yılında Ahmed Şükrü tarafından İstanbul'da yayımlanmış, daha sonra Almancaya çevrilip 1941 yılında Tübingen'de basımı gerçekleştirilmiştir. En son olarak 1980'de Mustafa İsen tarafından oldukça sadeleştirilerek günümüz harfleriyle yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.274.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.269.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.507.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1020.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.127.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.314.

I

Dâğlar halkası giydirdi zırıhlar tenime	*Yaralarımın halkası zırhlar giydirdi tenime,*
Cebe satmak nic'olur göstereyim düşmenime	*Caka satmak nasıl olur göstereyim düşmanlarıma.*
Hak oğuldur yakadan geçme bugün eşk-i yetîm	*Yetim gözyaşı bugün yakadan geçmiş öz oğuldur,*
Tıfl iken dahî bırakmıştı gözüm dâmenime	*Daha küçük çocukken bile bırakmıştı gözüm onu eteğine.*
Sînede derd ü gamın dâğını setr etmek için	*Sinede dert ve üzüntü yarasını gizlemek için,*
Düğmeler taktı yaşım katresi pîrâhenime	*Düğmeler taktı yaşımın damlası gömleğime.*

KAYNAK : **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.127.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Şâhidî (İBRAHİM DEDE)

(? Muğla – 1550 Afyonkarahisar)

Doğum tarihi belli değildir. 1470'lerde doğduğu sanılmaktadır. On yaşındayken babası öldü. Bir süre baba dostu bir kazzazın (ipekçi) yanında çıraklık yaptı. Okumak için İstanbul'a gitti. Fatih ve Bursa medreselerinde öğrenim gördü. Muğla'ya döndükten sonra Mevlevî şeyhi Fâni Dede'ye bağlandı. Paşa Çelebi'nin müridi oldu. Kütahya'da Dîvâne Mehmed Çelebi ile tanıştıktan sonra, ona bağlandı ve bütün ömrü boyunca onun peşinden gitti. Mehmed Çelebi'nin ölümünden sonra Muğla'da Mevlevî şeyhi olarak yaşadı. Her yıl Afyonkarahisar'a gidip şeyhinin türbesini ziyaret eden Şâhidî, bu ziyaretlerin sonuncusunda orada öldü ve şeyhinin yanına gömüldü. Tasavvuf kavramlarıyla örülü şiirleri, didaktik özellik taşır ve dinî bir propagandanın da taşıyıcısıdır. "Tuhfe-i Şâhidî" adlı Farsça-Türkçe sözlüğü oldukça önemlidir. Bilinen şiirlerinin sayısı 43 olup bunlardan birkaçının Edirneli Şâhidî'ye ait olduğu tahmin edilmektedir.

E S E R L E R İ

Dîvân : Tam bir dîvân özelliği taşımaz. 32 şiiri içeren bir mecmua niteliğindedir. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'ndedir.

Gülşen-i Vahded : 448 beyitlik bu tasavvufî yapıt, Attar'ın "Mantıku'-Tayr" adlı yapıtından esinlenilerek hazırlanmıştır. Tasavvufun bazı sembollerle ifade edildiği eser, Türkçe ve manzum olarak 1536'da kaleme alınmıştır.

Gülşen-i Tevhid : Farsça bir mesnevidir. Mevlânâ'nın Mesnevi'sinden seçilen 600 beyit –her bir beyit beş beyitle şerhedildiğinden– 3000 beyitle açıklanmıştır. Eser, 1881 yılında Ahmed Niyazi tarafından yayımlanmıştır.

Gülşen-i Esrâr : Şairin kendi yaşamöyküsüyle birlikte Dîvâne Mehmed Çelebi'nin özelliklerini ve Mevlevîliğin bazı yönlerinin açıklandığı eser, Farsça yazılmıştır. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi ile Süleymaniye Kütüphanesi'nde birer nüshası bulunmaktadır.

Tuhfe-i Şâhidî : Farsçadan Türkçeye küçük bir lügat kitabı olup büyük üne sahiptir. Esere çok sayıda şerh ve nazire yazılmıştır. İlk olarak 1858'de İstanbul'da yayımlanmış olup başka basmaları da vardır.

Bunların dışında tezkirelerde adı geçen kimi yapıtları bulunamamıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.299
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.575
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.132
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.320.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.327
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1063
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.91
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.232

I

Gam mı vardır bana kim yâri şiâr eylemişim
Gönlümü halvet edip hâne-i yâr eylemişim

Çâr unsur yoğiken şeş cihete sığmaz idim
Bu da bir şivedürür kim şeşi, çâr eylemişim

Sığmazem kevn ü mekâna dü cihandan beriyim
Ben serîr-î dil-i insandan karar eylemişim

KAYNAK : Rüştü Şardağ, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.180.

Bana üzüntü verir yanı yok bu işin; çünkü yâri amaç edinmişim.
Gönlümü bomboş koyup, sevgilinin evi yapmışım.

Su, hava, toprak, ateş gibi dört öge yokken, altı yöne sığmazdım.
Bu da bir başka tutum, özge yoldur ki, altıyı dört eylemişim

Ne varlığa, ne boşluğa sığmam; iki evrenden kurtulmuşum ben.
İnsan gönlüne taht kurmuş, yerleşmiş kalmışım.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Çehre-i mâhı yüzün meş'alesi hâk eyler
Zühreyi verd-i ruhun şa'şaası çâk eyler

Tudağındur buyur em k'irdi rakîbün nefesi
Zehr-i efi elemün def çü tiryâk eyler

Eremez akl rumûzı lebüne dikkat edüp
Sırr-ı cândur sänemâ anı kim idrâk eyler

Od urur hırmen-i hurşîde ruhun şevkıyle
Âh kim sûz-ı cigerden dili gam-nâk eyler

Sûziş-i mihr-i cemâlün ile her subh güneş
Gark-ı hûn oluben yakasını çâk eyler

Kime derdin diye bu Şâhidî kim devr ana
Sen şehe tâbi olup gerdiş-i eflâk eyler

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.247

Yüzünün alevi ayın çehresini mahveder,
Gül yanağının parıltısı, Zühre yıldızını paramparça eder.

Sevgilinin dudağındadır rakibin nefesi, buyur onu em,
Çünkü yılan zehrinin derdini panzehir yok eder.

Akıl, dikkat edip dudağının sırrına ulaşamaz.
Ey güzel sevgili, bu can sırrıdır, kim onu anlayabilir?

Yanağının ateşinden güneş harmanına ateş düşer.
Ciğer yanması, gönlü üzüntüye boğar.

Güzelliğinin yakıcılığıyla güneş, her sabah,
Kana boğulup yakasını yırtar.

Derdini kime yansın bu Şahidî, sen padişaha tâbi ol ki,
felekleri dolaşan devr, onun yüzüne baksın.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Tuhfe-i Şâhidî'den

Ki vâliddür bu muhtâc ü gedâya
Ola ruhuna rahmet bî-nihâye

Dahi ma'sum iken cehdile merhûm
Okutmışdı lugatler bana manzûm

Okıdum evvelâ Tuhfe Hüsâm'ı
Muattar old anunla cân meşâmı

Dahi manzûm okıtdı çok lugati
İçürdi tab'ıma âb-ı hayâtı

Yakın bildüm ki bir nevreste ma'sûm
Lugatler okıya vezniyle manzûm

Ana her ilm olur elbetde âsân
Olur âlemde bir merd-i sühandân

(......)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.301

Bu muhtaç ve dilencinin babasının
ruhuna sonsuz rahmet olsun.

Daha çocukken, merhum, çok uğraşıp
bana manzum sözlükler okutmuştu.

İlk olarak Hüsâm'ın Tuhfe'sini okudum.
Ruhum onun kokusuyla doldu.

Daha birçok manzum sözlük okutup
bana ölümsüzlük suyu içirdi.

Şunu anladım ki, yeni yetişen bir çocuk,
vezne uygun olarak manzum sözlükler okursa;

Ona her ilim elbette kolay olur.
Dünyada güzel söz söyleyen bir insan olur.

(......)

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Yetim Ali Çelebi

(? İstanbul – 1552 ? İstanbul)

16. yüzyıl asker şairlerdendir. Babası yeniçeri ocağında turnacıbaşı olduğundan kendisi de bu ocağa intisap etti. Derbederce bir yaşam sürdüğü gençlik dönemi sonrası Sütlüce Karamanlı Tekkesi Şeyhi Cemaleddin Efendi'nin müridi oldu ve aralıksız 15 yıl bu tekkede bulundu. Şeyhinin ölümünden sonra Tersane Kâtibi Seydi Ali Çelebi'nin yardımıyla donanmaya girdi. Seferlere katıldı. Kanunî'ye sunduğu manzum bir arzuhâl sonrası Silâhdar bölüğüne alındı. Konya'da görevliyken izin almadan İstanbul'a geldiği için aylığı kesildi ve görevden alındı. Ömrünün son yılları maddî sıkıntı içinde geçti. Vefat tarihi, bazı kaynaklarda 1553 ve 1557 olarak geçer. Yazma dergilerde dağınık halde şiirlerine rastlanan Yetim Ali Çelebi'nin, gemicilikle ilgili bir manzumesi, dil tarihi açısından ilgi çekicidir. Ayrıca Kul Yetim mahlâsı ve hece ölçüsüyle yazdığı deyişleri vardır.

ESERLERİ

Dîvân : Basılmamıştır. Orijinal yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Lüccetü'l-Ahyâr : Kaynaklarda belirtildiğine göre, Barbaros Hayreddin Paşa'nın gazalarının anlatıldığı mesnevî, ilk 2000 beyiti yazıldıktan sonra Hayreddin Paşa'nın ölümü üzerine yarım kalmıştır. Yazması ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.676.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1225
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.592.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.110.
- **Latifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.577.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.563

Yetim Ali Çelebi
Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Bihamdillâh yine bir hoş demim var	*Allah'a şükür yine bir hoş ânım var.*
Fergat âleminde alemim var	*Özveri dünyasında bayrağım var.*
Dü alem işret ü ayşına virmem	*Dünya ve ahireti, içki içmeye değişmem.*
Derun-i dilde cânâ bir gamım var	*Gönlümün içinde sevgili, bir üzüntüm var.*
Cihanın az u coğundan geçelden	*Dünyanın azından çoğundan vazgeçeli,*
Gönülde sanma kim biş ü kemim var	*Sanma ki gönlümde kötü istekler var.*
Salındırmaz muhiti kirpiğine	*Salındırmaz muhiti kirpiğine,*
Benim cism-i terimde bir nemim var	*Benim terimde bir nemim var.*
Duhan-ı âha ser-tâ-pâ boyandım	*Âhımın dumanıyla baştan başa boyandım.*
Yetim âh itmeyim mi matemim var	*Yetim, âh etmeyeyim mi, yasım var.*

KAYNAK : **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.569.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Şehzade Mustafa (MUHLİSÎ)

(1515 Manisa – 6 Ekim 1553 Aköyük/Konya Ereğlisi)

Kanunî Sultan Süleyman'ın ilk eşi Mahidevran Gülbahar Sultan'dan olan en büyük oğludur. Babasının tahta çıkması üzerine, 5 yaşındayken İstanbul'a geldi. Hurrem Sultan'ın, padişahın haremine girip Bayezid ile II. Selim'i doğurmasından sonra Şehzade Mustafa, annesiyle birlikte Saruhan Sancakbeyliği göreviyle saraydan uzaklaştırıldı; daha sonra Amasya Sancakbeyliğine atandı. Hurrem Sultan'ın, oğlu Şehzade Bayezid'e padişahlık yolunu açabilmek için giriştiği çabalar ve entrikalar sonucu, Şehzade Mustafa, babasını karşılamak için geldiği padişah otağında, Kanunî'nin emriyle boğduruldu. Naaşı, Bursa'ya gönderilerek Muradiye mezarlığına defnedildi. O sırada ordugâhta bulunan şair Taşlıcalı Yahya, olaydan duyduğu üzüntüyü belirtip ünlü mersiyesini yazdı. Şehzade Mustafa, ordu ve halk arasında çok sevilen, âdil, cömert, bilim adamları ve şairleri himaye eden, bir kişi olup kendisi de Muhlisî mahlâsıyla şiirler yazmıştır. Ölümü üzerine yazılan mersiyeler, Mehmed Çavuşoğlu tarafından "Şehzade Mustafa Mersiyeleri" adı altında Tarih Enstitüsü Dergisinin 12. sayısında yayımlanmıştır (1981-82)

KAYNAKLAR

- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.280.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.432.
- **Cemîl Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.220.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.143.

GAZEL

Rif'at istersen eger mihr-i cihân-ârâ gibi
Sür yüzün her gün yere eyle tenezzül mâ gibi

Sûzen-i müjganlarından geçmedi dil-riştesi
Yolda kaldım ey Mesih-i Hızr-leb Îsâ gibi

Pehlevân-ı âlem olup kalb-i istiğnâyile
Tûb-ı çarhı dehr elinde oynatır elma gibi

Katreden kemdür vücûdun Mustafâ ammâ aceb
Nazm edip dürler döker tab'ın senin deryâ gibi

KAYNAK : Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.143.

SÖZLÜK

mihr-i cihân : *Cihan güneşi.*
tenezzül : *Gönül alçaklığı, kibir sizlik.*
sûzen-i müjgan : *Kirpiğinin oku.*
dil-riş : *Yüreği yaralı.*
dehr : *Dünya.*
tab : *Işık, parlaklık.*

Şehzade Mustafa'nın öldürülüşü – Minyatür: Hünernâme

Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.280.

Kandî (ŞEKERCİ)

(? Bursa – 1555 İstanbul)

Gençliğinde Bursa'da şekercilik yaptığından, şekerle ilgili olarak "Şehdî" mahlâsını kullanmış, şiirlerini gösterdiği şair Ahmed Paşa'nın önerisi üzerine de "Kandî" mahlâsını tercih etmiştir. İstanbul'a ne zaman geldiği bilinmemektedir. Hayatıyla ilgili bilgiler, Lâtifî tezkiresine dayalıdır. Lâtifî, onun İran'a gittiğini, Câmî ve Ali Şîr Nevâî ile tanıştığını yazar. İyi tarih düşürdüğü için Müverrih lâkabıyla anılan Kandî, nüktedanlığı ve hazırcevaplılığıyla ünlendi. Öldüğünde, Nişancı Celâlzâde Mustafa Paşa'nın Eyüp'te yaptırdığı caminin şairler için ayrılan bölümüne defnedilmiştir. Şiirleri ve düşürdüğü tarihlerle ilgili örneklere, tezkirelerde, günümüz şiir antolojileri benzeri "Güldeste"lerde ve mecmualarda rastlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi,* 2. Cilt, İstanbul 1999, s.6.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.142
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi,* İstanbul 1999, s.257
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin),* Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.450.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt,* Mustafa İsen, Ankara 1998, s.245.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı,* Ankara 1994, s.260

GAZEL

Bölük bölük yürüyen şivekârı gördün mü
Taraf taraf çekilen ah ü zarı gördün mü

Bölük bölük yürüyen şivekârı gördün mü?
Taraf taraf çekilen ahları ve iniltileri gördün mü?

Taşıp taşıp dökülür aynimin pınarından
Çağıl çağıl akan ol çeşmesarı gördün mü

Gözümün pınarından taşıp taşıp dökülür,
Çağıl çağıl akan o çeşme sularını gördün mü?

Tutup tutup tutulur mu tütüp tütüp çıkan âh
Gürül gürül tutuşan dilde nârı gördün mü

Tütüp tütüp tüten ah, tutup tutup tutulur mu?
Gönülde gürül gürül tutuşan ateşi gördün mü?

Çekip çekip götüren bende hayl-i uşşakı
Girih girih dolaşan zülf-ü yârı gördün mü

Âşıklar sürüsünü bağlayıp çekip çekip götüren,
Düğüm düğüm dolaşan sevgilinin saçını gördün mü?

Parıl parıl tutuşur nâr-ı hecr ile Kandî
Yalap yalap yanan ol şem'akârı gördün mü

Kandî, ayrılık ateşiyle parıl parıl tutuşuyor,
Alev alev yanan o mumu gördün mü?

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugunku Dile Çevrilmişleriyle,* (5. Basım), Ankara 1967, s.62.

Haremde Kadın –
Tablo: Alexander Sandor Svoboda
Millî Saraylar Tarih Kültür Sanat Mimarlık, Sayı:1 İstanbul 1999

Hayâlî

(? Vardar Yenicesi/Yunanistan – 1557 Edirne)

Asıl adı Mehmed'dir. Hiç evlenmediği için Bekâr Memi diye de anılır. Düzenli bir öğrenim görmedi. İlk gençliğinde Kalenderî tarikatına girip tasavvufî düşüncelerle beslendi. Çok genç yaşta şiir söylemeye başladı ve kısa sürede ünü yayıldı. İskender Çelebi ve Mohaç'ı alan ünlü Vezir İbrahim Paşa'nın himayesindeki kişilerle birlikte İstanbul'a getirilince, dönemin padişahı Kanunî Sultan Süleyman'ın sevgisini kazanıp saraya alındı. Padişahın yanında Bağdat Seferi'ne katıldı. İbrahim Paşa'nın gözden düşüp idam edilmesinden sonra sancakbeyliğine atandı; ömrünün son yirmi yılını Edirne'de saraydan uzak geçirdi ve orada öldü. İlk gençliğinde, katıldığı tarikatın felsefesinden gelen neşe ve iyimserlik temalarının belirgin ögeler hâlinde ağır bastığı gazellerinde aşk ve tasavvuf iç içedir. Zengin bir iç dünyası olan Hayâlî, şiirlerinde söz oyunlarına yer vermemiş, yalın ve içten anlatımı yeğleyip yaşadığı dönemin özelliklerini dile getirmeye çalışmıştır. Mutasavvıf bir şair sayılmamasına karşın, yapıtlarında sıkça abdal, ışık, hiçlik, kanaat gibi tasavvuf deyimlerini kullanan Hayâlî, yaşadığı sürece tevazuyu elden bırakmamış, çok zengin olması gerekirken parasını cömertçe dağıtmış, öyle ki, bu derbederliği yüzünden şiirlerini bile oraya buraya dağılmaktan kurtaramamıştır. Kaynaklar, onu, duygulu ve ince bir şair olduğundan İranlı Hâfız-ı Şirazî'ye benzetir. Bu yüzden "Hâfız-ı Şirazî-i Rûm" adıyla anılır. Yaşadığı dönemde, Bâkî ile bir tutulmuş; hatta, tasavvufu işlemesi nedeniyle ondan da üstün sayılmıştır.

Şiirleri, Ali Nihat Tarlan tarafından yazma nüshalar karşılaştırılarak, **Hayalî Bey Dîvânı** adıyla 1945 ve 1992 yıllarında iki kez yayımlanmıştır. Dîvân'da 20'si Kanunî Sultan Süleyman adına olmak üzere 27 kaside ve 668 gazel yer alır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.378.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.156.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.263.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.552.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.5.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.169.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.620.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.257.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.519.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.639.
- **Necmettin Halil Onan**, *Açıklamalı Dîvân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1998, s.146.
- **Namık Açıkgöz**, *Hayâlî*, İstanbul 1999.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.325.
- **Cemal Kurnaz**, *Hayâlî Bey Dîvânı Tahlili*, Ankara 1987.
- **Mehmed Çavuşoğlu**, *Hayâlî Bey Dîvân'ından Örnekler*, Ankara 1987.
- *Hayâlî Bey Dîvânı*, (Yayımlayan: Ali Nihad Tarlan), İstanbul 1945.
- **Şemsettin Kutlu**, *Dîvân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.172.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Melâmilik ve Melâmiler*, Tıpkıbasım, İstanbul 1992, s.212.

I

GAZEL

Ey aşk-ı yâra bende-i fermân olan başum	*Ey sevgilinin aşkına fermanlı köle olan başım.*
Bi-taht-ü tâc âleme sultan olan başum	*Tahtsız, taçsız evrene sultan olan başım.*
Kanı-ile ta'ne taşlarını lâ'l-reng edüb	*Atılan ayıplama taşlarını kanıyla lâle rengine boyayıp,*
Derd-ü belâ güherlerine kân olan başum	*Dert ve belâ cevherlerinin kaynağı olan başım.*
Ey bir gedügüne bu cihanun konulmayub	*Ey bu dünyanın bir gediğine konulmayıp*
Gam ellerinde seng-i beyâban olan başum	*Üzüntü illerinde çöl taşı olan başım.*
Evvel benüm firâk ile ummân edüb yaşum	*Önce, ayrılık derdiyle gözyaşımı engin denize döndürüp*
Sonra habâb-ı lücce-i ummân olan başum	*Sonra engin denizde bir su kabarcığı olan başım.*
Çevgânına iradet-i Hakkun rızâ verüb	*Tanrı buyruklarına baş eğerek ay ve güneşle*
Çün guy mihr-ü mâh ile galtan olan başum	*Düzenlenen cirit oyununda top gibi yuvarlanan başım.*
Her gün Hayâlî gibi edüb bir makamı seyr	*Hayâlî gibi her gün bir başka yeri dolaşıp*
Her gece bir vilâyete mihmân olan başum	*Her gece bir ülkeye konuk olan başım.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtu Mefâ'îlu Fâ'ilün)

KAYNAK : *Hayâlî Bey Dîvânı*, (Yayımlayan: Ali Nihad Tarlan), İstanbul 1945, s.284.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Nigâra bezm-i hüsnünde dil-i mestânemüz kaldı
Perin yakmış cemâlün şem'ine pervânemüz kaldı

Anı hoş tut garîbündür efendi işte biz gitdük
Gönül derler ser-i kûyunda bir divânemüz kaldı

Yürek kan oldı hicrandan vücudum çekdi el cândan
Fedâ oldu yoluna cümlesi zîrâ nemüz kaldı

Başumdan akl ise gitdi dil ile cân revân oldı
Ten-i bî-i'tibâr adlu kuru virânemüz kaldı

Hayâlî devlet-i bî-i'tibâra bakmadun gitdün
Bize besdür bu kim dillerde bir efsânemüz kaldı

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : *Hayâlî Bey Dîvânı*, (Yayımlayan: Ali Nihad Tarlan), İstanbul 1945, s.432.

Ey sevgili, güzeliğinin meclisinde sarhoş gönlümüz kaldı.
Yüzünün ışığında kanadını yakmış bir kelebeğimiz (gönlümüz) kaldı.

Efendi, işte biz gidiyoruz onu hoş tut, senin garibindir.
Sokağının başında, adına gönül derler, bir delimiz kaldı.

Ayrılıktan yürek kan oldu, vücudum candan el çekti.
Her şeyimiz feda edildi yoluna, daha nemiz kaldı?

Aklım başımdan gitti, can ile gönül de yola düştü.
Vücut adlı, değersiz, kuru bir yıkıntımız kaldı.

Ey Hayâlî, değersiz makamlara aldırmadan gittin.
Dillerde bir efsanemiz kaldı ki bu bize yeter.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Hayâlî – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.262.

III

Zülfün izârun üzre kim dir nikâba benzer
Gül-zâra sâye salmış müşgin sehâba benzer

Yanağındaki zülfün peçeye benzediğini kim söyleyebilir?
(O), gül bahçesine gölge salmış misk kokulu bir buluta benzer.

Seyrâna bâğa varsam sensüz gelür cehennem
Güller tekellüf olsa nâr-ı azâba benzer

Sensiz gül bahçesine gitsem, cehennem (gibi) gelir,
Güller rengârenk de olsa işkence ateşine benzer.

Her teşne-i visâlün destindedür hayâtı
Âstîn içinde sâid çâh içre âba benzer

Kavuşmana susamış herkesin hayatı elindedir,
Elbisenin içindeki kolun, kuyu içindeki suya benzer.

Dimiş iki cihânı terk eyleyen erenler
Zevk u safâsı dehrün bir seyr-i hâba benzer

İki cihanı (dünya ve ahireti) terkeden erenler,
Dünyanın zevk ve safası, uykuda dolaşmaya benzer, demişler.

Dünyâ şarâbı ile olmaz Hayâlî böyle
Hum-hâne-i ezelden mest-i harâba benzer

Dünya şarabı ile Hayâlî, böyle olmaz,
Ezel meyhanesinde içmiş körkütük sarhoşa benzer.

KAYNAK : Cem Dilçin, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri),* Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.218

IV

GAZEL

Ol gün kanı ki gün gibi sûzân idüm sana
Olsan revâne sâye-i bî-cân idüm sana

Senin için güneş gibi yandığım günler nerede kaldı?
Nereye gitsen cansız bir gölgen olurdum senin.

Esrâr-i kâinâta ezel cür'a-dân iken
Ben hânkâh-i 'ışkda hayrân idüm sana

Ezel toplantısı, evrenin sırlarına esrar hokkası iken
Ben aşk tekkesinde sana hayran idim.

Ne gülde reng ü bû var idi ne sabâda fer
Ben gülşenünde bülbül-i nâlân idüm sana

Ne gülde renk ve koku, ne de sabah rüzgârında tazelik yokken,
Ben senin gül bahçende, aşkından feryat eden bir bülbüldüm.

Sen nâz iderdün ehl-i niyâza Medîne-vâr
Ben Ka'be gibi çâk-girîbân idüm sana

Sen, o gün niyaz edenlere Medine gibi naz ederken,
Ben senin için Kâbe gibi yakamı açıp gel derdim.

Şâhum Hayâlîyem ki cihân lâ-mekân iken
Ben bir mekân-i hâsda mihmân idüm sana

Sultanım, öyle bir Hayâlî'yim ki, henüz dünya yaratılmamışken
Ben, özel bir mekânda senin misafirindim.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : *Hayâlî Bey Dîvânı,* (Yayımlayan: Ali Nihad Tarlan), İstanbul 1945, s.103.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

V

İBRAHİM PAŞA'NIN DÜĞÜNÜNE KASİDE

Gözüm tuş oldu eylerken seher vaktinde seyrânı
Semend-i nâza binmişlerle tolmış At Meydânı

Dem-i sûrnâ sadâ salmış bu mehterhâne-i çarha
Döğülür kûslar güm güm kurulmış taht-ı sultânî

Temâşâ eyler iken cân göziyle nâgehân gördüm
O taht üzre oturmış bir saâdet mülkinün hânı

Gözü yağmâcı şehr-âşûblarla çevresi tolmış
Sanasın ortaya yılduzlar almış mâh-ı tâbânı

Güneş gibi bu çarh-ı lâciverdîden olup peydâ
Şuâ-ı nûr-ı hüsni birle kılmış dehri nûrânî

Temâşâ eyledüm bişmiş hezârân dürlü ni'metler
Cemi'-i halka bahş oldı o demde hân-ı ihsânı

Felek gûyâ döşenmiş sofra idi ol konuklukda
Kim anun olmış idi kurs-ı mihr ü meh iki nânı

Pilavun günbedin saru yağını çünki seyr itdüm
Temâşâ eyledüm er türbesinde nûr-ı yezdânı

Tekellüfsüz yinürsin sen didüğiyçün ana iller
Hacâletden kızarmuşdur be-gâyet kuzı biryânı

Çörek bir buğday anlu lâle-ruh mahbûbdur gûyâ
K'anun bâdâmı olmışdı yüzinde ceşm-i fettânı

Bu ni'metler yinüp çünkim içildi sâfî şerbetler
Şebîhûn itdi şâh-ı rûza ceyş-i leyl-i zulmânî

Giceyi gündüze katup safâ vü zevk kılmağa
O bezmün yakdılar her gûşesinde şem'-i tâbânı

Şu denlü âsumânîler atıldı her yanadan kim
Şirâr-ı âsumânîlerle çarhun toldı dâmânı

Şuâl itdüm nedendür bu temâşâ diyü bir ehle
Didi ol dem cevâbın virüp ol dehrün suhandânı

Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşanun düğünidür
Ziyâfet itmek içün da'vet itdi şâh-ı devrânı

KAYNAK : Mehmet Çavuşoğlu, Kaside, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri),* Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.48.

Bağdat Köşkü
(Minyatür: Levni, Surnamei Vehbî)

Seher vaktinde düğün şenliğini seyrederken gözüme ilişti;
At Meydanı, naz atına binenlerle dolmuştu.

Zurna sesi, bu felek mehterhânesinde yankılanıyordu; Padişahın
tahtı kurulmuş, kösler güm güm dövülüyordu.

Çevreyi seyrederken o tahtın üzerine bir mutluluk
ülkesi sultanının oturmuş olduğunu gördüm.

Güzelliğiyle şehirde kıyamet koparan, gözleri âşıkların gönüllerini yağma eden güzellerle
çevresi dolmuştu; sanırsın ki bir dolunayı yıldızlar ortaya almışlardı.

Güneşin bu lâcivert renkli gökyüzünden doğuşu gibi,
güzellik nurunun ışınlarıyla dünyayı aydınlatmıştı.

Cömertliğin sofrası bütün halka açıldığı sırada binlerce
tür pişmiş yiyecek gördüm.

Felek sanki o misafirhânenin döşenmiş sofrası idi;
ayın ve güneşin tekerleri, iki ekmeği olmuştu.

Pilavın kubbesini, sarı yağını seyrettim; (sanki) bir eren
türbesinde Tanrı'nın nurunu gördüm.

Herkes ona, sen kolayca yenirsin dediği için kuzu kebabı,
utançtan adamakıllı kızarmıştı.

Çörek, bir buğday benizli, lâle yanaklı güzeldi sanki;
onun bademi, yüzünde, insanı büyüleyici bir göz olmuştu.

Bütün yemekler yenilip saf şerbetler içildikten sonra, karanlık gecenin askeri,
gündüz padişahına gece baskını yaptı (gece oldu).

Geceyi gündüze katıp (gece gündüz) eğlenip neşelenmek için
o meclisin her köşesinde parıl parıl mumlar yaktılar.

Her yandan o kadar havaî fişekler atıldı ki, feleğin eteği (ufuklar)
o fişeklerin kıvılcımlarıyla doldu.

Bu eğlence ne içindir? diye bir anlayana sordum; söz etmesini bilen o kişi,
hemen sorumun cevabını verip dedi ki:

Sadrazam İbrahim Paşa'nın düğünüdür;
zamanın padişahı, şölen için davet etti.

Fuzûlî

(?, ? – 1556 Kerbela)

16. yüzyıl Azerî sahasının ve dîvân edebiyatının Azerî Türkçesiyle yazan en güçlü şairidir. Kerbela, Bağdat ve Hille'de geçen yaşamıyla ilgili bilgiler kesinlik taşımamakla birlikte Bayat adlı Türkmen aşiretine bağlı bir aileden geldiği bilinmektedir. Bir eserinin önsözünde, esas adının Mehmed olduğunu belirtir. Önce Bağdat ve yöresini işgal eden Şah İsmail'e, sonra aynı bölgeyi alan Kanunî Sultan Süleyman'a kasideler sunarak, onların ilgi ve "himmet"lerini kazanmıştır. Evkaftan günde dokuz akçe maaş bağlandığı, bu parayı alamadığı zaman yazdığı "Şikâyetnâme"sinden anlaşılmaktadır. Küçük yaşta Arapça, Farsça öğrenen Fuzûlî, bu dilde yazılmış edebî ürünleri incelemiş; ayrıca, tefsir, hadis, hikmet, hendese, mantık okumuştur. Ruhla beden ilişkilerini inceleyen "Sıhhat ve Maraz", "Nereden geldik nereye gidiyoruz?" sorusuna yanıtlar arayan "Matla'ül İ'tikad", Kerbelâ olayını anlatan "Hadîkatü's Süedâ", İslâm toplumlarındaki iki tipin özelliklerini yansıtan "Rind ü Zâhid" adlı yapıtları ve mektupları, bilgi düzeyinin yüksekliğini gösterir. Fuzûlî, çok yönlü duyum dünyası içinde, çok yönlü bir şiir dünyası kurabildiği için şiirimize etkisi büyük olmuş; tekke ve dîvân şairleri, halk ozanları, anlatım gücünün getirdiği güzelliklerden yararlanmışlardır. Şiî mezhebine bağlı olduğu hâlde dindışı konuları, aşk temalarını, biçimsel oyun gösterilerinin uzağında kalarak işlemiştir. Şiirinin en belirgin özelliği, toplumsal değişimlerin ötesinde bir gerçeklik olarak yaşayan lirizmdir. Çoğu dîvân şairinin gazelinde beyit, temel öge hâline geldiği için, güzel beyitler gelişigüzel, rastlantıyla bulunmuş gibi dururken, Fuzûlî'nin gazellerinde beyitler, hem biçim, hem içerik yönünden birbirinden kopmayan ögeler olarak göze çarpar. Hamdullah Hamdi'nin, Ali Şîr Nevaî'nin, Acem şairi Genceli Nizamî'nin mesnevîlerinden daha kalıcı olduğu kabul edilen "Leylâ vü Mecnun" mesnevîsi ve Türkçe Dîvân'ındaki şiirleri, klasik şiirimizin en üstün örnekleri arasında sayılır. Fuzûlî, manzum ve mensur olarak Türkçe, Farsça ve Arapça 13 dolayında eser vermiştir.

Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nın ilk iki sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 13. Cilt, İstanbul, s.240

Dîvân-ı Fuzûlî'den bir sayfa.
Ahmet Atilla Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.279.

ESERLERİ

Türkçe Dîvân : Fuzûlî'nin en tanınmış eseridir. Mensur bir önsözle başlar. 40 kaside, 302 gazel ve diğer nazım şekilleriyle yazılmış şiirler yer alır. Tebriz, Bakû, Hive, Kahire, İstanbul ve Ankara'da yapılmış 50'den fazla baskısı vardır. Bunlardan bir kısmı eski harflerle, iki kez de Bakû'de Kiril harfleriyle basılmıştır.

Farsça Dîvân : Türkçe Dîvândan daha hacimlidir. Dîvân'ın kasideler bölümünde Fuzûlî'nin, Hakânî, Molla Câmî ve Hüsrev'e nazire olarak yazdığı "Enisü'l-Kalb" adını verdiği uzun kasidesi yer alır. Fuzûlî, aynı kasideyi, Kanunî'nin Bağdat'ı fethinden önce İstanbul'a göndermiş, kasidenin Dîvân'dan ayrı olarak tercümesi yapılmıştır. Dîvân'daki gazeller, Türkçe gazellerin aynısı olup Farsça şiirler de en az Türkçe şiirler kadar kusursuz ve ahenklidir. 1962'de Hasibe Mazıoğlu tarafından tıpkı basımı yayımlanmış, ayrıca Ali Nihat Tarlan tarafından çevirisi yapılmıştır.

Arapça Şiirler : Sadıkî tezkiresinde, Arapça bir Dîvân'ı olduğundan söz edilirse de ele geçmemiştir. Diğer kaynaklar, Arapça yazılmış 11 kaside ve 1 kıt'ası bulunduğundan bahsederler. Arapça şiirlerinin tek yazma nüshası Leningrad'daki Fuzûlî Külliyatı içerisindedir.

Leylâ vü Mecnun : 1535 yılında yazımı tamamlanıp Bağdat Valisi Üveys Bey'e sunulmuştur. 3096 beyitten oluşan eser, Genceli Nizamî'nin aynı adlı kitabından alınmıştır. Yurt içinde ve dışındaki pek çok kütüphanede yazma nüshaları bulunmaktadır. Yeni harflerle yayımlanmış üç ayrı baskısı bulunmaktadır (Necmeddin Halil Onan, İst, 1956 - Hüseyin Kayan, İst. 1981 - Muhammed Nur Doğan, İst. 1996).

Beng ü Bade : Şah İsmail'e sunulan Türkçe bir mesnevîdir. Beng (afyon, esrar) ile "bade"nin (içki, şarap) karşılıklı konuşma ve tartışmaları, eserin konusunu oluşturur; sonunda bu savaş, "bade"nin zaferiyle sonuçlanır. Şairin, gençlik yıllarına ait bir yapıt olduğu sanılmaktadır. 1955 yılında Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından yeni harflerle yayımlanmıştır.

Sâkînâme (Heft Cam) : Farsça yazılmış kısa bir mesnevîdir (327 beyit). İçkiyle ve rindlikle ilgili bu eser; insanın, "insan-ı kâmil" olma yolunda aşk sırlarını elde edinceye kadar geçirdiği safhaları anlatır. Farsça dîvânla birlikte basımı yapılmıştır.

Hadis-i Erbaîn Tercümesi (40 Hadis Çevirisi) : Nevaî'nin aynı adlı eserinin Türkçe çevirisidir. Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından 1951 yılında, Arapça hadisler ve Molla Câmî'nin çevirisiyle birlikte yayımlanmıştır.

Hadîkatü's-Süeda : Kerbelâ faciasını anlatan bu eser, İranlı Hüseyin Vâ'iz Kâşifi'nin "Ravzatü's-Şüheda" adlı eserinin çevirisidir. Mensur bir eser olup yer yer manzum parçalarla süslenmiştir. Özellikle Şiî Müslümanlarca çok okunan bir eserdir. Birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Şeyma Güngör tarafından 1987 yılında dili sadeleştirilerek yeni harflerle basımı yapılmıştır.

Hadikatü's Süeda'dan bir sayfa.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.281

Türkçe Mektuplar : Fuzûlî'nin manzum-mensur karışık yazdığı ve edebî eser olarak kabul edilebilecek nitelikte Türkçe 5 mektubu vardır. Bunlar, Nişancı Celâlzade Mustafa Çelebi, Musul Beylerbeyi Ahmet Bey, Bağdat Valisi Ayas Paşa, Kadı Alâeddin (Bu 4 mektup, Abdülkadir Karahan tarafından 1948 yılında yayımlanmıştır) ve Şehzade Bayezid'e yazılmıştır (Hasibe Mazıoğlu tarafından Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Dergisi'nde 1948 yılında yayımlanmıştır).

Rind ü Zâhid : Farsça mensur bir eserdir. Baba Zâhid ile oğlu Rind arasında geçen konuşma ve tartışmalar eserin konusunu oluşturur. Tenkitli metni 1956'da Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından yayımlanmış, 1993 yılında Hüseyin Ayan tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Sıhhat ü Maraz : Farsça mensur bir eserdir. Leningrad'daki külliyat içinde ve Londra'daki bir nüshada eser, "Hüsn ü Aşk" adıyla geçer. 1940 yılında Abdülbâki Gölpınarlı tarafından Türkçe çevirisi yapılıp yayınlanmıştır. Eserde ruh-beden ilişkisi tasavvufî bir görüşle anlatılır.

Risale-i Muamma : 190 Farsça muammayı içeren mensur bir eserdir. Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından 40 Türkçe muamma eklenerek 1949 yılında yayımlanmıştır.

Matlaü'l-İtikad : Arapça yazılmıştır. İnsanın bilgi edinerek kâinatın sırlarını öğrenip Tanrı'ya ulaşabileceğini anlatan mensur bir eserdir. Eserle ilgili çalışmalar, Hamit Araslı tarafından 1958'de Bakü'de yayımlanmıştır. Muhammed Tancı, Esat Coşan ve Kemal Işık tarafından 1962'de Türkçe çevirisi yapılmıştır.

Enisü'l-Kalb : 134 beyitlik Farsça bir kasidedir. Bazı kasidelere nazire olarak kaleme alınmıştır. Türkçe çevirisiyle birlikte 1944 yılında Cafer Erkılıç tarafından yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Fuzûlî Dîvânı*, (Hazırlayan: Abdulbâki Gölpınarlı), (2. Basım), İstanbul 1961.
- **Fuzûlî,** *Leylâ vü Mecnun*, (Hazırlayan: Hüseyin Ayan), İstanbul 1981.
- **Haluk İpekten,** *Fuzulî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara 1973.
- **Necmettin Hacıeminoğlu,** *Fuzûlî*, İstanbul 1984.
- **Nevzat Yesirgil,** *Fuzulî, Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, (4. Basım), İstanbul 1963.
- **Fuzûlî,** *Saadete Ermişlerin Bahçesi (Hadıkatussuada)*, (7. Basım), İstanbul 1981.
- **Fuzûlî,** *Leylâ ile Mecnun*, (Günümüz Türkçesine Aktaran: Aziz Nesin), Ankara 1980.
- **Cem Dilçin,** Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.110, 216.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.16.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.308.
- **Mine Mengi,** *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.140.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.281.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.615.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 13. Cilt, İstanbul, s.240.
- **Rüştü Şardağ,** *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976.
- **İsmail Ünver,** Mesnevi, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.486.
- **Hasibe Mazıoğlu,** *Fuzûlî ve Türkçe Divânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1986.
- **Muhammed Nur Doğan,** *Mecnun ve Leylâ Dilinden Şiirler, Fuzûlî'den Manzum Çeviri*, İstanbul 1997.
- **Cemil Yener,** *Fuzûlî'nin Dünyası*, İstanbul 1966.

I

Dostum âlem seninçin ger olur düşmen bana	*Dostum, dünya, senin için olursa düşman bana.*
Gam değil zîra yetersin dost, ancak sen bana	*Üzülmem, çünkü yetersin, dost olarak sen bana.*
Cân ü ten oldukça benden derd ü gam eksik değil	*Bu can, bu ten bende oldukça, çile ve üzüntü eksik olmaz.*
Çıksa can hâkolsa ten ne can gerek ne ten bana.	*Can çıksa, vücut bitip tükense, ne ten, ne can gerek bana.*
Ey Fuzûlî çıksa can çıkmam tarîk-i âşktan	*Ey Fuzûlî çıksa canım, aşk yolundan ayrılmam yine,*
Rehgüzâr-ı ehl-i aşk üzre kılın metfen bana	*Âşıkların geçtiği yol üstüne gömün, orada mezar yapın bana.*

KAYNAK : **Rüştü Şardağ,** *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.358.

II

NA'T

Saçma ey göz eşkten gönlümdeki odlara su *Kim bu denlü dutuşan odlara kılmaz çâre su*	*Ey göz! Gönlümdeki ateşlere göz yaşından saçma su,* *Böyle tutuşan ateşlere su fayda etmez.*
Âb-gûndur günbed-i devvâr rengi bilmezem *Yâ muhit olmuş gözümden günbed-i devvâre su*	*Dönen kubbenin (gökyüzünün) rengi mi su rengindedir,* *Ya da gözümden akan su mu dönen kubbeyi kaplamıştır?*
Zevk-i tiginden aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk *Kim mürûr ile bırakır rahneler dîvâra su*	*Kılıcının (kılıç gibi keskin bakışının) zevkiyle gönlüm parça parça olursa şaşmamalı; Su, geçe geçe duvarda yarıklar bırakır.*
Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânın sözün *İhtiyat ile içer her kimde olsa yara su*	*Yaralı gönül, senin ok temreninin (ok temrenine benzeyen kirpiklerinin) sözünü korkarak söyler, Yarası olan kimse suyu ihtiyatla içer (Okun temreninin çeliğinde su olduğu için, yaralı gönül ok temrenine benzeyen kirpiklerini korkarak anar, çünkü yaralı kimseye su vermek doğru değildir.)*
Suya versin bâğban gülzârı zahmet çekmesin *Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâra su*	*Bahçıvan zahmet çekmesin, gül bahçesini suya versin,* *Bin gül bahçesine su verse, senin yüzün gibi bir gül açılmaz.*
Ârızın yâdiyle nemnâk olsa müjgânım nola *Zâyi olmaz gül temennâsiyle vermek hâra su*	*Yanağını anarak kirpiklerim ıslansa ne olur?* *Gül isteğiyle dikene verilen su kaybolmuş sayılmaz.*
Gam günü etme dil-i bîmârdan tigin dirîğ *Hayrdır vermek karangu gicede bîmâra su*	*Gam gününde hasta gönülden kılıcını (kılıç gibi keskin bakışını) esirgeme, Karanlık gecede hastaya su vermek hayırlı iştir. (Senin kılıcının çeliğinin suyu ile susuzluğunu gidermek istiyorum, onun için, gam gününde, benden, kılıca benzeyen bakışını esirgeme.)*
(......)	*(.....)*
Men lebin müştâkıyem zühhâd Kevser tâlibi *Nitekim meste mey içmek hoş gelir huşyara su*	*Ben senin dudağını özlüyorum, sofular ise Kevser (cennetteki içecek) istiyorlar,* *Nasıl ki sarhoşa şarap, ayık kimseye de su içmek hoş gelir.*
Ravza-i kûyuna her dem durmayıp eyler güzâr *Âşık olmuş gâlibâ ol ser-i hoş-reftâra su*	*Su, sevgilinin köyünün bahçesine doğru, durmadan gidiyor,* *Galiba, o güzel yürüyüşlü serviye (servi boylu güzele) âşık olmuş.*
Su yolun toprağ olup ol kûydan dutsam gerek *Çün rakîbimdir dahi ol kûya koyman vara su*	*Toprak olup suyun yolunu o köyden uzak tutsam gerek,* *Çünkü su rakibimdir, o köye varmasını istemem.*
Dest bûsî ârzûsiyle ölürsem dostlar *Küze eylen toprağım sunun anınla yâre su*	*Dostlar! Onun elini öpmek arzusuyla ölürsem,* *Toprağımdan çanak yapın, onunla sevgiliye su sunun.*
Serv ser-keşlik kılur kumrî niyâzından meğer *Dâmenin duta ayağına düşe yalvara su*	*Selvi, kumrunun yalvarmasına karşı dikbaşlılık ediyor;* *Eteğini tutsun, ayağına düşsün, yalvarsın.*
İçmek ister bülbülün kanın meğer bir reng ile *Gül budağının mizâcına gire kurtara su*	*Gül dudağı, bülbülün kanını bir hileyle içmek ister (gül dudağı, güle renk vermek için bülbülün kanını bir hile ile içmek ister), Su, gül budağının damarına girip bülbülü kurtarsın.*
Tinet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme *İktidâ etmiş tarîk-i Ahmet-i muhtâra su*	*Su, Ahmed-i muhtar'ın (Peygamberin) yoluna uyarak* *Temiz tabiatını insanlara apaydın göstermiş.*

KAYNAK : Nevzat Yesirgil, *Fuzûlî, Hayatı, Sanatı, Şiirleri,* (4. Basım), İstanbul 1963, s.10.

III

Âşiyân-ı mürg-i dil zülf-i perîşânundadur
Handa olsam ey perî gönlüm senün yanundadur

Işk derdiyle hoşem el çek ilâcumdan tabîb
Kılma dermân kim helâküm zehri dermânundadur

Çekme dâmen nâz idüp üftâdelerden vehm kıl
Göklere açılmasun eller ki dâmânundadur

Gözlerüm yaşın görüp şûr itme nefret kim bu hem
Ol nemekdendür ki la'l-i şekker-efşânundadur

Mest-i hâb-ı nâz ol cem' it dil-i sad-pâremi
Kim anun her pâresi bir nevk-i müjgânundadur

Bes ki hicrânundadur hâsiyyet-i kat'ı hayât
Ol hayât ehline hayrânem ki hicrânundadur

Ey Fuzûlî şem' veş mutlak açılmaz yanmadın
Tâblar kim sünbülinden rişte-i cânundadur

Gönül kuşunun yuvası senin dağınık saçlarındadır.
Ey peri! Nerde olsam gönlüm senin yanındadır.

Doktor! Aşk derdinden memnunum, bana ilâç yapmaktan vazgeç,
Derdime derman arama; çünkü ölümümün zehiri, senin ilâcındadır.

Naz edip düşkünlerden (âşıklardan) eteğini çekme.
Eteğine sarılan ellerin göklere açılmasından (bedduasından) kork.

Gözlerimin yaşını tuzlu görüp nefret etme.
Çünkü bu da senin şeker saçan ağzının tuzundandır.

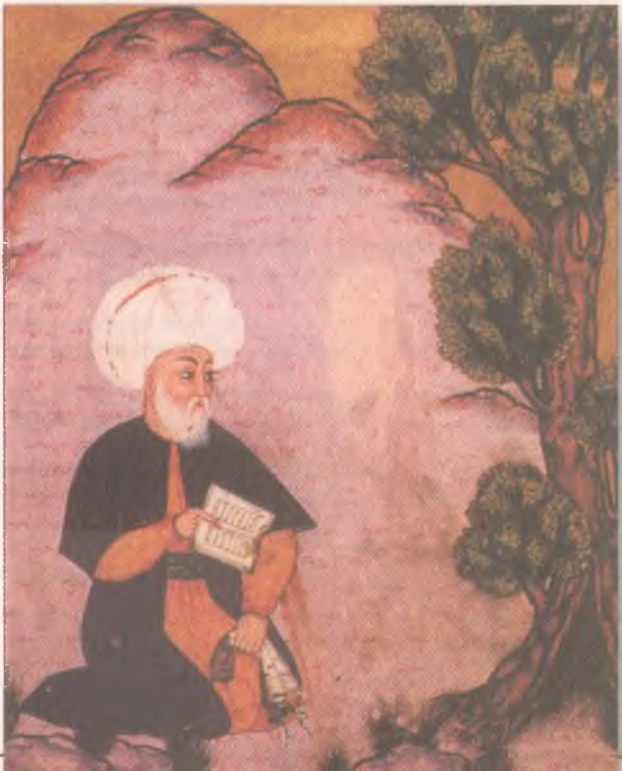
Naz uykusuyla sarhoş ol da yüz parça olmuş gönlümü bir araya topla.
Çünkü onun her parçası bir kirpiğinin ucundadır.

Ayrılığında, hayatı sona erdirmek özelliği vardır (yani ayrılığın insanı öldürür).
Senin ayrılığında yaşayabilenlere hayranım.

Ey Fuzûlî! Sevgilinin sünbül gibi saçından dolayı canının
ipliğindeki kıvrımlar mum gibi yanmadan kesinlikle açılmaz.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Hasibe Mazıoğlu, *Fuzûlî ve Türkçe Divânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1986, s.110

Fuzûlî – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

IV

Leyla vü Mecnun'dan

MECNÛN-I HAYRÂNIN NİHÂYET-İ HAYRETİDİR VE LEYLÎDEN İSTİĞNÂ İLE GAFLETİDİR

Mecnûn dedi: ey bana açan râz
Lafz ile kılan beni ser-efrâz

Kimsin bana zâhir eyle adın
Bu bâdiyede nedir murâdın

Cân tâzelenir fesâhatından
Bu lehce-i pür melâhatından

Hulku hâş u lafzı cân-fezâsın
Böyle görünür ki âşinâsın

Bi'llâh ne diyârdan gelirsin
Ne râh-güzârdan gelirsin

Ger lâle isen ne dağdansın
Ver süsen isen ne bâğdansın

Şîrîn şîrîn tekellümün var
Hâl-i dilime terahhumun var

Bîgâneden ummazam bu hâli
Bir ülfetden değil bu hâli

Bîhûde değil bu gönlüm almak
Gelmek başım üzre sâye salmak

Akl olsa idi benimle hem-râh
Ahvâlinden olurdum âgâh

Gam gönlümü etmeseydi bî-tâb
Göz perdesi olmayaydı hûn-âb

Gaflet halelinden ayrılırdım
Elbette kim olduğun bilirdim

Çün bende yok ihtimâl-i idrâk
Sen söyle özün ki kimsin ey pâk

ŞAŞKIN MECNÛN'UN ŞAŞKINLIĞININ SONU VE DALGINLIKLA LEYLÂ'DAN YÜZ ÇEVİRMESİ

Mecnûn: Ey bana sırrını açan
Sözle beni yücelten!

Kimsin? Bana adını açıkla!
Bu çölde aradığın nedir?

Gâyet açık ve tat dolu konuşmandan
Can tazeleniyor bu lehçenden!

Ahlâkın hoş, sözlerin cana can katıyor!
Öyle görünür ki sen bildiksin!

Billâhi, söyle, nereden gelirsin?
Hangi yoldan gelirsin?

Gelinciksen, hangi dağdansın?
Süsen çiçeğiysen hangi bahçedensin?

Şirin şirin konuşman var!
Gönlümün hâline acıyışın var!

Yabancıdan bu hâli umman;
Bu durum, tanışıklıktan dolayı değildir!

Boşuna değildir bu gönlümü alman,
Gelip başımın üzerine gölge salman.

Akıl, benimle yoldaş olsaydı,
Senin durumunu kavrayabilirdim!

Gam, gönlümü güçsüz bırakmasaydı;
Gözümün perdesi kanlanmasaydı;

Dalgınlığın vermiş olduğu boşluktan kurtulur,
Kim olduğunu bilirdim.

Bende, seni anlama ihtimâli yok.
Sen söyle kendini! Kimsin ey pâk!

KAYNAK : Fuzûlî, *Leylâ vü Mecnun,*
(Hazırlayan: Hüseyin Ayan), İstanbul 1981, s.350.

V

RUBÂÎ

Her dil ki esîr-î gam-ı hicran olmaz	*Her gönül, ayrılık acısının tutsağı olmaz.*
Şâyeste-i zevk vuslat-ı cânan olmaz	*Sevgiliye kavuşmak ve onun kıvancına lâyık olunmaz.*
Her derd ki var vârdır onun dermâm	*Her kimin derdi varsa, vardır onun bir dermanı.*
Bî derdlerin derdine dermân olmaz	*Dertsizlerin derdine derman olunmaz.*

KAYNAK : Rüştü Şardağ, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.358.

VI

Küfr-ü zülfün salalı rahneler imanımıza	*Kara zülüflerine tapınışımız imanımızda gedikler açalı*
Kâfir ağlar bizim ahval-i perişanımıza	*Kâfirler bile bizim perişan hâlimize ağlıyor.*
Seni görmek müteazzir görünür böyle ki eşg	*Ey sevgili, seni görmek imkânsız görünüyor;*
Sana baktıkça dolar dide-i giryanımıza	*Çünkü, sana baktıkça ağlayan gözlerimize yaşlar doluyor.*
Cevri çoğ eyleme kim olmaya nâgeh tükene	*Cevri çok eyleme, zira belki ansızın bitiverir;*
Az edüp cevr ü cefalar kıluben canımıza	*Cevri az yaparak canımıza cefalar et!*
Eksik olmaz gamımız bunca ki bizden gam alup	*Her gelen bizden bunca gam alarak yanımıza*
Her gelen gamlı gider şâd gelüp yanımıza	*şen gelip gamlı gittiği hâlde, yine gamımız eksik olmuyor.*
Gam-ı eyyâm Fuzuli bize bidad etti	*Ey Fuzûlî, zamanın gamı bize zulmetti;*
Gelmişiz acz ile dad etmeğe sultanımıza	*Âciz kalarak sultanımızdan imdat dilemeye geldi.*

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.16.

VII

GAZEL

Meni cândan usandurdı cefâdan yâr usanmaz mı	*Beni candan usandırdı; cefadan yâr usanmaz mı?*
Felekler yandı âhumdan murâdum şem'i yanmaz mı	*Felekler yandı âhımdan, muradımın mumu yanmaz mı?*
Kamû bîmârına cânân devâ-yı derd eder ihsân	*Sevgili, hastaların hepsinin derdine çare bağışlar da,*
Niçün kılmaz mana dermân meni bîmâr sanmaz mı	*Niçin bana derman bulmaz; beni hasta sanmaz mı?*
Gamum pinhân dutardum men dediler yâra kıl rûşen	*Gamımı gizli tutardım ben, sevgiliye açıkça anlat dediler.*
Desem ol bî-vefâ bilmen inanur mı inanmaz mı	*Desem, o vefasız bilmem inanır mı inanmaz mı?*
Şeb-i hicran yanar cânum döker kan çeşm-i giryânum	*Hicran gecesi canım yanar; ağlayan gözlerim kan döker.*
Uyadur halkı efgânum kara bahtum uyanmaz mı	*İnleyişlerim halkı uyandırır; kara bahtım uyanmaz mı?*
Gül-i ruhsâruna karşu gözümden kanlu ahar su	*Gül yüzüne karşı gözümden kanlı su akar;*
Habîbüm fasl-ı güldür bu ahar sular bulanmaz mı	*Sevgilim, gül mevsimidir; bu akan sular bulanmaz mı?*
Degüldüm men sana mâ'il sen etdün aklumı zâ'il	*Ben sana düşkün değildim; sen aklımı başımdan aldın.*
Manâ tan eyleyen gâfil seni görgeç utanmaz mı	*Beni ayıplayan gafil, seni görünce utanmaz mı?*
Fuzûlî rind-ü-şeydâdur hemişe halka rüsvâdur	*Fuzûlî, kalender ve dîvânedir; daima halka rezil olmuştur.*
Sorun kim bu ne sevdâdur bu sevdâdan usanmaz mı	*Sorun, ki bu ne sevdadır, bu sevdadan usanmaz mı?*

KAYNAK : Necmettin Hacıeminoğlu, *Fuzulî*, İstanbul 1984, s.78

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kâmrân Mirza

(1509 Kabil – 1557 Mekke)

Hindistan'daki Türk Hind İmparatorluğu kurucusu Bâbür'un ikinci oğlu olan Kâmrân Mirza, Orta Asya Türkçesinin Batı Türkçesinden ayrılmaya başlayan ve Çağatayca adı verilen Türkçeyle şiir yazan şairlerdendir. Babasının ölümü üzerine ağabeyi Hümayun tahta geçince Pencap valiliğine getirildi. Bir süre sonra ağabeyiyle arası açıldı ve taht mücadelesine girişti. Mücadeleden Hümayun galip çıktı. Kardeşi Kâmrân'ı yakalatıp gözlerini oydurttu. Bunun üzerine Kâmrân Mirza 1554'te eşiyle birlikte Mekke'ye yerleşti ve orada vefat etti. Şiirlerinde Kâmrân ya da Gâzi mahlâslarını kullandı. Türkçe şiirlerinin yanı sıra Farsça şiirler de yazdı. Âşıkane unsurlarla dolu şiirlerinde yer yer dinî-tasavvufî konulara da yer veren Kâmran Mirza'nın, biri Türkçe ve Farsça şiirlerini bir araya topladığı, diğeri ise Farsça şiirlerinden oluşan iki ayrı **Dîvân**'ı bulunmaktadır. Farsça-Türkçe şiirlerini topladığı Dîvân'ının iki nüshası vardır: **Bankipur** ve **Kalküta nüshaları**. İki bölüm hâlindeki Dîvân'ın birinci bölümü 1981 yılında Ali Alparslan-Kemal Eraslan tarafından **Kâmran Mirza'nın Dîvânı** adıyla yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- **Kemal Eraslan,** Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri),* Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.706.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.360.
- *İslâm Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.175.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.134.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II,* 15. Cilt, Ankara 2000, s.77.

GAZEL

Sinsizin sabr u karârım yoktur	*Sensiz sabır ve kararım yoktur;*
Sindin özge yene yârım yoktur	*Senden başka da sevdiğim yoktur.*
Zülf ü yüzini körey dip tün ü kün	*Saçını ve yüzünü göreyim diye gece gündüz,*
Veh ki bir lahza karârım yoktur	*Yazık ki bir lâhza olsun kararım (huzurum) yoktur.*
Serv ile lâleni neyley min kim	*Servi ile lâleyi ne yapayım ki*
Serv-kad u lâle-izânım yoktur	*Servi boylum ve lâle yanaklım yoktur.*
Tiredür közüme âlem gûyiyâ	*Âlem gözüme sanki karanlıktır;*
Küyıdın közde ğubârım yoktur	*Gözde sokağından başka tozum (karartı) yoktur.*
Kâmrân barğalı ol lâle-izâr	*Kâmrân, o lâle yanaklı (sevgili)gideli beri,*
Ömr bağında bahârım yoktur	*Ömür bahçesinde baharım yoktur.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II,* 15. Cilt, Ankara 2000, s.78.

Anonim Tablo
Antik AŞ.
164. Müzayede Kataloğu
22.1.1995

Bayram Han

(1504 Bedehşân – 1561 Gucerat)

Daha önce Hemedan ve civarına yerleşen, Akkoyunlular döneminde ise buradan göç ettirildiklerinden Kandehar bölgesini kendilerine yurt edinen Karakoyunlu Türkmenlerinden Bahurlu kabilesinin reisi Ali Şeker (Şükr) Beg'in torunu olan Bayram Han, Orta Asya Türkçesinin Batı Türkçesinden ayrılmaya başlayan ve Çağatayca adı verilen Türkçeyle şiir yazan şairlerdendir. Babası Seyf Ali Beg'dir. Öğrenimini Bedehşan ve Belh'te tamamladı; daha sonra Türk-Hind Hükümdarı Hümayun'un hizmetine girdi ve onunla birçok savaşlara katıldı. Hümayun'un âni ölümünden sonra başa geçen Ekber Şah'ın saltanat yıllarında önemli görevlere getirildi. 1561 yılında hacca gitmek üzere yola çıktığında Gucerat'taki bir savaşta, babasını öldürdüğü gerekçesiyle Afganistan Hanı Mübarek Han Luhanî tarafından öldürüldü. Cesedi Meşhed'e nakledilip defnedildi. Gençliğinde iyi bir öğrenim gören Bayram Han, Farsçayı, şiir yazacak derecede iyi bildiğinden Çağatayca şiirlerinin yanı sıra Farsça şiirler de yazdı ve bu şiirlerde genellikle aşk ve şarap konularını işledi. Nazım tekniğini ve inceliklerini bilen, güçlü bir şair olarak kabul edilir.

Bayram Han'ın Çağatay Türkçesiyle yazdığı şiirlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan Dîvân'ının bilinen üç nüshası vardır. 1910 yılında Denison Ross tarafından düzenlenip Kalküta'da yayımlanmış; yayımlanan bu nüshalar daha sonra S. Hussamuddin Rashdi ve Muhammed Sabir tarafından yeniden düzenlenip 1971'de Karaçi'de basımı gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.713.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.363
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.175.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.364.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.84.

I

GAZEL

Ey cefâ-cû gayr birle âşinâlık kılmağıl	*Ey cefa arayan, yabancı ile dostluk kılma;*
Âşinâ bolğan yârânlardın cüdâlık kılmağıl	*Sana dost olan yâranlardan ayrılma!*
Âşinâlık yahşıdur lîkin yamandur il tili	*Dostluk iyidir, lâkin halkın dili yamandır;*
Tilge tüşken halk birle âşinâlık kılmağıl	*Dile düşen halk ile dostluk kurma!*
Bî-vefâlığ gerçi hüsn ehliğa resmîdür kadîm	*Vefasızlık gerçi güzellere eskiden beri âdettir;*
Sin olarğa ohşamas sin bî-vefâlık kılmağıl	*Sen onlara benzemezsin, vefasızlık kılma!*
Bî-vefâlıkdur vefâ terk eylemek hüsn ehliğa	*Güzellerin vefayı terk etmeleri, uygun olmayan bir tavırdır;*
Bî-vefâlık terkin eyle bî-edâlık kılmağıl	*Vefasızlığı terk et, yakışmayan hareket kılma!*
Bayram çün i'tibârıng yok turur yâr allıda	*Bayram, sevgili yanında itibarın olmadığı için*
Körsetip anga özüngni hod-nümâlık kılmağıl	*Kendini ona göstererek gösterişte bulunma!*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.714.

II

Sen bargalı kem imesdür ey tâze nihâl	*Ey taze fidan, sen gideli az olmadı,*
Közde nem ü hâtırda gam u cânda melâl	*Gözde nem, gönülde gam, canda melâl,*
Bu hâl bile bolmasa ümmîd-i visâl	*Bu haldeyken kavuşma umudu olmasa,*
Yâ Rab ki ni bolgay idi min hastaga hâl	*Yarabbi, ben hastaya ne derman olacaktı.*

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), 15, Özbek Edebiyatı II*, Ankara 2000, s.86.

Edirneli Nazmî

(? Edirne – 1559'dan sonra ?, ?)

Asıl adı Mehmed'dir. Yeniçeri olduğu, Padişah I. Selim döneminde (1512-1520) İran (1514) ve Mısır (1517) seferlerine katıldığı bilinmektedir. Kanunî'nin saltanat yıllarında da (1520-1566) ahkâm kâtipliğinde bulundu; bir süre silâhtarlar bölükbaşılığı yaptı. Bazı kaynaklar, şairin 1559-60'ta Halep'te Pend-i Attâr Tercümesi'ni tamamladıktan sonra öldüğünü belirtirler. Şiirlerinde aruz ölçüsünün çeşitli kalıplarını kullanan Nazmî'nin özelliği, arı Türkçe sözcüklerle yazarak, Arapça, Farsça tamlamaları Türk diline karıştırmamaya özen göstermesidir. Soruna salt dil açısından baktığından, Türkçe kelimelerin aruz veznine iyi uydurulamayışı nedeniyle yüzlerce gazel yazmasına karşın başarılı bir şair olarak kabul edilmemiştir. Bu şiirlerinde Nazmî, yaşadığı çağın olaylarına, önemli kişilerine ve sanatçılarına ilişkin bilgileri, tarih ve diğer bilgilerle birlikte aktarmaya çalışır. Edirneli Nazmî'nin asıl önemi, kendisinden önce, şair Visalî'yle başlayıp Tatavlalı Mahremî'yle devam eden Türkî-i Basit hareketinin devamcısı olarak eserler vermesidir. Türkî-i Basit (Sade Türkçe) ile yazdığı şiirleri, Türkçülük akımının yaygınlık kazandığı günlerde önem kazanmıştır. Ayrıca kukla oyunu hakkında verdiği bilgiler, bu oyunun tarihi hakkında aydınlatıcı bir nitelik taşır.

Mecma'ün-Nezair'in ilk ve son sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 10. Cilt, İstanbul, s.451.

ESERLERİ

Dîvân : Eserdeki beyit sayısı 48.000 kadardır. "Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Dîvân-ı Türkî-i Basit" adıyla 1928 yılında yayımlanmıştır.

Mecma'ün-Nezair (Nazireler Mecmuası) : Nazmî'nin 1523 yılında düzenlediği bu mecmuada 243 şairden seçtiği 3356 gazel ile kendine ait 203 nazire yer almaktadır. Antoloji niteliği taşıyan eserdeki şiirler, kafiyelerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Pend-i Attâr Tercümesi : Feridüddin Attâr'ın Pendnâme adlı eserinin genişletilmiş çevirisidir. 1559'da Halep'te tamamlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.304.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.419.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.355.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 10. Cilt, İstanbul, s.450.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.133.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'ara ve Tabsıratu'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.535.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1 Cilt, İstanbul 1994, s.611.
- **Şemsettin Kutlu**, *Dîvân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.420.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.546.
- **Şükrü Kurgan**, *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*, Ankara 1943, s.192.

I

GAZEL

Ol kim yolunda can vermez ana yuf
Dahi her kim anın adın ana yuf

Yolunda sevdiğim sevginle en son
Eğer can vermez isem bana yuf

O kim sevdiğinin yolunda ölmez
Ana yoldaşlar imdi yuf ola yuf

Yuf ola kande varsa var-yemezler
Dahi öyküne her kim anlara yuf

Eğer kim dost yolunda be Nazmî
Kor isen düşmana öcün sana yuf

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : **Şemsettin Kutlu**, *Dîvân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983., s.133.

II

GAZEL

Seni söyler güzellik birle her dil
Sever eller seni hep hey güzel bil

Yeter kıldın bu gözüm yaşını sel
Gözüm yaşın benim iki gözüm sil

Seni engelle bir yerde gören der
Gül ile sarı gelipdir bir yere kil

Sana ol kim iki yüzlülük ede
Anın zülfün gibi yüzün kara kıl

Çıkar avası can ünü gibi çak
Ne çağlar kim ola bu Nazmî kanzil

KAYNAK : **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.134.

III

GAZEL

Günü bugün güzellikte güzel bir yâre benzettim
Oturduğu yeri gökte yüce bir yâra benzettim

Görüp yıldızlarıyla yürüyüşün bu gece ayın
Çeriyle geceden durmuş bizin Hünkâra benzettim

Kaşı yayı dahî kirpikleri okuyla al yârin
Görüp gözünü, gördüğün urur Tatara benzettim

Görüp zar ile kapısın dolandığım, dedi ol yâr
Seni ben sevgi nerdinde döner bir zara benzettim

Güzellik güllüğünde ol güzeller goncası yârin
Ben ey Nazmî boyun serve, yüzün gülnâra benzettim

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.134.

IV

GAZEL

Başım âhımla dumanlı yüce bir dağa dönmüştür
Gözüm yaşımla su dolmuş iki bardağa dönmüştür

Kara su olup akardı yaşım her çağ kaygıdan
Bu çağ uş kan gelir olup kızıl ırmağa dönmüştür

Benim bu varlığım kim var o yârın yolları üzre
Ayaklar tozuna düşüp kara toprağa dönmüştür

O servin gül yüzü ayrıldığından bu benim benzim
Kışın şol sararıp solmuş olan yaprağa dönmüştür

Be Nazmî şehrimiz şol hûrîye benzer güzellerle
Güzellik birle hûrîler dolu uçmağa dönmüştür

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : Şemsettin Kutlu, *Dîvân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983., s.133.

Dolunay'da İstanbul – Tablo: Heinrich Leitner

Antik AŞ.
159. Müzayede Kataloğu – 17.4.1994

V

GAZEL

Düştü bu gönlüm sana hey sevdiğim
N'ola yakışsan bana hey sevdiğim

Çün seve geldi seve gider seni
Bu gönül önden sona hey sevdiğim

Ayrılık derdi bana bir bun durur
Kim döyer imdi buna hey sevdiğim

Durmadın uçmak diler gönlüm kuşu
Yüce köşkünden yana hey sevdiğim

Yüzünü gözler güzel bu yüzden ay
Geceler kalır tana hey sevdiğim

Ağzını öpmek ana ol kim senin
Söğme yok yere ana hey sevdiğim

Cânı gibi sevdiğin Nazmî seni
Sen dahi bir kez ana hey sevdiğim

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.134.

VI

MURABBA

Her ne gün kim göresin bir yanağı ay gönül
Sevgisine düşüp ağlarsın anın hay gönül
Yaşın eylersin o çağ ah akar çay gönül
Gönül eyvay gönül vay gönül eyvay gönül

Gözüne kim görüne bir yüzü gün alını ay
İşin olur dün ü gün anın içün âh ile vay
Geçer anınla günün nice gün ile nice ay
Gönül eyvay gönül vay gönül eyvay gönül

Düşürürsün beni sevgi bile her bir güzele
Ağlamak ile gelir anın içün bu göz ele
Ben senin yandım elinden oda göz göre hele
Gönül eyvay gönül vay gönül eyvay gönül

Her güzel kim göresin âh düşersin sen ana
Çektirirsin dün ü gün anın içün kaygı bana
Ne diyem ben senin ol huyun içün âh sana
Gönül eyvay gönül vay gönül eyvay gönül

Ne çeker Nazmî senin âh elinden ne çeker
Yel gibi sensin anı her yana yendek yelter
Senin ucundan o her çağda bir derde düşer
Gönül eyvay gönül vay gönül eyvay gönül

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.134.

VII

MÜSTEZÂD

Yindek banadur ol eğini gül gibi elma
Âdem dile alma
Benzüm sararup olduğu ol nite ki ayva
Hey neyleyem eyvâ

Yindek bana kınışlar edüp ol gözi güzel
Verüp elüme el
Sunup dudağın ağzuma der gel beru em mâ
Pes yine der ummâ

Âh ol güzelün gözleri bir yıkıcı tâtar
Bulduğunı talar
Ha durmaz eder gönlüm evin göz göre yağma
Her çağ işi gavgâ

Kimdir o güzelden o ki kurtarı bile cân
Kim yindek eder kan
Kirpükleri pes okdur anun kaşlarıdur yâ
Kanlar döker ol yâ

Cân ile sevübdür seni sen sevgülü cânı
Bu Nazmî bil anı
A sevdügüm a sevdücegüm a güzelim a
A gözleri alâ

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 3. Cilt, İstanbul 1986, s.304.

VIII

Nice bir dünya kaygusında kalam
Nice bir başıma gavgalar alam

Nice bir dünyaya gönül virüb âh
Düşüb kaygu denizi içre kalam

Olamı ol ki gönül çalgusını
Gönül hoşluğı birle yine çalam

O çağlar kanı şenlik türkisiyle
Yine her yanaya âvâze salam

Başımda yuzu imiş Nazmı ol kim
Güzeller sevgüsi birle kocalam

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Divan Şiiri,* 1. Cilt, İstanbul 1994, s.613.

Za'îfî (RUMELİLİ)

(? Üsküp/Karatova – 1557 ?, ?)

Bir otobiyografi olan Sergüzeşt-i Za'îfî adlı yapıtı, Gülistân çevirisini yaptığı 1543'e kadarki bilgileri içerdiğinden, 1543'ten sonraki yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Asıl adı Pir Mehmed olan Za'îfî, Evrenos Hoca adlı birinin oğludur. Üsküp'te Kadı Burhaneddin'in öğrencisi oldu. Öğrenimini tamamladıktan sonra Edirne, Bursa ve İstanbul'a gitti. Fatih medreselerinde okuduktan sonra Yenice-Vardar'da müderrislik yaptı. 1543'te İran Seferi'ne katıldıysa da Sivas'ta ordudan ayrılıp Diyarbakır'a geçti. Vali Mehmed Paşa'nın himayesine girdi. Bir süre sonra İstanbul'a döndü; ticaretle uğraştı; müderrislik yaptı; Kanunî'nin Korfu Seferi'ne katıldı ve en son görev yeri İznik'te, müderrislik görevinden azledilerek emekliye ayrıldı. Kaynaklarda adı pek geçmemesine rağmen, eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla iyi Farsça bildiği, verimli, kendine özgü bir söyleyişi, yalın ve gösterişten uzak bir dili vardır. Eserleri bir külliyat içinde toplanmıştır.

Kitab-ı Sergüzeşt-i Za'îfî'den iki sayfa.
Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1246.

Külliyat içinde yer alan mesnevîlerinin başlıcaları:

Dîvân-ı Za'îfî : 354 gazel ve diğer şiirlerinin yer aldığı eserle ilgili olarak İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nde Ayşen Aral tarafından bir mezuniyet tezi hazırlanmıştır.

Kitâb-ı Bağ-ı Behişt : Şair, bu yapıtını 1549'da İznik'te tamamlamıştır. Şirazlı Sa'dî'nin "Bostân" adlı eserinin nazım şeklinde çevirisidir. 1966'da Şükran Bilgin, eserle ilgili bir tez hazırlamıştır.

Kitab-ı Bostân-ı Nesayih : Attâr'ın "Pendnâme"sinin nazım olarak çevirisidir. Bir nüshası ABD'de Free Library of Philadelphia'da bulunmaktadır.

Kitab-ı Sergüzeşt-i Za'îfî : Nazım-nesir karışık yazılmıştır. Bir otobiyografi olup şairin yaşamöyküsünü içerir. Ayrıca, Kanunî Sultan Süleyman'ın bazı seferleri ile Sofu Mehmed Paşa ve Zenbilli Ali Cemâlî Efendi'nin hayatı ve kişiliği hakkında bilgi verir. R. Anhegger tarafından 1950'de yayımlanmış, ayrıca eserle ilgili bir mezuniyet tezi hazırlanmıştır.

Kitab-ı Gülşen-i Sîmürg : Attâr'ın Mantıku't-Tayr adlı eserinin nazım olarak Türkçeye çevirisidir. Baş tarafı eksik bir nüshası, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'ndedir.

Terceme-i Manzûme-i Gülistân : Sa'dî'nin "Gülistân" adlı yapıtının çevirisidir. 1543 yılında yazılmıştır. Nüshaları, Free Library, British Library ve Leningrad'dadır.

Bir öğüt kitabı olan **Sabru'l Mesâyib**; değerli mücevherlerle ilgili bilgileri içeren **Risale-i Cevahirnâme** ve padişahlara öğütler veren **Gülşen-i Müluk**, külliyat içindeki diğer yapıtlarıdır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.394.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1246.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.635.
- **Kâmil Akarsu**, *Rumelili Za'îfî, Hayatı, San'atı, Eserleri ve Dîvân'ından Seçmeler*, İstanbul 1993.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.237.

I

GAZEL

Nice müşgil iş imiş âşıka yâr ayrılığı
Özge nakş eyledi âlemde nigâr ayrılığı

Âşık için yâr ayrılığı pek müşkülmüş.
Bu âlemde sevgiliden ayrılmak, bambaşka bir iz bıraktı.

Günde bin kez ölüm oldur kişiye kim gam ile
Bir yana gurbet ola bir yana yâr ayrılığı

Günde bin kez ölüm demektir, gam yüklü kişi için,
Bir yandan gurbet, bir yandan yâr ayrılığı.

Çâresüz derde ulaşdurdı beni fürkat-i dôst
Âkıbet öldüriser yâr ü diyâr ayrılığı

Dosttan ayrılmak, beni çaresiz dertlere düşürdü;
Sonunda bu yâr ve vatan ayrılığı, beni öldürecek.

Gice vüs'atde idüm vasl sarâyında bugün
Kıldı kevni bana zindân gibi tar ayrılığı

Geceleyin onun kavuşma sarayında ferahlamıştım;
Ama ayrılığı, bana bu dünyayı zindan gibi dar etti.

Vasl-ı dünyâya Za'îfî sakın aldanma sakın
Her visâlün irişür âhir-i kâr ayrılığı

Ey Za'îfî, sakın dünyadaki kavuşmalara aldanma;
Çünkü her kavuşmanın sonu ayrılıktır.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : **Kâmil Akarsu**, *Rumelili Za'îfî, Hayatı, San'atı, Eserleri ve Dîvân'ından Seçmeler*, İstanbul 1993, s.260.

II

Var gizlü sözüm gönlüm anı söylemek ister
Hicrün bana n'etdi sana bir bir dimek ister

Bir gizli sözüm var ve gönlüm, onu sana söylemek istiyor.
Ayrılığının bana neler ettiğini bir bir anlatmak istiyorum.

Zülfün tolaşup cânumı alup la'lüne virdi
Bu dem lebün aldugını dil istemek ister

Saçların dolaşarak canımı aldı ve dudaklarına verdi.
Şimdi dudaklarının aldığını gönlüm (dilim) yeniden istiyor.

Şekker gibi helvâ-yı lebüni sora sora
Şîrînlik ile dil eme eme yimek ister

Gönlüm (dilim), dudak helvanı,
şeker gibi tatlı tatlı yemek istiyor.

Lâle gibi perverde-i eşk olmaga mercân
Göz yaşını bahr eylemege çok emek ister

Mercanın, lâle gibi gözyaşı dökebilmesi için,
gözyaşlarını deniz etmesi gerekir ve bu da epeyce bir emek işidir.

Ş'ol denlü elem gussa çeker düşmen elinden
Kim çarh-ı berîn gibi yürek eylemek ister

Düşmanın elinden o kadar çok elem ve sıkıntı çeker ki
o derdi çekmeye gökler kadar yürek ister.

Bu sîne tenûrında kebâb-ı cigerümçün
La'l-i nemegînün özenüp dil nemek ister

Gönlüm, sîne tandırında pişen ciğer kebabım için
tuzlu dudağına özenip tuz ister.

Aç gonce lebün sözün işitsün bi Za'îfî
Gül gibi kulak açdı sözün dinlemek ister

Gonca ağzını aç, kulağını gül gibi açıp da
senin sözlerini dinlemeye çalışan Za'îfî, söylediklerini işitsin.

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün)

KAYNAK : Kâmil Akarsu, *Rumelili Za'îfî, Hayatı, San'atı, Eserleri ve Divân'ından Seçmeler*, İstanbul 1993, s.126

III

Yine gönlüm şarâb-ı nâb ister
Bâg-ı mahbûb ile rebâb ister

Gönlüm gene saf şarap,
sevgilinin bağı ve rebab ister.

Sahn-ı gülzâr ü sâye-i eşcâr
Sebze-zâr ü kenâr-ı âb ister

Gül bahçesi, ağaç gölgesi,
yeşillik ve su kenarı ister.

Bir iki ârif ile gülşende
Haşr olub gönlümüz kebâb ister

Gönlümüz, bir iki ârifle gül bahçesinde
bir araya gelip kebap yemek ister.

Genc-i gam künc-i dilde iy âşık
Bu gönül milkini harâb ister

Gönlün köşesinde bulunan gam hazinesi,
bu gönül ülkesinin harâb olmasını ister ey âşık.

Açıla diyüben bu gam kilidi
Dil-i bî-çâre feth-i bâb ister

Zavallı gönül, bu gam kilidinin çözülmesini
dileyerek kapıların açılmasını ister.

Işk dersin okımaga bülbül
Gül-i gülzârdan kitâb ister

Bülbül, aşk dersini okumak için
gül bahçesinin gülünden kitap ister.

Bir söz umar Za'îfî la'lünden
Sâ'ilündür buyur cevâb ister

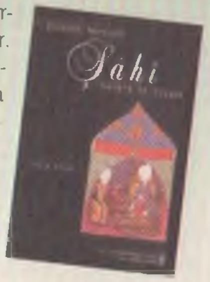
Dudağından bir söz bekleyen Za'îfî
sana sual sormuştur, buyur, cevap ver bakalım.

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Kâmil Akarsu, *Rumelili Za'îfî, Hayatı, San'atı, Eserleri ve Divân'ından Seçmeler*, İstanbul 1993, s.128.

Şehzade Bayezid (ŞÂHÎ)

(1526 İstanbul – 25 Eylül 1561 İran)

Kanunî Sultan Süleyman'ın Hurrem Sultan'dan olan oğludur. Kardeşi Selim (II. Selim) ile giriştiği mücadeleyi kaybedince Amasya'ya çekildi. Öldürülmesiyle ilgili fetva üzerine dört oğluyla birlikte İran'a sığındı. Sığınma isteği önceleri Şah Tahmasb tarafından olumlu karşılandıysa da daha sonra Kanunî ve Şehzade Selim'in ısrarlı baskıları sonucu Şah Tahmasb, Kanunî ile anlaşma yoluna gitti. İran'a giden Osmanlı heyetine teslim edilen Bayezid ve oğulları orada katledildi. Cenazeleri Sivas'a getirilerek defnedildi. Şehzade Bayezid, bir sancakbeyi olmasına rağmen bilim ve sanata ilgi duyan, halkı tarafından çok sevilen bir insandı. Tezkirelerde, Şâhî mahlâsıyla Türkçe ve Farsça şiirler yazdığı belirtilir. Babasına yazdığı manzum mektup, Ali Emîrî'nin "Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası"nda yer almıştır.

Şehzade Bayezid'in kendi el yazısıyla kaleme aldığı Dîvân'ı, 1443 beyitten meydana gelmiş olup bunların 100 kadarı Farsçadır. Yazması İstanbul Millet Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.91.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.237.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.151.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 5. Cilt, İstanbul, s.230.
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 2. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.179.
- **Filiz Kılıç**, *Şehzade Bayezid-Şâhi, Hayatı ve Dîvânı*, Ankara 2000.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 2. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.751

I

Bayezid'in Manzum Mektubu

MURABBA

Ey serâser âleme sultân Süleyman'um baba
Tende cânum cânımın içinde cânânum baba
Bâyezîd'ine kıyar mısın benim cânum baba
Bî-günâhım Hak bilür devletlû sultânum baba

Enbiyâ ser-defteri, yani ki Âdem hakkıçün
Hem dahi Mûsâ ile İsâ-i Meryem hakkıçün
Kâinâtın serveri, ol Rûh-i A'zam hakkıçün
Bî-günâhım Hak bilür devletlû sultânum baba

Sanki Mecnûn'am, bana dağlar başı oldu durağ
Ayrılup bi'l-cümle mâl ü mülkden düşdüm ırag
Dökerüm göz yaşunu vâ-hasretâ dadü'l-ferag
Bî-günâhım Hak bilür devletlû sultânum baba

Kim sana arzeyleye hâlim eyâ şâh-ı kerîm
Anadan, kardaşlarımdan ayrılup kaldum yetîm
Yok benüm bir zerre isyânım, sana Hak'dır alîm
Bî-günâhım Hak bilür devletlû sultânum baba

Bir nice ma'sumum olduğun şehâ bilmez misin
Anlarun kanına girmekden hazer kılmaz mısın
Yoksa ben kulunla Hak dergâhına varmaz mısın
Bî-günâhım Hak bilür devletlû sultânum baba

Hak Teâla kim cihânun şahı itmişdür seni
Öldürüp ben kulunu güldürme şâhım düşmeni
Gözlerüm nuru oğullarımdan ayırma beni
Bî-günâhım Hak bilür devletlû sultânum baba

Tutalum iki elüm başdan başa kanda ola
Bu meseldür söylenür kim "kul günâh itse n'ola"
Bayezid'in suçunu bağışla kıyma bu kula
Bî-günâhım Hak bilür devletlû sultânum baba

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.255.

Şehzade Bayezid'i Nahcivan Seferi sırasında babası Kanunî Sultan Süleyman ile gösteren minyatür – Süleymannâme

II

GAZEL

Can u dilden ey nigârım göresim geldi seni
Gitti sabr u ihtiyârım göresim geldi seni

Gül yüzün bahriyle yandı lâle-veş bağrım benim
Lâle-zârım gül-izârım göresim geldi seni

Kalmışam fürkat diyârında visâle çâre kıl
Pâdişâhum kâm-kârum göresim geldi seni

Hasret-i serv-kaddün ile âlemi tûfân ider
İşbu çeşm-i eşk-bârum göresim geldi seni

Kalmasun gurbet diyârında bu Şâhî bendene
Lutf kıl ey şehr-yârim göresim geldi seni

KAYNAK : Filiz Kılıç, *Şehzade Bayezid-Şâhi, Hayatı ve Dîvânı*, Ankara 2000, s.211.

Sürûrî (GELİBOLULU)

(1491 Gelibolu – 1562 İstanbul)

Asıl adı, Muslihiddin Mustafa'dır. Dönemin ünlü bilginlerinden ders aldı. Sırasıyla bab naipliği ve tezkirecilik yaptı. Bir ara görevden ayrılıp Emîr Buharî Tekkesi Şeyhi Nakşibendî Mahmud Efendi'den el alıp derviş oldu. Hacca gitti. Dönüşünde önce Gelibolu Sancapaşa Medresesi; ardından Pîri Paşa Zâviyesi ve Kasımpaşa Medresesi'ne müderris oldu. 1548'de Fenarîzâde'nin ölümünden etkilenerek müderrislikten ayrıldı ve dervişliğe döndü. Ancak Mora Sancakbeyi Kasım Paşa'nın ısrarı üzerine tekrar müderris oldu. Bu arada Kasımpaşa Camii'nde mesnevî okuttu; bütün mallarını satıp adına bir mescit yaptırdı. 1548'de Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın hocası oldu. 1553'te şehzadenin, babası tarafından Karaman Ereğlisi'nde öldürülmesi üzerine inzivaya çekildi ve 1562 yılında öldüğünde, kendi yaptırdığı mescidin haziresine gömüldü. Sürûrî, yaşadığı dönemin bilginleri içinde en çok eser verenlerdendir; tefsir, hadis, fıkıh, mantık, ilm-i nücum, tıp ve edebiyat gibi çeşitli dallarda 36'dan fazla eser yazmıştır. Bu eserlerin bir bölümü, Farsça ve Arapça olup şerh ve haşiye niteliğindedir.

BAŞLICA ESERLERİ

Dîvân : Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Kendi ifadesine göre, çoğunu gençlik çağında yazdığı bu eserde 500 gazele yer vermiştir.

Bahrü'l-Maarif : İlk Türkçe belagat kitaplarındandır. Eserde aruz, kafiye, edebî sanatlar yanı sıra şiirdeki teşbih ve mecaz unsurları Türkçe, Arapça ve Farsça örneklerle açıklamaya çalışılmıştır. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Mesnevî Şerhi : Mesnevî'nin 6 cildi için yazılan bu şerh, şaire büyük ün kazandırmış ve Sürûrî "Şârih-i Mesnevî" unvanıyla anılır olmuştur.

Kitabü'l-Acâ'ib ve'l Garaib : Kazvinî'nin kozmografya ile ilgili yapıtının çevirisi olup Şehzade Mustafa için hazırlanmıştır. Mustafa'nın öldürülmesi üzerine eser yarım kalmıştır.

Şerh-i Divan-ı Hafız, Şerh-i Bostân, Şerh-i Gülistan, Müciz Şerhi (Tıpla ilgili), diğer eserleridir.

KAYNAKLAR

- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.571.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.165.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.78.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1060.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.104.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.125.
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.229.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.301
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt s.316, 9. Cilt s.395, İstanbul.

I

Germ olup meh yüzüne igende hemtâlanmasın
Bilsin eksikliğini igende ra'nâlanmasın
Biz de kullarındanız ol şahın aydun kim rakîb
Ululanıp dilbere igende paşalanmasın

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.104.

Ay, kıskançlıkla kızarıp, kendini sevgiliye pek benzetmesin
Eksikliğini bilerek sevgiliye karşı güzellik taslamasın.
Biz de o şahın (sevgilinin) kullarından olduğumuzu söyleyelim de
Rakib, büyüklenerek o dilbere karşı fazla ululanmasın.

Sürûrî – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

II

Bûsene cân vermiş iken verdi bûsen bana cân
La'lini ey gonca-leb ma'nâda öptüm râygân

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.425.

Senin öpücüğüne can vermişken, öpücüğün bana can verdi,
Ey gonca dudaklı, yakuta benzeyen kızıl dudağını manada bol bol öptüm.

Nihânî (TURAK ÇELEBİ)

(? Edirne ? – 1562-63 ? İstanbul)

Nihânî mahlâsıyla şiirler yazdı. Aynı mahlâsla yazan birkaç şair olduğu için şiirleri zaman zaman karıştırılmıştır. Asıl adı Turak'tır; Turak Çelebi diye de anılır. Azerbaycan'dan gelip İstanbul'un Eyüp semtine yerleşen bir ailenin oğludur. Babasının Eyüp civarında oturduğu, kendisinin de Edirneli olduğu, kaynaklarda yazılıdır. Medrese öğrenimi sonrası Dukakinzâde Mehmet Paşa'nın himayesine girdi. Dukakinzâde'nin Kahire beylerbeyliğine atanmasından sonra Manisa'da bulunan Şehzade Selim'in nedîmi oldu. Çok güzel kemençe çaldığı, sayısız müzikçi yetiştirdiği ve şairleri koruduğu bilinen Nihânî, çok iyi bir silahşor olduğunu öğrenen Şehzade Selim tarafından saz çalmaya tövbe ettirilip mirahur ve defterdarlıkla görevlendirildi. Kanuni Sultan Süleyman'ın İran'a gönderdiği elçilik heyeti içinde yer aldı. Şah Tahmasb tarafından büyük takdir gördü. İran'dan dönüşünde lalalık umuduyla saraya başvurduysa da, kendisini kıskananların iftiraları sonucu, padişahı devirmeyi tasarlamakla suçlanıp idam edildi. Nihânî mahlâsı dışında "Ali" ve "Turak" mahlâsıyla da şiirler yazan Turak Çelebi, daha çok musikişinas olarak tanınır. Evliya Çelebi, dönemin sazlarıyla ilgili **Saznâme** adlı bir eserinden söz etmekle birlikte, eser günümüze ulaşmamıştır.

KAYNAKLAR

- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.256
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.154.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.329.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.917.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.547
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.367.

GAZEL

Sultân-ı gamın aşkına dil olalı menzil
Cân oldu şehâ şâhid-i maksûduna vâsıl

Katlime delîl olsa n'ola gamze-i zülfün
Meşhurdur "ed-dâllü ale'l-hayri ke fâil"

Ey kaşı keman tîr-i havâdisten alınmaz
Peykânın ile sînede cân olalı yek-dil

Olmasa kişi âlim-i esrâr-ı gam-ı aşk
Tahsîl-i ulûm eylemeden ona ne hâsıl

Zulmette kalırdın şeb-i hicrânda Nihânî
Âhım şereri olmasa ger sana meşâil

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.156.

Seydî Ali Reis (KÂTİBÎ)

(1498 İstanbul – 1563 İstanbul)

Sinoplu denizci bir ailenin oğludur. Küçük yaşta tersane kâtibi olarak işe başladı; sırasıyla azablar kâtibi, tersane kethüdası ve donanma kumandanı oldu. Bu arada bilim ve edebiyata ilgi duyarak kendi kendini yetiştirdi. Kanunî Sultan Süleyman döneminde Barbaros Hayreddin Paşa ve Sinan Paşa ile birlikte Preveze Savaşı, Rodos ve Trablusgarb'ın fethi gibi, Akdeniz'deki birçok savaşa katıldı. Halep'te bulunduğu sıra, Pîri Reis'in Umman Seferi'ndeki başarısızlığı sonrası Basra'da bıraktığı donanmayı geri getirmek üzere donanma komutanlığına atandı. Basra'dan Sufar kıyılarına gelince El Mason Burnu yakınlarında, kötü hava koşulları ve üstün Portekiz donanması karşısında tutunamayıp yenildi. Donanmaya ait pek çok gemi battı ve bu güç koşullar altında Gucerat sahillerine vardı. Kalan gemileri oranın hâkimine teslim edip, karadan Sind, Pencap, Afganistan, Maveraünnehr, Horasan, Azerbaycan ve İran yoluyla 1557'de İstanbul'a döndü. Uzun yolculuğunu anlatan ve gezi türünün ilk yapıtlarından sayılan **Mir'âtü'l-Memâlik**'i (Memleketler Aynası) Edirne'de Kanunî Sultan Süleyman'a sundu. Başarısızlığı affedildiği gibi, 80 akçe maaşla müteferrikalığa, daha sonra da Diyarbakır timar defterdarlığına atandı. Kâtibî mahlâsıyla şiirler yazan Seydî Ali Reis, daha çok astronomi ve coğrafya alanında ürün vermiş; Almanca, Fransızca ve İngilizceye çevrilen ünlü yapıtı Mir'at-ül Memâlik'te, gezip gördüğü ülkelerin toplumsal özelliklerini yansıtmaktan çok, bu ülkelerde konuştuğu kişileri anlatmış, tanıdığı hükümdarlarla Kanunî'nin karşılaştırmasını yaparak, yer yer beyitlerle süslediği yapıtını öykü türüne benzer bir anlatımla kaleme almıştır. Bilim tarihinde üzerinde önemle durulan diğer yapıtı, bir coğrafya kitabı olan **Muhit**'tir. 19. yüzyıl İngiltere, İtalya, Avusturya bilim çevrelerinde kitabın bölümleri çevrilerek basılmış, Hindistan'dayken yazdığı anlaşılan yapıtın henüz ilgi çekmediği dönemde Kâtip Çelebi, özellikle Cava, Sumatra, Seylan ve diğer adalar hakkındaki bilgileri "Cihannüma"ya olduğu gibi aktarmıştır. Ali Kuşçu'nun "Fethiye"sinden yaptığı çeviri **Hülasat-ül-Hey'e** ve çeşitli Arapça-Farsça kaynaklardan yararlanarak yazdığı **Mir'at-i Kâinat** adlı eserleri, astronomi alanının ilk yapıtlarından sayılır.

Seydî Ali Reis'in, bir çeviri eser olan astronomi kitabından iki sayfa.

Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.526

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.325.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.525.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1033.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.224.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.275.
- **İbrahim Alaettin Gövsa**, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1946, s.352.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.452.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.264.
- **Seydî Ali Reis**, *Mir'âtü'l-Memalik, İnceleme-Metin-İndeks*, Mehmet Kiremit, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.263.

Rağbet ider mi âdem olanlar bu hâneye
Sayd olma dâma ey gönül aldanma dâneye
Sehm-i kazâ bilür-sin irişür nişâneye
Çekmek gümân mihneti âlemde yâneye
Gördün zamâne uymadı sen uy zamâneye

Ney gibi inlesen n'ola her dem idüp figân
Kânun idindi kaddüni çeng itmegi cihân
Çün kim senün terânene raks eylemez zamân
Güc eyleme usûle gözet dâyirün hemân
Gördün zamâne uymadı sen uy zamâneye

Baş egme dehre izzet içün olma mübtezel
Her kişiye nasibi gelür bu durur mesel
El virmese zamâne sakın eyleme cedel
Pendüm kabûl eyle benüm sözüm eslegil
Gördün zamâne uymadı sen uy zamâneye

Dünyâ senün ola tutalum neylesen gerek
Âkil odur ki yok yire harc itmeye emek
Sanma murâdun üzre döner dâyimâ felek
Gûş it nasihatum hele benden sana dimek
Gördün zamâne uymadı sen uy zamâneye

Yazmış ne kim mukadder ise levha çün kalem
Elbette başa gelse gerek yazılan rakam
Şâd olma izzet ile enâ gelse çekme gam
Ey Kâtibî cihânda nedür çekdügün elem
Gördün zamâne uymadı sen uy zamâneye

KAYNAK : Seydî Ali Reis, *Mir'âtü'l Memalik, İnceleme-Metin İndeks*, Mehmet Kiremit, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.163.

Fazlî (KARA FAZLÎ)

(? İstanbul – 1563 Kütahya)

Asıl adı Mehmed'dir. Üsküplü şair Riyâzî'den Fars dili ve edebiyatı dersleri aldı. Halvetî şeyhlerinden Zarifî Hasan Efendi'ye bağlandı. Dönemin ünlü şairlerinden Zâtî'nin öğrencisi oldu ve ondan etkilendi. Zâtî aracılığıyla sunduğu bir kaside Kanunî Sultan Süleyman tarafından çok beğenildi. Kısa sürede kendini gösterdi. Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmed'in Manisa sancakbeyliği sırasında dîvân kâtipliğini yaptı. Onun ölümünden sonra (1543), Şehzade Mustafa'nın hizmetine girdi. Şehzade Mustafa'nın 1553'te öldürülmesinin ardından Şehzade Selim'in (II. Selim) dîvân kâtibi oldu. Ölümünden iki yıl önce reisülküttaplığa atandı (1562). Çok sayıda kaside, gazel, musammat yazmasına karşın Dîvân'ı günümüze ulaşmamıştır. Asıl ününü mesnevîleriyle yapan Fazlî, Türk edebiyatında en çok rubâî yazan şairlerden biri olarak tanınır. Yalnızca Latîfî tezkiresinde, Dîvân'ı bulunduğundan söz edilir. Âşık Çelebi tezkiresinde de Fazlî'nin "Hümâ ve Hümâyûn", "Lehçetu'l-Esrâr" mesnevileri ile "Nahlistan" adlı yapıtlarından söz edilir. Şehzadelerin dîvân kâtipliği sırasında yüzlerce inşa örneği yazarak bu alanda gücünü kanıtlayan Fazlî; şiirde, Bâkî ve ekolünün ortaya çıkışıyla önemini kaybetmiş, sadece "Gül ü Bülbül" mesnevisiyle anılır olmuştur.

Gül ü Bülbül'ün ilk ve son sayfaları – Süleymaniye Kütüphanesi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.222.

E S E R L E R İ

Hümâ ve Hümâyûn : Hâce-i Kirmânî'nin yapıtından esinlenilerek kaleme alınmıştır. 5000 beyitlik bu mesnevî, Fazlî'nin ilk yapıtıdır.

Lehçetü'l-Esrâr : Nizâmî'ye nazire olarak yazılmıştır. Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Ali'nin tezkirelerinde yapıtın adı geçmektedir.

Nahlistân : Sa'dî'nin "Gülistân"ı biçiminde kaleme alınmış mensur hikâyeler mecmuasıdır.

Gül ü Bülbül : 1553'te yazımı tamamlanıp Şehzade Mustafa'ya sunulan bu mesnevî, Fazlî'nin en tanınmış yapıtıdır. 1834'te J.V. Hammer tarafından Almancaya çevrilip Türkçe metniyle birlikte "Das ist rose und nachtigall" adıyla Peşte'de basılmıştır. İ.Ü. Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi ve Avrupa kütüphanelerinde birçok nüshası bulunmaktadır.

K A Y N A K L A R

- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.349
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.398
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.170.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.263.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.491
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.171
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.222.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.432.
- **Şemsettin Kutlu**, *Dîvân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.177
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.169
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.320.

Kara Fazlî – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.171.

I

Âşık dil ü cân salmak cânâ neden câneye
Yakmaga şem'a bâl ü per pervâneden pervâneye

Mecnûnlarına zülfüni ol leylî zencîr eylese
Ey dil ser-i mu degmeye dîvâneden dîvâneye

Zencîr-i zülfün Fazlîye Mecnûndan irdi yâdigâr
Bu silsile degmiş dürür dîvâneden dîvâneye

KAYNAK : **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.435.

II

GAZEL

Sen bu kemâl-i hüsn ile mihr-i felek misin nesin *Nev-i beşerde görmedük yohsa melek misin nesin*	*Sen bu güzellikle gökyüzündeki güneş misin nesin?* *İnsanlar arasında senin gibisi görülmedi, melek misin nesin?*
Kutb-ı murâdum üstine dönemedün yıkıl yıkıl *Ey bâşum üzre devr iden çerh-i felek misin nesin*	*Arzularımın çevresinde dolaşıp durmadın,* *Şu başımın üstünde dönen feleğin çarkı mısın nesin?*
Gözlerüm içre oynayan sensin iki gözüm benüm *Bilsem iki gözümdesin yohsa bebek misin nesin*	*Gözlerimin içinde oynayan sensin iki gözüm benim,* *Bilsem iki gözümdesin yoksa gözbebeklerim misin?*
Dünye gamın alef gibi yime işret it dirin *Hiç kulak kabartmadun sûfî eşek misin nesin*	*Dünya derdini hayvan gibi yeme, şarap iç, eğlenmene bak derim.* *Söylediklerime hiç kulak asmıyorsun ey sofu, sen eşek misin nesin?*
Lezzetini kelâmunun ehl-i mezâk olan bilür *Yohsa be Fazlî sözde sen kân-ı nemek misin nesin*	*Senin sözlerinin lezzetini ancak zevk sahibi olanlar bilir.* *Yoksa ey Fazlî, sen, lezzet kaynağı mısın nesin?*

(Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün)

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım,* 1. Cilt, İstanbul 1967, s.282.

III

GAZEL

Aşk u hüsniyle eden şeydâ beni zîbâ seni *İtdi Kays u Leyliye hem-pâ beni hem-tâ seni*	*Aşk ve güzellikle beni dîvâne eden güzel, seni* *Kays ve Leylâ'ya arkadaş edip seni ve beni eşitledi.*
Asıluben karşuna sen kat'-ı peyvend itmedin *İtmemiş hâlî Hudâ aslâ beni kat'â seni*	*Karşısında asılıp onunla ilgiyi kesmedin.* *Allah boş bırakmamış asla beni kat'a seni.*
Kanı devlet ey perî bâb-ı saâdet açılup *Hânen içinde görem peydâ beni tenhâ seni*	*Mutluluk nerede ey peri, mutluluk kapısı açılıp* *Senin evinde görsem kendimi, tek başına orda seni.*

KAYNAK : Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin),* Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.432.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

Hümâ ve Hümâyûn'dan

MESNEVÎ

Yazılmış gördü bu tasvîr-i dilkeş *Harîr-i nîlgûn üzre münakkaş*	*Ressam, bu beğenilen resmi* *mavi renkli ipeğe çizilmiş gördü.*
Anı yazdıkta üstâd-ı münevver *Edinmiş kirpiginden kıl kalemler*	*Aydın uzman onu yazınca,* *senin kirpiğinden kıl kalemler edinmiş.*
Yazılmış gurreden ebrûsu garrâ *O turra sünbül-i terden mutarrâ*	*Kaşı, ayın ilk gününden güzel çizilmiş,* *alnındaki saç lülesi, kokusunu taze sünbülden almış.*
Giyirmiş mâha zulmetten zirihler *Gül üzre müşkten yazmış girihler*	*Aya karanlıktan zırhlar giydirmiş,* *gül üzerine miskten düğümler atmış.*
Dahi şem'in yazıcak cân eritmiş *Gözün tahrîr ederken sihr etmiş*	*Mumunu çizeceği zaman can eritmiş,* *gözünü çizerkense büyü yapmış.*
Dürerden dişlerin zînette yazmış *Güneşten ruhların tâbende yazmış*	*İnci dişlerini güzel çizmiş,* *güneşten yanaklarını parıl parıl tasvir etmiş.*
Edicek ruhların gülgûne-i âl *Kalemden damlamış bir nokta-i hâl*	*Yanaklarını gül renkli çizerken* *kalemden bir ben damlası düşmüş.*
Feminden gerçi kim olmuş nişân ol *Sayılır yok hesâbında hemân ol*	*Ağzını gösteren bir nişan konmuşsa da* *o, yok hesabında sayılır.*
Nice öyküne ana nakş-ı Çînî *Ne cânı var ola anı karînî*	*Çin resmi onu nasıl taklit etsin,* *onun ne canı var kı buna benzesin.*
Kılıptır günc-i deyr içre sanemler *Ne sûretle ola ana berâber*	*Kilise köşelerindeki heykeller cansızdır,* *ne şekilde ona eş, benzer olurlar.*

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.170.

Gül ü Bülbül'den

MESNEVÎ

Niçe müddet bu resm ile bülbül *Ağlayup gitdi derd ile gulgul*	*Bülbül, uzun süre bu şekilde* *Ağlayıp dertli dertli inledi.*
Yüzine gelmedi gül-i zîbâ *İrmedi zerre denlü bûy-ı vefâ*	*Yüz yüze gelmedi o taze gül ile,* *Kokusunu duymadı bir kere bile.*
Yüzine bakmak olmadı asla *Nâmunı anmak olmadı asla*	*Yüzüne bakmadı asla,* *Adını anmadı asla.*
Sabr idegördi bülbül-i şeydâ *Kimseye sırrın itmedi ifşâ*	*Dertli bülbül sabretmeye devam etti.* *Sırrını kimseye anlatmadı.*
Sabr ile gördi hiç bitmedi iş *Tîğ-i sabr eyledi derûnunı rîş*	*Ama sabır ile hiçbir işin bitmediğini,* *Sabır kılıcının yüreğini yaraladığını gördü.*
Kendü kendüye didi ol şeydâ *N'ola bir nâme eylesem inşâ*	*Kendi kendine dedi o dîvâne:* *Bir mektup yazsam ona ne ola?*
Kimseden kimseye çü yok çâre *Hâlümi ben yanayım ol yâre*	*Mademki kimseden kimseye fayda yok,* *Bari hâlimi kendim anlatayım o sevgiliye.*
Cümle derd ü belâyı şerh ideyin *Câna olan cefâyı şerh ideyin*	*Bütün dert ve belâlarımı açıklayıp* *Çektiğim eziyetleri bir bir söyleyeyim.*
Kalem idüp gam ile müjgânum *Hem devât ana çeşm-i giryânum*	*Bu dert ile kirpiklerimi kalem yapıp* *Ağlayan gözlerimi mürekkep hokkası eyleyeyim.*
Hûn-ı eşkümi sürh idüp her dem *Yazayın hasret ile nâme-i gam*	*Kanlı gözyaşlarımı mürekkep yapıp her an,* *Yazayım özlem ile dert mektubunu.*
Aldı destine derd ile hâme *Yazdı dildâre kan ile nâme*	*Aldı kalemi eline dert ile,* *Yazdı sevgiliye mektubunu kanı ile.*
İptidâ nâmeyi idüp inşâ *Hakk'a hamd itdi vü Resûl'e senâ*	*Mektubu yazmaya başlayınca önce* *Allah'a hamd etti, Peygamber'e övgülerde bulundu.*
Didi ey nâz idici dildârum *Âşıka mihri yok cefakârum*	*Dedi, ey naz edici sevgilim,* *Âşıka sevgi göstermeyip hep çile çektiren sevgilim.*
Acaba nâza gâyet olmadı mı *Bu cefaya nihâyet olmadı mı*	*Acaba nazlanman bitmedi mi?* *Bu eziyetlerin sona ermedi mi?*
Yok mı cevr ü cefânun evrânı *Nâzun olmaz mı ola pâyânı*	*İncitme ve eziyetin sona ermeyecek mi?* *Nazlanman bitmeyecek mi?*
Nâzenînlerde bu mıdur âdet *Olmaya nâza hadd ile gâyet*	*Güzellerde âdet böyle midir?* *Nazlanmaya son vermezler mi hiç?*
Nâzı terk eyle kıl niyâza nazar *Eyle bu âh-ı cân-güdâza nazar*	*Artık nazı bırak, yalvarmalarıma kulak ver,* *Bu can alıcı âhlara biraz ilgi göster.*
Nâzenînde eğerçi nâz gerek *Çok gerekmez velîkin az gerek*	*Güzel dediğin naz yapar ama,* *Bu kadar da çok değil, biraz az olmalı.*
Koma hasretde cân-ı gam-nâkı *Odlara yakma sîne-i çâkı*	*Bu kederli canı hasret içinde bırakma;* *Bu yaralı gönlü ateşlere yakma.*
Rûz u şeb hasret ile nâlânum *Sîne büryan ü dîde giryânum*	*Gece gündüz hasretinle inliyorum;* *Bağrım yanıyor, gözlerim ağlıyor.*

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.218

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kaygusuz Vizeli Alâeddin

(?, ? – 1563 Vize)

Asıl adı Alâeddin Ali'dir. Hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Hakkındaki bilgiler, Sarı Abdullah Efendi'nin "Semerâtü'l-Fuad" adlı eserine dayalıdır. Bayramîye tarikatının Melâmî koluna bağlı Ahmed Sârbân'dan feyz alıp, onun halifeliğini yapan Vizeli Alâeddin, şiirde içerik olarak Yûnus Emre tarzını benimsemiş ve başarılı örnekler ortaya koymuştur. Şiirlerinden bazıları, Ahmed Sârbân'ın ve aynı mahlâsı kullandıklarından Kaygusuz Abdal'ın şiirleriyle karıştırılmıştır. Yaşadığı dönemde ve daha sonraki yıllarda yazılan mecmualarda şiirlerinin yer alması, ününün bir kanıtı olarak gösterilebilir. Şiirlerinde her iki vezni de kullanan Alâeddin, daha çok, Pîri Hacı Bayram-ı Velî gibi, hece veznini tercih etmiş; bunun, mensubu olduğu tarikatta gelenekselleşmesini sağlamış ve kendinden sonra gelen şairlere örnek olmuştur.

Mecmualarda dağınık halde bulunan şiirleri, Abdülbâki Gölpınarlı tarafından toplanarak, "Kaygusuz Vizeli Alâeddin-Hayatı ve Şiirleri" adı altında 1933 yılında yeni harflerle basımı yapılmıştır. Bunun dışında başka bir eseri yoktur.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**. *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997. s.267.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.314.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.156.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.84.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.236
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.410.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.117
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.215.

I

Sana bir gizli sözüm var
Gel gönüle gir gönüle
Sen senliğin elden bırak
Gel gönüle gir gönüle

Bulam dersen feth-i bâbın
Kaldır sen senlik hicâbın
Bilem dersen aşk kitabın
Gel gönüle gir gönüle

İlmine bakıp güvenme
Zühdümü görüp aldanma
Bunda cana başa kalma
Gel gönüle gir gönüle

Zühüd zâhid tuzağıdır
İlim amel nefs bağıdır
Gönül evi Hak evidir
Gel gönüle gir gönüle

Kaygusuz bu böyle olur
Hakk'a doğru yol kim varır
Bulanlar gönülde bulur
Gel gönüle gir gönüle

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.125.

II

Maksat cihana gelmekten
Kişi rabbin bulmak imiş
Rabbini bilmekten murat
Evliyasın bulmak imiş

Onun ile olur devlet
Onu beyan kılar âyet
Hakk'a yalvarmaktan murat
Gerçeğe yalvarmak imiş

Bulmak değil imiş bilmek
Bilmek değil imiş bulmak
Evliyâya gönül vermek
Rengine boyanmak imiş

Bunlardurur Hakk'ı bilen
Gayrısı yalandır yalan
Dervişlikten murad olan
Külliyen yok olmak imiş

Kaygusuz aşk pervânesi
Oldu Hakk'ın dîvânesi
Ahl-i aşkın sermâyesi
Aşk oduna yanmak imiş

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.126.

III

Yüce sultanlar sultanı
Sensin hemân derdüm benüm
Hasretün yakdı cânumı
Sensin hemân derdüm benüm

Hayâlin canda bağlarum
Anunla gönlüm eğlerüm
Gâh ağlarum gâh inlerüm
Sensin hemân derdüm benim

Pertevin aksin sal câna
Toptolu olam cihâna
Derdünden olam dîvâne
Sensin hemân derdüm benim

İnler gönül zâri kılur
Kandedür sırrın kim bilür
Sana eren Hakk'ı bulur
Sensin hemân derdüm benim

Kuygusuz kulun şâd eyle
Anı andan âzâd eyle
Senün ile âbâd eyle
Sensin hemân derdüm benim

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.410.

IV

Yüzün nûr-ı imân elhamdüllilâh
Kaşun mihrâb-ı cân elhamdülillâh

Dolaşdı boynuma bendi ezelden
Saçun anber-feşân elhamdülillâh

Saâdet gencinün bu varluğundan
Bir oldı her mekân elhamdülillâh

Senün ışkun benüm gönlüm içinde
Ayân oldı ayân elhamdülillâh

Cemâlün nûrının tecellîsinden
Nûr oldı her mekân elhamdülillâh

Dîdârın görmüşem ayrılduğum yok
Yine ayrılmazam elhamdülillâh

Sıfâtun nakşına hayrân olupdur
Zemîn ü âsümân elhamdülillâh

İki âlemde Kaygusuz bu benem
Seni seven hemân elhamdülillâh

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.410.

V

Hak yaz deyüben yazdığı
Kelâm sen misin ola mı
Kullar üzre nâzil olan
Kelâm sen misin ola mı

Kerem etmiş sana Sübhân
Her nesne emrine fermân
Şimdi dertlilere dermân
Kılan sen misin ola mı

Hudâ vermiş sana devlet
Sendendürür kula vuslat
Şimdi bu âleme rahmet
Olan sen misin ola mı

Dost ile olmuş nazarın
Sensin gösteren dîdârın
Halk üzere Hakk'ın nazarın
Salan sen misin ola mı

Gözler emrini mezâhir
Hem bâtın düştün hem zâhir
Mazhar-ı Hak evvel âhır
Hemân sen misin ola mı

Kaygusuz bu sözü söyler
Senin zâtını şerh eyler
Yüzünde göz dilinde söz
Olan sen misin ola mı

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi,* İstanbul 1997, s.271.

Hâverî Ali Çelebi

(? Manastır – 1564 Karaferye)

Medrese öğrenimi sonrası Rumeli Kazaskeri Zeyrekzâde'den mülâzim oldu. Karaferye'ye müderris olarak atandı. Üsküp, Piriştine ve Selânik kadılıklarında bulundu. Bir ara görevden alındıysa da yeniden Karaferye kadılığına getirildi. Âşık Çelebi Tezkiresi'nden, o dönem şairlerinden Ahî'nin kız kardeşiyle evlendiği ve onun Hüsn ü Dil mesnevisini tamamladığı yazılıdır. Latîfî ise, Hâverî'yi yetenekli bulduğunu, fakat şiir tekniğinin kusurlu olduğunu belirtir. Ali Nihad Tarlan'a göre, mecmua ve tezkirelerde, dîvân şiirinin belli kalıplarıyla yazdığı gazelleri, ikinci sınıf bir şair olduğu izlenimi verir.

Haveri – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.165.

KAYNAKLAR

- **Latifi,** *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.245.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.619.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.165.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Dîvân Şiiri*, Fasikül 4, İstanbul 1949, s.55.
- *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.226.
- **Mustafa İsen,** *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.210.

I

GAZEL

Derd ile çün öldüm em etmez leb-i cânân bana
Kara geysün ağlasun ko Çeşme-i hayvan bana

Yudu ve pâk eyledi gerd-i vücûdumdan beni
Haylı merdümlükler etdi dide-i giryan bana

Aşk meydânında sînem kıldığumçün ben nişân
Dil uzatdı ol kaşı yâdan gelen peykân bana

Çeşm-i hûn-âlud ile dâğ-ı derûnum gördüler
Dediler sâhib-nazarlar lâle-i nûmân bana

Göreli sahrâ-yı aşkın vüs'at-âbâdını ben
Dar geldî Hâverî bu hâne-i hicrân bana

KAYNAK : Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 4*, İstanbul 1949, s.58

SÖZLÜK

leb : *Dudak.*
hayvan : *Sağlık, dirilik.*
gerd : *Toz, toprak.*
merdüm : *İnsan.*
dide-i giryan : *Ağlayan göz.*
peykân : *Okun ucundaki sivri demir, temren.*
çeşm-i hûn : *Kanlı göz.*
âlud : *Bulaşmış.*
dâğ-ı derûn : *Gönül acısı.*
lâle-i nûmân : *Bir tür lâle, dağ şakayığı.*
vüs'at : *Genişlik, bolluk.*
âbâd : *Şen, mamur.*

II

BEYİTLER

Yaşım revân olup akar gamınla âb gibi
Ağardı ağlamadan gözlerim habbâb gibi

KAYNAK : *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.226.

Gözyaşlarım senin derdinden su gibi akar gider.
Ağlamaktan gözlerim sudaki kabarcıklar gibi ağardı.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

*

On sekiz yaşında bir dil-dârı urgan eyledüm
On sekiz bin âlemi bir demde seyran eyledüm.

On sekiz yaşında bir sevgiliyi çırılçıplak soydum.
Sanki on sekiz bin âlemi bir anda seyrettim.

*

Ademün ehl-i riya sözleri kanın kurıdur
Sakiyâ toldur şol kan olacağı içelüm

İkiyüzlünün sözleri insanın kanını kurutur.
Ey sakî, doldur şu kan yapıcıyı içelim.

KAYNAK : Mustafa İsen, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.210.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Selîkî

(? Isparta ? – 1568'den önce ? Deliorman ?)

Asıl adı Şaban'dır. Kanunî Sultan Süleyman dönemi şairlerindendir. Ispartalı olup doğum ve ölüm tarihlerine ilişkin bilgi yoktur. Medrese öğrenimi gördü; Medine Kadısı Hekimzâde'den mülazim olduktan sonra Tepedelen ve Kefe taraflarındaki Mankub'da kadılık yaptı. Azli üzerine, ailesiyle birlikte İstanbul'a dönmek üzere yola çıktığında Deliorman yakınlarında ailesinin tüm fertleriyle birlikte öldürüldü. Şiirlerinde Selîkî mahlâsını kullanan şairle ilgili olarak Hasan Çelebi, tezkiresinde, şiirinin ve sözlerinin güzelliğinden söz edip onu, değerli bir şair olarak niteler. Değişik mecmualarda şiirlerine rastlanan şairin bir Dîvân'ı olduğu belirtilirse de bulunamamıştır.

K A Y N A K L A R

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.497.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.265.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.309.

Benim bir âşık-ı şeydâ benim akl ile kârım yok
Benim bir aşkdan gayri iki âlemde varım yok

Bulut gibi döküp yaşlar aceb mi dağlara düşsem
Hevâ-yi zülf-i yâr ile benim bir dem karârım yok

Vefâdır Leylâ Mecnun kâsesin urup şikest itmek
Eğer sır kâsesin cevr ile sarsan inkisârım yok

Cihânda ihtiyârım yâr idi çıktı o da elden
Benim ayb itmek efgânım elimde ihtiyârım yok

Selîkî aldı ol dilber karar u sabrımı elden
Anınçün râh-ı aşkında benim sabr ü karârım yok

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.269.

Yıkanan Kadın – Minyatür: Abdullah Buhari (1741)
Topkapı Sarayı Müzesi

Kanunî Sultan Süleyman (MUHİBBÎ)

(6 Kasım 1494 Trabzon – 7 Eylül 1566 Zigetvar)

Osmanlı Devleti'nin 12. padişahıdır. Kanun yapıcılığı nedeniyle Kanunî lâkabını aldı ve Avrupalılarca "Muhteşem Süleyman" olarak adlandırıldı. Şehzadeliğinde Karahisar, Bolu, Kefe ve Saruhan sancakbeyliği yaptı. 1520'de babası Yavuz Sultan Selim'in ölümü üzerine tahta çıktı ve 46 yıl padişahlık yaptı. İmparatorluk, onun döneminde en geniş sınırlarına ulaştı. Devlet idaresi yanı sıra ülkede ilim ve sanatın gelişmesi için büyük çaba harcadı; bilim adamlarını ve sanatçıları korudu; İstanbul, sanat ve bilimin en gözde merkezi hâline geldi ve o dönemde Zâtî, Bâkî, Hayâlî, Fuzulî gibi, dîvân edebiyatının önde gelen isimleriyle birlikte 200'e yakın şair yetişti. Muhibbî, Meftunî, Âcizî gibi mahlâslarla kendisi de şiir yazan Kanunî, Zâti'den sonra en çok gazel yazan ve Osmanlı padişahları içinde en fazla şiiri olan kişidir. Şiirlerinde bir padişahtan çok, sıradan bir insanın duygularını yansıtmaya çalıştı; fakirlikten, kimsesizlikten, ihanetten, aşk ıstırabından, vefasızlıktan yakındı. Genellikle aşk ve tabiat konulu gazeller söyledi. Dönemin ünlü şairlerinden İranlı Nizamî, Selman ve Sa'dî'den etkilenen Kanunî, şiirlerini yalın bir dille kaleme almıştır. Biri Farsça olmak üzere dört Dîvân'ı vardır. Türkçe dîvânlarından yapılan seçmeler, II. Mahmud'un kızı Âdile Sultan tarafından 1890 yılında yayımlanmış; yayımlanan bu nüshalar, üç cilt olarak, yeni harflerle 1980 yılında Vahit Çubuk tarafından düzenlenip Tercüman 1001 Temel Eser dizisi içinde yer almıştır. Coşkun Ak tarafından 1987'de yayımlanan araştırma metninde, Kanunî'nin 2799 gazel, 1 terci-i bend, 30 murabba, 18 muhammes, 56 kıt'a ve 217 beyit yazdığı ortaya çıkarılmıştır. Dîvân'ın yazma nüshaları, İstanbul kütüphanelerinin pek çoğunda bulunmaktadır.

Kanunî Sultan Süleyman'ın Muhibbî mahlâsıyla yazdığı şiirlerini bir araya getiren Dîvân-ı Muhibbî adlı eserinin başlangıç sayfası.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.258
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.403.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.168.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.335.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.865
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.428
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.125.
- *Muhibbi Dîvânı*, (Yayımlayan: Coşkun Ak), Ankara 1987.
- **Muhibbi**, *Dîvân-ı Muhibbi*, (Hazırlayan: Vahıt Çabuk), 3 cilt, İstanbul 1980
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.362.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.674.
- **Rüştü Şardağ**, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.264,265,283.
- **Sadık Deniz**, *Bugünün Diliyle Divân Şiiri*, (2. Basım), İstanbul 1983, s.72.
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 2. Cilt. Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.148.

I

Hây ü hûydan fâriğ ol âlemde insanlık budur	*Gürültü patırtı ve dedikodudan uzak dur; evrende insanlık budur.*
Pendini gûş eyle gel mûrun Süleyman'lık budur	*Karıncanın öğüdünü dinle; Süleyman Peygamber olmak budur.*
Her kime kılsan nazar sen ânı senden yeğ bilip	*Her kime baksan, onu senden üstün gör.*
Görme kendü kendüzün zîra ki şeytanlık budur	*Bencillik yapıp yalnız kendini görme; çünkü şeytanlık budur.*
Her ne kim sâna sanursun san anı kardâşına	*Kendin için neyi tasarlar, istersen, insan kardeşin için de onu iste.*
Filhakîka sözümü gûş et Müslümanlık budur	*Sözüme gerçekten kulak ver; Müslümanlık budur.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Rüştü Şardağ, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.126.

II

Celīs-ī halvetim, vārım, habībim, mâh-i tâbânım
Enīsim, mahremim, vârım, güzeller şâhı sultânım

Hayâtım, hâsılım, ömrüm, şarâb-ı Kevserim, Adnim
Bahârım, behçetim, rûzim, nigârım, verd-i handânım

Neşâtım, işretim, bezmim, çerâğım, neyyirim, şem'im
Turunc ü nâr ü nârencim, benim şem'-î şebistânım

Nebâtım, sükerrim, gencim, cihân içinde bî rencim
Azîzim, Yûsüf'üm, vârım, gönül mısr'ındakî hânım

Stanbūl'um, Karāmān'ım, diyār-ı milket-ī Rümum
Bedahşânım ve Kıpçâğım ve Bağdâd'ım, Horâsân'ım

Saçı vârım, kaşı yâyım, gözü pür fitne bîmarım
Ölürsem boynunâ kânım, meded hey nâ Müslümânım

Kapındâ çünki meddâhım; senî medh îderim dâim
Yürek pür gam, gözüm pür nem, Muhibb'yem ve hoş hâlim

(Mefâ'īlün Mefâ'īlün Mefâ'īlün Mefâ'īlün)

KAYNAK : Rüştü Şardağ, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.265.

Yalnız köşemin tahtı, sevgilim, ay ışığım, ayın ondördüm.
Candan yakınım, başkalarına yasak olanım, güzeller prensesi sultanım.

Hayatım, beklediğim tek sonuç, ömrüm, Kevser şarabım, Cennetim.
Baharım, güleç yüzlüm, gündüzüm, sevgilim, gülen yaprağım.

Sevincim, kadehte içkim, meclisim, ışığım, nurum benim.
Turunç ve nar ve narenciyem, yatak odamda mumum, aydınlığım.

Bitkim, şekerim, gömüm; evrende bana üzüntü vermeyenim.
Yücem, Yusuf'um, varlığım, gönül ülkemin kağanı.

İstanbul'um, Konya'm, Anadolu toprağım.
Bedahşan'ım, Kıpçağım, Bağdad'ım, Horasan'ım.

Güzel saçlım, yay kaşlım, gözleri fitne sevgilim, gel, hastayım.
Ölürsem kanım, günahım senin boynuna; yardım et ey, gayrimüslümim.

Kapında övgücün olduğumdan, her zaman seni överim.
Yürek dertli, gözüm nemli Muhibbî'yim, yine de senden memnunum.

III

Bend itdi yine zülfine bir dil-rübâ bizi	*Bir gönül avcısı bizi gene saçına bağladı.*
Her kande ise aradı buldı belâ bizi	*Nerde olsa belâ bizi aradı buldu.*
Gördük cemâli şem'ini düşdük ayağına	*Işıl ışıl yüzünü gördük, düştük ayağına.*
Pervâne gibi yakdı ol âteş-lika bizi	*O ateş yüzlü, bizi kelebek gibi yaktı.*
Dermân yerine derdi alur mübtelâlarız	*Biz, derman yerine dert alan âşıklarız.*
Bin ararise bulmıya hergiz devâ bizi	*Deva bin kez arasa da bulamaz bizi.*
Her dem rakibi kendüzine yâ gibi çeker	*Karşıt görüşlüyü her zaman kendine doğru,*
Yâbane atar ok gibi ol kaşı yâ bizi	*Çeker yay gibi, o yay kaşlı, bizi ok gibi uzağa atar.*
Sevdâ-yi buy-i zülf ile dolu dimâğımız	*Saçının güzel kokusu ve sevgisiyle özümüz dolu.*
Serden Muhibbî çıkarıser bu hevâ bizi	*Ey Muhibbî bu havâ (sevgi) bizi baştan çıkaracak.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.674.

IV

Banâ dermân edersen kıl demîdir	*Beni iyileştireceksen, zamanıdır.*
Benî rüsvâ eden aşkın gamıdır	*Beni herkese rezil eden, aşkın acısıdır.*
Hatâ île yüzüne "gül" dedimse	*Yanıldım ben, yüzüne "gül" dedimse;*
Hata etse nolâ kul âdemîdir	*Yanılsa kul, ne çıkar, insandır.*
Gözüm yaşı içinde zevrak-ı dil	*Gözyaşlarım içinde, gönlümün sandalı*
Yürür âvâre yelkensiz gemîdir	*Yürür başıboş, yelkensiz bir gemidir.*
İlâç etme tabîbâ derdime gel	*İlâç bulma, doktorum derdime, gel!*
Banâ derman eden derdim gamıdır	*Beni onduran şey, çektiklerimin üzgüsüdür.*
Muhibbî sînede peykânı yârin	*Muhibbî, göğsümde, sevgili okunun demiri,*
Müdâm olsun dil ü can merhemîdir	*Sürüp gitsin; o, gönül ve can merhemidir.*

KAYNAK : **Rüştü Şardağ,** *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.190.

Kanunî Sultan Süleyman, bir sefere gidiyor.
Tablo: Chebelowski

Dîvân-ı Muhibbî'den iki sayfa.

V

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi	*Halk içinde bir özenli nesne yok, devlet gibi.*
Olmayâ devlet cihandâ bir nefes sıhhat gibi	*Olmaya devlet, cihanda; bir nefes sağlık gibi.*
Saltanat dedikleri ancak cihan gavgâsıdır	*Saltanat dedikleri, ancak dünya kavgasıdır;*
Olmayâ baht ü saâdet dünyede vahdet gibi	*Olmaya talih ve mutluluk, dünyada birlik gibi.*
Kô bu ayş ü işreti çünki fenâdır âkibet	*Bu yiyip içmeyi bırak, sonuç yok olmaktır, ölümdür.*
Yâr-ı bâkî ister îsen olmayâ hadd ü adet	*Kalıcı dost istiyorsan, hiçbir şey olamaz, Tanrı'ya kulluk gibi.*
Olsa kumlar sâyısınca ömrüne hadd ü adet	*Yaşamın, kumlar sayısınca sınırsız ve sayısız olsa da,*
Gelmiye bû şîşe-î çerh içre bir sâat gibi	*Feleğin kadehi içinde, süremez bir saat gibi.*
Ger huzûr etmek dilersen ey Muhibbî, fâriğ ol	*Esen kalayım dersen, Muhibbî, arzularından geç.*
Olmayâ vahdet makâmı küşe-î uzlet gibi	*Olamaz birlik ve dirlik yeri, yalnızlık köşesi gibi.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.283

VI

Gülşen-i kûyi banâ bâğ-ı İrem gîbi gelür	*Yâr çevresinin gül bahçesi bana, cennetteki İrem Bağı gibi gelir.*
Hak nasibeyler ise âna İrem gîbi gelür	*Allah kısmet ederse, ona ulaşırım gibi gelir.*
Ağlamâyınca benim yüzüme bakmâdı nigâr	*Ağlamayınca bakmadı yüzüme, sevgilim.*
Eşk-i çeşmim ana dînar ü direm gîbi gelür	*Gözyaşlarım ona dinar ve dirhem gibi gelir.*
Nice yıldır şeb-i hicr içre yatıp hasta gönül	*Nice yıldır hasta gönlüm, ayrılık geceleri içinde yattı.*
Vuslatâ ermeyüben cânı verem gîbi gelür	*Kavuşmaya artık fırsat olacağını sanmam, can vereceğim gibi gelir.*
Eyledim ânın için göz yaşını âb-ı revan	*Bu yüzden gözyaşımı, akarsuya benzettim.*
Bâğ-ı hüsnüne bu vech ile girem gîbi gelür	*Güzellik bahçene, ancak bu yolla girebilirim gibi gelir.*
Çâk olur tâkati baksâ bu Muhibbî yüzüne	*Bu Muhibbî'nin gücü kırılır, ne zaman baksa yüzüne;*
Dağıtıp aklımı kendüm yitirem gîbi gelür	*Bu gidişle aklımı dağıtıp, kendimi yitirecekmişim gibi gelir.*

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Rüştü Şardağ, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.264.

Rahmî (BURSALI, NAKKAŞ)

(? Bursa – 1566 Yenişehir/Bursa)

Asıl adı, Nakkaş Bâlioğlu olup Hasan Çelebi ve Riyazî tezkirelerinde Pîr Mehmed olarak geçer. Bursa'da okuduğu, Celâlzâde Salih Çelebi'den mülâzım olduğu ve Defterdar İskender Çelebi vasıtasıyla Sadrazam İbrahim Paşa'ya takdim edildiği, kaynaklarda yazılıdır. Rahmî'nin yakın arkadaşı Âşık Çelebi, onun için, resim sanatıyla uğraşan, yumuşak huylu bir şairdir diye söz eder. Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın sünnet düğününde sunduğu kasideyle ünlenen Rahmi, İskender Çelebi ve İbrahim Paşa'nın katledilmesiyle gözden düşmüş ve Bursa Yenişehir'de müderrisken vefat etmiştir. Şiir mecmualarında kayıtlı çok sayıda şiiri bulunan Rahmî, Bakî'den önceki dönemde yetişmiş güçlü şairlerdendir. Şiirlerinde İranlı şairler ve Taşlıcalı Yahya'nın etkisi görülür. Dîvânı yoktur. Bursa şairleri içinde en iyisi olarak, özellikle lirik gazelleriyle dikkat çeker. Seçme gazellerini bir araya topladığı **Gül-i Sadberg** ve Taşlıcalı Yahya ile yazımına aynı günlerde başladığı ve Taşlıcalı'nın eseri yanında daha sönük kalan **Şah ü Geda** ya da diğer adıyla **Şah u Derviş** adlı mesnevisi, bilinen eserleridir. Şâh u Derviş, İranlı şair Hilâlî'nin "Şâh ü Gedâ" adlı eserinin, pek çok ilâvelerle manzum olarak Türkçe çevirisidir. Nüshalarından biri Manisa Muradiye Kütüphanesi'nde, diğeri ise, Londra British Museum'dadır. Şiirlerine çeşitli tezkire ve mecmualarda rastlanan Rahmî'nin, bunların dışında daha başka eserleri olduğu konusunda kaynaklarda bilgi olmasına rağmen bu eserlerin adları bilinmemekte olup henüz ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.407.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s. 347.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.446.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.271.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.983.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.222.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.270.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.365.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 1*, İstanbul 1948, s.8.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.218.

I

GAZEL

Gama mu'tâd olan gönlüm aceb dîvânedür şimdi	*Üzüntüye alışkın gönlüm deli dîvâne oldu şimdi.*
Ümîd-i vuslat etmez minneti hicrânedür şimdi	*Kavuşma umudu beslemiyor artık, ayrılığa minnet etmede şimdi.*
Bu bostân-ı mahabbetde ruhun şevkıyle dil tıflı	*Gönül çocuğu, bu sevgi bostanında şimdi yanağının arzusuyla*
Gülistân okuyup meyli bahâristânadur şimdi	*Gülistan okumakta ve Bahâristan'ı istemektedir şimdi.*
Şarâb-ı aşkı şunlar kim çeküpdür câm-ı vahdetden	*Birlik kadehinden aşk şarabını içenler*
Fenâ bezminde lâyu'kal olup mestânedür şimdi	*Fanîlik toplantısında kendilerini bilmez sarhoşlardır şimdi.*
Şu şeh kim efser-i Dârâya hergiz baş eğmezdi	*Şu sultana bak, Dârâ'nın tacını giymek için bile başını eğmezdi.*
Fenâ deştinde mûra üstühânı hânedür şimdi	*Kemikleri fanîlik çölünde karınca yuvasına dönmüş şimdi.*
Ferîdüm derse lâyık harman-ı dehr içre Rahmînün	*Rahmî, dünya harmanında tekim derse doğrudur.*
Bu şi'ri vasf-ı hâl-ı yâr ile bir dânedür şimdi	*Bu şiiri, sevgilinin benini anlatmada bir tanedir şimdi.*

(Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'îlu Fâ'ilun)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.285.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Rahmi – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

II

BEYİTLER

Hat-ı nev-reste sanma ol gül-i ra'nâ izârında
Hızrdur hâbe varmış çeşme-i hayvan kenârında

O gül yanağının üzerindekileri, yeni bitmiş tüyler sanma,
Onlar, ölümsüzlük suyunun kenarında uykuya yatmış Hızır'dır.

*

Âhımdan âsümâna yer yer taraka düşdü
Nergis gibi her encüm göz açdı baka düşdü

Âhımdan gökyüzü yer yer gümbürdediği için,
Her yıldız, nergis gibi gözünü açıp bakakaldı.

KAYNAK : **Sehî Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan. Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.222.

III

GAZEL

Sirişküm âl edüb fürkat vucûdum etdi zer hasret
Ne reng etdi bana fürkat neler geçdi neler hasret

Birisi yâr-ı gârumdur birisi gam-güsârumdur
Medet benden helâk etdi eger fürkat eger hasret

Kadîmî hânedânıdır bu gün bu devr-i hadisde
Dil-i vîrânuma dâim konar fürkat göçer hasret

Ten-i pür yâremi ger tîg-i fürkat çâk çâk etse
Anı ser-rişte-i müjgân ile ol dem diker hasret

Vücûdum tig-i fürkat Rahmiyâ çâk etse ser-tâ-ser
Ana karşu çıkub bu sînemi eyler siper hasret

KAYNAK : **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 1*, İstanbul 1948, s.30.

SÖZLÜK

sirişk : Gözyaşı.
fürkat : Ayrılık.
yâr-ı gâr : Mağara dostu (Hz. Ebubekir), vefalı.
gam-güsâr : Dert ortağı
helâk : Mahvolma, ölme.
dil-i vîrân : Yıkık, harap gönül.
çâk çâk : Parça parça.
ser-rişte : İpucu, tutamak.

IV

GAZEL

Ne kanlar dökdügün arz etse çeşmüm yâre âl anlar
Tenüm gamdan hilâle döndü dersem bir hayâl anlar

Hadîs-i ışkı benden sor ne bilsün zâhid-i nâdân
Rümûzun bu mu'ammânun mücerred ehl-i hâl anlar

Belâ bezminde zâr olsam aceb mi çeng ü nây âsâ
Kani bir merd-i kâbil bu cihânda kıyl ü kâl anlar

Fenâ bezminde Cem keyfiyyetin câm-i mahabbetden
Harâbâta düşüp şûrîde-hâl olan ricâl anlar

Vücûd-u Vâcibün mâhiyyetin idrâk eden ârif
Hakîkatde zuhûr-u mümkinâtı hep zılâl anlar

Gözüm merdümlerinün aksi düşmüşdür letâfetden
Ruhun mir'âtine nâzır olanlar anı hâl anlar

Suhan bezminden Câmîdür bilen keyfiyyet-i şi'rüm
Hayâlât-ı kelâmum Rahmîyâ ancak Kemâl anlar

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : **Ali Nihad Tarlan,** *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 1*, İstanbul 1948, s.34.

Ne kanlar döktüğünü gösterse gözüm, sevgili hile sanır.
Bedenim üzüntüden hilâle döndü desem, bir hayal sanır.

Aşkın haberini benden sor, cahil sofu ne bilsin!
Bu muammanın sırrını yalnızca hâl ehli olan anlar.

Belâ meclisinde inlesem çeng ve ney gibi, şaşacak ne var?
Bu cihanda sözden anlayan yetenekli bir yiğit nerede var?

Fânilik meclisinde Cem'in aşk kadehiyle düştüğü durumu,
Meyhaneye düşüp perişan olan kimseler anlar.

Varlığı mutlak olan Allah'ın mahiyetini anlayabilen irfan sahibi,
Gerçekte mümkinatın belirmesini hep gölge olarak görür.

Yüzüne gözbebeklerimin aksi düşmüştür letafetten,
Oysa yüzünün aynasına bakanlar onu ben sanırlar.

Söz meclisinde şiirimin anlamını bilen Molla Câmî'dir.
Ey Rahmî, sözümdeki hayalleri ancak Kemâl anlar.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

V

GAZEL

Şâh-i aşkum üstime çetr-i siyehdür dûd-ı âh
Âteş-i dil şu'lesi başumda bir zerrîn külâh

Aşk bahrinde bu çerh-i nilgûn bir katredür
Anun üstünde iki dane habâbı mihr ü mâh

Da'vî-i aşkunda sâdık olmağa ey lâle-had
Dağ ile sînemdeki yer yer eliflerdür güvâh

Hârdan bir dâire çekdüm gözün etrâfına
Yârdan gayrıya tâ bir lâhza etmeye nigâh

Meyl eder her âşık-ı şûrîde-dil bî-ihtiyâr
Rûy-ı dilberde acâyib câzibe koymış İlâh

Lâle bir abdâldür devr-i rûhunda dilberâ
Sînesine nâr-ı aşkunla komış dağ-ı siyâh

Gamzesi cellâdı öldürse dil-i pür-hûnumı
Şekl-i hançer ola Rahmî kabrüm üzre her giyâh

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz,** *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.284

Aşk ülkesinin sultanıyım, âhımın dumanı üzerimde siyah bir çadır,
Gönül ateşinin alevi, başımda altın işlemeli bir külâhtır.

Aşk denizinde bu mavi gökyüzü sadece bir damla,
Ay ve güneş, deniz üstünde iki su kabarcığıdır.

Ey lâle yanaklı, aşk davasında nasıl sadık olduğumun kanıtı,
Göğsümdeki yaralar ve üstündeki eliflerdir.

Gözümün çevresine dikenden bir daire çektim,
Gözüm yârdan başkasına bir an bile bakmasın diye.

Allah, sevgilinin yüzüne öyle bir çekicilik vermiş ki,
Her çılgın gönüllü âşık, elinde olmadan ona tutulur.

Ey dilber, lâle senin yüzünden aşkının ateşiyle
Göğsünün ortasına siyah bir yara koymuş abdaldır.

Bu kanlı gönlümü bir gamzesiyle öldürürse,
Mezarımın üzerindeki otlar hançer şeklinde biter.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

VI

Mehl-likâlar yoluna kan yaş akıdur gözümüz
Şöyle benzer ki bizüm müşterîdür yılduzumuz

Bu gün agyâr ile yârum yine hem-kâse gibi
Çınlayub kulağımuz def gibi kızdı yüzümüz

Hey kıyâmet mey-i aşkunı senün nûş edeli
Haşredek bulmayavuz gibi gelür kendüzümüz

Bûse cerr etse bu gönlüm leb-i cân-bahşından
Bir adam-cân güzeldür iki etmez sözümüz

Zülf-ü ruhsârını ol mâh-veşün görmeyeli
Rahmiyâ oldu berâber gece ile gündüzümüz

KAYNAK : Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 1*, İstanbul 1948, s.35.

VII

Lâle-veş yandı ciger dâg-ı mahabbet-zededür
Dil figâr oldu felek içre felâket-zededür

Cân-ı şîrîni revân etdi basub bagrına taş
Kûh-ken gibi şu kim âşık-ı mihnet-zededür

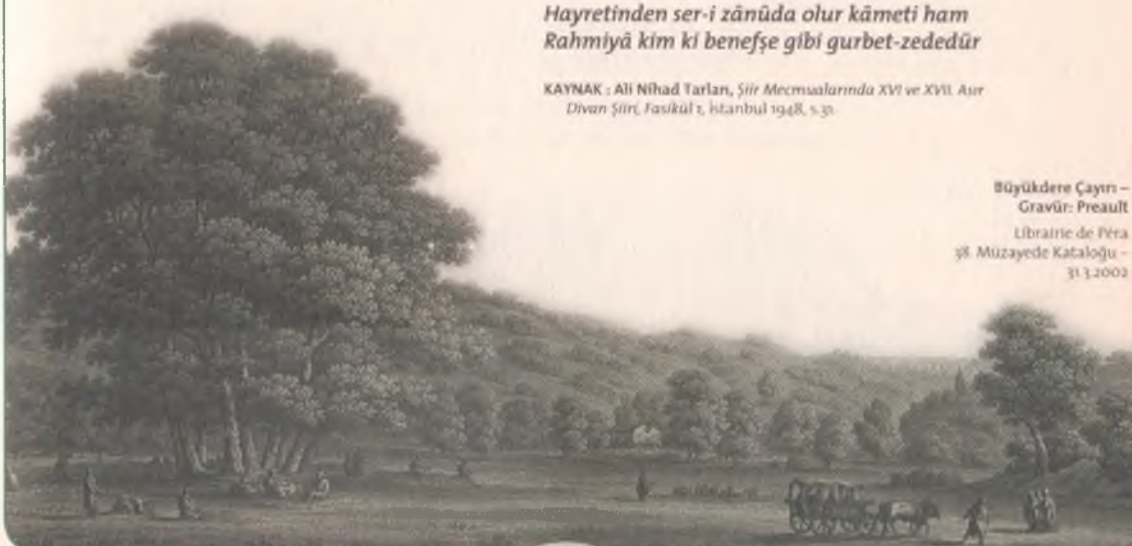
Kat edüb müy-i sefîdini siyeh-pûş oldu
Mâder-i dehr benüm gibi musîbet-zededür

Seng-i ta'n ile helâk eyledi etfâl-i cihân
Dil-i dîvâne ki Mecnûn-u melâmet-zededür

Hayretinden ser-i zânûda olur kāmeti ham
Rahmiyâ kim ki benefşe gibi gurbet-zededür

KAYNAK : Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 1*, İstanbul 1948, s.31.

Büyükdere Çayırı – Gravür: Preault
Librairie de Péra
38. Müzayede Kataloğu – 31.3.2002

Ümmî Sinan

(?, ? – 1568 İstanbul)

Halvetîliğin Ahmediye koluna bağlı Sinanîlik kolu kurucularından olup asıl adı İbrahim'dir. Yaşamıyla ilgili bilgiler rivayete dayalıdır. Ulema sınıfından olduğu hâlde, gördüğü bir rüya üzerine tasavvufa yönelmiş ve Ümmî mahlâsını almıştır. Seyyid Nizamoğlu, "Câmiü'l-Avarif" adlı eserinde, ondan; keramet sahibi, özellikle müritlerini terbiyede çok başarılı olduğundan bahseder. İstanbul Şehremini'deki dergâhında uzun süre şeyhlik yapmış, öldüğünde, halifelerinden Nasuh Efendi tarafından Eyüp Otlukbayırı'nda yaptırılan dergâhın hazîresine defnedilmiştir. Yalın bir dille kaleme aldığı Yûnus etkisindeki tasavvufi şiirleri çok sevilmiş, bazı şiirleri bestelenmiştir. **Dîvân'ı** dışında **Risâle-i Şerife-i Ümmî Sinan** adlı eserinden söz edilirse de, eser ele geçmemiştir. Dîvân'ın bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Şiirleri, 17. yüzyılda yaşayan Elmalılı Sinan Ümmî ile karıştırılmıştır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.275.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.320
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.124.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.118.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.541
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1191.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.488.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak Haziran 1989, s.412.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.80.
- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı, 7. Cilt, s.6, 336.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1984, s.296.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.199.

SİNANÎLİK

Halvetîliğin bir kolu olup İstanbul'da İbrahim Ümmî Sinan tarafından kurulmuştur. İstanbul merkezli bir tasavvuf ekolü olan Sinanîlik, sosyo-kültürel açıdan da Osmanlı başkentine özgü özellikler taşır. Ancak Halvetîliğin, İstanbul'da tekkelerin kapatılmasına (1925) kadar varlığını sürdüren diğer ana kollarına oranla Sinanîlik daha az yayılmıştır.

Bu kola bağlı olarak faaliyete geçen beş tekkeden ancak üçünde Sinanî şeyhliği devam edebilmiş, diğer ikisi zamanla başka tarikatların denetimine geçmiştir. Bu tekkelerden biri dışında diğer bütün Sinanî tekkelerinin İstanbul Suriçi'ndeki mahallelerde yer aldığı ve söz konusu tarikat kolunun faaliyetlerinin, özellikle Topkapı-Şehremini ekseninde yoğunlaştığı dikkati çeker. Bu arada tarikatın merkezini oluşturan Âsitane'nin tekkelerden hangisi olduğu hususu da yeterince açıklık kazanmamıştır.

İstanbul'da Sinanîliğin faaliyet gösterdiği tekkelerden başlıcaları Topkapı-Şehremini arasında bulunan Ümmî Sinan Tekkesi, Topkapı'da Pazar Tekkesi, Şehremini'de Hülvî Efendi Tekkesi, Eyüp'te Ümmî Sinan Tekkesi, Aksaray'da Sofular Tekkesi, Kazlıçeşme'de Seyyid Nizam Tekkesi, Fındıkzade'de Fenâyî Tekkesi, Eğrikapı'da Hakikizâde Tekkesi ve Silivrikapı'daki Emirler Tekkesi'dir.

Sinanî tacı, Halvetîliğin diğer kollarında kullanılan taçlarla aynı özelliklere sahip olup basık kubbe biçimindeki tepeliği 4 terkli ve 12 dallıdır. Tacın "asaba" tabir edilen yan yüzeyine "cüneydî" denilen tarzda destar sarılır. Genel olarak koyu yeşil olan destar, âsitane şeyhlerinin ve "kutup" olarak kabul edilen şeyhlerin taçlarında siyah renktedir.

İstanbul Eyüp'teki Ümmî Sinan Tekkesi
Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, 7. Cilt, s.337.

I

Gel berü seyr-i kerâmet isteyen hâl üstine
Bize Allah'dan ne izzet açılur kâl üstine

Biz şerîatle hakîkat bahrının gavvâsıyuz
Gitmedük hakdur yolumuz gayrı akvâl üstine

Gelmişüz "Kalûbelâ"dan zâtını zikr itmeğe
Meylümüz yokdur bizüm hiç gayrı a'mâl üstine

Kim ki bâtın âleminde giydi ışkun hil'atin
İstemez gayri libâs âlemde bir şal üstine

İy Hudâ lütf eyle sen Ümmî Sinan'un yolını
Bağla ışkun zenciriyle gitmesün dâl üstine

KAYNAK : **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.412

II

Sır elünde sevdüğüm yâ Rab hayâlündür senün
İlm-i sırdan irdüğüm yâ Rab visâlündür senün

Nesl-i Âzer yapduğı büthâneden eyler güzer
Secde-gâhı cânumun yâ Rab cemâlündür senün

Zikr-i zâtun feyzidür cân mülkine âb-ı revân
Kalbümi tâhir kılan yâ Rab zülâlündür senün

Cümle mahlûkun içinde gizli yir yok gözlüye
Kande baksan gördüğüm yâ Rab kemâlündür senün

Dir sana Ümmî Sinan her kim ki vahdet buldise
Işk elünden sunduğun yâ Rab nevâlündür senün

KAYNAK : **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.412.

Ümmî Sinan Türbesi'nin içten görünümü.

III

Dilerse gözümi giryân iden dost
Dilerse bağrumı biryan iden dost
Dilerse hâk ile yeksân iden dost
Dilerse lûtf ile ihsân iden dost

Dilerse gönlümi handân eyleyen
Dilerse cânumı cânân eyleyen
Dilerse sırrumı ayân eyleyen
Dilerse damlayı ummân iden dost

Dilerse su gibi akup çağladan
Dilerse yel gibi esüp söyleden
Dilerse firkata salup ağladan
Dilerse vaslını âsân iden dost

Dilerse şâh iken kılan gedâlar
Dilerse zecr idüp kılan cefâlar
Dilerse hor iken viren safâlar
Dilerse kul iken sultan iden dost

Dilerse deryâlar gibi kaynadan
Dilerse gemiler gibi oynadan
Dilerse nâleler virüp inleden
Dilerse nutkını pinhân iden dost

Dilerse gezdüren arş u semâyı
Dilerse bozduran nâm-ı fenâyı
Dilerse geydüren şâl ü kabâyı
Dilerse cismini uryân iden dost

Dilerse ışkını câna kuran fak
Dilerse söyleden sırr-ı Enelhak
Dilerse vârumı alup iden yok
Dilerse kim Ümmî Sinan iden dost

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.321.

IV

Seyrümde bir şehre vardum
Gördüm sarayı güldür gül
Sultanumun tâcı tahtı
Bağı duvarı güldür gül

Gül alurlar gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı pazarı güldür gül

Toprağı güldür taşı gül
Kurusı güldür yaşı gül
Has bahçesinün içinde
Serv ü çınarı güldür gül

Gülden değirmeni döner
Anun ile gül öğünür
Akar suyu döner çarkı
Bendi pınarı güldür gül

Al gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bir bağçede
Bakışırlar hâra karşı
Hârı ezhârı güldür gül

Gülden kurulmuş bir çadır
İçinde ni'meti hazır
Kapıcısı İlyas Hızır
Nânı şarabı güldür gül

Ümmî Sinan gel vasf eyle
Gül ile bülbül derdini
Yine bu garip bülbülün
Âh u figânı güldür gül

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.277.

V

Erenlerin sohbeti
Ele giresi değül
İkrâr ile gelenler
Mahrûm kalası değil

İkrâr gerek bir ere
Göz açup dîdâr göre
Sarrâf gerek gevhere
Nâdân bilesi değil

Bir pınarın başına
Bir testiyi koysalar
Kırk yıl anda durası
Kendü dolası değil

Ümmî Sinan yol ayân
Olupdur bellü beyân
Dervişlik yolı hemân
Tac ü hırkası değil

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.199

Açık Denizde Yelkenli Gemi - Tablo: Doktor Hikmet Bey
Librairie de Pera Müzayede Kataloğu - 29.3.2001

İşretî

(? İstanbul – Ağustos 1566 İvraca/Bulgaristan)

Asıl adı Mustafa olup ilmiyye sınıfındandır. Kanunî'nin oğlu Şehzade Bayezid, Edirne muhafızıyken aynı bölgede kadılık yapan İşretî, şehzadeye sunduğu kaside ve gazellerle onun dikkatini çekti. Daha sonra eski görev yeri Kütahya'ya dönen şehzade, İşretî'yi yanından ayırmayıp, onun da Eskişehir kadılığına atanmasını sağladı. Ancak kendisini çekemeyenler, şehzadeyi içkiye alıştırdığı gerekçesiyle onu padişaha şikâyet edip görevden alınmasını sağladılarsa da Kanunî'nin bir gazeline yazdığı nazireyle kendisini bağışlattı ve İvraca kadılığına getirildi ve ölünceye dek aynı yerde kadılık görevini sürdürdü. Çeşitli mecmua ve tezkirelerde şiirlerine rastlanan İşretî, dîvân geleneği içinde yazdığı âşıkâne gazellerle takdir görmüş bir şair olarak tanınır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.341.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.681.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.692.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.34.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri*, Fasikül 2, İstanbul 1948, s.79.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.236.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.253.
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.317.

I

Aks-i câm-ı aşkdır tâs-ı felekde âfitâb	*Tası andıran felekte güneş, aşk kadehinin yansımasıdır.*
Nüh felek câm-ı muhabbet üzre gûyâ bir habâb	*Dokuz felek de sanki sevgi kadehi üzerinde bir kabarcıktır.*
Hâke döndü mest olup sâkî nigârın cür'asın	*Ey içki sunucu güzel, sevgilinin cür'ası sarhoş olup toprağa döndü,*
Dedi reşkinden felek yâ leytenî küntü't-türâb	*Bunu gören felek, kıskançlığından, keşke toprak olsaydım dedi.*
İki pür-hûn kâsedir bezm-i gamında gözlerin	*Gam meclisinde gözlerin iki kan çanağıdır,*
Ya iki câm-ı zücâcıdır leb-â-leb pür şarâb	*Ya da şarap dolu iki kadehtir.*

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.36.

II

BEYİTLER

Burc-ı dilden doğmayalı gün yüzün oldum hilâl	*Gün yüzün gönül burcundan doğmazsa o an hilâle dönerim;*
Yıldızım düşdü kemâl-i mihre erişdi zevâl	*Yıldızım düştü ve güneşin kemâline zeval erişir.*

*

Nazm-ı şîrînimde agyâra harâm ettim lebin	*Güzel şiirlerinde rakibe dudağını haram ettim,*
İşidip demiş Nizâmî innehu sıhrun halâl	*Bunu duyan Nizâmî, o, muhakkak sihr-i halâldir demiş.*

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.36.

*

Âşık işitsek yanar vehm âteşinden cânımız	*Birinin âşık olduğunu duysam vehm ateşinden canımız yanar,*
Korkarız ol mübtelâdan kim seve cânânımız	*O tutkundan, sevgilimizi sever diye korkarız.*

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.253.

İşretî – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Sersem Ali Baba (SERSEM ABDAL)

(?, ? – 1569 Kırşehir)

16. yüzyılda yaşamış bir Bektaşî ozanıdır. Yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. "Bektaşî Şairleri ve Nefesleri" adlı eserde, Balım Sultan'dan 36 yıl sonra Hacı Bektaş'a geldiği ve 1520'de ilk Dede Baba olarak Hacı Bektaş postuna oturduğu yazılıdır. Ancak Kanunî'nin ilk eşi olan ve çeşitli entrikalarla saraydan uzaklaştırılan Mah-ı Devran'ın kız kardeşi olması nedeniyle Sersem Ali Baba da dergâhtan uzaklaştırılır ve Kalkandelen'e gönderilir. Daha sonra çıkan Celâlî isyanları sırasında Kanunî'nin emriyle 1551 yılında tekrar Hacı Bektaş Türbesine postnişin olur ve 19 yıl bu görevde kaldıktan sonra ölür. Mezarı Hacı Bektaş'taki Kırklar Meydanı'ndadır. Bektaşî mecmualarında "Sersem Ali" ya da "Sersem" mahlâsıyla şiirlerine rastlanmaktaysa da, adını taşıyan nefeslerin tümünün Sersem Ali Baba'ya ait olduğu kesin değildir.

K A Y N A K L A R

- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.101.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.309.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.18, 147.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 20. Cilt, İstanbul 1992, s.10394.
- **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.213.

Uyan ne yatarsın şafak söküldü
Hep niyâzlar kabûl olur sabahtan
Hakk'ın dîvânına cümle çekildi
Mü'minler maksûdun bulur sabahtan

Gönül pervâne-veş yandı tutuştu
Aşkın kazanında kaynadı coştu
Seherde uyanan Hakk'a ulaştı
Gâfiller gaflette kalır sabahtan

Kaddimiz dal olup iki büküldü
Gözümün gevheri yere döküldü
Dilberin hayâli geldi dikildi
Derdimin dermânı gelir sabahtan

Gerçi kim bilirim noksânım çoktur
Hudâ'nın indinde zerrece yoktur
Söyleyene bakma söyleten Hak'tır
Kâmiller günâhın bilir sabahtan

Sabahın hürmeti gelmez hesâba
Vasfını şerh etsem sığmaz kitâba
Sersem Ali başın koymuş türâba
Elhak deyip secde kılar sabahtan

KAYNAK : **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.213

Celîlî (HAMİDÎZÂDE)

(1487 Bursa – 1569 ? Bursa)

İran'dan gelip Bursa'ya yerleşen, Acem ya da Hamidî-i İsfahânî lâkabıyla tanınan şair Mevlânâ Hamidî'nin küçük oğludur. Asıl adı Abdülcelil'dir. Medrese öğrenimi gördü; Arapça ve Farsça öğrenip edebiyatla ilgilendi. Münzevî bir hayat yaşayan Celîlî, yaşamının son yıllarında aklî dengesini kaybetti. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekte olup II. Selim döneminde vefat ettiği sanılmaktadır. Çağdaşı şairlerden Âhî ile birlikte "aşk ve içki" edebiyatının güzel örneklerini veren Celîlî'nin, Rahmî'den sonra Bursa şairlerinin en iyisi olduğu kabul edilir. Mesnevî alanında daha başarılıdır.

ESERLERİ

Dîvân : Tek nüshası Bibliotheque Nationale'deki külliyatı içinde yer alan eserde 23'ü Farsça olmak üzere 303 gazel, 6 kıta, 3 Farsça rubâî, Farsça ve Türkçe 12 tarih, 8 muamma, 7 matla' ve ikisi Farsça 3 müfred bulunmaktadır.

1- Husrev ü Şîrîn : 10 Aralık 1512'de tamamlanan nüsha 1967 beyittir. Bu mesnevî dışında Yavuz Sultan Selim'e takdim edilen bir başka nüshası, 2019 beyitten ibaret olup bu nüsha A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'ndedir.

2- Leylâ vü Mecnun : Yavuz Sultan Selim'e bir methiyeden sonra başlayan eser 1514'te tamamlanmış olup beyit sayısı 2116'dır.

3- Gül-i Sadberg-i bî-Hâr : Mesnevî ve gazellerden meydana gelen eserde, gül ile bülbülün birbiriyle münazarası, eserin konusunu oluşturur.

4- Hecrnâme : 483 beyitlik bu mesnevî 1509'da kaleme alınmıştır. Şair, bu eserini, genç yaşta başından geçen bir aşkın etkisiyle yazmış olduğundan, kendi iç dünyasına ışık tutmaktadır.

5- Meheknâme : 87 beyitlik küçük bir mesnevîdir. Eserde, dünya malının ve güzelliğin geçici ve aldatıcı olduğu hikâye edilir.

Firdevsî'nin **Şehnâme**'sinden nazım bir çevirisi varsa da ele geçmemiştir. Bunun dışında **Yusuf u Züleyha** adlı bir yapıtı daha vardır. Ayrıca çeşitli mecmualarda bazı gazellerine rastlanmaktadır. Eserleriyle ilgili olarak Hüseyin Ayan tarafından çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.412.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.355
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.340.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 7. Cilt, İstanbul, s.269
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.266
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.272.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.31
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.205
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.203.

GAZEL

La'l ü gevherden tekellüf etme tâc-ı ser bana Kim melâmet taşı başumda yeter efser bana	*Benim başıma lâl ve inciden yapılmış taç teklif etme, Başımdaki melamet (kınama) taşı bana taç olarak yeter.*
Geşt-i bâğ u gülsitânı n'eyleyem ey dostlar Kim şerârı Ahumun yeter gül-i ahmer bana	*Bağ ve bahçelerde gezip dolaşmayı ne yapayım a dostlar! Âhımın kıvılcımı, kızıl gül olarak bana yeter.*
Vasf-ı hâlüm yazmağ içün safha-i ruhsârıma Göz yaşı hûnîn varakdan bağladı defter bana	*Yüzümün sayfasına durumumu yazmam için, Gözyaşlarım, kanlı yapraklardan bana defter yaptı.*
Sanma ki başdan hevânı giderem ey şâh-ı gül Bîd-veş ser-tâ-kadem ger sançılur hançer bana	*Ey gül dalı, başımdan aşkını sileceğimi sanma, Söğüt gibi baştan ayağa bana hançer saplansa bile.*
Ey halîlüm şol kadar yandum firâk adına kim Hâlüme rahm eyleyüp gülşen olur âzer bana	*Ey dostum, ayrılık ateşinden o kadar yandım ki, Ateş, hâlime acıyıp bana gül bahçesi oldu.*
Müdde'î gör kim nice hoş ayş u nûşum var benüm İtleri sâki sifâl-i küydur sâgar bana	*Ey beni kınayan kişi, gel benim içmeme ve eğlenmeme bak, ne hoş! Sevgilimin mahallesinin köpekleri bana saki, çanakları ise kadeh olur.*
Ey Celîlî kılmaga pâmâl cismüm mülkini Kaldurup âhum alem eşküm çeker leşker bana	*Ey Celîlî, vücudunun ülkesini ayaklar altına almak için Âhım bana sancak çekip, gözyaşım karşıma asker gönderir.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Hüseyin Ayan, Hamidî-zâde Celîlî, *Türk Kültürü Araştırmaları, XVII-XXI/1 2*, Ankara 1983, s.15

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Âşık Çelebi

(1520 Prizren – 1572 Üsküp)

Asıl adı Pir Mehmed'dir. Şiirlerinde "Âşık" mahlâsını kullandı. Hz. Muhammed'in soyundan geldiği söylenen Bağdatlı bir aileden olup babası Seyyid Ali, çeşitli yerlerde kadılıklarda bulunmuş, edebiyata meraklı bir zattı. Âşık Çelebi'nin çocukluğu bilgin ve edebiyatçı bir çevrede geçti. İstanbul'da eniştesi Muhiddin Fenârî, Ebusuud Efendi, Taşköprülüzâde, Sürurî gibi ünlü kişilerden ders aldı. Atalarının gelip yerleştiği Bursa'da bir süre mahkeme kâtipliği yaptı; Emîr Sultan vakıflarında mütevelli olarak bulundu. Bu görevinden uzaklaştırılınca İstanbul'da Ebusuud Efendi'nin fetva kâtipliğini, daha sonra Rumeli'nin çeşitli yerlerinde kadılık yaptı. "Meşâirü'ş-Şuarâ" (Şairlerin Duyuları) adlı yapıtını II. Selim'e, Taşköprülüzâde'den Türkçeye çevirdiği "Şakayıku'n-Numaniyye"ye (Manisa Lâlesi) yaptığı "Zeylü'ş-Şakayık" adlı zeyli Sokullu Mehmed Paşa'ya sunan Âşık Çelebi, bunun üzerine Üsküp kadılığına atanmış ve aynı yerde vefat etmiştir. Âşık Çelebi zeki, hoşsohbet, arkadaş canlısı, eğlenceyi seven bir kişiliğe sahip olmasının yanı sıra iyi bir gözlemciydi. Türkçenin dışında Arapça ve Farsçayı çok iyi bilirdi. Düzyazıda olduğu kadar nazımda da oldukça başarılıydı. Sade ve basit bir dille yazdığı şiirlerde ana tema, aşk olmakla birlikte, tasvir yönü çok güçlüdür. Fakat esas ününü, edebiyat tarihi açısından en güvenilir kaynak olan tezkiresiyle yapmıştır. Tezkirede verdiği bilgilerin çoğu, gördüklerine, bildiklerine ve işittiklerine dayalıdır.

ESERLERİ

Dîvân : Tüm şiirlerini topladığı eser, dîvândan çok, bir dîvânçe niteliği taşır. Serfçe kadılığı sırasında düzenlediği Dîvân'ın tek nüshası Millet Kütüphanesi'ndedir.

Meşâirü'ş-Şuarâ : 1568 yılında tamamlanmış olup edebiyat tarihimizdeki dördüncü şairler tezkiresidir. Osmanlı şairleri hakkında ayrıntılı bilgileri içeren eser, ebced harflerine göre düzenlenmiştir. Eserdeki şair sayısı, nüshalarına göre 324-360 civarındadır. 1971'de Londra'da G.M. Meredith Owens tarafından yayımlanmıştır.

Meşâirü'ş Şuarâ adlı eserinde kendisini betimleyen minyatür.

Ravzatü'ş-Şühedâ : Hüseyin Vâiz Kâşifî'nin aynı adlı eserinin Türkçe tercümesi olup konusu, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi olayıdır. Tesbit olunan üç nüshadan ikisi Süleymaniye Kütüphanesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndedir.

Şakayıku'n-Numaniyye: Taşköprülüzâde'nin aynı adı taşıyan Arapça eserinin Türkçe çevirisidir. Nüshaları ele geçmemiştir.

Tercümetü't-Tibri'l-Mesbuk fî Nasîhati'l-Mülûk : Gazâlî'nin, Sultan Sencer'in emri üzerine, huzurunda geçen konuşmaları Farsça olarak yazdığı kitabın Arapça tercümesinden Türkçeye çevirdir. Bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir.

Şehrengîz-i Bursa : 1541'de yazılan eser, Bursa güzellerini ve güzelliklerini tanıtır. Eserin nüshasına henüz rastlanmamıştır.

Bunların dışında **Şerh-i Ehadîs-i Erbain**, **Zeylü'ş-Şakayık**, **Sigetvamâme**, **Mecmua-i Sükûk** adlı eserleri de vardır.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 3. Cilt, İstanbul, s 549
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.418.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.271.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.136.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.187.
- **M. Serhan Tayşi**, Âşık Çelebi ve Meşariu'ş şuarâ Adlı Eseri, *Sanat Dergisi*, Kültür Bakanlığı, Sayı: 6, Haziran 1977.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratu'n Nuzumâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.382.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.19.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.117.

KIT'A

Dilde aşkınla dağ yandırdım
Yine ben bir çerağ uyandırdım

Yâr sevmez dimiş beni cândan
Cân virüb yoluna inandırdım

Hecrile çökmüş idi hâne-i dil
Tîr-i yâr irişüb dayandırdım

Şemmesin nakd-ı cânile aldım
Zûlf-i yârı aceb dolandırdım

Medh idüb şekkerin lebin "Âşık"
Tûtî'nin ağzını sulandırdım

KAYNAK : **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.121.

Fevrî

(? Draç/Arnavutluk ? – 1571 Şam)

Hırvat asıllı olup asıl adı Ahmed'dir. Arnavutluk'ta doğmuş, çok küçük yaşta esir alınıp İstanbul'a getirilmiştir. O dönemlerde babaları kesin olarak bilinmeyenlere, baba adı olarak "Abdullah" uygun görüldüğünden Ahmet Fevrî'ye de Abdullahoğlu denmiştir. Nakkaş Ali Bey adlı biri tarafından satın alınıp yetiştirilen Fevrî, Rumeli Beylerbeyi Lütfi Paşa'nın yanındayken azat edildi ve medrese eğitimi görerek müderris oldu. Bir süre Bursa'da kaldıktan sonra hacca gitti. Kadı Medresesi'nde müderrislik yaptı (1547). Kanunî'nin yanında Nahcivan Seferi'ne katıldı (1552-1553). Bu sefer sırasında Kanunî'ye bir kaside sundu. Müftülüğe kadar yükseldi ve Şam müftüsüyken öldü. İslâm bilimleri ve Arap edebiyatı alanlarında geniş bilgi sahibi olan Fevrî'nin kasideleri, atasözü ve deyimlerle yüklü şiirleri yanı sıra tahmis ve tesdis yazan ilk Osmanlı şairi olduğu bilinmektedir. Geniş hacimli, basılmamış bir **Dîvân**'ı vardır. Bu arada Kanunî'nin "Dîvân"ını düzenleyip Farsça şiirler de yazmıştır. Kanunî adına yazdığı **Ahlâk-ı Süleymanî**, Sokullu Mehmed Paşa'yla ilgili **Ahlâk-ı Mehmed Paşa**, **Dürer ü Gurer Haşiyesi**, **Miftâhü'l-Meanî** adlı Farsça-Türkçe lügat kitabı ve dinî konularda birçok yapıtı vardır. Yakın arkadaşı olan Âşık Çelebi, tezkiresinde ona geniş yer vererek şairliği kadar dinî bilimlerde ve Arapçada da çok kuvvetli olduğunu belirtmiştir.

Fevrî'nin hat sanatıyla ilgili olarak Risâle fi İlmi'l-Hutût adlı eserinin ilk iki sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 12. Cilt, İstanbul, s.505.

Fevrî Dîvânı'nın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasının başlangıç sayfaları.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 8. Cilt, İstanbul 1992, s.4067.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.415.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.363.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.363.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 12. Cilt, İstanbul, s.505.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 8. Cilt, İstanbul 1992, s.4067.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.504.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.212.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.442.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.355.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.140.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 1*, İstanbul 1948, s.55.

I

GAZEL

Aşk eyleyeli cânı derd ü gamuna mu'tâd	*Aşk, canı dert ve gam çekmeye alıştırdığından beri,*
Sahrâda benüm Mecnûn tağlarda benüm Ferhâd	*Çöllerde Mecnûn ve dağları delmeye çalışan Ferhâd benim.*
Var ise cihân içre aşk ile benüm ancak	*Eğer cihânda âşıklıkla tanınan biri varsa, o yalnız benim.*
Mecnûn'a bedel mahzûn Ferhâd'a bedel nâ-şâd	*Çünkü Mecnûn gibi mahzun, Ferhâd gibi mutsuz olan benim.*
Mecnûn ile Ferhâd'a aşk içre benüm mürşid	*Mecnûn'la Ferhâd'a âşıklık konusunda ben mürşid oldum;*
Pir-i gamun idelden ol yolda bana irşâd	*Gamın piri beni irşad ettiğinden beri.*
Vâdî-i meşakkatde Mecnûn'a benüm hâdî	*Zorluk ve zahmet vâdîsinde Mecnûn'a yol gösteren,*
Kûh-ı gam-ı mihnetde Ferhâd'a benüm üstâd	*Mihnet ve gam dağının delinmesinde Ferhâd'ın üstâdı benim.*
Esrâr-ı gam-ı aşkı Fevrî kime şerh itsün	*Fevrî, aşk derdinin sırlarını kime açsın?*
Mecnûn ise bir câhil Ferhâd ise bir ırgad	*Mecnûn cahil, Ferhâd ırgat.*

(Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.286

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Dilâ dâg-i cefâdur mihr-i dehr-i pür-fitenden geç
Mekânun âlem-i aşk eyle bu dehr-i kühenden geç

Nigârı tekye-i içre gönleksüz kocam dersen
Soyun abdâl-i aşk ol ârzû-yi pîrehenden geç

Ya benden çek elün ey nîze-i dilber ya düşmandan
Olur olmaza meyl etme ya ondan geç ya benden geç

Nişân-ı tîr-i kahr edüp felek bana cog iş geçdi
Yeridür ey hadeng-i âh lütf eyle geçenden geç

Fenâ buldunsa çâk et Fevriyâ pîrâhen-i dehri
Özün şemşir-i aşk ile şehîd eyle kefenden geç

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

KAYNAK : **Ali Nihad Tarlan,** *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 1*, İstanbul 1948, s.93.

Fitnelerle dolu cihanın sevgisi cefa yarasıdır, ondan vazgeç!
Yerini aşk âlemi eyle, bu köhne cihandan vazgeç!

Sevgiliyi cihan tekkesinde gömleksiz kucaklamak istersen,
Soyunup aşk abdalı ol da gömlek sevdasından vazgeç!

Ey sevgilinin mızrağı, ya benden çek elini ya da düşmandan,
Olur olmaza meyl etme; ya ondan vazgeç ya da benden!

Felek beni kahr okunun hedefi yaparak bana çok işler etti.
Ey âh oku, şimdi yeridir, lütfedip geçenden geç!

Ey Fevrî, yokluğa erdiysen cihan gömleğini yırt!
Kendini aşk kılıcı ile şehit ederek kefenden kurtul!

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Biz şol şehüz ki küy-ı fenâdur turağımuz
Anda habâb-ı eşk-i belâdur otağımuz

Biz şol misâfirüz ki dehânına cân virüp
Kuy-ı fenâda eyledük evvel konağımuz

Biz şol hezâr-ı gülşen-i aşkuz ki gül olur
Gülzâr-ı sînede açılan taze dağımuz

Biz şol şarâb-ı aşk ile mestüz ki sâkiyâ
Bezm-i cihânda çekmedi kimse ayağımuz

Biz şol mukîm-i genc-i fenâyuz ki her gice
Âh-ı derûn-ı Fevrî uyarur çerâğımuz

(Mef'ûlü Fâ'ilâtu Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz,** *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s. 286.

Biz o sultânız ki fânilik toprağıdır durağımız,
Otağımız belâ gözyaşının kabarcıklarıdır.

Biz öyle bir misafiriz ki, onun dudakları için can verip
Öncelikle fânilik toprağını konak eyledik.

Biz aşk bahçelerinin bülbülüyüz ki güldür,
Sinemizin bahçesinde açılan taze yaralarımız.

Ey sâki, biz aşk şarabıyla öylesine kendimizden geçmişiz ki,
Cihan meclisinde kimse ayağımızın tozu bile olamaz.

Biz şu fânilik hazinesinin öyle bekçileriyiz ki,
Her gece Fevrî'nin âhıyla mumumuz yanar.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Fevrî – Minyatür: Aşık Çelebi Tezkiresi

Behiştî Ramazan Efendi (BİHİŞTÎ)

(? Vize – 1571 ? Çorlu)

Arapça kaynaklarda adı, Ramazan bin Abdulmuhsin el-Vizevî şeklinde geçer. Bazı kaynaklar, şairin adını Bihiştî diye vermektedirler. Vize'de doğduğu için Vizevî diye de anılır. Çorlu'ya yerleşip orada vaizlik yaptığından Çorlu Vaizi ya da Çorlulu Vaiz olarak tanınır. Kaynaklarda aynı dönemde yaşamış birden fazla Behiştî ya da Bihiştî'den söz edilir. İstanbul'a gelerek medrese öğrenimi görmüş, Merhabâ Efendi'den ders almıştır. Dönemin ünlü şeyhlerinden Merkez Efendi'ye intisap eden Bihiştî, çilesini tamamladıktan sonra yerleştiği Çorlu'da vaizlik ve imamlık yapıp, zâviye hâline getirdiği tekkede tarikat faaliyetlerini sürdürmüştür. Vefat tarihi, Atâî'ye göre 1571, Faizî'ye göre 1569'dur. Mezarı Çorlu'da, oturduğu evin bahçesindedir. Tasavvufî şiirlerinde Fuzulî ve Hâfız etkisi görülür. Mecmualarda birçok kaside ve gazeline rastlanır. Şerhleri ve haşiyeleri, İslâmî bilimler konusunda bilgisinin derinliğini gösterir.

Behişti Ramazan Efendi – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 6. Cilt, İstanbul, s.145.

ESERLERİ

Dîvân : Yazma nüshalarından biri Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'nde, diğeri ise Millî Kütüphane'dedir. Dr.Yaşar Aydemir, bu nüshaların dışında, 1500 kadar mecmuayı tarayarak mevcut nüshadaki şiir sayısı kadar yeni şiir bulmuş ve tenkitli metin bu ilâvelerle oluşmuştur. Eser, Millî Eğitim Basımevi tarafından 2000 yılında Ankara'da "Behiştî Dîvânı" adıyla yayımlanmıştır.

Cemşâh u Alemşâh : Aruz kalıbıyla yazılan bu mesnevî, 2500 beyitten meydana gelmiştir. Cemşâh u Alemşâh arasındaki aşk, eserin konusunu oluşturur. Tespit edilebilen üç nüshadan biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde, diğer ikisi ise Antalya Elmalı Kütüphanesi ve Bursa Genel Kitaplığı'ndadır.

Heşt Behişt : 1130 beyitlik bir mesnevîdir. Adından da anlaşılacağı üzere, eser 8 bölüme ayrılır. Her bölümde ayrı bir konu ve bunun arkasından, genellikle ahlâkî konuları içeren bir hikâye anlatılır. Mevcut yazmalarından ikisi, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Cemşâh u Alemşâh adlı yapıtın sonunda yer almakta, diğer nüshaları ise Antalya Elmalı ve Edirne Selimiye kütüphanelerindedir.

Şerh-i Manzûme-i Muammâ : Molla Câmî'nin "Muammâ-yı Sagir" adlı risalesinin şerhi olarak kaleme alınmıştır. 1569 yılında tamamlanan eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Şehrengîz : Şairin, kaynaklarda adı geçmeyen bir başka eseri de Şehrengîz'dir. Tek nüshası Millî Kütüphane'de olup aynı mecmua içinde yer aldıklarından Mesîhî'nin Şehrengîz'i ile karıştırılmıştır.

Mevlid : Tek yazması, İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar Bölümü'ndedir. Eserle ilgili olarak 1971 yılında Aygül İpek tarafından bir bitirme tezi hazırlanmıştır. 1048 beyitten oluşan eserde zaman zaman vezin hataları görülür.

KAYNAKLAR

- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 1. Cilt, İstanbul 1972, s.59.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 6. Cilt, İstanbul, s.145.
- **Atîlla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.208
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.377
- **Aydın Oy**, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.44
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.196
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.314
- **Yaşar Aydemir**, *Behiştî Dîvânı, Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Ankara 2000
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.200

GAZEL

Yine gülşende bugün bülbüle bir hâl olmış	*Yine gül bahçesinde bugün bülbüle bir hâl olmuş;*
Güli hârile görüp münkesirü'l-bâl olmış	*Gülü dikenle (bir arada) görüp kanadı kırılmış.*
(......)	*(......)*
Gezdirür şevkile bâzâr-ı gülistânda müdâm	*Rüzgâr, durmadan gül bahçesinde Yûsuf'u gezdirir,*
Bâd gül Yûsûf'ını satmaga dellâl olmış	*Sanki onu satmak üzere bir tellâl olmuş.*
Tekye-i ışka girüp şâl-i melâmet giymiş	*Aşk tekkesine girip melamet şalı giymiş,*
Gör e billâhi Behiştî nice abdâl olmış	*Gör billahi Behiştî nasıl abdal olmuş.*

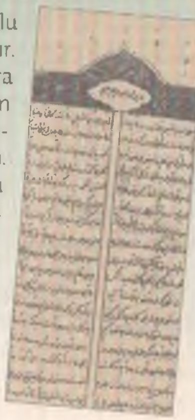
(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : **Yaşar Aydemir**, *Behiştî Dîvânı, Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Ankara 2000, s.354.

Ubeydî

(? Edirne – 1573 Mekke)

Nebî Dede adlı bir vâizin oğlu olup asıl adı Abdurrahman'dır. Medrese öğrenimi yanı sıra musikiyle ilgili dersler aldı. Şeyhülislâm Kadızâde'den mülâzim olduktan sonra Lofça ve Eski Zağra'da kadılık yaptı. Kanunî Sultan Süleyman'a sunduğu bir kaside üzerine kendisine maaş bağlandı. Hacca gittiğinde Mekke'de öldü. Muamma ve tarih düşürmede usta bir ad olan Ubeydî, 16. yüzyılın tanınmış şairlerindendir. Tezkirelerde, musiki alanında hayli bilgili olduğu ve besteleri bulunduğu belirtilir. 18 murabba bestelemişse de bunlar günümüze ulaşmamıştır. Mecmualarda yer alan şiirlerinin bir bölümü Ali Nihad Tarlan tarafından yayımlanmış olup yazma **Dîvân**'ı İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Ubeydi Dîvânı'nın başlangıç sayfası.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.453.

K A Y N A K L A R

- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.167.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.11.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.635.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1175.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.453.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.369.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri*, Fasikül 2, İstanbul 1948.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.678.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.315.

GAZEL

Mey hoş tutarsa n'ola bizi nâtüvanlarız	*Şarap bizi hoş tutarsa ne olur, güçsüz kimseleriz biz.*
Birkaç esîr-i bâde vü rind-i cihânlarız	*Dünyanın şaraba esir olmuş birkaç rindiyiz.*
Bir dolu câmı milket-i Cemşîde vermeziz	*Bir dolu kadehin sultanlığını Cemşid'e değişmeyiz.*
Bezm-i safâda beylik eder kâmrânlarız	*Sufa meclisinde beylik süren mutlu kişileriz.*
Keyfiyyet-i cihânı güzel bilmiş anlamış	*Dünyanın durumunu güzel bilmiş, anlamış.*
Gonca-dehenler ile içer nüktedânlarız	*Gonca ağızlılarla içen tatlı dillileriz.*
Dünya gamın çekenler ile sohbet etmeziz	*Dünya dertlerini önemseyenlerle oturup söyleşmeyiz.*
Gam bilmeziz zamânede biz şâdmânlarız	*Üzüntü nedir bilmeyiz, çağımızda sevinçlileriz.*
Kimlersiniz diyü sorar isen Ubeydiyâ	*Ey Ubeydî, kimlersiniz diye sorarsak,*
Kûşe-be-kûşe âlem eder lâ-mekânlarız	*Bucak bucak eğlenen mekânsızlarız.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilun)

KAYNAK : **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.167.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kurbağalıdere – Tablo: Vecih Bereketoğlu

Kıymet Giray, Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu, s.223.

II. Selim (SELİMÎ)

(30 Mayıs 1524 İstanbul – 15 Aralık 1574 İstanbul)

Sarı Selim lâkabıyla tanınır. On birinci Osmanlı padişahı olan II. Selim, Kanunî Sultan Süleyman'ın Hurrem Sultan'dan olan ikinci oğludur. Şehzade Mustafa'nın Kanunî tarafından öldürülmesi üzerine kardeşi Bayezid ile yaptığı taht kavgasını kazanarak 1566'da tahta çıktı. Padişahlığı döneminde devlet işleriyle hiç ilgilenmeyip yönetimi, sadrazamı ve damadı olan Sokullu Mehmed Paşa'ya bıraktı. Bu dönemde Yemen ayaklanması bastırıldı (1569); Kıbrıs (1571) ve Tunus (1574) ele geçirilerek Akdeniz'de tam bir hâkimiyet sağlandı. 1574'te sarayın hamamında ayağı kayıp düştükten bir süre sonra ölen II. Selim'in mezarı, Ayasofya Camii avlusundaki türbededir. II. Selim, daha şehzadeliği zamanında birçok ilim adamı, şair, ressam ve musikişinası etrafında toplayıp onları korumuş; Osmanlı tarihinde ilk kez, ulemaya cülus bahşişi dağıtmıştır. Bu arada kendisi de şiir yazmıştır. Selimî mahlâsıyla yazdığı şiirler çeşitli tezkire ve mecmualarda olmasına rağmen düzenlenmiş bir dîvânı yoktur. Ayrıca, giriştiği imar hareketleriyle de tanınan II. Selim, başta Edirne Selimiye Camii olmak üzere pek çok eserin ortaya konmasını teşvik edip desteklemiştir.

K A Y N A K L A R

- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1023.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.499.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.157.
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 2. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.186.

I

GAZEL

Yüzünden zülfü sür keşf-i nikâb et
Cemâlin mihr ü mâhın bî-hicâb et

Nazar kıl çeşm-i mestânenle bir dem
Anı gel şevkle mest ü harâb et

Lebin emsem olur mu hasta câna
Tabîbim gel mürüvvet kıl cevâb et

Sakın göz değmesin hüsnün gülüne
Rakîb-i bed-nazardan ictinâb et

Dilâ zulmetde budur âb-ı hayvân
Nihânı şebde nûş-ı la'l-i nâb et

Erişdi hadd-ı gülgûnuna hat yâr
Gönül şerh-i gamın yaz bir kitâb et

Leb-i meygûnu sun cânâ Selîm'e
Yine hicrân ile yaşım şarâb et

KAYNAK : **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.157.

S Ö Z L Ü K

keşf : *Açma, meydana çıkarma.*
nikâb : *Peçe, yüz örtüsü.*
cemâl : *Yüz güzelliği.*
mihr ü mâh : *Güneş ile ay.*
bî-hicâb : *Utanmama.*
çeşm-i mestâne : *Mahmur, baygın göz.*
leb : *Dudak.*
mürüvvet : *İnsanlık.*
hüsn : *Güzellik.*
bed-nazar : *Kötü bakışlı.*
ictinâb : *Sakınma, çekinme.*
âb-ı hayvân : *Ölümsüzlük suyu, bengisu.*
nihân : *Sır; gizli, saklı.*
şeb : *Gece.*
nûş : *Tatlı.*
la'l-i nâb : *Kıpkırmızı dudak, saf dudak.*
hadd-ı gülgûn : *Gül yanaklı*
leb-i meygûn : *Şarap rengi dudaklı.*

II

GAZEL

Hâlin ile zülfün el bir eylemiş
Dilleri dâmıyla nahcîr eylemiş

Hilkaten sen bir meleksin ki Hudâ
Sûret-i insânda tasvîr eylemiş

Ân-ı vaslın halka kısmet edicek
Hicrini Hak bana takdîr eylemiş

Sanasın nakkâş-ı kudret kaşına
Nûrdan nûn tahrîr eylemiş

Ârız-ı dilberdeki hatt ey Selîm
Dûd-ı âhındır ki te'sîr eylemiş

KAYNAK : Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.158

SÖZLÜK

zülf : *Sevgilinin saçı.*
dâm : *Tuzak.*
nahcîr : *Av.*
hilkaten : *Yaradılıştan.*
vasl : *Kavuşma, vuslat.*
hicr : *Ayrılık, bırakma.*
nûn : *Arap alfabesindeki (n) harfi.*
tahrîr : *Kaydetme, kayda geçirme.*
ârız : *Yanak.*
dûd-ı âh : *Beddua.*

II. Selim'i betimleyen bir minyatür

Emrî (EMRULLAH)

(? Edirne – 1575 İstanbul)

Emrî Çelebi –
Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Asıl adı Emrullah'tır. Çocukluk ve gençlik dönemiyle öğrenim durumu hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Yeteneklerine uygun görevler verilmediğinden memuriyette pek başarılı olamamış, bu yüzden hayatı, yoksulluk ve sıkıntı içinde geçmiştir. Devrinin güçlü şairlerinden olan Emrî hakkında hemen tüm kaynaklar, ondan övgüyle söz ederler. Kişilik bakımından çekingen, mevki hırsı olmayan, kanaatkâr, onurunu ön plânda tutan bir yapıya sahip olduğundan, hiç kimseye kaside sunmak ve karşılığını beklemek ihtiyacını duymamıştır; bu yüzden olsa gerek, hep ikinci plânda kalmıştır. Edirne'deyken Bâkî ile tanışmış ve birbirlerine hicviyeler yazmışlardır. Şiirlerinde estetik güzelliklerden çok, kapalı sanat yapmayı yeğleyen Emrî, bu yüzden dîvân şiirimizin en büyük muammacıları arasında yer alır. Bâkî tarzında ince, zarif gazeller yazdı ve bazı gazellerini muamma hâline getirdi. Tarih alanında da ünlü bir şair olan Emrî, bu alanda da yenilikler yapmış ve birkaç türlü tarih çıkarmıştır. Dönemin şairlerinden Fevzî ve Rahmî, Emrî'nin şiirlerine nazîreler ve tahmîsler yazmışlardır.

ESERLERİ

Dîvân : Emrî'nin en ünlü yapıtıdır. Basılmamış olup İstanbul kütüphanelerinde kayıtlı dokuz yazma nüshası mevcuttur. M. Ali Yekta Saraç, 1991'de Emrî ve Dîvânıyla ilgili bir doktora tezi hazırlamıştır.

Pend-i Attar Tercümesi : Bursalı Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde, eserin Emrî'ye ait olduğu kabul ediliyorsa da Saded din Nüzhet Ergun, "Türk Şairleri" adlı yapıtında, eserin, Emrî'ye değil de Emre'ye ait olduğunu iddia etmektedir.

Husrev ü Şîrîn : Mesnevî tarzında kaleme alınan eserin konusu, Riyâzî tezkiresine göre, Emrî'nin başından geçen bir aşk macerasıdır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.13.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.337
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.406
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.164.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.442
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.42
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.175.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.179.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.382
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.159
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.239
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.194
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974, s.578.

I

GAZEL

Nakd-ı eşküm gördi ol pîr olası sögdi bana ***Bu meseldür kim erenler nakde eylerler duâ***	*Gözyaşı incilerimi gören o pîr olası, bana kötü söz söyledi.* *Meşhur sözdür, derler ki erenler nakde dua ederler.*
Didiler başun yarar ol yâr-ı sengîn-dil sakın ***Başumı teklîf idüp didüm ki yararsa n'ola***	*Dediler o taş kalpli sevgili başını yarar, kendini koru.* *Başımı teklif edip dedim ki, yarsa bile ne çıkar?*
Ey kaşı yâ tanıyup mülk-i fenâya gitmege ***Cânuma tîr gönderür ucı demürlü bir asâ***	*Beni yokluğa göndermek için kaşını yay eden sevgili,* *ucu demirli bir asa gibi canıma oklar gönderir.*
Bağlayayın zülfi zencîrine dildârun seni ***Eyleyeyin ey dil-i dîvâne bu bendi sana***	*Seni sevgilinin zülfünün zincirine bağlayıp,* *öyle zaptedeyim ey deli gönül.*
Çeşm-i ruhsâruna öykünse n'ola nerkisle gül ***Anların yüzin gözin açmışdı ey Emrî sabâ***	*Nergisle gül, sevgilinin gözüne ve yanağına benzemeye çalışsa, şaşırma.* *Ey Emrî, sabah rüzgârı onların yüzünü gözünü açtı.*

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.286.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Beni sen hecr-i miyânunla nizâr eylersin
Gizleyüp râ kaşunın nûnını zâr eylersin

Nâz idüp şol iki hâlün birini gizleme kim
Nazunu sen beni öldürmeğe nâr eylersin

Gösterirsün ile şol çeşm ü kad ü râ kaşını
Âşıka arz-ı cemâl etmege ar eylersin

Çeşm ü hâlin idüp ey zülf-i izârında nihan
Dâr-ı dünyâyı bu ben miskine dâr eylersin

Göricek hâl-i nigârı lebi altında revân
Emrînün yaşını ey dîde bınar eylersin

KAYNAK : Latifi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s 179

Beni sen belinin ayrılığıyla zayıf düşürürsün,
ra harfine benzeyen kaşının nûnunu (nûn harfini) gizleyip inletirsin.

Naz edip şu iki benden birini gizleme ki,
Nazınla beni öldürmek için ateş eylersin.

Ellere, gözünü, boyunu ve ra harfine benzeyen kaşını gösterir,
âşığına ise güzel yüzünü göstermekten utanırsın.

Yüzünü ve benini, yanağına dökülen saçının altında gizleyip
dünya evini bu zavallıya dar edersin.

Güzelin dudağının altındaki benini hareket eder görünce,
ey göz, Emrî'nin gözyaşını pınar edersin.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Gergef işleyen kız – Tablo: U. W.
Librairie de Péra
41 Müzayede Kataloğu – 29.9.2002

III

GAZEL

Leblerün gonca yanağun gül-i handân olmış
Hüsnün ey serv-i sehî taze gülistân olmış

Dudakların gönca, yanağın yeni açmış bir gül olmuş.
Ey servi boylu, güzelliğin, gül bahçesine benzemiş.

Anberîn kâküline sünbül benzetdügimi
İşidüp ol sanemün zülfi perîşân olmış

Anber kokulu kâkülünü, sünbüle benzettiğimi duyunca,
O put gibi güzelin zülfü perişan olmuş.

Halka halka görinen kâkül-i pür-çîn degül
Dîdelerdür ki anun hüsnine hayrân olmış

Bu görünen halkalar, onun kâkülünün kıvrımları değil,
onun güzelliğine hayran olmuş âşığının gözleridir.

Kâküli cim anun kaddi elif kaşları nun
N'ideyin anı ki başdan ayağa cân olmış

Kâkülü "cim", boyu "elif", kaşları "nun" harfine benziyor.
Ne yapayım ki, o sevgili baştan ayağa can olmuş.

Hasret-i lâ'lün ile can virür sanma Emrî
Gözleri kan akıdur üstine hayrân olmış

Emrî'yi dudağının hasretiyle can verir sanma.
Öyle hayrandır ki, canını verip kanlı yaşını da akıtır.

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.287.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

GAZEL

Bana bir tenhâca yer olsa firâvân ağlasam
Öyle kim yaşım kurusa kalmasa kan ağlasam

Bin yıl olsa ömrüm ü her ânı ömr-i Nûhca
Hiç handân olmasam bir lahza her an ağlasam

Olmaya bir katrece yanında deryâlar onun
Ol kadar kim yaş döküp ben zâr u giryân ağlasam

Taştı zerkâr-ı felekten taşsa dökülse yaşım
Ben hevâ üzre misâl-i ebr-i bârân ağlasam

Emriyâ teskîn ederdi ola gönlüm âteşîn
Bu kadar yaşlar döküp dahî firâvân ağlasam

KAYNAK : Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974, s.578.

SÖZLÜK

firâvân : Çok, bol.
handân : Gülen, neşeli.
zâr u giryân : İnleyerek ağlayan.
zerkâr : Altın işleme, sırma işlenmiş.
ebr-i bârân : Yağmur bulutu.

V

GAZEL

Mâil oldu göricek ârız-ı dildârı gönül
Su gibi aktı görüp yine ruhsârı gönül

Düştüğünce dil-i üftâdeyi alırsın ele
Bir senin gibiye düşse düşücek bâri gönül

Bir bakımda nice bin âşıkını öldüreli
Sevdi bin cân ü dil ile sitemkârı gönül

Revzeninden göreli yâr nazarbâzlığın
Görecek gözleri yok çeşm-i güher-pâşı gönül

Aşka ikrârı olan âh ile vâhı olmaz
Emrîyi nâşî bilip gel koy'a inkârı gönül

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.175.

S Ö Z L Ü K

ârız-ı dildâr : *Sevgilinin yanağı.*
ruhsâr : *Yanak.*
dil-i üftâde : *Âşık gönül.*
revzen : *Pencere.*
nazarbâz : *Şuhlukla, neşe ile bakan.*
çeşm : *Göz.*
güher-pâş : *Cevahir saçan.*
nâşî : *İleri gelen.*

VI

GAZEL

Düştüm ayaklara elden komadım yâr eteğin
Gerçi yârim komadı bir nefes agyâr eteğin

Olalı aşk ile şîrîn lebinin Ferhâdı
Dil-i dîvâne vatan eyledi dağlar eteğin

Değmedim bir güle bu tâlii yok başımı gör
Tutarım bunca zaman oldu ki gülzâr eteğin

Öl diril al yakasın ey dil eğer ârif isen
Hûbların koma elinden hele zinhâr eteğin

Emriyâ ister isen dâmen-i agyâre yapış
Gül ele girmez imiş tutmayıcak hâr eteğin

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.175.

S Ö Z L Ü K

agyâr : *Yabancılar, gayrılar.*
leb : *Dudak.*
dil-i dîvâne : *Dîvâne gönül.*
gülzâr : *Çiçek bahçesi.*
ârif : *Bilen, bilgi sahibi.*
hûb : *Güzel, hoş, iyi.*
zinhâr : *Sakın!, Aman!*
dâmen : *Etek.*
hâr : *Hararet, sıcaklık.*

Helâkî

(?, ? – 1575 ? İstanbul)

Yaşamıyla ilgili bilgiler tezkirelere dayalıdır. Aşırı düşkün olduğu güzel kadınların kendisini helâk ettiğini, bu nedenle Helâkî mahlâsını kullandığı belirtilir. Asıl adı Mahmud'dur. Öğrenimini yarım bırakıp imamlık mesleğine girdiği ve Yarhisar Camii'nde imamlık yaptığı, Konyalı ya da Dobrucalı olduğu şeklinde, tezkirelerde verilen bilgiler birbirinden farklıdır. Çok iyi Farsça bildiği, Farsça metinleri ve özellikle dîvânları açıklamakta usta olduğu, Farsça ve aruz dersleri verdiği bilinmektedir. 16. yüzyılın önde gelen şairlerinden sayılmasa da sade, pürüzsüz, akıcı diliyle, Türkçe deyim ve atasözlerine şiirlerinde yer vermesi, dikkat çekici özelliklerindendir. Dîvân'ı 1982'de Mehmed Çavuşoğlu tarafından yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.173.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi,* 1. Cilt, İstanbul 1999, s.562.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**. *Osmanlı Şiiri Antolojisi,* İstanbul 1999, s.371.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.17.
- *Helâkî Dîvânı,* (Yayımlayan: Mehmed Çavuşoğlu), İstanbul 1982
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt,* Mustafa İsen, Ankara 1998, s.246.
- **Lâtifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.569
- *Latîfî Tezkiresi,* (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.236.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı,* Ankara 1994, s.285.

I

GAZEL

Kanlar aglasun benümçün kare geysün hâmeler
Başına toprak saçup dürsün yüzini nâmeler

Ders-i ışkun nüktesi keşf olmadı Keşşâfdan
Mâhasal bu müşkili hall idimez allâmeler

Lâle-veş çıksun benüm bagrumda kanlu başlar
Gonca-veş çeksün seni peblûya gülgûn câmeler

Bir ayag ile sürâhî tagıdur merdâne-vâr
Leşker-i gam tutduguınca başuma hengâmeler

Benzedelden kendüyi yârun kalem barmagına
Ey Helâkî yüz sürüp pâyına kor ser nâmeler

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Helâkî Dîvânı,* (Yayımlayan: Mehmed Çavuşoğlu), İstanbul 1982.

Kan ağlayıp karalar giysin benim için kalemler,
Başlarına toprak saçıp yüzlerini buruştursun mektuplar.

Aşk dersinin inceliği kâşiflerce keşfedilemedi.
Hasılı bu zorluğu allâmeler dahi çözemez.

Lâle gibi kanlı başlar çıksın benim bağrımda,
Seni gonca gibi yanına çeksin gül renkli elbiseler.

Bir ayakla (kadeh) mertçe dağıtır sürahi (içki)
Başıma üşüştüklerinde gam askerlerini.

Kalem, kendisini sevgilinin parmağına benzettiğinden beri,
Mektuplar ayağına yüz sürüp baş koyar ey Helâkî.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Egleyen gönlümü gerçi mey ü câm olsa gerek
Dostum bana lebinsiz o harâm olsa gerek

Pertev-i mihr-i ruhun zerrece eylerse tulû'
Mâh-ı bedrin düni ol günde temâm olsa gerek

KAYNAK : *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt,* Mustafa İsen, Ankara 1998, s.247.

Gerçi gönlümü eğleyen, kadehteki şaraptır.
Ama dudağın olmadan, o bana haramdır dostum.

Yanağının güneşinin parıltısı zerrece doğarsa,
Ayın on dördü gibi yüzünün eksikliği o gün tamamlanır.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Aşkî (ÜSKÜDARLI)

(? İstanbul – 1576 İstanbul)

Asıl adı İlyas'tır. Babası gibi yeniçeri oldu. Katıldığı Alman seferinde (1532) öldüğü söylentileri üzerine ulufesi kesilince Müeyyedzâde Hacı Halife tekkesine kapılanarak derviş oldu. Daha sonra kâtipliğe atandıysa da hastalanarak görevi bırakmak zorunda kaldı. Sunduğu bir kasidenin Kanunî tarafından beğenilmesi üzerine kendisine Üsküdar'da bir ev satın alındı ve maaş bağlandı. Bu evde uzun süre oturduğundan "Üsküdarlı" diye tanınır. Ancak aşırı harcamaları yüzünden borçlandı ve evinin rehin edilmesi üzerine de doğduğu semt olan Rumelihisarı'na taşındı ve orada öldü. Devrinin güçlü şairlerinden biri olarak kabul edilir. Yalın ve samimî bir dille yazdığı şiirleri arasında murabba ve müseddesleri, daha dikkat çekicidir. Şiirlerini topladığı Dîvân'ın iki nüshası Millet ve Nuruosmaniye kütüphanelerindedir. Çeşitli nazire mecmualarında şiirlerine rastlanmakta olup Dîvân'ı basılmamıştır.

Aşkî Dîvânı'nın ilk ve son sayfası.
İslâm Ansıklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.23.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.23
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.143.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.205.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.247.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 2. Cilt, İstanbul 1992, s.937.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.394.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 2*, İstanbul 1948, s.35.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.244
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 2. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.521.

MURABBA

Nedür bu âteş-i hicrân ile bagrumda yanıklar
Nedür bu derd-ü-bu hasret bana aşk ile âşıklar
Beni ol şems-i tâbândan cüdâ kıldı münâfıklar
Ne kara günlere kaldum yazıklar bana yazıklar

Belâ-vü-derd ile öldüm meded dermânâ çârem yok
Şeb-i hasretde tenhâyım yanumda mâh-pârem yok
Melûlüm yalımum halk içre alçakda sitârem yok
Ne kara günlere kaldum yazıklar bana yazıklar

Nice yıllar geçer, bir gün bana ol meh karîb olmaz
Nice nevrûz-u-îd olur dem-i vuslat nasîb olmaz
Garîbim kendü şehrümde benüm gibi garîb olmaz
Ne kara günlere kaldum yazıklar bana yazıklar

Gam-ı aşk ile mecnûnum makâmum künc-ü vîrâne
Hemîşe ol saçı Leylî gider gayr ile seyrâna
Nice gündür gözüm tuş olmadı ol mâh-ı tâbâna
Ne kara günlere kaldum yazıklar bana yazıklar

Uyumaz halk-ı âlem her gece âh-ü-fegânumdan
Yaşum ırmag olub akar demâdem çevre yanumdan
Irag oldum nice günlerdür ol mihr-i cihânumdan
Ne kara günlere kaldum yazıklar bana yazıklar

Cihânı başuma zındân edüb ol Yûsuf-u sânî
Cemâli ile gelüb kılmaz müşerref beyt-ül-ahzânı
Nice ay oldu görmedüm ben ol horşîd-i tâbânı
Ne kara günlere kaldum yazıklar bana yazıklar

Zıya kesb eylemez çeşmüm yüzünsüz şems-i hâverden
Saçı olmasa bu bulmaz dimâgum misk-ü-anberden
Cüdâyım Aşkî'ya şimdi ben ol gün yüzlü dilberden
Ne kara günlere kaldum yazıklar bana yazıklar

KAYNAK : **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 2*, İstanbul 1948, s.48.

Üsküdarlı Aşkî – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi

Âgehî

(? Vardar Yenicesi – 1577 İstanbul)

Asıl adı Mansur'dur. Medrese öğrenimi gördü. Gelibolu'da müderrislik yaptı; Haslar kadılığında bulundu, kadılıktan azledildi ve İstanbul'da öldü. Gençliğinde, Kaptanıderya Piyâle Paşa'nın yanında donanmada görevliyken, gemici terimleriyle yazdığı kasidesiyle ünlendi ve edebî çevrelerin dikkatini çekti. Bu kasidesinde şair, sözcükleri birkaç anlamda birden ve dîvân şiirinin klâsik yapısını bozmadan, ustalıkla kullandı; yaptığı söz sanatlarıyla yeni bir akımın öncüsü oldu. Bu nedenle kasideye çok sayıda nazire ve tahmis yazılmıştır. Âgehî'nin, Kanunî Sultan Süleyman'ın Zigetvar Kalesi'nin fethini anlattığı **Fetihnâme-i Kal'a-i Sigetvâr** dışında **Menâkıb-ı İmam Gazzâli** adlı mensur bir eseri daha vardır. Şiirleri çeşitli mecmualarda yer almasına karşın düzenlenmiş bir dîvânı yoktur.

K A Y N A K L A R

- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.39
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.42
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.448
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.68.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.385.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.19
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.293.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.16.

Menâkıb-ı İmam Gazzali'nin ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.448

Fetihnâme-i Kal'a-i Sigetvar'ın ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.448.

I

GAZEL

Mısr-ı hüsnün pâdişâhısın sen ey Yûsuf-cemâl	*Güzellik ülkesinin padişahısın sen ey Yûsuf benzeri güzel.*
Nice bir çeksün dil-i Yâkûbumuz hüzn-ü melâl	*Nice bir çeksin hüzün ve ıstırabı Yâkûp gönlümüz.*
Döne döne öpdügiyçün la'l-i yâri sâkıyâ	*Döne döne öptüğü için yârin dudağını ey sâki.*
Sâgarun kanı benüm yanımda olmuşdur helâl	*Kadehin kanı, benim yanımda olmuştur helâl.*
Bilmeseydi kaşlarun yanında ger eksikligin	*Kaşların yanında eğer eksikliğini bilmezseydi,*
Gelmez idi böyle alçaklıkdan ey meh-rû hilâl	*Hilâl, gelmezdi böyle alçaktan ey ay yüzlü güzel.*
Girmedün gönlüne gitdi ey hilâl-ebrû senün	*Senin gönlüne girmeden gitti ey hilâl kaşlı,*
Gerçi cism-i nâtuvânum gamdan olmışdur hayâl	*Gerçi zayıf cismim gamdan hayal gibi olmuştur.*
Safha-i dilde miyân-ı yâri tasvîr eyledüm	*Gönül sayfasında yârin belini tasvir ettim.*
Hayli nakşetdüm nigârâ bağladum nâzik hayâl	*İnce hayallerle çokça süsleyerek iyice resmettim.*
Arz-ı hâl et gâh gâhi bendesin yâd eylesün	*Zaman zaman ona hâlimi arz et; ben kulunu hatırlasın.*
Cânib-i yâra güzer eylersen ey bâd-ı şimâl	*Yolun, yârin tarafına düşerse ey kuzey rüzgârı.*
Kîl ü kaalün dinlemez ey Âgehî ol bî-vefâ	*Ey Âgehî, o vefasız senin dedikodularını dinlemez.*
Pes ne lâzım güft u gûy ile edesin arz-ı hâl	*Şimdi ne lâzım dedikoduyla hâlini anlatasın.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.21.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Kasîde-i Keştî'den

Çekdürüp firkatını bizden ırag oldun sen
Bahr-i firkatde niçe furtunalar çekdüm ben

Sen yıkarsın bu yakalarda gönüller şehrin
Dil ü cân mülkini yagmâ edici sensin sen

Bâd-ı aşkun alavand eyledi sabrum gemisin
İlevend oldı gönül tıflı senün derdünden

Barbariçan siyeh atlasdan olaldan, cânâ
Gemici neftilerin âşık-ı zâr etdün sen

Bahr-i aşk içre yürürsem nola yelken donda
Bir harâmî bakıcı yâre esîr oldum ben

Seyr eden yüzüni deryâda erişür Hızra
Kadre uğrar seni bir kerre kadırgada gören

Yâr agyârile deryâya çıkar seyrâna
Ehl-i dil âşık olan volta urur gen yakadan

Dûd-ı âhum direk oldı, bu zemîn keşfîdür
Bir yeni yelken olupdur, ana gerdûn-ı kühen

Cânda sugurya durur derd ü belâ renc ü anâ
İstifâ oldı gönül mankaları mihnetden

Geldi çatdı dil u can zevrakına bâd-ı belâ
Bizi çiğnetmege bu fülk-i felek dutdı dümen

Rüzgâr oldı muhâlif başuma üşdi belâ
Başladı geldi karıntı yine başdan kıcdan

Bahr-i aşka düşeli oldı muhâlif çenber
Korkum oldur ki gele bâd-ı belâ yaprakdan

Eger oldunsa mahabbet denizinde mellâh
Pusula şevk gerek harti gam u derd ü mihen

Aşk deryâsına saldunsa gönül zevrakını
Bulımazsın bu yakalarda dilâ sen mesken

Rüzgârun karışık oldı, hazer eyle dilâ
Üstine aldurasın tira mola mayna seren

(......)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : İskender Pala, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.62.

Gemi Kasidesi'nden

Sen firkateynini çektirip benden uzaklaştın,
Bense ayrılık denizinde nice fırtınalar çektim.

Bu taraflarda gönül şehrini yıkmaktasın sen,
Gönül ve can şehrini yağma eden sensin sen.

Senin aşkının rüzgârı sabır gemimi alabora etti.
Gönül çocuğu senin derdinden levent (korsan) oldu.

Kaftanın siyah atlastan yapılalıdan beri ey sevgili,
Gemi yelkencilerini, ağlayıp inleyen âşıklar yaptın.

Aşk denizi içinde yelkenler açık yürürsem ne olur?
Bir harami bakışlı sevgiliye esir oldum ben.

Senin yüzünü gören, denizde Hızır'a ulaşır,
Bir kere kadırgada görenin ise değeri artar.

Yâr, yabancılarla denize çıkınca,
Gönülden âşık olan kişi, karşı kıyıda volta atar.

Yeryüzü bir gemidir ki âhımın dumanı ona direk oldu.
Eski felek ise, oldu ona yeni bir yelken.

Dert, belâ, sıkıntı ve zahmet, canda hazırdır.
Gönül oturakları sıkıntıdan istif oldu.

Belâ rüzgârı gelip çattı gönül ve can kayığına,
Bizi çiğnetmek için dümen tuttu bu felek gemisi.

Ters yönden esmeye başladı rüzgâr, belâlar üşüştü başıma,
Yine baştan, kıçtan girdap akıntıları geldi.

Aşk denizine düşeli ters düştü bize felek,
Korkum odur ki, belâ bize yelken yaprağından gelecek.

Eğer sevgi denizinde denizci olduysan,
Dert, üzüntü ve sıkıntı haritan, şevk ise pusulan olmalı.

Aşk denizine saldınsa gönül kayığını,
Bu kıyılarda oturulacak yer bulamazsın ey gönül.

Rüzgâr karışık esmeye başladı, sakınma ey gönül,
Ana yelkeni indiresin tiramola manevrasıyla hemen.

(......)

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Üftâde

(? Bursa – 1580 Bursa)

Asıl adı Mehmed Muhyiddin'dir. Tezkirelerde yaşamıyla ilgili bilgiler birbirinden oldukça farklıdır. Manyas'tan gelerek Bursa'ya yerleşen bir ailenin oğlu olan Üftâde'nin iyi bir eğitim gördüğü ya da bir ipekçinin yanında çırak olarak çalıştığı ve bu yüzden mesleğinde başarılı olamadığı şeklinde farklı açıklamalar vardır. Hacı Bayram-ı Velî'nin halifelerinden Hızır Dede ile tanışıp onun himayesine girdi. Şeyhinin ölümünden sonra inzivaya çekildi ve Bursa'da bazı camilerde müezzinlik ve imamlık yaptı. Bu sırada Bursa'da kadılık ve müderrislik yapan, daha sonraları Celvetiyye tarikatı kurucularından Aziz Mahmud Hüdâyî, kendisine intisap edip halifesi oldu. Öldüğünde, Bursa Hisariçi'nde Yerkapı denilen semtte kendi yaptırdığı caminin haziresine defnedildi. Daha çok, ilâhîleriyle ünlenen Üftâde, tasavvufi şiirin önemli adlarındandır. Yûnus Emre'den etkilenerek, hece vezniyle şiirler de yazmıştır.

ESERLERİ

Dîvân : İlâhîlerden oluşan eser, Bursalı Tahir tarafından, bir mukaddime eklenerek 1912 yılında yayımlanmış; Dîvân'daki şiirlerin bir bölümü, "Mecmuatü'l-İlâhiyat" adı altında bir araya getirilmiştir.

Vâkıât : Aslı Arapça olup iki cilttir. Halifesi Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından bulunup düzenlenmiştir. Celvetiye tarikatının esaslarını anlatan eserde, Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Üftâde'ye yönelttiği soruların cevapları bulunmaktadır. Yazması Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Nasihat ve İrşadnâme : Üftâde'nin, halifesi Aziz Mahmud Hüdâyî'ye verdiği nasihatları içerir. Yazması Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Makâlâtü'l-Âliye : Arapça yazılmıştır. Bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndedir.

KAYNAKLAR

- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.122.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1190.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.485.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.323.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.79.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.59.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.278
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.228.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 1. Cilt, İstanbul 1972, s.214.

I

Gel beri ey gönlümün sahnında seyrân eyleyen
Zerrece bir katreyi aşkla ummân eyleyen

On sekiz bin âleme sığmaz iken bu aşk ile
Bir haber verile ana dünyâyı zindân eyleyen

Cânıma vermiş iken bir kez hitâbın zevkini
Düşürüp bu âleme hem zâr u giryân eyleyen

Varlığımdır zerre zerre sedd olan yolun bana
Al elim kurtar bu sedden lütf u ihsân eyleyen

Ehl-i irfân dediler sen çıkmayınca aradan
Bilemezsin kimdürür kendüyi pinhân eyleyen

Varmayınca şehr-i kıble anda halvet eyleyip
Görürsün kimdürür sırrını seyrân eyleyen

Bilmek istersen nazar kıl sırr ile Üftâde sen
Tâ bilesin kimdürür sırrını seyrân eyleyen

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.282

II

İlâhî yârı kıl bana ki senden gayrı yârım yok
Ne yüzle varayım sana günâhtan gayrı kârım yok

Gönül yâd etti Sübhân'ı gözüm yaşı ile kanı
Komuşum baş ile cânı bu yolda ihtiyârım yok

Yine bir menzile erdim nedâmet bahrine daldım
Hayâl-i aşka düş oldum sabâ gibi karârım yok

Ne dervişem ferâgatte ne tâc ü taht-ı devlette
Bu fânî dâr-ı gurbette garîb oldum anarım yok

Benem âsi yüzü kara garîb Üftâde bîçâre
Tutuşmuşum ki bir nâra yanımca bir niyâzım yok

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.283.

III

Seherde bülbülü gördüm iniler
Kamu dertlilerin derdin yeniler
İşitenler esirgeyip dediler
Zihî şûrîde vü bîçâre bülbül

Meğer dimağına ermiş hevâsı
Erişmiş cânına gülün safâsı
Ki sanmış derdinin oldur safâsı
Zihî şûrîde vü bîçâre bülbül

Firâkı odu erişmiş idi câna
Gazeller okur iken yana yana
Kokusundan erişti gülistâna
Zihî şûrîde vü bîçâre bülbül

Yitirmiş aklını bûyından anın
Mecâli kalmamış cisminde cânın
Ki urmuş terkini cümle cihânın
Zihî şûrîde vü bîçâre bülbül

Araştırdı gezip bahçe bucağın
Bulamadı gülün kızıl u ağın
Yitirmiş vuslatın bilmez ne çağın
Zihî şûrîde vü bîçâre bülbül

Bu derd ile gülün geçti zamânı
Firâk oduna bu kez yandı cânı
Alındı mestliği dindi figânı
Zihî şûrîde vü bîçâre bülbül

İşit Üftâde'nin bülbül sözünü
Ki izle ehl-i irfânın izini
Dilersen kim göresin yüzünü
Zihî şûrîde vü bîçâre bülbül

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.280.

IV

Gönül ayrı değilsin sen
O yârinin visâlinden
Nice bir zâri kılursun
Anın her dem firakından

Meğer seni sever yârin
İşidüp âh ile zârin
Anın içün inilersin
Budur anın rızâsından

Hicabım kalmadı hergiz
Mahvolup senden gayri iz
Bugün mestane-veş geldim
İçüp vahdet şarabından

İçenler vahdetin hamrın
Salâdır anlara gelsün
Girüp sahrâ-yi vahdete
İçüp dostun zülâlinden

Ne gam Üftâde çün sana
İrişdi vuslat-ı mahbûb
Sunuldu cür'a-i vahdet
Anın lûtf u atâsından

KAYNAK : M.Sunullah Arısoy, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.122

Rahle – Tablo: Şevket Dağ
Antik AŞ.
141 Klasik Çağdaş Tabloları
Müzayede Kataloğu –
24.11.1991

V

Diler isen gönül yârı
Ki dâim eylegil zârî
Fenâya er görüp vârı
Degil "ya hû ve yâ men hû"

Ki kanlı yaş akıt gözden
Harâretle çıka sûzdan
Deme sizdendürür bizden
Degil "ya hû ve yâ men hû"

Gele aşk sana yâr ola
Tağıklarını hep dere
Seni dost yoluna süre
Degil "ya hû ve yâ men hû"

Seni ilet feleklere
Buluşasın meleklere
Erişesin dileklere
Degil "ya hû ve yâ men hû"

Geçesin âlem-i ferşi
Dahı Kürsî ile Arşı
Gele muştucular karşı
Degil "ya hû ve yâ men hû"

Ala senliğini senden
Geçesin cân ile tenden
Tecellîler gele andan
Degil "ya hû ve yâ men hû"

Geçesin eğri bakmaktan
Gönül gayrıya akmaktan
İçesin sâfî ırmaktan
Degil "ya hû ve yâ men hû"

Dilersen vuslatın yârin
Ey Üftâde bula cânın
Gözüne görün cânânın
Degil "ya hû ve yâ men hû"

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.278.

VI

Görmez isem cemâlini
Güzel adın işideyim
Ermez isem visâline
Güzel adın işideyim

Bir gün görem cemâlini
Seyreyleyem kemâlini
Kesb eyleyem visâlini
Güzel adın işideyim

Erem visâle şevk ile
Görem cemâlin zevk ile
Cümle âşıklarla bile
Güzel adın işideyim

Güzel adın rehber bize
Aşkın dahı sürûr bize
Cümle adın ezber bize
Güzel adın işideyim

Ne dilde kim ol zikrin
Erişe gönüle fikrin
Ede dâim senin şükrün
Güzel adın işideyim

Gönül bulur cilâsını
Dahı Hakk'ın rızâsını
Cemâlinin safâsını
Güzel adın işideyim

Üftâde'nin budur yolu
Hakk yoluna dedi belî
Zirk eyleye dâim deli
Güzel adın işideyim

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.229.

Latîfî (ABDÜLLATİF ÇELEBİ)

(1491 Kastamonu – 23 Ekim 1582 Kızıldeniz)

Asıl adı Abdüllatif Çelebi'dir. Kastamonu'da başladığı öğrenimini yarıda bırakarak çalışmaya başladı. Kâtiplik yaptı. Defterdar İskender Çelebi'ye sunduğu bir kasidesinin beğenilmesi üzerine, Belgrad'da imaret kâtipliğine atandı. Daha sonra İstanbul'a gelerek (1543) çeşitli yerlerde imaret kâtipliği yaptı. "Risâle-i Evsâf-ı İstanbul" adlı yapıtında, İstanbul'u çeşitli yönleriyle tanıttı. 1546'da Kanunî'ye sunduğu Tezkiresi beğenilince, Eyyub-î Ensari Vakfı'na kâtip olarak atandı. Daha sonra Rodos'a gönderildi. Oradan Mısır'a gitti. Mısır'dan Yemen'e giderken, bindiği geminin fırtınaya yakalanarak batması sonucu boğularak öldü. Latîfî, şairliğinden çok Tezkire'siyle ünlenmiştir. Bir **Dîvân**'ı olduğu söylenirse de bulunamamıştır. Alfabetik sırayla düzenlenmiş ilk tezkire onunkidir. Ayrıca, beğenisi ve şairlerle ilgili yargıları açısından en güvenilir kaynak olarak kabul edilir.

E S E R L E R İ

Tezkiretü'ş-Şuarâ : Latîfî'nin en tanınmış eseridir. Güvenilirliği bakımından en önemli kaynak olarak kabul edilir. Üç bölümden meydana gelmiştir. İlk bölümde 13 mutasavvıf şair, ikinci bölümde Osmanlı sultan ve şehzâdelerinden 7 şair, üçüncü bölümde ise II. Murad döneminden başlayarak 1546 yılına kadarki dönem içinde yaşayan şairler olmak üzere toplam 323 şairi içerir. Tezkire-i Latîfî adıyla 1896 yılında Ahmed Cevdet tarafından yayımlanan eser, 1800 yılında H.T. Chabert tarafından özet olarak, 1950'de de O. Rescher tarafından tam metin olarak Almancaya çevrilmiştir. Kütüphanelerimizde pek çok yazma nüshası vardır.

Sübhatü'l-Uşşak : 100 hadis çevirisi olup sade bir dille manzum olarak kaleme alınmıştır.

Fusûl-i Erbaa : Dört mevsimin özelliklerinin anlatıldığı nazım-nesir karışık bir eserdir. Çaylak Tevfik tarafından 1870 yılında "Münazara-i Latîfî" adıyla yayımlanmıştır.

Risale-i Evsâf-ı İstanbul : 16. yüzyıl İstanbul'unun tanıtıldığı mensur bir eserdir. Bu arada şair, ilk gençlik dönemine ilişkin bilgilere de yer verir. Şehir halkının yaşamı mizahî bir üslupla ele alınır. 1977 yılında Nermin Sürer Pekin tarafından günümüz harfleriyle yayımlanmıştır.

Bunların dışında **Enîsü'l-Fusahâ, Fusûl-i Erbaa, Ahvâl-i İbrahim Paşa, Nesrü'l-Leâlî, Rebîiyye-i Ezhâr, Nazmü'l-Cevâhir** (Hz. Ali'nin sözlerinin manzum tercümesi), **Vasf-ı Âsafnâme, Esmâü's-Suveri'l-Kurân** ve günümüze ulaşmayan **Dîvân**'ı vardır.

K A Y N A K L A R

- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.791.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.72.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.43.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.268.

GAZEL

Ehl-i dillerinin yanında yâr-ı gârîdir kitâb	*Kitap, gönül dostları yanında sadık bir arkadaş,*
Mu'nis-i evkâti yâr-ı gam-güsârîdir kitâb	*samimî bir dost ve dert ortağıdır.*
Nitekim eğlencesidir mâl u servet câhilin	*Mal ve servet nasıl bilgisiz kişilerin eğlencesi ise*
Ehl-i irfânın da mâl-ı bî-şümârıdır kitâb	*kitap da bilgili insanların sınırsız, tükenmeyen servetidir.*
Yeg durur bin kân-ı zerden ehl-i fazla bir varak	*Kitabı, bilgisiz kişiler işlerine yaramadığı için bir pula almazken,*
Câhil almaz bir pula nitsin ne kârıdır kitâb	*bilgili insanlar için onun bir yaprağı, altın madeni ocağından değerlidir.*
Gonca-veş dil-teng olanın gönlün açar gül gibi	*Kitap, gonca gibi sıkıntıda olanın gül gibi gönlünü açar;*
San gül-i sadberg-i fasl-ı nevbâhârıdır kitâb	*sanki o, ilkbaharda açan gül-i sadberg (değerli bir gül) gibidir.*
Ol kişi buldu cihân içinde yâr-ı bî-halel	*Ey Latîfî, her kim yanında kitabı arkadaş olarak bulundurursa o kişi,*
Ey Latîfî her kimin yanında yârıdır kitâb	*dünyada kendine zararsız bir dost edinmiş olur.*

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.14.

Taşlıcalı Yahyâ

(? Taşlıca – 1582 İzvornik Sancağı/Bosna)

Arnavutluk'tan devşirme olarak İstanbul'a getirildi. Yeniçeri Ocağı'nda yayabaşılığa kadar yükseldi, mütevelliliklerde bulundu. Bilim ve sanata ilgi duydu. Bu alanda kendini yetiştirmek amacıyla Kemalpaşazâde, Kadri Efendi ve Fenârîzâde Mühyeiddin Çelebi'den ders aldı. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran ve Mısır seferi ile Kanunî'nin Viyana, Alman ve Irakeyn seferlerine katıldı. Özellikle Kanunî'nin Nahcivan Seferi sırasında Konya Ereğlisi yakınlarında oğlu Şehzade Mustafa'yı öldürtmesi üzerine yazdığı ünlü mersiye, padişahın damadı vezir Rüstem Paşa ile aralarının açılmasına ve İzvornik sancağına sürülmesine sebep oldu ve burada öldü. Araştırmacıların, 16. yüzyıl dîvân şiirine derin duygular, yeni ve ince hayaller, ifadede açıklık ve incelik sağlayan İran modelinden uzaklaşma çabası gösteren şairler arasında yer verdikleri Taşlıcalı Yahya, sanatlı söyleyiş yerine, yalın, akıcı bir anlatımı seçti. İstanbul Türkçesini kullandı. Şiirlerinde kısmen tasavvufun etkisi görüldü, ancak tasavvufa bağlanmadı.

E S E R L E R İ

Dîvân : Taşlıcalı Yahyâ, Rumeli Beylerbeyi Şemsi Paşa'ya ithaf ettiği bu eserini, üç kez yeniden düzenleyip her seferinde eser üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır. En son değişiklik, 1575'ten sonradır. İçerisinde Edirne ve İstanbul şehrengîzleri yer alır. Mehmed Çavuşoğlu tarafından 1977'de tenkitli metni yayımlanmıştır.

Hamse içinde yer alan eserler:

Şâh u Gedâ : İnsanın mecazî aşktan hakikî aşka yönelişinin anlatıldığı eserde yer yer canlı tasvirlere ve gazellere rastlanır. 1867'de eski harflerle yayımlanmıştır.

Gencine-i Râz : 1540 yılında yazılmıştır. Birçok dinî ve ahlâkî hikâyelerden oluşan eser, makaleler başlığı altında 40 bölüme ayrılır ve her bölümün altında konuyla ilgili hikâyelere yer verilmiştir.

Yusuf u Züleyha : Mehmed Çavuşoğlu tarafından 1979'da tenkitli metni yayımlanan eser, Türk edebiyatının en güçlü mesnevileri arasında yer alır. Şair, aşk uğruna yollara düşüp diyar diyar dolaştığını ve en son gittiği yer olan Mısır'da bu mesneviyi yazdığını belirtmiştir.

Gencine-i Râz'ın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasının ilk iki sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.20.

Kitab-ı Usûl : Bazı kaynaklarda adı, "Usulnâme" olarak geçer. Eserde, konuları farklı yüze yakın hikâyeye yer verilmiştir.

Gülşen-i Envâr : Dinî ve ahlâkî konuları içerir. Bu eserinde şair, kendi hayatını ve şeyhi Mehmed Dede'yle tanışmasını anlatır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.262.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.22.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.170.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.391.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.661.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.20, 252.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.261.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.542.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1190.
- **Mehmet Çavuşoğlu**, Kaside, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.62.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.356.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.686.
- *Yahyâ Bey ve Divânından Örnekler*, (Hazırlayan: Mehmed Çavuşoğlu), Ankara 1983.
- **Yahyâ Bey**, *Yûsuf ve Zelihâ*, (Hazırlayan: Mehmed Çavuşoğlu), İstanbul 1979.
- **Şemsettin Kutlu**, *Divân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.180.

Gülşen-i Envâr'ın 1571 tarihli nüshasının ilk ve son sayfaları.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.253.

I

Terci-i Bend'den

Bir yâr sev ki hüsni anun pâydâr ola
Ana kul ol ki saltanatı ber-karâr ola

Bir güzel sev ki güzelliği devamlı olsun,
Bir padişaha kul ol ki saltanatı sürekli olsun.

Şad olma ana kim seni âhir melûl ide
Nûş itme ol meyi ki sonında humâr ola

Sonunda seni üzecek olan için sevinme;
Sonunda baş ağrısı verecek olan şarabı içme.

Bakma cemâl-i dilbere sûret-perest olup
Âyîne içre sûrete ne i'tibâr ola

Puta ve resme (surete) tapıcılar gibi dilberin yüzüne bakma;
Ayna içindeki görüntüye nasıl değer verilebilir?

Yâ Hakkı sev ya halkı eyâ gâfil-i cihân
Âşık odur ki âşık-ı Perverdigâr ola

Ey dünyadan habersiz olan! Ya Tanrı'yı, ya yarattığını sev;
Gerçek âşık, Tanrı'ya âşık olandır.

Bir müşrik-i mahabbet ider dâyimâ seni
Dilber ki pür-zarâfet ola şîvekâr ola

Zarif ve cilveli dilber, seni her zaman,
Gerçek sevgiye ortak koşucu kılar.

Azm eyle kurb-i hazrete mâkûle kâyil ol
Dünyâ evinde derd ü elemsüz ne var ola

Tanrı'ya yakınlığa yönel, aklın tecrübelerine uy;
Dünya evinde dertsiz ve elemsiz ne vardır?

Bu çâr unsur ile geçüp şeş cihâtdan
Gel sıklet-i vücûdı götür kâyinâtdan

Bu dört unsur ile altı yönden (bu dünyadan) geç;
Vücud denilen ağırlığı bu varlık âleminden götür.

KAYNAK : *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler,*
(Hazırlayan: Mehmed Çavuşoğlu), Ankara 1983, s.92

II

GAZEL

Seni gören gözümüz gayrıya bakabilemez
Sana gönül viren ey dilrübâ alabilemez

Seni gören gözümüz senden başkasına bakabilemez;
Ey gönül kapıcı (avcısı) güzel, sana gönül veren bir daha alabilemez.

Gören cemâlüni hayrân kalur turur gidemez
Sözin idebilemez adımın adabilemez

Yüzünü gören hayran kalır durur, bir yere gidemez;
Ne konuşabilir, ne bir adım atabilir.

Derây-ı deyre döner âşıkun dili tolaşur
Tedârikin unudur derdini anabilemez

Âşıkın dili, kilise çanına döner, dolaşır;
Çaresini unutur, derdini hatırlayıp söyleyemez.

Neye yarar bu etıbbâ nedür nenün emidür
Gelür gider maraz-ı ışka bir devâ bilemez

Bu hekimler neye yarar? Nedir? Neyin devâsıdırlar?
Gelip gider, aşk derdine bir çare bulamazlar!

Ölümlüsine cefâsın ziyâde itmek içün
İnâd ider kılıcın yâr-ı bî-vefâ bilemez

Ölümlü âşığının çilesini artırmak için
Sevgili, kılıcını bilememekte inat eder.

Şarâbı aynuna alma habâb-ı bâde gibi
Safâ-yı dehri erenler beğüm safâ bilemez

Şarabın üzerindeki kabarcık gibi içkiyi gözüne alma (içkiye itibar etme);
Beyim, erenler dünya safasını safa bilmezler (zevklere metelik vermezler).

Meğer ki Kadre irer nehr-i eşki Yahyânun
Habîbi gördüği lahza turur akabilemez

Yahyâ'nın gözyaşının nehri, Kadir gecesine ermiş olmalı ki,
Sevgiliyi gördüğü anda durur, akamaz.

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler,*
(Hazırlayan: Mehmed Çavuşoğlu), Ankara 1983, s.178.

Taşlıcalı Yahyâ – Minyatür: Meşairü'ş Şuara'dan

III

Tek sevdigümün rızâsı olsun
Bin cân ile ten fedası olsun

Mehbubına âşık incinür mi
Farzâ nice bin cefâsı olsun

Dilberler anı n'ola severse
Sultanlar anun gedâsı olsun

Gül benzeyemez ana gerekse
Altunlu yeşil kabâsı olsun

Yahyâ'ya dinüz ki hâlet ile
Her bir sözinün fenâsı olsun

(Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.690.

Sevgilimin onayı olsun da
Bu gövde, bin can ile kurbanı olsun.

Âşık olan sevdiğine darılır mı?
Binlerce acı çektirse bile.

Güzeller onu severse ne olur?
Sultanlar ona kul olsun.

Gül benzeyemez ona;
Altın süslemeli yeşil giysiler giyse bile.

Yahyâ'ya uygun bir şekilde söyleyin,
Her bir sözünü çok uzatmasın.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

GAZEL

Âhum geçen gice bana bir rüzgâr idi
Yârun mahallesinde vücûdum gubâr idi

Âyîne gibi gözde gönülde olan hemân
Ol kara gözlü yâr idi ol gamzekâr idi

Unutdum ol güni ki beni anmaz idi yâr
Derdüm hezâr idi elemüm bî-şümâr idi

Ağyâr orada seng-i mezâr idi sanasın
Sohbetde söylenen ben idüm ol nigâr idi

Yahyâya karşu bir gül-i hamrâ idi rakîb
Ayn-ı adûya câme-i surh ile nâr idi

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : *Yahya Bey ve Dîvânından Örnekler*, Hazırlayan: Mehmed Çavuşoğlu), Ankara 1983, s.266.

Geçen gece âhım bana bir rüzgârdı,
Vücudum da sevgilinin mahallesinde bir tozdu.

O kara gözlü yâr, o gamzesi işleyen (beni yaralayan),
Aynadaki hayal gibi, benim gözümde ve gönlümde idi.

Sevgilimin beni anmadığı günü unuttum,
O gün derdim binlerce, elemim sayısız idi.

Yabancı, orada mezar taşı gibi suskun duruyordu;
Sohbetin konusu, ben ve o sevgili idi.

Sevgilinin muhafızı Yahyâ'ya göre, bir kırmızı gül idi;
(Onu sevmekte bana ortak olan) düşmanımın gözünde ise,
kırmızı elbisesiyle ateşti.

V

Şehzâde Mustafa Mersiyesi'nden

Meded meded bu cihânun yıkıldı bir yanı
Ecel celâlîleri aldı Mustafa Hân'ı

Tolundı mihr-i cemâli bozuldı dîvânı
Vebâle koydılar âl ile Âl-i Osmânı

Geçerler idi geçende o merd-i meydânı
Felek o cânibe döndürdi şâh-ı devrânı

Yalancınun kurı bühtânı buğz-ı pinhânı
Akıtdı yaşumuzu yakdı nâr-ı hicrânı

Cinâyet itmedi cânî gibi anun cânı
Boğuldı seyl-i belâya tağıldı erkânı

N'olaydı görmeye idi bu mâcerâyı gözüm
Yazuklar ana revâ görmedi bu râyı gözüm

(......)

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler*, (Hazırlayan: Mehmed Çavuşoğlu), Ankara 1983, s.96.

Şehzade Mustafa
Minyatür. Süleymannâme

Yetişin, yetişin! Bu dünyanın bir yanı yıkıldı.
Mustafa Hân'ı ecel celâlîleri aldı.

Güzel yüzünün güneşi dolundu (battı), dîvânı bozuldu.
Osmanoğlu'nu (Kanunî Süleyman) hile ile günaha soktular.

Dedikodu ettiklerinde meydanların o merdinin (kahraman şehzadenin) aleyhinde bulunurlardı.
Zamanın padişahını (Kanunî'yi) felek o tarafa döndürdü (yalancıların iftiralarına kulak verir eyledi).

Yalancının kuru iftirası, kininin gizli (ateşi)
gözlerimizin yaşını akıttı ve ayrılık ateşini tutuşturdu.

Onun canı, cânî gibi cinayet işlemedi (ne bir ağır suçu, ne içinde bir kötü niyeti vardı).
Belâ selinde boğuldu, temel direği yıkıldı.

Ne olurdu, gözüm bu macerayı görmeseydi.
Yazıklar olsun! Gözüm bu düşünceyi (padişahın kötü kanaatini) ona lâyık görmedi.

(......)

Makâlî

(? Alaşehir – 1584 İstanbul)

Aynı yörede yaşayıp aynı mahlâsı kullanan birkaç şaire rastlandığından, verilen bilgiler de tezkirelerde farklı farklıdır. Alaşehir ya da Akşehir'de doğan Makâlî'nin asıl adı Mehmed Çelebi'dir; Hamamcızâde lâkabıyla da tanınır. Medrese öğrenimi görüp kadılık mesleğini seçen Makâlî, hayal gücü ürünü olarak kabul edilen şiirlerinde ata sözü ve deyimlere bolca yer verdi. Kasideleri, çağdaşları tarafından çok beğenildi ve özellikle lâtifeleriyle dikkat çekti. Tezkirelerde, düzenlenmiş bir dîvânından söz edilirse de ele geçmemiştir. Bazı mecmualarda şiirlerine rastlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.39.
- Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.838
- Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.294
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.124.

GAZEL

Tâbiş-i mihr-i ruhun lâle-i hamrâ ne bilür
Revîş-i kâmetüni serv-i dilârâ ne bilür

Yimedi kand-i lebün görmedi mirât-ı ruhun
Söylemek nidügini tûtî-i gûyâ ne bilür

Kasr-ı a'lâ-yı melâhatde Süleymân'sın sen
Ey perî-rû seni her nâkıs u ednâ ne bilür

Mîve-i vaslunı maksûd edinen hâm-ı tama'
Lezzet-i derd-i gam aşkunı cânâ ne bilür

Ey Makalî dile kâr eyledügin hâr-ı cefâ
Bezm-i işretde müdâm ol gül-i ra'nâ ne bilür

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.294

O kırmızı lâle, al yanaklarının parlaklığından ne anlar.
Salınarak yürüyüşünü gönül alıcı servi ne bilir?

Dudağın gibi bir şeker yenmedi, yanağın gibi bir ayna görülmedi.
O papağan, konuşmanın ne olduğunu ne bilir?

Güzelliğin gökyüzündeki köşkünün Süleyman'ısın sen.
Ey peri yüzlü, kötü insanlar, senin değerini ne bilir?

Sana kavuşmanın meyvesini isteyen açgözlü insan,
Senin aşkının derdinin lezzetini ne bilir?

Ey Makâlî, gönlüne dikenlerle eziyet ediyorsun.
Ama bu acıdaki mutluluğu, içki meclisindeki o taze gül ne bilir?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Âzerî İbrahim Çelebi

(? Bursa – 1585 Hama)

Yaşamıyla ilgili olarak kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Yavuz Sultan Selim döneminde Anadolu ve Rumeli kazaskerliğinde bulunan Muallimzâde Ahmed Efendi'nin oğludur. Öğrenimini yarım bırakıp mezcubâne bir yaşam sürerken yeniden medrese öğretimi görerek Ebussuud Efendi'den mülâzim oldu. Tire ve Kestel kadılıklarında bulundu; Hama kadısıyken humma hastalığına yakalanarak genç yaşta vefat etti. Kaynaklarda, kabiliyetli bir şair olduğu yazılıdır. Fuzûlî ve Nev'î gibi şairlerin etkisinde kaldığından, bu şairlere yazdığı nazîrelerle tanınır. Şiir mecmualarında çok sayıda şiirine rastlanmaktadır. Bir dîvânı olduğu ve "Nakş-ı Hayâl" adlı eserinin girişinde, daha önce "Leylâ vü Mecnûn" mesnevîsini yazdığı belirtilmekteyse de her iki eser de henüz ele geçmemiştir.

Nakş-ı Hayâl : 1579'da tamamlanmıştır. Âzerî İbrahim Çelebi'ye esas ününü kazandıran ahlâk ve tasavvufla ilgili bu mesnevî, nüshalarına göre farklılık göstermekle birlikte 26 bölüm ve yaklaşık 12.000 beyitten meydana gelmiştir. 1895 yılında yayımlanan eserin birçok nüshası bulunmaktadır. Nüshalardan biri İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.325.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.166.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.264.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.41.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.371.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.6.

GAZEL

Pâye-i âlî ricâ etmez kapunda hâk olan
Taht-ı şâhî istemez menzil-gehi eflâk olan

Âkıbet câm-ı sürûr-encâm-ı vaslı nûş eder
Sâgâr-ı mihnet-fezâ-yı hecr ile gamnâk olan

Cânına minnet bilürken yoluna cân vermeği
Baş u cân kaydın çeker mi âşık-ı bî-bâk olan

Akl u idrâk ile hemrâh olma râh-ı aşkda
Menzil almaz pây-bend-i rişte-i idrâk olan

Seyr eder âhir izâr-ı şâhid-i maksûdını
Âzerî nakş-ı garazdan levh-i kalbi pâk olan

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.292.

Azerî İbrahim Çelebi'nin Nakş-ı Hayâl adlı mesnevisinin ilk ve son sayfaları.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.325.

Yüksek mevkiler istemez kapının toprağı olan insan,
Nasıl ki yeri gökyüzü olan sultanlık tahtı istemezse.

Sonunda kavuşmanın mutluluk veren kadehine ulaşır,
Ayrılığın mihnet veren kadehi ile üzüntü çeken insan.

Senin uğrunda can vermeyi, canına minnet bilen,
Korkusuz âşık, baş ve can derdine düşer mi?

Aşk yolunda akıl ve idrâki yoldaş edinip yola çıkan,
Hiç yol alamaz, çünkü ayağı idrâk ipiyle bağlanmıştır.

Ey Âzerî, kalp aynası temiz olan insan,
Sonunda, elde etmek istediği sevgilinin yanağını kalp aynasında seyreder.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kurtzâde Vâlihî

(? Ergene/Edirne – 1585 Edirne)

II. Selim ve III. Murad dönemi şairlerindendir. Medrese öğrenimini Edirne'de tamamladıktan sonra Sinan Çelebi'nin danişmendliğini yaptı. Daha sonra Mısır'a giderek İbrahim Gülşenî'nin oğlu Seyyid Hayâlî'ye intisap etti. Tarikat hizmetini tamamlayıp tekrar Edirne'ye döndü. Selimiye Camii vaizliğine getirildi. Öldüğünde Tunca nehri kıyısındaki Şeyh Şücâ zâviyesine defnedildi. Tasavvuf ağırlıklı şiirlerinde edebî sanatlara olan düşkünlüğü hemen göze çarpar. Türkçe yanı sıra Farsça şiirler de yazmıştır. Düzenlenmiş bir dîvânı vardır.

KAYNAKLAR

- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.422
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1197
- **Faik Reşad**, *Eslaf, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler*, (Baskıya Hazırlayan: Şemsettin Kutlu), İstanbul, Tarihsiz, s.137.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.188.

I

GAZEL

Teşbîh kılma kûyuna yârın cenânı ko
Benzetme sidre kaddine serv-i revânı ko

Göstermesin benân ile ol mâhı el bana
Rûşen dürür güneş gibi bildim ben ânı ko

Bir sûret ile nakş geçip diller almada
Yoktur nazîri ol sanem-i dilsitânı ko

Gönlün terazûlarsa lebinin metâını
Bir yâne yürü Vâlihî sen nakd-i câm ko

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.188.

SÖZLÜK

teşbîh : *Benzetme.*
kûy : *Sevgilinin bulunduğu yer.*
cenân : *Yürek, gönül.*
sidre : *Yedinci kat gökte bulunan bir makam.*
kad : *Boy.*
serv-i revân : *Yürüyen selvi.*
benân : *Parmak.*
mâh : *Ay.*
sanem-i dilsitân : *Gönül alan güzel.*
leb : *Dudak*
metâ : *Mal; sermaye, elde bulunan varlık.*

II

BEYİTLER

Marîz-ı aşkınam derman bana sen şâha kalmıştır
Nitekim derd-i aşkınla işim Allaha kalmıştır

*

Eğer ârif isen etme hakîkat sırrını ifşâ
Kelâm-ı Hakk çıkardı baştan Hallâc-ı Mansûru

*

İncinir bana güzeller desem o şeh tektir
İncinirlerse dahî gam yemem Allah yektir

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.188.

SÖZLÜK

marîz : *Hasta.*
ifşâ : *Meydana çıkarma, gizli bir şeyi yapma.*
kelâm-ı Hakk : *Allah sözü.*
şeh : *Şah*
yek : *Tek, bir.*

Ulvî (TERZİZÂDE)

(? İstanbul – 1585 İstanbul)

Asıl adı Mehmed olup Terzizâde lâkabıyla tanınır. Medrese öğrenimini takiben ilmiyye mesleğini seçti. Manisa müftülüğü sırasında Muallimzâde'ye dânişmend oldu. Daha sonra Manisa Valisi Şehzade Selim'in (II. Selim) musahipleri Celâl Bey ve Turak Çelebi'yle tanışıp onların tavsiyesiyle şehzadenin musahibi oldu. Turak Çelebi'nin, Kanunî'nin emriyle idam edilmesi üzerine yazdığı mersiyenin dillerde dolaşması, öldürülmesi için ferman çıkarılmasına sebep oldu; uzun süre saklanıp ölüm korkusuyla yaşadı. II. Selim'in tahta çıkmasıyla birlikte affedilip kendisine yeniden görev verildi. İçki bağımlılığı yüzünden hayatının son yılları çok kötü geçti. 16. yüzyılın tanınmış şairlerinden olup lirik şiirlerinde yalın bir dil egemendir. Âşıkâne şiirleri İshak Çelebi'ninkiyle benzerlik gösterir. Basılmamış bir Dîvân'ı ve dîvân içinde yer alan Manisa ile ilgili Şehrengiz, bilinen eserleridir.

KAYNAKLAR

- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.372.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1177.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.458.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.638.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.48.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.23.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Dîvân Şiiri*, Fasikül 3, İstanbul 1949, s.27.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.318

GAZEL

Erişdi nev-civânum serv-i bâlâ oldı gitdikçe
Açıldı gül gibi ol gonca ra'nâ oldı gitdikçe

Salınsa cem' olur ol serv-i kaddün seyrine uşşâk
Denilmez vasf-ı reftârı temâşâ oldı gitdikçe

Gözümden katre katre dökülen eşk-i güher-bârum
Derildi bir yere irgüldi deryâ oldı gitdikçe

Ayakdaşum bulunmazken beyâbân-ı muhabbetde
Reh-i aşk içre sâyem bana hem-pâ oldı gitdikçe

Gamun afyonı Ulvî'nin şu denlü aklın aldı kim
Yitürdi kendüyi yolda muharrâ oldı gitdikçe

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

KAYNAK : **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Dîvân Şiiri*, Fasikül 3, İstanbul 1949, s.27.

O körpe fidanım büyüdü, bir ulu servi oldu gittikçe,
Açıldı o gonca, güzel bir gül oldu gittikçe.

Yürüse servi boyunu seyretmek için toplanır çevresine bütün âşıklar,
Salınışı öyle oldu ki anlatılamaz.

Gözümden damla damla dökülen inci tanesi gibi gözyaşlarım,
Bir araya geldi ve bir derya hâlini aldı gittikçe.

Bir yol arkadaşım yokken muhabbet çöllerinde,
Aşk yolunda gölgem bana yoldaş oldu gittikçe.

Gam afyonunun uyuşturucu etkisi Ulvî'nin aklını öyle başından aldı ki,
Kendini yolda kaybetti ve büsbütün tükendi gittikçe.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sânî (CAN MEMİ)

(? İstanbul – 1586 ?, ?)

Sânî – Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.460.

16. yüzyılda yaşamış bir Bektaşî ozanıdır. Can Memi adıyla tanınır. Yeniçeriyken sipahi ocağına geçmiş ve oradan emekli olmuştur. Dinsizlikle suçlanıp idam edilen Şeyh Karamanî'ye intisabı nedeniyle kendisi de ölümden zor kurtulmuş, bir şiirinde belirttiği gibi, bu yüzden ömrünün sonuna dek şeyhlerden uzak durmaya çalışmıştır. Düzenli bir eğitim görmediği hâlde edebiyata merak sarıp Fars dili ve edebiyatıyla ilgilenmiştir. Çağının hiciv ustaları arasında yer alan Sânî, Dîvân geleneğinin tüm özelliklerini taşıyan şiirlerinde çağının toplumsal olaylarına değinip alaycı ve yerici bir dil kullanır. Dîvân'ı olduğu söylenirse de bulunamamıştır.

KAYNAKLAR

- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1016.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.460.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.503.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.559.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.125.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 4*, İstanbul 1949, s.97.

Ger yasağ oldıyse ey dil çenge de kanune de
Tevbeler olsun arakla bâde-i gülgüne de

Seyl-i eşgim gibi hergiz bahr-i câri görmedim
Vardım ey Yusuf cemâlin Niy'le de Ceyhun'e de

Şöyle mest oldum mey-i bezm-i İlâhi ile kim
Nefret etmişdir tabiat benge de afyune de

Şi'r-i dilsuz ile teshir etdim ahır ol mehi
İ'tikadım kalmamışdır sihre de efsune de

Yazdığına katib-i kudret berât-ı aşkımı
Sâniyâ kılmış muvafık şer'e de manune de

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.561.

SÖZLÜK

- **çeng, kanun :** *Müzik enstrumanlarından.*
- **arak :** *Rakı.*
- **bâde-i gülgün :** *Gül renkli içki, şarap.*
- **şi'r-i dilsuz :** *Gönül yakıcı şiir.*
- **seyl-i eşk :** *Gözyaşı seli.*
- **sihir, efsun :** *Göz bağlayıcılık, sihir ve büyü.*
- **beng :** *Afyon, keyif verici maddeler.*
- **şe're de manune de :** *Kötüye de iyiye de.*
- **bezm :** *Meclis.*
- **teshir :** *Ele geçirme, büyüleme.*
- **bahr-i cari :** *Akan deniz.*

Hubbî Hatun

(? Amasya – 1589 ? İstanbul)

Asıl adı Ayşe'dir. Arapça Hubbî mahlâsını kullandığından Hubbî Hatun diye anılır. Kanunî'nin süt kardeşi Beşiktaşlı Şeyh Yahya Efendi'nin torunu olan Hubbî Hatun, II. Selim'e şehzadeliği sırasında hocalık yapan Şemseddin Efendi'yle evlenip ondan üç çocuğu olmuş; kocasının ölümünden sonra II. Selim'in musahibesi ve nedimesi olmuş, bu görevini III. Murad döneminde de sürdürmüştür. Mezarı, Eyüp'te Şair Fitnat Hanım Türbesi yakınındadır. Arapçayı ve Arap edebiyatını çok iyi bilen Hubbî Hatun, çağının en beğenilen kadın şairlerindendir. Şiirlerinin konusunun, savaş, gazilik, kahramanlık ve cihat olması, bir kadın şair için edebiyatımızda benzeri görülmemiş bir durum yaratır. Âşık Çelebi, onun şiirlerini, hanım şairlerden Zeyneb Hatun ve Mihrî Hatun'dan çok üstün tutup, şiirin hemen her dalında eser verdiğini belirtir. Tezkirelerde, bir dîvân oluşturacak kadar çok sayıda şiiri olduğu söylenmekteyse de kaynaklarda yer alan manzumeleri fazla değildir. 3000 beyitlik **Cemşid ü Hurşid** adlı mesnevîsi olduğu, eski ve yeni birçok kaynakta belirtilmekteyse de bugüne kadar nüshasına rastlanmamıştır. Bilinen tek gazeli vardır. Araştırmacı Müjgân Cumbur, "İmâdü'l Cihâd" adlı 18 sayfalık tercüme bir eserin sonunda Hubbî'ye ait bazı şiirlere rastlamış; bunlardan beşi gazel olmak üzere birkaç mesnevîyi 1988'de yayımlamıştır.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.265.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.421.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.569.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.250.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.648.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.145.
- **Bedihan Tamsöz**, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*, Ankara 1994, s.19.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.301.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 2. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.608

GAZEL

Hak yolında bezl ider mâl ü dil ü cân gâzîler
Karşu dergâh-i Hudâya dutdı meydân gâzîler

Varlıgın bezl eyleyüp makbûl-i Hazret oldılar
Baş u cân meydân-i Hakda kıldı kurbân gâzîler

İrdiler bezm-i bekâya virdiler cânâne cân
Hak yolında aşk ile sekrân u hayrân gâzîler

Birligi aşkına Hakkun gayret-i tevhîd ile
Aşk ile râh-i Hudâda akıdur kan gâzîler

Kuhl-i cândur Hubbîyâ hâk-i rehi gâzîlerün
Buldılar Hakdan atâ bî-hadd ü pâyân gâzîler

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.422.

Hubbî Hatun'un İstanbul Eyüp'teki türbesi.

Allah yolunda mal, gönül ve canlarını cömertçe verirler gaziler.
Allah'ın dergâhına karşılık meydan tuttu gaziler.

Varlıklarını feda edip Allah'ın makbulü oldular.
Başlarını ve canlarını Hak meydanında kurban etti gaziler.

Allah yolunda aşk [şarabı] ile sarhoş olup kendinden geçen gaziler,
Sevgili (Allah) yoluna can vererek ebedîlik meclisine ulaştılar.

Aşk ile Allah yolunda kan akıtır gaziler.
Allah'ın birliği uğruna [ve] tevhit gayretiyle.

Ey Hubbî, gazilerin yolunun toprağı can [gözünün] sürmesidir.
Allah'tan sonsuz ve sayısız ihsan buldu gaziler.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Mecdî (MEHMED EFENDİ)

(? Edirne – 1590 İstanbul)

Asıl adı Mehmed'dir. Edirne'de öğrenim gördüğü yıllarda Hoca Sadeddin, Bâki, Nevî, Cevrî, Vâlihî gibi ünlü kişilerle tanıştı. Karamanî Mehmed Efendi'den mülâzim olduktan sonra Rumeli kazaskerliğine bağlı yerlerde kadılık yaptı. İstanbul'a gelerek çeşitli medreselerde ders verdi. Mezarı, Edirnekapı dışındaki Emir Buhârî Tekkesi hazîresindedir. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Mecdî, kaside ve Arapça nesirde oldukça başarılı bir isim olarak tanınır. Âşık Çelebi, Mecdî'nin şiirlerini tatlı, dilini akıcı ve üslubunu kemale ermiş olarak bulur.

ESERLERİ

Dîvân : Şiirlerini topladığı eserin yazma nüshası Millet Kütüphanesi'ndedir.

Hadâyiku'ş Şakâyık : Mecdî'nin en ünlü yapıtıdır; 1587'de tamamlanıp III. Murad'a sunulan eser, Taşköprüzâde'nin Şakâyık-ı Numâniyye adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir. Mecdî, bu eserini hazırlarken, diğer tezkireleri gözden geçirmiş, yanlışları düzeltme yoluna gitmiş ve bazı eklemeler yaparak en doğru bilgiyi vermeye çalışmıştır.

El-Cevâhirü'l-mudiyye fi-tabakati'l Hanefiyye: Abdülkadir Kureşî'nin aynı adlı Arapça eserinin tercümesidir. Eserde Hanefî imamlar anlatılır.

Şem'iyye Risalesi : Mumla ilgili tabirleri içeren küçük hacimli bir denemedir.

Bunların dışında, kaynaklarda, "Câmiü'n-Nezâir" adlı bir mecmua düzenlediği ve "Hadîs-i Erbaîn" çevirisi yazdığı belirtilmekteyse de ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.198.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.169.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.78
- Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, 3. Cilt, İstanbul 1972, s.98

GAZEL

Lebin yâd eyleyip mey sâgarın ağzın sulandırmış
Bu zevk içre elin sâkî çekip vârın dolandırmış

Dehân-ı dilberin vasfın şu denli âbdâr etmiş
Ki şebnem gonce-i bâğın seher ağzın sulandırmış

Gönül ol serv-reftâra akar bir âb-ı sâf iken
Bahâr-ı aşkta seyl-i belâ anı bulandırmış

Çıkıp bâm-ı sipihr üstünde gece âh-ı şebgîrim
Horûs-ı aşkın uykusun uçurmuş kuşkulandırmış

Demiş ol şâh gelsin itlerimle hem-sifâl olsun
Bu söz Mecdîyi yârân ortasında ulurlandırmış

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.198.

Şem'î (PRİZRENLİ)

(? Prizren – 1591 İstanbul)

Kanunî Sultan Süleyman döneminin mutasavvıf şairlerinden olup kaynaklarda yaşamıyla ilgili yeterli bilgi yoktur. Asıl adı, Şem'ullah'tır. İstanbul'da öldüğü, mezarının Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Camii yakınında bulunduğu bilinmektedir. Kaynaklarda, Vezir Pîrî Paşa'nın desteğini gördüğü, geçimini ders vererek sağladığı belirtilir. Mevlevî tarikatına girdi. İstanbul'da Şeyh Vefa tekkesinde oturdu ve Şeyh Vefa'ya bağlı Ali Dede'nin halifesi oldu. Daha çok, yazdığı şerhlerle tanındı. Şiirleri aşkı ve aşk acısını anlatan lirik parçalardır. "Dîvân"ı dışında "Tuhfetü'l Âşıkîn" adlı mensur bir eseri vardır. Şiirlerinden örnekler Ali Nihad Tarlan tarafından yayımlanmıştır (1948).

KAYNAKLAR

- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.579.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.333.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.197.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.316.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.394.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 2*, İstanbul 1948, s.61.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.435.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.235.

I

GAZEL

Niçün ey gönlümün rûşen çerâğı	*Ey gönlümün parlak mumu,*
Urursun gayra merhem bize dâğı	*Niçin ele merhem verir beni yaralarsın?*
Yanarken sînede kandîl-i aşkun	*Yanarken bağrımda aşkın kandili,*
Fetîli dil yürek yağı idi yağı	*Gönül fitili yüreğin yağı idi.*
Mahabbet meclisinde mest olanlar	*Sevgi meclisinde sarhoş olanlar,*
Bir el önden götürmüşler ayağı	*Bir el önden götürmüşler kadehi.*
Meyi mahbûb ile iç deyu zinhâr	*İçkiyi sevgiliyle içmeyesin diye,*
Demâdem şâh-ı aşk eyler yasağı	*Aşkın şahı yasak koyar her zaman.*
Bu gün Şem'î mahabbet meclisinde	*Ey Şem'î bugün dost meclisinde,*
Yakarsın sûz-u hasretden çerâğı	*Yakıcı hasretinle yakarsın mumları.*

KAYNAK : **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Fasikül 2*, İstanbul 1948, s.72.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

KIT'A

Galatada Mesîhî deyre varmış	*Galata'da Mesîhî kiliseye gitmiş,*
Meger Şem'î anunla bile gitmiş	*Oysa Şem'î, onunla bile gitmiş.*
İşidenler galat idüp dediler	*Bunu duyanlar büyük yanlış yapıp*
Mesîhî kiliseye mum iletmiş	*"Mesîhî kiliseye mum götürmüş" dediler.*

KAYNAK : **Mustafa İsen**, *Künbü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.235.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kabûlî (İBRAHİM ÇELEBİ)

(? Gediz/Kütahya – 1591 Mısır)

Birkaç tezkirede adı, Ahmed olarak geçerse de Riyazî, bunu düzelterek, Kabûlî'nin esas adının İbrahim olduğunu söyler. Öğrenimini tamamladıktan sonra Nâzırzâde Efendi'den mülâzım oldu. Çeşitli yerlerde kadılık yapan Kabûlî, Mısır dönüşü boğularak ölmüştür. Manzum ve mensur eserleri bulunan şairin şiirleri çeşitli mecmualarda yer almıştır. Düzenlediği Dîvân'ının bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1 Cilt, İstanbul 1967, s.294
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.246.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4 Cilt, İstanbul 1986, s.52.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5 Cilt, İstanbul 1977 1998, s.66.
- **İskender Pala**, *Kırklar Meclisi*, İstanbul 2000, s.83

GAZEL

Belâ sıdk ehline rûz-ı ezelden ola gelmişdür
Gül-i handân imiş peymâne ammâ sola gelmişdir

Katı gümrâh imiş zâhid tarîk-ı aşka doğruldı
Sığarsa vechi var şimdi sakalın yola gelmişdir

Şikâr olmaz geçer ol şâhbâz-ı evc-i hüsn ammâ
Nice bâzûdan uçmışdur hezârân kola gelmişdir

Gelir her kişinün seng-i havâdis başına âhir
Gerek merd ü gerek zen itdügini bula gelmişdir

Ne cevri var ise yârun Kabûlî çek efendindir
Gazap sultana vü cevre tahammül kula gelmişdir

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

KAYNAK : **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.246.

Doğru insanlara belâ, tâ ezelden verilmiştir.
Gülümseyen bir gül olmasına rağmen içki kadehi de solmuştur.

Yolunu şaşırmış olan sofu, şimdi aşk yoluna girmiş,
Eğer yüzü tutarsa pişmanlıktan sakalını yolacaktır.

Güzelliğin zirvesinde uçan doğan, av olarak ele geçmez.
Nice pazudan uçmuş, binlerce kola konmuştur.

Olayların taşı (sonucu), herkesin başına önünde sonunda isabet eder.
İster kadın, ister erkek, herkes ettiğini bulur.

Ey Kabûlî, yârin ne kadar çilesi varsa da çekeceksin.
Öfkelenmek sultanların, çileye dayanma ise kulların kaderidir.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Meylî (BAYRAMZÂDE ZEKERİYA)

(1514 Ankara – 1593 İstanbul)

Asıl adı Zekeriya olup Bayramzâde Zekeriya Efendi olarak tanınır. İlköğrenimini Ankara'da yaptıktan sonra İstanbul'da Arapzâde ve Mâlûl Emîr Efendi'nin öğrencisi oldu. Mâlûl Emîr Efendi'den mülâzim olduktan sonra Atik Ali Paşa, Edirne Üç Şerefeli ve Sahn-ı Semân medreselerinde müderrislik yaptı. Bu arada Kanunî'nin İran Seferi'nde padişahın maiyetinde bulundu. Halep, Medine, Bursa ve İstanbul kadılığı; Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevini takiben, azledilen Bostanzâde Şeyhülislâm Mehmed Efendi'nin yerine atandı. 14 ay şeyhülislâmlık yaptı ve bu görevdeyken vefat etti. Mezarı, Sultanselim civarında kendi yaptırdığı Dârü'l-Hadis yanındadır. Dönemin ünlü âlimlerinden Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin babası olan Bayramzâde, Meylî mahlâsıyla Arapça, Farsça, Türkçe şiirler yazmış ve bir Dîvân düzenlemiştir. Ayrıca dinî eserlerle ilgili şerhleri, tefsirleri ve haşiyeleri vardır. **Dîvân**'ının bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.323.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.852.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.54.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.295.

GAZEL

Çemende bir dem ey bülbül hezâr efsâne söylersin
Gülün girmez kulağına niçün yabana söylersin

Açarsın zâhid-i sâlûsa âşık dildeki râzın
Niçün sırr-ı nihân-ı aşkı ol nâdâna söylersin

N'ola Ken'ân-ı mihnetde düşersen çâh-ı harmâna
Varırsın Yûsuf-âsâ vâkı'ın ihvâna söylersin

Ricâ-yı vasl edüp yalvarımazsın câm-ı lâ'lün çek
Ayıkla söylemezsen yâre sen mestâne söylersin

Dedüm kim leblerün vasfında bir rengîn gazel dedüm
Dedi hiç bilmezem ey Meylî-i şeydâ ne söylersin

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.295

Meylî'nin kendi el yazısı.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.365.

Ey bülbül, bahçede bir anda binlerce efsane söylersin.
Ama bunlar girmez kulağına gülün, niçin boşuna söylersin.

Âşık gönlündeki sırları o ikiyüzlü bağnaza,
Aşkın gizli sırrını niçin o kendini bilmeze söylersin.

Kenan'daki (Filistin) gibi bir umutsuz kuyuya düşsen ne olur?
Niçin Yusuf gibi başına gelenleri saklamayıp anlatırsın?

Kavuşmak için yalvarmak istersen, kırmızı kadehten (şarap) iç.
Yâre bunları ayık olarak değil, ancak sarhoşken söyleyebilirsin.

Dedim ki, dudakların gibi güzel bir gazel söyledim.
Dedi ki, ey çılgın Meylî, ne söylediğini anlamıyorum.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Ahdî

(? Bağdat – 1593 ? Bağdat)

Bireylerinin çoğu şiirle uğraşan Bağdatlı bir aileye mensuptur. Babası Mevlânâ Şemsî, ağabeyi Riyazî ve kardeşi Murâdî de, şair olarak, yaşadıkları dönemin önemli isimlerindendir. Kaynaklarda, Ahdî'nin öğrenim durumuyla ilgili bilgi yoktur. Önceleri Mehdî olan mahlâsını Ahdî olarak değiştirmiştir. 1553'te bir arkadaşıyla birlikte onbir yıl süren bir yolculuktan sonra İstanbul'a gelen Mehdî, şehzadeliği sırasında II. Selim'den büyük destek gördü. Bu arada üst rütbeli Osmanlı devlet adamlarıyla birlikte edebiyat ve kültür âleminin seçkin kişilerinden pek çok şairi ve eserlerini yakından tanıma fırsatı buldu. Bu fırsatı değerlendirip tamamlayacağı tezkiresine büyük ölçüde malzeme topladı ve "Gülşen-i Şuara" adlı tezkiresini kaleme aldı. 1564'te eserini II. Selim'e sundu ve Bağdat'a dönmek üzere İstanbul'dan ayrıldı. Bağdat'a döndükten sonra 1592-1593 yıllarına dek tezkiresine yeni eklemeler yaptı. Kesin olmamakla birlikte 1593'te öldüğü tahmin edilmektedir.

Gülşen-i Şuara'dan ilk iki sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.150.

16. ve 17. yüzyıl şiir ve nazire mecmualarında şiirlerine sıkça rastlanan Ahdî, bilhassa tezkiresine aldığı şairlere yazdığı nazireler yanı sıra kaside ve gazelleriyle ünlenmiştir. Bu mecmualardaki şiirleri, bir dîvânçe oluşturabilecek sayıdadır. Kardeşi Muradî'nin, ağabeyi Ahdî'nin 33 gazelini bir araya toplayıp kendi el yazısıyla hazırladığı bir mecmua bugün elimizdedir (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi).

Gülşen-i Şuara : Eserin tamamlandığı tarih 1564 olarak belirtilmekteyse de eserle ilgili çalışmalar 1593 yılına dek sürmüştür. Ahdî'nin, sadece yaşadığı dönem şairlerine tezkiresinde yer vermesi nedeniyle eseri, diğer tezkirelere göre farklılık gösterir. Başlangıçta Kanunî devri şairlerini kapsayan eser, yapılan ilâvelerle II. Selim ve III. Murad dönemi şairlerini de içine alarak kırk yıllık bir çalışma sonucu ortaya çıkmıştır. Şair sayıları her nüshada farklı olup en son şekliyle 384 şaire eserde yer verilmiştir. Kendisi de usta bir hattat olan Ahdî, eserine aldığı şairlerin, hat sanatına olan ilgilerini ön plâna alması bakımından da başlı başına bir kaynak niteliği taşır. Yapılan tespitlere göre, özel kitaplıklar dışında yurt içinde dokuz ve yurt dışında altı nüshası vardır. Yurt içindeki nüshalardan yedisi İstanbul'dadır.

K A Y N A K L A R

- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 1. Cilt, İstanbul 1992, s.194.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.510.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.411.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.261.
- **Mustafa İsen**, *Künbu'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.319

Kim ki terk-i ser idüp yoluna pâmâl olmaz
Devlet el virmez ana lâyık-ı ikbâl olmaz

Her gönül kim ser-i zülfünden irişmez lebine
Ömri zevk ile geçüp şevkile hoş hâl olmaz

Duyacaksın ser-i zülfünde didim hâl-i dili
Geldi ol gül didi duyulmadık ahvâl olmaz

Deyr-i âlemde dilâ sanma ki hûbân içre
Âşıka meyl idici dilber-i meyyâl olmaz

Cidd ü cehd it yoluna cân ü seri vir Ahdî
Rehrev-i aşk olan kimsede ihmâl olmaz

KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.264.

S Ö Z L Ü K

pâmâl : *Ayaklar altında kalmış, çiğnenmiş.*
ikbâl : *İşlerin doğru gitmesi.*
leb : *Dudak.*
hâl-i dil : *Gönül hâli.*
ahvâl : *Durumlar.*
deyr-i âlem : *İnsanlık âlemi.*
hûbân : *Güzeller.*
cidd ü cehd it : *Ciddiyetle çalış.*
rehrev-i aşk : *Aşk yoluna giden.*

Hüsrev (DELİ HÜSREV)

(? İstanbul – 1595 Kilitbahir/Çanakkale)

Osmanlı sancakbeylerinden Karagöz Bey'in oğludur. Devrinde birçok kişiyi hicvettiğinden "Deli Hüsrev" lâkabıyla tanınır. Yeniçeri Ocağı'ndan yetiştiği, Kilitbahir'de kale komutanıyken öldüğü ve ölümüne tarih düşürüldüğü bilinmektedir. Önceleri Halvetî şeyhlerinden Sarhoş Bâli'ye intisap etmişse de daha sonra Bektaşîliği benimsemiş ve bu yolda şiirler yazmıştır. Türk dîvân şiirinde, devrinin başarılı bir şairidir. Dîvân'ı bulunamamıştır. Şiirlerine, tezkirelerde ve yazma mecmualarda yer verilmiştir.

KAYNAKLAR

- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, Cilt 1, İstanbul 1955, s.130.
- **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.581.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.275.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.654.

Ey muvahhid gel beru her şeyde Zâtullah'ı gör
Arif-i zât ol vücudunda sıfâtullahı gör

Bilmek istersen eğer tahkik Rahman suretin
Dilberin vechin temâşâ eyle vechullahı gör

Sırr-ı Hak'dır ademi fehm etmez imansız fakih
Kör gözünün nuru kalmamışdürür billâhi gör

Mushaf-ı hüsnünde yârin hâfız-ı Kur'an isen
Ayet-i Seb'ul mesâniyle kelâmullahı gör

Div cindir Husrevâ kim secde etmez ademe
Ka'be'den yüz döndürür şol kafir-i gümrâhı gör

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.582.

SÖZLÜK

muvahhid : *Tevhit ehli, varlığın birliğine inanan.*
zâtullah : *Tanrı'nın özü.*
sıfâtullah : *Tanrı'nın nitelikleri.*
vechullah : *Tanrı'nın yüzü.*
div : *Dev.*
hüsn : *Güzellik.*
ayet-i seb'ul mesani : *Yedi ayet, Fatiha suresi.*
fehm : *Anlama.*
temaşa : *Seyir.*
Rahman : *Tanrı.*
vech : *Yüz.*
gümrah : *Gelişmiş, büyük.*

Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı
Gravür : Thomas Allom
Librairie de Pera
38. Müzayede Katalogu
31.3.2002

III. Murad (MURÂDÎ)

(4 Temmuz 1546 Manisa – 16 Ocak 1595 İstanbul)

Osmanlı padişahı II. Selim'in Nurbanu Sultan'dan olan oğludur. Akşehir ve Manisa sancakbeyliği yaptı. Babasının ölümü üzerine 1574'te on ikinci Osmanlı padişahı olarak tahta çıktı. Saltanatı süresince İstanbul'dan hiç ayrılmadı. Onun döneminde doğuda İran ve batıda Avusturya ile yapılan ve çok uzun süre savaşlar, Osmanlı Devleti'nde çöküşün başlangıcını hazırladı. III. Murad, sakin mizaçlı, neşeli, kan dökmeyi pek sevmeyen, tasavvuf ve edebiyata meraklı bir hükümdardı. Musikiden, şiir ve sohbetten hoşlanırdı. Murâdî mahlâsıyla dinî ağırlıklı Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler yazdı; gazelleri dönemin şairlerince şerhedildi.

ESERLERİ

Dîvân : Âyet ve hadisler, Arapça ve Farsça beyitlerden oluşan çok sayıda gazelden oluşmuştur. Millet ve Süleymaniye kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır.

Fütûhatatü's-Siyâm : III. Murad'ın Arapça ve Farsça gazellerine, dönemin ediplerinden Bâkî, Subhî, Hoca Sadeddin, Zekeriyya vd. tarafından yapılan şerhleri içeren bir mecmuadır. Yazması, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kütüphanesi'ndedir.

Ayrıca, Osmanlı Müellifleri'nde, Şeyh Şemsettin Simavî tarafından şerhedilen **Esrarnâme** adlı bir yapıtı daha olduğu belirtilmekteyse de ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.868.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.442.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.161.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.60
- **Rüştü Şardağ**, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.33. 38.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.295.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.222
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 2. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.200.

I

NEFES

Aç gözün bu nevm-i gafletten uyan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan
Azrail'in kasdı canadır inan
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Seherde uyanır bu cümle kuşlar
Kendi dilleriyle tesbihe başlar
Tevhid eder dağlar, taşlar, ağaçlar
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Bu dünya fânidir sakın aldanma
Mağrur olup tac u tahta dayanma
Yedi iklim benim deyü güvenme
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Benim Murad kulun suçumu affet
Cürmümü bağışla günahım ref'et
Hazretin sancağı dibinde haşr'et
Uyan uykusu çok gözlerim uyan

KAYNAK : **Ahmet Kabaklı**, *Türk Edebiyatı*, 2. Cilt, (4. Basım), İstanbul 1973, s.365.

SÖZLÜK

nevm-i gaflet : *Gaflet uykusu.*
fâni : *Geçici.*
mağrur : *Kibirli.*
ref'et : *Çok acıma.*
haşr'et : *Topla.*
Hazret : *Hz. Muhammed.*

III. Murad'ın tuğralı menşuru, 1575

II

Âh kim her dem kılar ben mübtelâyı zâr aşk
Bilmez idim müşkil imiş dostlar bu kâr-ı aşk

Tîg-ı gamla dem-be-dem bu sînemi çâk eyledi
Yakdı yandırdı bu bağrım ey dirîgâ nâr-ı aşk

Bir saçı leylî nigâra şöyle mecnûn etdi kim
Tâ kıyâmet etmeyiserdir beni huşyâr aşk

Ol cemâle şöyle kıldı âşık u şeydâ beni
Eyleyiser âkıbet Mansûrveş berdâr aşk

Bende kıldı ise sultân u gedâyı gam değil
Hükm ederse âleme cânâ eger hünkâr-ı aşk

Ol lebi gonca nigâra bülbül edelden beni
Kıldı cümle âlemi bu gözlerime hâr aşk

Aşkı âsân mı sanırsın ey Murâdî bilmiş ol
Nakd-ı cân ile olur dâim hemân bâzâr-ı aşk

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan,
Sultan Şairler, Ankara 1997, s.166

Ne yazık ki ben tutkunu, aşk her an ağlatır.
Bilmezdim aşk işinin bu kadar zor olduğunu ey dostlar.

Gam kılıcıyla sürekli bu sinemi parça parça etti.
Yaktı, yandırdı bu bağrımı aşk ateşi, eyvahlar olsun.

Bir saçı kara güzele öylesine mecnûn etti ki beni,
Ta kıyamete dek aklım başıma gelmez.

Aşk beni o güzele öylesine çılgınca âşık etti ki
Sonunda beni Mansûr gibi idam ettirecektir.

Sultanı ve dilenciyi kendine kul yapmışsa, gam değil,
Eğer aşk sultanı bütün evrene hükmettikten sonra ey sevgili.

Aşk, o dudağı goncaya benzeyen güzele beni âşık ettiğinden beri
Görünür oldu bütün âlem gözlerime diken gibi.

Sen aşk işini kolay mı sanırsın ey Murâd,
Bilmiş ol, aşk pazarlığı, can sermayesiyle olur daima.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Lûtf-i Rahmâna istinâdım var
Fazl-ı Haktan nice murâdım var

Çün dürüst etmişim Hudâya gönül
Meded-î Hakk'a i'timâdım var

Leşker ü mâle ittikâ etmem
Asker-î gayba istinadım var

Çalışın ey mücahidîn-i gazâ
Din yolundâ benim cihâdım var

Umarım ki duam olûna kabul
Ki kabûlüne i'tikâdım var

KAYNAK : Rüştü Şardağ, *Klasik Divan Şiirimiz*,
İstanbul 1976, s.38

O büyük rahmet sahibinin bağışına dayanmışım.
Hakk'ın üstün niteliğinden nice muradım, isteğim var.

Gönlümü Tanrı'ya dosdoğru bağladığımdan,
Allah'ın yardımına güvenirim.

Dünya askerine, para ve mal doymazlığına güvenmem;
O gayb askerine, bilinmezliklerden gelecek orduya yaslanırım ben.

Çalışın, ey savaş kahramanları,
Din yolunda benim savaşım var.

Umarım ki duam kabul oluna,
Kabul buyrulacağına da inancım var.

Cinânî

(? Bursa – 1595 Bursa)

Asıl adı Mustafa'dır. Şiirlerinde Cinânî ve Cenânî mahlâslarını kullanmışsa da "Cilâü'l-Kulûb" adlı mesnevisinin sonunda, Cinânî mahlâsını kullandığını bizzat kendisi belirtir. Medrese öğrenimi gördükten sonra Muallimzâde'den mülâzım oldu. Hocası Muallimzâde'nin Rumeli kazaskerliği sırasında onun yanında kalem kâtipliği ve daha sonra müderrislik yaptı. En son görev yeri olan Bursa İvaz Paşa Medresesi'nde görevi sırasında vefat etti ve Hamza Bey Mezarlığı'na defnedildi. Dönemin önde gelen nazım ve nesir ustalarındandır. Hoşsohbet ve nüktedan bir kişi olan Cinânî, hikâye ve kıssa anlatımıyla ünlenip devrin padişahı III. Murad'ın dikkatini çekmiş. Türkçeden başka Arapça, Farsça şiirler yazmış ve hat sanatıyla da uğraşmıştır.

Cinânî Dîvânı'nın, İ.Ü. Kütüphanesi'ndeki nüshasının ilk iki sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.11.

E S E R L E R İ

Dîvân : Geniş hacimli bir eserdir. Cinânî, eserin önsözünde, dîvânın düzenlenmesinde yakın dostu Âzerî Çelebi'nin büyük yardımını gördüğünü belirtir. Eserde, III. Murad, III. Mehmed ve dönemin ileri gelenlerine sunulan kasidelerin yanı sıra 100'ün üzerinde tahmis ve tesdis, kendisi ve çağdaşı pek çok şair hakkında bilgiler içeren 210 manzume, 63 Farsça şiir ve çok sayıda lâtife ve manzum mektup yer alır. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Dîvân'la ilgili olarak Cihan Okuyucu tarafından 1985 yılında bir doktora tezi hazırlanmıştır.

Riyâzü'l-Cinân : Yaklaşık 3300 beyitlik bir mesnevîdir. 1578'de tamamlanıp III. Murad'a sunulmuştur. Birçok yazma nüshası olan eserin iki nüshası, İstanbul Üniversitesi ve Millet kütüphanelerindedir.

Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Riyazü'l Cinân nüshasının ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.11.

Bedâyiu'l-Âsâr : Konularını günlük yaşamdan aldığı için önemli sayılan, düzyazıyla kaleme alınmış bir hikâye mecmuasıdır. Cinânî'nin tek mensur eseridir. Bir nüshası Paris Bibliothèque Nationale'dedir.

Cilâü'l-Kulûb : Taşlıcalı Yahyâ'nın "Usulnâme" adlı mesnevisine nazîre olarak yazılmıştır. Ahlâkî konularla ilgili bir yapıt olup beyit sayısı 3316'dır. Yurdumuz kütüphanelerinde altı nüshası bulunan eserle ilgili bir inceleme yapılarak 1990 yılında Mustafa Özkan tarafından yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt s.11, 7. Cilt s.549, 5. Cilt s.296, İstanbul
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.279.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.49.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.56.
- **Cihan Okuyucu**, *Cinânî, Hayatı-Eserleri ve Dîvânı'ından Seçmeler*, Ankara 1996

I

Nola ruhsârın olsa bana giryân olmağa bâis	*Yanağın beni ağlatırsa çok mu?*
Olur gül bülbül-i gûyâya nâlân olmağa bâis	*Nitekim öten bülbülü ağlatan da güldür.*
Seni bu hüsn ü behçet kasr-ı hüsne pâdişâh etse	*Bu güzelliğin, alımlılığın seni güzellik sarayına padişah etse buna şaşılır mı?*
Güzellik oldu Yûsuf Mısra sultân olmağa bâis	*Yusuf'u Mısır tahtına sultan eden de onun güzelliği değil midir?*
Görüp zülfün aceb mi gözlerim yaşı revân olsa	*Zülfünü görüp gözlerimin yaşı çağlasa şaşılır mı?*
Sehâb-ı tîredir elbette bârân olmağa bâis	*Yağmura sebep olan da kara bulut değil midir?*
Yıkıldı vakt olaldan dil hayâl-i hayl-i hûbâna	*Gönül, güzeller alayının hayaline dalalı beri yıkıldı gitti.*
Belî vakf eylemektir hâne vîrân olmağa bâis	*Zaten evi de yıkan, onun vakfedilmesi değil midir?*
Nola endûh u gam gittiyse dilden yâd-ı la'liyle	*Sevgilinin la'l dudağını anmakla gönülden gam, keder gittiyse niye şaşmalı?*
Cinânî câm-ı meydir halka şâdân olmağa bâis	*Ey Cinânî, halkın neşe kaynağı da içki kadehi değil mi?*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : **Cihan Okuyucu**, *Cinânî, Hayatı-Eserleri ve Dîvân'ından Seçmeler*, Ankara 1996, s.136.

II

BERÂY-I FETH-İ KALE-İ YANIK

Kutb-ı gerdûn-ı kühen hazret-i Sultân Murâd
Ki Hudâ kıldı musahhar ana hep dünyâyı

Düşmen-i dîne çekip tîğî gazâ eylemeğe
Cünd-i bî-hadd ile gönderdi Sinân Paşayı

Azm-i rezm etti Yanık fethine germiyyet ile
Ana tevcîh kılıp rây-ı cihân-ârâyı

Yaktı yıktı Yanığı komadı taş üstüne taş
Ol kadar urdu ana top-ı felek-fersâyı

Minnet Allaha yanıp başına hasmın odlar
Aldı feth eyledi ol kala-i gerdûn-sâyı

Fethine dedi Cinânî-i duâ-gû târih
"Alınıp yakdı Yanık fethi dil-i adâyı" (H. 1003)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Cihan Okuyucu, *Cinânî, Hayatı-Eserleri ve Divân'ından Seçmeler*, Ankara 1996, s.118.

YANIK KALESİ'NİN FETHİ İÇİN (TARİH)

Bu eski dünyanın ulu'su Hazret-i Sultan Murad ki,
Allah bütün dünyayı onun emrine soktu.

Din düşmanına kılıç çekip, Hak yoluna savaşmak üzere
sayısız askerle birlikte Sinan Paşa'yı gönderdi.

(Sinan Paşa) dünyanın süsü olan padişahın olurunu da alarak,
Yanık fethi için büyük bir azimle yürüdü.

Feleğin bile dayanamayacağı o kadar top, tüfek attı ki.
Yanık'ı yaktı yıktı, taş üstünde taş bırakmadı.

Allah'a şükür, düşmanın başına ateşler saçarak,
o, başı göğe değen kaleyi fethetti.

Duacı Cinânî, fethi için şu tarihi söyledi:
"Yanık'ın alınıp fethedilmesi, düşmanın kalbini yaktı." (H.1003)

Tablo : Chelebowsky
İstanbul Askeri Müzesi

Hâşimî (EMÎR OSMAN EFENDİ)

(1513 Sivas – 18 Temmuz 1595 İstanbul)

Bayramî şeyhlerinden olup asıl adı Osman'dır. Hz. Ali soyundan geldiği için "Seyyid" ve "Emîr" lâkabı yanı sıra saçlarını Acem seyyidleri gibi uzattığından Saçlı Emîr ve Kasımpaşalı diye de anılır. Şiirlerinde Hâşimî mahlâsını kullanmıştır. Öğrenim amacıyla Amasya ve İstanbul'a gitti; Sahn-ı Semân Medresesi'nde okurken tasavvufa meyledip öğrenimini yarım bıraktı. Vize'de Sârbân Ahmed'in müritlerinden Vizeli Alâeddin Efendi'ye intisap etti. İrşadını tamamlayıp çeşitli aşamalardan geçtikten sonra Kasımpaşa Kulaksız semtinde kendi adıyla anılan zâviyeye yerleşti; bir ara şeriata aykırı hareketlerde bulunduğu gerekçesiyle cezaya çarptırılacağı sırada Halvetî şeyhlerinden Nureddinzâde Muslihiddin Mustafa Efendi'ye intisap etti; daha sonra affedilip yeniden dergâhına döndü ve ömrünün sonuna kadar burada kaldı; öldüğünde tekkenin hazîresine defnedildi. Dîvânçe'de, bazı cönk ve mecmualarda yer alan şiirlerinin tümü tasavvuf ağırlıklı olup bazıları bestelenmiştir.

ESERLERİ

Dîvânçe : "Dîvânçe-i Hâşimî Emîr Osman Efendi" adıyla 1913 yılında Seyyid Mehmed Süreyya tarafından yayımlanmıştır. Eserin giriş bölümünde Hâşimî'nin yaşamıyla ilgili bir yazı yer alır. Eserde, Hâşimî mahlâslı 40 şiir varsa da bunların bazıları Hâşim Baba ve Sârbân Ahmed'e aittir. Yazma nüshaları İstanbul Üniversitesi, Üsküdar Hacı Selim Ağa kütüphaneleriyle İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır.

Tarikatnâme : Tarikat silsilesi ve tarikat âdâbına ilişkin manzum bir eserdir. Süleymaniye ve Mevlâna Müzesi kütüphanelerinde yazma nüshaları vardır.

Tefsîr-i Sûre-i İsrâ : İsrâ sûresinin tefsirine ilişkin bu küçük risale, Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Ayrıca, dostlarına yazdığı mektuplardan oluşan **Münşeât**'ı olduğu kaynaklarda belirtilmişse de ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 16. Cilt, İstanbul, s.41.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.615.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 1. Cilt, İstanbul 1972, s.129.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Melâmilik ve Melâmiler*, Tıpkıbasım, İstanbul 1992, s.68
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.218.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.140

I

İLÂHÎ

Bizi bizden soran âşık
Gelsin, anlasın hâlimiz
Hızır'dır kılavuz bize
Ahmet yoludur yolumuz

Anınla konar göçeriz
Rahmet kapısı açarız
Âleme nurlar saçarız
Dost eli bizim elimiz

Gerçeklerde yalan olmaz
Âbı hayat içen ölmez
Yetmiş iki millet bilmez
Hak dili bizim dilimiz

Gâh mahvoluben ölürüz
Gâh olur hayat buluruz
Gâh olur ki, mest oluruz
Hak bilir bizim hâlimiz

Çün hazır oldu can bize
Hâşimî, Hak ayan bize
Maşrık, mağrip yeksan bize
Kudret elidir elimiz

KAYNAK : *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.140

II

İLÂHÎ

Ey dost bilmem n'eyliyeyim
Hâlim kime söyliyeyim
Hayret bahrine dalmışım
Anı nice boylıyayım

Âşık olan kılar figân
Ârif olan kılar hayran
Bu dertli gönlüme derman
Nice edip eyliyeyim

İster gönül bunda yârın
Görüp verene cümle varın
Görmeyince bunda, yarın
Anda görüp n'eyliyeyim

Derdin bana yoldaş eyle
Aşkın bana koldaş eyle
Al sen sana haldaş eyle
Gece gündüz n'eyliyeyim

Hâşimîya sırr-ı aşktan
Açam diyem çıkar baştan
Münkirlerin gönlü taştan
Dahi katı n'eyliyeyim

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk,
Tekke Şiiri Antolojisi, (2. Basımı),
Ankara 1968, s.218

Tablo : İbrahim Çallı
Antik AŞ.
136. Müzayede Kataloğu
7-4-1991

Şemseddin Sivasî

(1520 ? Zîle/Tokat – 1597 Sivas)

Halvetiyye tarikatına bağlı Şemsiyye kolunun kurucusudur. Asıl adı Ahmed'dir. Sivas'a yerleşip burada ünlendiğinden Şemseddin Sivasî, esmer oluşu nedeniyle Kara Şems ya da hocası Arakiyecizâde Şemseddin Efendi'den aldığı Şemseddin adıyla tanındı. Zile'de başladığı öğrenimini Tokat'ta sürdürdü ve İstanbul'da tamamladı. Müderris oldu. Tasavvufa yönelip Cumapazarlı Muslihiddin ve daha sonra Şirvanlı Mecdüddin efendilerden feyz aldı. Hacca gitti; döndüğünde İstanbul, Zile ve Tokat'ta derslerinin yanı sıra vaaz da verdi. Sivas'a yerleşip çalışmalarını burada sürdürdü ve birçok öğrenci yetiştirdi. III. Mehmed'in çağrısı üzerine padişahla birlikte Eğri Seferi'ne katıldı. Savaştan sonra Sivas'a döndü ve burada öldü; Meydan Camii hziresine defnedildi. Halkı irşad için dinî ve tasavvuf ağırlıklı çok sayıda eser yazan Şemseddin Sivasî, Şemsî mahlasıyla yazdığı şiirlerinde heceden çok, aruzu kullanmış; gazel ve bir kısmı bestelenen ilâhîlerinde redifli kafiyeyi tercih etmiştir. En ünlü eseri, Süleyman Çelebi'ninkinden sonra en çok okunan **Mevlid**'dir. Çoğu yazma hâlinde kırka yakın eseri vardır. Dîvân'ı, Recep Toparlı tarafından yeni harflerle 1984 yılında Sivas'ta yayımlanmıştır.

Şemseddin Sivâsî'nin Gülşen-âbad adlı eserinin ilk ve son sayfaları.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı 14. Cilt, İstanbul, s.255.

MANZUM ESERLERİ

El-Fesâyıh fi Tercemeti'l-Levâyih, Heşt-Bihişt, Gülşen-âbâd (Hasan Aksoy tarafından metin sözlük ve tıpkıbasım olarak 1990'da yayımlandı.), İbret-nümâ, İrşâdü'l-Avâm, Kitâbü'l-Hiyâz Min Sevb Gamâmu'l-Feyyâz (İstanbul 1874), Menâkıb-ı İmâm-ı A'zâm (İstanbul 1874), Menâsik-i Hac, Mir'âtü'l-Ahlâk ve Müşevviku'l-Eşvâk, Mir'âtü'l-Eşvâk, Mevlid-i Nebî, Süleymannâme, Terceme-i İlâhînâme-i Şeyh Attâr, Terceme-i Mantıku't-Tayr-ı Şeyh Attâr, Terceme-i Rendnâme-i Şeyh Attâr, Terceme-i Kasîde-i Bürde.

MENSUR ESERLERİ

Cilâ-i Uyûnü'l-Arâisü'l-Muhaddara, Dâiretü'l-Usûl, Dürerü'l-Akâid, El-Câmi'un-Nüfûs, Hüccet-i İlâhiyye, Kıssa-i Musâ ve Hızır, Letâyifü'l-Âyât ve Nukûş'l-Beyyinât, Meclis, Menâkıb-ı Çihâryâr-ı Güzîn (Sadeleştirilerek yeni harflerle bir çok defa basılmıştır.), Menâkıb-ı Nûmân, Menâzilü'l-Ârifîn, Nakdü'l-Hâtır, Risâle-i Emr-i İlâhî, Risâletü't-Te'vîl, Şerh-i Gazeliyyât-ı Sultân Murâd Hân-ı Sâlis, Şerh-i Kavâidü'l-İ'râb lî İbn-i Hişâm, Şerh-i Kelimâtü Kumeyl İbn-i Ziyâd, Şerh-i Muhtasarü'l-Menâr, Umdetü'l-Edîb fi't-Teallümi ve't-Te'dîb.

KAYNAKLAR

- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 1. Cilt, İstanbul 1972, s.207.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.255.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1073.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.134.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.579.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.63, 326.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.284.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.396.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.231.
- **Şemseddin Sivâsî**, *Divân*, (Neşreden: Dr.Recep Toparlı), Sivas 1984.

I

İLÂHÎ

Mecnun olalı gönlüm Leylâ haberin söyler
Derde düşeli canım veylâ haberin söyler

Cismimde gönül kuşu mahpus oluben inler
Cezbeyle boşandıkça âlâ haberin söyler

Can kuşu bu gülşende medhin okumaktaydı
Zülfün ağına düştü sevda haberin söyler

Canım duyalı zevkin ana uyalı gönlüm
Özge haberin koyup Mevlâ haberin söyler

Şemsî seni duyalı aşka canı uyalı
Firkat haberin koyup vuslat haberin söyler

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.231

II

İLÂHÎ

Derdin ne behey âşık bîçare neden oldun
Bir yerde kararın yok avare neden oldun

Dokunmadı çün sana tîr-i müjesi yârin
Ey sine-i macruhum pür yâre neden oldun

Bir gonce sevip ey dil hâr-ı gama mı düştün
Gül gibi bu gülşende sad pâre neden oldun

Ol mihr-i cihanârâ oldu mu gözünden dür
Ey gözlerimin yaşı seyyare neden oldun

Pamal-i mahabbetsin yoktur başına çaren
Çak bu kadar ey Şemsî pür yâre neden oldun

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.231

III

GAZEL

Derd-i aşka düşmeyen dermâna olmaz âşinâ *Cevre mahrem olmıyan ihsâna olmaz âşinâ*	*Aşk derdine düşmeyen, ilâcı tanıyamaz.* *Acı çekmeyen de iyiliği bilemez.*
Cân u başın saklayanlar tâ ebed bîgânedür *Cânı îsâr etmeyen cânâna olmaz âşinâ*	*Kendilerini canla başla koruyanlar, ebedîyen sevgiliye yabancı olurlar.* *Sevgili için canını feda etmeyen, sevgiliyi tanıyamaz.*
Çâh-ı hissetden per-i himmetle a'lâya uzan *Katre deryâ olmadan ummâna olmaz âşinâ*	*Cimrilik kuyusundan iyilik kanadıyla yükseklere uç,* *Çünkü damla deniz olmadan, okyanus hâline gelemez.*
Cehd edüp râh-ı ibâdetde ferîd ol tâlibâ *Kullugın bildürmeyen sultâna olmaz âşinâ*	*Tarikata girmek isteyen kişi, ibadet yolunda çabala, tek ol.* *Çünkü kulluğunu sultana bildirmeyen, onu tanıyamaz.*
Zülfine ermek dilersen ko seri meydânda *Başunı top etmeyen çevgâna olmaz âşinâ*	*Sevgilinin saçına ulaşmak istersen, kendi başını meydana koymalısın.* *Başını top etmeyen, çevgân (ucu eğri değnek) bilemez.*
Ârif olmak isterisen gel nedânem dersin al *Bildüginden geçmeyen irfâna olmaz âşinâ*	*İrfan sahibi olmak istersen, gel, "ben bilmem" dersini al.* *Eski bilgilerinden vazgeçmeyen, irfanın ne olduğunu bilemez.*
Sufra gibi sürmeyen yüzin yere her subh u şâm *Cânib-i Hakdan gelen mihmâna olmaz âşinâ*	*Sofra gibi, yüzünü her sabah akşam yere sürmeyen,* *Allah tarafından gönderilen misafiri tanıyamaz.*
Tâlibâ ko gafleti şevk ile gir tâ'atına *Zevk-i dînî duymayan îmâna olmaz âşinâ*	*Ey derviş olmak isteyen kişi, gafleti bırak, istekle Allah'a ibadet et.* *Çünkü, dinin zevkini duymayan, imanı anlayamaz.*
Şemsiyâ şem'-i ruh-ı cânâna yak her varını *Bâl ü perrin saklayan pervâne olmaz âşinâ*	*Ey Şemsî, bütün varlığını, sevgilinin yanağının mumuna yak.* *Çünkü, kanatlarını düşünen pervâne, ateşi bilemez.*

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Şemseddin Sivâsî, *Dîvân*, (Neşreden: Dr.Recep Toparlı), Sivas 1984, s.39.

(Bugünün diliyle anlatımı: Oktay Mert)

IV

İLÂHÎ

Göster cemâlin şem'ini yansın oda pervaneler
Devlet değil mi âşıka şem'ine karşı yaneler

Ol hâli çok âlâ güzel yağmaladı gönlüm evin
Pek bağla aşkın zincirin boşanmasın dîvâneler

Mescid ile medreseyi ısmarladık zâhidlere
Hakka münacat etmeğe yeter bize viraneler

Ben meye tevbe etmezem ağyar elinden içmezem
Kudret eliyle sun bize dolu dolu peymaneler

Cevr ü cefa etmek ile Şemsî seni terk eylemez
Sen sanma sevenler seni senden Şehâ usaneler

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.232.

SÖZLÜK

cemâl : *Yüz güzelliği.*
şem : *Mum.*
od : *Ateş.*
pervane : *Gece kelebeği.*
dîvâne : *Deli, budala.*
zâhid : *Dine aşırı bağlı kimse.*
münacat : *Tanrı'ya dua etme, yalvarma.*
mey : *Şarap.*
ağyar : *Yabancılar.*
peymane : *Büyük kadeh, şarap bardağı.*

Nev'î

(1533 Malkara – 24 Haziran 1599 İstanbul)

Asıl adı Yahya'dır. Babası, Halvetî şeyhlerinden Pîr Ali adlı bir zattır. İlköğrenimini babasından aldı, daha sonra İstanbul'a gelerek medrese tahsiline başladı. Geleceğin ünlü şair ve ilim adamlarından Bâkî, Hoca Sadeddin, Mecdî, Cevrî vd. ile aynı sıralarda okudu. İlmiyye sınıfına geçti. Gelibolu ve İstanbul medreselerinde müderrislik yaptı. "Hadis-i Erbain" ile Muhyiddîn-i Arabî'nin "Füsûsü'l-Hikem" adlı eserini Türkçeye çevirerek yaşadığı dönemin bilginleri arasına katıldı. 1590'da Bağdat kadılığına atandıktan hemen sonra III. Murad tarafından şehzade hocalığına getirildi. Şehzade Mustafa, Bayezid, Osman ve Abdullah'ın hocalığını yaptı. Bu görevi 1595 yılına kadar sürdü ve kazaskerlik rütbesinden emekli oldu. Öldüğünde Şeyh Vefa Camii haziresine defnedildi. Tasavvuf felsefesini benimseyen Nev'î, edası, rindçe şiirleri, sanat yapma kaygısı taşımayan âşıkâne ifadesi, içli ve güzel buluşlarıyla Bâkî'den sonra çağının en güçlü şairlerinden biri olarak kabul edilir. İlim adamlığı yanı sıra kaside şairi olarak da tanınan Nev'î, esas ününü gazelleriyle yapmış, Farsça ve Arapçayı çok iyi bildiğinden Türkçe şiirleri dışında Farsça kasideler de yazmıştır. Kasideleri içinde en tanınanı, III. Mehmed'in 52 gün süren sünnet düğünü nedeniyle yazdığı "Kaside-i Suriyye"dir. Oğlu Ataî'nin belirttiğine göre, Nev'î; tefsir, kelâm, fıkıh, mantık, tasavvuf vb. konularda otuzdan fazla eser yazmıştır. Bu eserlerden çoğu ele geçmemiştir.

Nev'i Dîvâm'ndan bir sayfa.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.426

E S E R L E R İ

Dîvân : Tenkitli metni, Mertol Tulum-Ali Tanyeri tarafından 1977'de yayımlanmıştır. Yazma nüshalarından bazıları Nuruosmaniye, İstanbul Üniversitesi ve Divan Edebiyatı Müzesi kütüphanelerindedir.

Hadis-i Erbain : 1569 yılında yazımı tamamlanmıştır. Eserde, yaygın hadislerden 40'ı ele alınmış ve her hadis bir kıt'ayla çevrilmiştir.

Fusûsü'l-Hikem : Muhyiddîn-i Arabî'nin aynı adlı eserinin Türkçe çevirisidir. Eserin yazılmasında Şeyh Şaban Efendi'nin yardımları olmuş, yalın bir dilin hâkim olduğu çeviride manzum parçalara da yer verilmiştir. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Netâyicü'l-Fünûn ve Mehâsinü'l-Mütûn : Nev'î'nin en çok okunan eseridir. Düzyazı şeklinde kaleme alınmış olup yurdumuzda ve batı ülkelerinde nüshalarına en çok rastlanan bir eserdir. Tarih, din, tasavvuf konularından rüya tabirleri ve fala kadar hemen her konuda bilgi veren eser, Padişah III. Murad'a sunulmuştur.

K A Y N A K L A R

- **Aydın Oy**. *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.237
- **Ahmet Necdet**. *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.270.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.66.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.163
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.427
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.364.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.260.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.56.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.42.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.251,329,341.
- **Şemsettin Kutlu**, *Divân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.189.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.707.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.401.

I

GAZEL

Dün gice sohbetimiz yâr ile rindâne idi	*Dün gece yâr ile sohbetimiz rintçe idi.*
Sâgar idi ben idim şem' idi pervâne idi	*(Mecliste yalnız) kadeh vardı, ben vardım, mum vardı, pervâne vardı.*
Gözü bâdamını nukl itmiş idik bezmimize	*Badem (çekik) gözünü içki meclisimize meze yapmıştık.*
Dirhem-i eşk-i revân anda harîfâne idi	*Akan gözyaşının dirhemi, orada ortaklaşa bir ziyafetti.*
Ruhuna dağlarım itmiş idim âyine	*Yüzüne gönül yaralarımı ayna yapmıştım;*
Ser-i gisû-yı perîşâne elim şâne idi	*Perişan (darmadağın) saçlarının ucuna elim tarak idi.*
O gice sâkî ile sâgare hâcet yoğ idi	*O gece içki sunan güzelle kadehe gerek yoktu.*
Dil ü didem bana peymâne vü meyhâne idi	*Gönlüm ve gözlerim, bana kadeh ve meyhane idi.*
Her gedâ-meşreb olan ol deme irmez Nev'î	*Nev'î! Her yoksul gönüllü öyle bir zamana eremez;*
O da bir lût-ı Hudâ bahşiş-i şâhâne idi	*O da Tanrı'nın lütfu, şahane bir bahşiş idi.*

KAYNAK : **Aydın Oy**, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.242

II

Sûriyye Kasidesi'nden

Bir subh-dem ki sûr-ı güle ebr-i nevbahâr *Gönderdi jâleden saçılık dürr-i bî-şümâr*	*Bir sabah vakti, ilkbahar bulutu, gül düğününe* *saçılık olmak üzere çiy tanelerinden sayısız inci gönderdi.*
Reftâra geldi serv eline şem-i sebz alub *Ezhârı sû-be-sû okudu gülşene hezâr*	*Servi, eline yeşil bir mum alıp yürüdü.* *Bülbül ise, taraf taraf (her yandan) çiçekleri gül bahçesine davet etti.*
Demlendi bâd-ı subh ile eşcâr-ı erguvan *Uydu usûle devr-i güle savt-ı cûybâr*	*Erguvan ağaçları, sabah rüzgârı ile dem tuttular;* *Derenin sesi de usule, gül devri âhengine uydu.*
Yazıldı sun' ile yeniden nüsha-i çemen *Şebnem düşüb zemîne bozuldı hat-ı gubâr*	*Çemen kitabı yeniden ve sanatkârca yazıldı.* *Yere çiy taneleri düşüp toz çizgileri bozuldu.*
Erbâb-ı ayşe yeni tarab hâsıl etmeğe *Bir tâze nakş bağladı üstâd-ı sâz-kâr*	*Güçlü üstat, eğlence ehlini sevindirip* *coşturmak için yeni bir nakış yaptı.*
Hep mutribin terâne vü ağazı sünbüle *Hep çalınan kulağına ûdun benefşezâr*	*Sazende, taksimini de, terennümünü de hep sünbüle makamında yapıyor.* *Udun kulağına da hep menekşe bahçesinden nağmeler çalınıyor.*
Câmın şarâb-ı jâle pür etmişti lâlenin *Bezm içre kâselis idi hurşîd-i tâbdar*	*Lâlenin kadehini jale şarabı doldurmuştu.* *Parlak güneş (ise) bu mecliste (ancak) çanak yalayıcısı olabiliyordu.*
Kaldırmadı sımâtın o gün aftâb-ı çarh *Ahşam olunca câmını döndürdi lâle-vâr*	*Göklerdeki güneş, o gün sofrasını kaldırmadı.* *Akşama kadar, (o da) lâle gibi kadehini döndürdü.*
Âhir hicâb-ı şâm girüb lu'betân-ı Rûm *Tutdı cihânı ma'reke-i cünd-i Zengibâr*	*Sonunda Rum oyuncakları akşam örtüsünün altına girdi;* *Dünya Zengibar askerinin ordugâhı oldu (Her taraf karardı).*
Ol gîce mühre-bâz-ı felek kıldı nâgehân *Bir peyker-i garîb ile bin beyzâ âşikâr*	*O gece felek hokkabazı, garip bir çehre ile* *ansızın binlerce yumurta meydana getirdi.*
Evrâkını dokuz feleğin kat kat eyleyüb *Âfâka âteş işleri gösterdi rûzgâr*	*Zaman, dokuz kat feleğin kâğıtlarını kat kat etti.* *Ufuklara ateş işleri gösterdi (Gece ışık şenlikleri yapıldı).*
Encüm değildi zâhir olan gökde ol gîce *Yakdı sürûr-ı sûr ile gerdûn dokuz hisâr*	*O gece gökte görünenler yıldız değildi.* *Felek (sanki) senin düğününün sevinciyle dokuz hisar yaktı.*

KAYNAK : Aydın Oy, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.242.

Nev'î Dîvânı'nın ilk sayfası – İ.Ü. Kütüphanesi

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.43.

III

GAZEL

Ârif dilinde nakş-ı hayâl-i habîbi gör *Gül goncesin gönülde bulan andelîbi gör*	*Ârifin gönlünde sevgilinin hayalinin suretini gör,* *Gül goncasını gönülde bulan bülbülü seyret.*
Câna hicâb imiş nazar-ı nâ-sezâ-yı dûst *Bezm-i visâle mâni' olurmuş rakîbi gör*	*Sevgiliye uygunsuz bakış cana perdeymiş,* *Buluşma meclisine engel olurmuş (denilen) rakibi gör.*
Hecrinde ben garîbe ne nakş etti rûzgâr *Kûyunda hûn-ı eşk ile şekl-i garîbi gör*	*Zaman, senden ayrı günlerimde benim gibi garibe neler etti,* *(Ey sevgili) bulunduğun yerde kanlı gözyaşı ile yapılmış garip şekli gör.*
Şemşîr-i firkatin dili sad pâre eylemek *Rûz-ı ezelde kısmet olunmuş nasîbi gör*	*Ayrılık kılıcının (gönlümüzü) yüz parça etmesi* *Ezel gününde (bize) kısmet olarak verilmiş; nasibi gör.*
Peykân-ı tîr-i gamzesin ağyâre gönderir *Uşşâkı görmeze urur ol dil-firîbi gör*	*Yan bakışının oklarının temrenini ağyara (başkalarına) gönderir;* *Sevenlerini ise görmezlikten gelir; o gönül aldatan güzeli gör.*
Bahr-i letâfet içre güher görmek istersen *Nev'î sözünü dinle kelâm-ı edîbi gör*	*Latiflik denizi içinde inci görmek istersen* *Nev'î'nin sözünü dinle, (bir) edibin sözünü gör.*

KAYNAK : Aydın Oy, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.240.

IV

Câm-ı safa gerekmez dünya-yı dûn elinden *Merdaneler şikârı almaz zebun elinden*	*Alçak dünya elinden safa kadehi gerekmez.* *Mertler, âcizin elinden av almazlar.*
Dil safhasına baktım etrafı cümle meşruh *Bildim bu nusha çıkmış bir zufünun elinden*	*Yaralı gönlüme baktım, bir sahife gibi etrafı hep şerh edilmiş,* *Bildim ki bu kitap, bilgili bir üstat elinden çıkmış.*
Kef kef geçer denizler aşk ile muztarip-hal *Dağlar şikâyet eyler sabr ü sükûn elinden*	*Aşk ile ıstıraplı bir hâlde köpüklenen denizler dalga dalga gelip geçer;* *Dağlar, sabır ve sükûn elinden şikâyet eder.*
Gam çekme câm-ı merki yeksan sunar zemane *Ol zehri Cem de çekmiş gerdun-u dûn elinden*	*Gam çekme; zaman, ölüm kadehini herkese eşit olarak sunar.* *Alçak dünyanın elinden o zehri Cemşit de çekmiştir.*
Ehl-i safa dilinden bir şi'r dedi Nev'î *Geh şükr ü geh şikâyet aşk ü cünun elinden*	*Nev'î, temiz kalpli olgun insanların dilinden bir şiir söyledi;* *Aşk ve çılgınlık elinden kâh şükür, kâh şikâyet.*

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.96.

V

GAZEL

Belâ dildendir ol dildâr elinden dâdımız yokdur	*Belâ, dildendir; o sevgilinin elinden değil.*
Gönüldendir şikâyet kimseden feryâdımız yokdur	*Şikâyet, gönüldendir; kimseden feryadımız yoktur.*
Niçün ışk ehlini yâd itmez ol lâ'l-i Mesih-âsâ	*Mesih'e benzeyen (hayat veren) o kırmızı dudaklar, aşk ehlini niçin anmaz.*
Bilür hod âlem-i ervâha nisbet yâdımız yokdur	*Herhalde, ruhlar âlemine nisbetle bizim adımızın bile anılmayacağını biliyor.*
Harâbât ehline rûz-ı hisâbı anma iy vâ'iz	*Ey vaiz! Meyhaneye (harabata, tekkeye) bağlı olanlara hesap gününü anma.*
Bizim hergiz bu varlık defterinde adımız yokdur	*Bizim bu varlık defterinde asla adımız yoktur.*
Doğup humrî-sıfat biz anadan tavk-ı mahabbetle	*Biz kumru gibi, anadan, boynunda sevgi bağı ile doğmuşuz.*
Esîr-i kayd-ı derd ü mihnetiz âzâdımız yokdur	*Dert ve mihnet bağına tutsak olmuşuz, kurtuluşumuz yoktur.*
Mukarrer şâir-i şîrin-zebânız Nev'î'yâ ancak	*Ey Nev'î! Tatlı dilli bir şair olduğumuz bilinmektedir ancak,*
Bu devr içinde bir şöhret virür Ferhâdımız yokdur	*Bu dönemde bize şöhret kazandıracak bir Ferhat'ımız yoktur.*

KAYNAK : Aydın Oy, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar,* Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.241

VI

GAZEL

Uşşâk ışk ile n'ola itse nevâları	*Âşıklar, aşk ile nağmeler söylese*
Hüsnün bahârı kıldı mülâyim havâları	*Güzelliğinin baharı havaları mülayim kıldı.*
İzün tozını gözlerine kühl idüb şehâ	*Ey padişah, izinin tozunu gözlerine sürme çekip*
Asmaz cihânı kirpiğe küyun gedâları	*Sokağının dilencileri dünyayı kirpiğe asmaz.*
Âşıklarun niyâzını itsen n'ola kabul	*Âşıklarının dileklerini kabul etsen ne olur?*
Cânâ devâm-ı hüsnünedür hep du'âları	*Ey sevgili, duaları güzelliğinin devamı içindir.*
Bir vüs'at olsa pâyüne dökülse nakd-i eşk	*Bir kolaylık olsa, ayağına dökülse gözyaşı akçası,*
Bir bir hikâyet itse geçen mâcerâları	*Geçen maceraları bir bir anlatsa.*
Biz bir selâma değmeyevüz hiç revâ mıdur	*Bizim bir selâm almamamız hiç yakışır mı?*
İllerle dâ'im eyleyesin merhabâları	*Yıllarca merhabaları daim olsun.*
Makbul-i hazret olmağa yok çâre Nev'iyâ	*Ey Nev'î, makbul kişi olmaya çare yok.*
Her gûşeden du'âlar ider mübtelâları	*Ona tutulanlar, her köşeden dua eder.*

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri,* 1. Cilt, İstanbul 1994, s.708.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Gelibolulu Mustafa Âli

(28 Nisan 1541 Gelibolu – 1600 Cidde)

Asıl adı, Mustafa bin Ahmed bin Abdullah'tır. Doğum yeri ve mahlâsıyla birlikte anılarak Gelibolulu Mustafa Âli olarak tanınır. Dedesinin adından anlaşıldığına göre, devşirme soyundan olduğu tahmin edilmektedir. İyi bir öğrenim gördü; Arapça ve Farsça öğrendi; yirmi yaşlarında medreseyi bitirdi. Müderris olmak istediyse de Şehzade Selim'in (II. Selim) teşvikiyle ilmiyye mesleğini bırakıp şehzadenin dîvân kâtibi oldu. Ardından Lala Mustafa Paşa, Ferhat Paşa ve Mustafa Paşa'nın dîvân kâtipliğini yaptı. Sırasıyla defterdarlık, yeniçeri kâtipliği, sancakbeyliği, Şam beylerbeyliği ve en son olarak da Cidde emirliği görevlerinde bulundu ve son görev yeri Cidde'de vefat etti. Edebiyata şiirle giren Âli, daha sonra düzyazıyı benimsemiş, özellikle tarihçiliğiyle ünlenmiştir. Nazım tekniği bakımından kusursuz sayılmakla birlikte yaşadığı dönemde ikinci sınıf bir şair sayılmıştır. Görüş, kavrayış, anlatış, tenkit ve tahlil bakımından güçlü bir kabiliyete sahip olan Âli, olayları ve kişileri anlatırken özellikle, herkesin anlayabilmesi için yalın bir dil kullanmış; bu arada iyi ya da kötü, kişilerin ahlâkî özelliklerini ve devlet idaresinde görülen bozuklukları çekinmeden eleştirmiştir. Manzum ve mensur 60'a yakın eseri olduğu ve bunların adlarını verdiği hâlde kitaplarının bazıları ele geçmemiştir.

EDEBÎ ESERLERİ

Türkçe Dîvân : Dört adet Türkçe Dîvân'ın ilki 1567'de, ikincisi 1574'te, üçüncüsü 1591'de düzenlenmiş, bu tarihten sonraki şiirlerini içeren dördüncü Dîvân'ı ise Hisâlî tarafından bir araya getirilmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âli'nin 1567'deki ilk Dîvânı'nın, kardeşinin el yazısıyla yazılmış nüshasından iki sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.418.

Farsça Dîvân : Bu dîvân henüz ele geçmemiştir.

Mihr ü Mâh : Âli'nin ilk eseridir. 1561'de yazılmış ve Şehzade Selim'e sunulmuştur.

Mihr ü Vefâ : Âli'nin gençlik eserlerindendir. Henüz ele geçmeyen bu eserin, 7000 beyitlik mesnevî tarzında yazılmış bir aşk hikâyesi olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

Tuhfetü'l-Uşşâk : Tanınmış İran şâiri Hüsrev-i Dehlevî'nin (1253-1325) Farsça Matla'ü'l-Envâr adlı eserine naziredir. 3029 beyitlik bu mesnevî, ahlâki bir eserdir.

Riyâzü's-Sâlikîn : Dinî, tasavvufî, ahlâkî bir mesnevîdir. Küçük bir bölümü hariç, manzum olarak yayımlanmıştır: (Mehmet Arslan - İ. Hakkı Aksoyak. Riyâzü's-Sâlikîn, Sivas 1998).

Bunların dışında şairin yine bu alanda olmak üzere dîvânlarındaki Kerbelâ mersiyelerini topladığı **Subbatü'l-Abdâl**'ı, yüz gazelinin matlalarından meydana getirdiği **Gül-i Sad-Berg**'i, tasavvufa dair **Ravzatü'l-Letâif**'i, Farsça **Bediu'r-Rukûm**'u, yine Farsça bir önsöz ile Âli'nin Hafız'a nazirelerini içine alan **Mecmau'l-Bahreyn**'i, Gelibolu güzellerini anlattığı **Gelibolu Şehrengizi**, **Kırk Hadis Tercümesi** ve III. Murad'ın gazellerine yazdığı şerhleri vardır.

TARİHÎ ESERLERİ

Künhü'l-Ahbâr : Âli'nin en önemli eseri olup Türkçe bir genel tarihtir.

Menâkıb-ı Hünerverân : Âli'nin 1587'de kaleme aldığı bu eser, hat tarihinden, ünlü hattatlar, nakkaşlar, ve mücellitlerden bahseder.

Hâlâtü'l-Kâhire mine'l-Âdâti'z-Zâhire : Âli'nin Mısır'la ilgili değerli bir eseridir.

Fusûlü'l-Hallü ve'l-Akd fî Usûli'l-Harcı ve'n-Nakd : İstanbul'da 1598 yılında yazılan bu eserinde Âli, İslâm devletlerinin yükseliş ve batış sebeplerini anlatmıştır.

Nusretnâme : 1580'de yazılan eser, Gürcistan ve Azerbaycan'da cereyan eden savaşların tarihidir.

Fursatnâme : Azerbaycan, Gürcistan ve Şirvan savaşlarının anlatıldığı eser, Sinan Paşa'nın emriyle yazılmıştır.

Nâdirü'l-Mehârib : Kanunî Sultan Süleyman'ın iki şehzâdesi Selim'le Bâyezid arasında cereyan eden Konya Savaşı'nı (1559) anlatır.

Heft-Meclis : Kanunî Sultan Süleyman'ın son seferi olan Zigetvar Savaşı'nın tarihidir.

Zübdetü't-Tevârih : Adudüddin el-Îcî'nin el-Îşrâku't-Tevârih adlı kitabının genişletilmiş tercümesidir.

Câmiü'l-Buhûr der-Mecâlis-i Sûr : III. Murad'ın, oğlu III. Mehmed için 1528 yazında yaptırdığı sünnet düğününü anlatır.

Mirkatü'l-Cihâd : Melik Danişmend Ahmed'in savaşlarından bahseden bir tarihtir.

Lala Mustafa Paşa ve Gelibolulu Mustafa Âli'yi (sağda) gösteren bir minyatür.

Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.283.

Âli'nin bunlardan başka dünyanın yaratılması ve Hz. Âdem'den önceki yaratıklara dair **Mir'âtü'l-Avâlim**'i ve henüz ele geçmeyen **Mişkât**'ı vardır.

SOSYAL İÇERİKLİ ESERLERİ

Nushatü's-Selâtîn : 1580'de yazılmış olup çağının siyâsî ve sosyal durumunu gösteren önemli bir eserdir.

Mevâidü'n-Nefâis fi Kavâidi'l-Mecâlis : Âli'nin önemli eserlerinden biri olan bu kitap, görgüye dair Kavâidü'l Mecâlis'in (1587) genişletilmiş şeklidir.

Mehâsinü'l-Âdâb : Bir nevi siyaset ve görgü kitabıdır.

Hülâsatü'l-Ahvâl der-Letâif-i Mevâiz-i Sahîh-i Hâl : On iki bendlik bir terci-i benddir.

Tuhfetü's-Sulehâ : Gazâli (1058-1107)'nin Eyyühe'l-Veled adlı risalesinin tercümesi olup; Âli, yer yer bu tercümeye ilâveler-de bulunmuştur.

Hakâyıku'l-Ekâlim ve Meâyibü'l-Erzâl, Âli'nin sosyal muhtevalı diğer eserleridir.

DİĞER ESERLERİ

Nevâdirü'l-Hikem, Hakâyıku'l-Ekâlim, Menşeü'l-İnşâ, Munşeât (Mektuplar).

Tüm eserleri, Türk Dil Kurumu Yayınları tarafından yayımlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.414.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.273.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.283.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.73.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1 Cilt, İstanbul 1982, s.91.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.452
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.701.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.374.
- **Mustafa İsen**, *Gelibolulu Âli*, İstanbul 1998.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.400.
- **Hüseyin Nihal Atsız**, *Âli Bibliyografyası*, İstanbul 1968.
- **Cornell H. Fleischer**, *Tarihçi Mustafa Âli Bir Osmanlı Aydın ve Bürokratı*, Çeviren: Ayla Ortaç, Eylül 1996.
- **Orhan Saik Gökyay**, *Hâlâtu'l-Kahire Mine'l-Âdâti'z Zâhire*, Ankara 1984.
- **Orhan Şaik Gökyay**, *Ziyafet Sofraları*, İstanbul 1978.
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994.
- **Ali Öztekin**, *Gelibolulu Mustafa Âli Câmi'ü'l-Buhûr der Mecâlis-i Sûr*, Ankara 1996.
- **Mehmed Şeker**, *Gelibolulu Mustafa Âli ve Mevâidu'n-Nefâis fi Kavâidi'l Mecâlis*, Ankara 1997.
- **Ali Nihad Tarlan**, *Şiir Mecmualarında 16. ve 17. Asır Divan Şiiri*, 1. fasikül, İstanbul 1948.
- **Ahmed Uğur**, *Kitâbü't-târih-i Künhü'l-ahbâr Gelibolulu Mustafa Âli Efendi*, 2 Cilt, Kayseri 1997.

I

Gönülde gam şu kadar çok ki hiç nihâyeti yok	*Gönülde gam öylesine çok ki ucu bucağı yok;*
Safâ dediklerinin âdı var alâmeti yok	*safa dediklerinin zaten adı var, eseri yok.*
Ne turfa hâlet olur bunca derd ü mihnet ile	*Bu kadar çok dert ve üzüntü ile pek çok tuhaf hâl meydana gelir de,*
Zamâneden dil-i dîvânemin şikâyeti yok	*deli gönlüm gene zamaneden şikâyetçi olmaz.*
Ne câna merhamet eyler ne gönlümü gözedür	*Ne canıma acır ne de gönlümü gözetir;*
Aceb ne şehdür o meh kuluna ri'âyeti yok	*o sultan acaba nasıl bir hükümdardır ki kuluyla hiç ilgilenmiyor.*
Görünce şâh-ı zenâhdânını güm oldu gönül	*Gönül, sevgilinin çene çukurunu görünce kaybolup gitti.*
Bırakdı habsine şâhın velî siyâseti yok	*Böylece sultanın hapsine girdi ama ölümden kurtuldu.*
Sana gönül vereli nice gam yedi Âlî	*Âlî, sana gönül verdiğinden beri ne kadar çok gam yedi.*
Bu hâl ile yine bir zerrece şikâyeti yok	*Bu durumda bile yine en küçük bir şikâyeti yok.*

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilun Fe'ilun)

KAYNAK : Mustafa İsen, *Gelibolulu Âli*, İstanbul 1998, s.66.

II

Sadef-i Sad-Güher'den

Şuarânın aransa güftârı
Yüze çıkmaz güzîde eşârı

Şairlerin şiirleri gözden geçirilse bunların güzel,
ele gelir nitelikte olan örnekleri yüze ulaşmaz.

Bikr-i mazmûn ola edâ-yı bülend
Böyle kırk elli şi're ol hursend

El değmemiş mazmunların edası yüksek olmalı.
Böyle kırk elli şiir bulursan ne mutlu.

Bir zamânda bu mâlik-i güftâr
Eylemişdim be-emr-i fermânkâr

Bir ara bu şiirlerin sahibi olan ben
bu işle görevlendirilmiştim.

Nice dîvânı intihâb-ı dürüst
Biri nazm-i Hayâlî idi nühust

Görevim, dîvânlardan güzel şiirleri seçmekti.
Bunların içinde öncelikle Hâyalî'nin şiirlerini seçmiştim.

Biri Fevrî biri Necâtî idi
Birisi vâridât-ı Zâtî idi

Dîvânından seçme yaptığım şairlerin
diğerleri Fevrî, Necâtî ve Zâtî idi.

Her birinde be-hakk-ı azze ve cell
Otuza kırka çıkmamışdı gazel

Yüce Tanrı hakkı için bunların her birinde
ele gelir gazel, otuza kırka çıkmamıştı.

Beyt ü matla bulunsa kâbildir
Nâdir ammâ ki şi'r-i kâmildir

Bunlardan matla beyti olsa kabulümüz;
ama mükemmel bir şiire az rastlanır.

Hamdülillâh ben kılan Deyyân
İki dîvâne Husrev-i devrân

Beni iki dîvâna, kâinatın Husrev'i
kılan Tanrı'ya şükürler olsun.

Nazmımın kıldı ekserini güzîn
Bikr-i mazmûnu lâyık-ı tahsîn

O, benim şiirimin çoğunu, değerli ve el değmemiş
mazmunlarını övülecek değerde kıldı.

Ehl olan görsün iki dîvânım
Ben öğünmem bilen bilir şânım

İşin ehli olan iki dîvânımı görsün;
ben öyle kendimi övmem, ünümü bilen bilir.

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Mustafa İsen, *Gelibolulu Âli*, İstanbul 1998, s.86.

III

GAZEL

Herkes mey-i aşkınla mestâne midir cânâ
Başdan başa bu âlem vîrâne midir cânâ

Ey sevgili, herkes senin aşk şarabınla sarhoş mudur?
Yoksa bu dünya baştanbaşa virane midir?

Her bir sanemin baksan tasvîri derûnumda
Yoksa bu benim sînem büt-hâne midir cânâ

Sevgilim, gönlüme baksan orada, bir heykeli andıran güzelin resmi var;
Yoksa bu benim gönlüm, puthane midir nedir?

Aldı şu kadar aklım zencîr-i ser-i zülfün
Mecnûn da bana nisbet dîvâne midir cânâ

Sevgilim, zülfünün zincire benzeyen kıvrımları aklımı öylesine başımdan aldı ki
Bana kıyasla Mecnûn deli mi sayılır?

Peymânesi gerdûnun kanımla dolu her dem
Bilmem bu benim bu bağrım mey-hâne midir cânâ

Ey sevgili, feleğin kadehi sürekli benim kanımla doludur,
Bilmem ki bu benim bağrım meyhane midir?

Lezzât-ı visâlinde billâhi beyân eyle
Âli gibi hep âlem bîgâne midir cânâ

Sevgilim gel açıkça söyle, kavuşma lezzetinden haber ver,
Âli gibi bütün âlem, sevgiliye böyle ilgisiz midir?

(Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün)

KAYNAK : Mustafa İsen, *Gelibolulu Âli*, İstanbul 1998, s.56.

IV

Mihr u Mâh'dan

Ya'ni kim var idi bir üftâde
Yog idi misli dâr-ı dünyâde

İlm bir kân idi ol anda güber
Ma'rifet gülşeniydi ol gül-i ter

Mâh idi nâmı ol dil-ârânın
Şem-i bezmiydi ehl-i irfânın

Meğer ol gün Mâh-i bî-çâre
Geşt ederken cihânı âvâre

Nâgehân çeşmi Mihre tuş oldu
Aklı gitti biraz hâmûş oldu

Hâb-ı hayretten oldu çün bîdâr
Gördü bir âfitâb-ı hoş-reftâr

Nûr-ı Hakka tabiatı mazhar
Ârızı âleme ziyâ-güster

Bî-nazîr ü şebîh ü bî-mânend
Misli yok dehr içinde bir ferzend

Taht-ı behcette pâdişâh imiş ol
Husrev-i âsumân-penâh imiş ol

Eremez burcuna kemend-i ukûl
Edemez menziline kimse duhûl

Nergisini mükahhal eylemiş ol
Zînetini mükemmel eylemiş ol

Yani dünya evinde eşi benzeri
olmayan bir düşkün vardı.

Bilim bir ocak, o ise, orada bir cevher,
marifet bahçe, o ise taze bir gül.

Marifet sahipleri toplantılarının mumu olan
bu gönül alan güzelin adı, Mâh idi.

Meğer o gün zavallı Mâh,
avare avare dolaşırken

Ansızın gözü Mihr'e takıldı ve aklı
başından gidip sus pus oldu.

Şaşkınlık uykusundan uyanınca salınarak
yürüyen bir güneş gördü.

O güzel sanki ilâhî nûra mazhar olmuştu;
yanağı dünyaya ışık saçıyordu.

Dünyada eşi, benzeri
olmayan bir çocuktu.

O, göğün kendisine sığındığı bir sultan,
güzellik tahtında padişah idi.

Onun burcuna akıl kemendi eremez,
menziline kimse giremezdi.

Baygın gözlerine sürmeler çekip
güzelliğini mükemmel hâle getirmişti.

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Mustafa İsen, *Gelibolulu Âli*, İstanbul 1998, s.78.

V

Yıkıldı hatırum gönlüm harâb oldı o gül bilmez
Yine cevr itmek ister tâzedür hâtır gönül bilmez

Yitürdi aklı zâhid reh-nümâlık kanda ol kanda
Riyâ vâdîsine düşmiş gider bir toğrı yol bilmez

Ziyândur dostlar nev-reste dil-ber sevmesün kimse
Gerek cân vir kabul itmez gerek yolunda öl bilmez

Bilür toğruluğum ammâ ki kullanmaz kapusunda
Niçün ol serv-ı âzâdum beni kendüye kul bilmez

Visâlün mümkin olsa dehşetten anlamaz Âlî
Sa'âdet ana yüz tütdukça hayfâ bilmez ol bilmez

Hatırım, gönlüm yıkıldı, harap oldu, bir türlü o gül bilmez;
Yine bana eziyet etmek ister, gençtir, hatır gönül bilmez.

Zâhid aklını yitirdi; rehberlik nerede, o nerede.
O, riya vadisine düşmüş gider, doğru yolu bilmez.

Aman dostlar kimse taze dilber sevmesin, yazıktır.
Yolunda can da versen, ölsen de bunu kabul etmez, değerini bilmez.

Sadakatimi bilir bilmesine de beni kapısında hizmetçi yapmaz.
O servi boylum niçin beni kölesi olarak kabul etmiyor.

Kavuşma mümkün olsa, Âlî bunu dehşetinden fark edemez;
Mutluluğun kendisinden yana döndüğünü o bir türlü anlayamaz.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : Mustafa İsen, *Gelibolulu Âlî*, İstanbul 1998, s.64.

Bâkî

(1526 İstanbul – 1600 İstanbul)

Asıl adı Mahmud Abdulbâkî'dir. Yoksul bir ailenin oğludur. Babası, Fatih Camii müezzinlerindendi. Çocukluğunda saraç çıraklığı yaptı, kendi çabasıyla medrese öğrenimi gördü. 19 yaşındayken İstanbul'un ünlü şairleri arasında yer aldı. Bu yıllarda hocası Karamani Mehmed Efendi için yazdığı "Sümbül" redifli kasidesi, ününü daha da artırdı. Dönemin ünlü âlimlerinden Sahn-ı Seman Medresesi müderrislerinden Kadızâde Ahmet Şemseddin Efendi'nin derslerini izledi ve onun büyük desteğini gördü. İlkin dānişmend olarak görev verildi (1561). İki yıl sonra mülâzim oldu ve 1564 nisanında medreseye atanması için ferman çıktı. Bir süre Silivri'de Pîrî Paşa, İstanbul'da Murad Paşa Medresesi'nde görevlendirildi. Bu arada Kanunî'nin şiirlerine nazireler yazıp padişaha kasideler sundu. 1566'da Kanunî'nin ölümünden sonra Eyüp Müderrisliği'ne atandı (1571). Edirne, Mekke, Medine ve İstanbul'da kadılık yaptıktan sonra Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulundu (1586-1591). Çok istediği hâlde, ilmiyye mesleğinin son aşaması olan şeyhülislâmlık görevine atanmayışı, onu derinden etkiledi ve ölümüne dek münzevî bir hayat yaşadı. Dönemlerinde yaşadığı dört padişahın da (Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed) yakın ilgisini gördü. İlk ürünlerini verdiği gençlik döneminde, yaşıtı öteki gençler gibi, Zâtî'nin söyleşilerine katılarak edebiyat derslerini bu çevreden aldı. Şiirin temel unsurunun sözcükler olduğunun bilincine varan, daha başlangıçta dize kurma tekniğinin üstesinden gelen sayılı şairlerden biri oldu. Dîvân şairlerinde çoğunlukla rastlanan dinsel duygulara ve tasavvufa bağlanmayıp iç ve dış dünya, şiirinin kaynağını oluşturdu. Yaşam, Bâkî için, usun bütün olanaklarıyla duyulması gereken geniş bir görünümdür, ulaşabildiği kadar almasını bilir; bu güzelliği yitirme korkusu, şiirinin ana kaynaklarından biri olur. Şiirlerinin en büyüğü sayılan "Kanunî Mersiyesi"nde, ölüm gerçeği karşısında insanî acıyı, değişmeyen yönleriyle yansıtmayı başarmıştır. Gazellerini İstanbul Türkçesi ile yazan Bâkî'nin, Türkçeyi aruz disiplini içinde ilk kez çok iyi kullanması, Ahmed Hamdi Tanpınar'ın deyişiyle "Dili, parmaklarının arasında biçim vereceği bir madde gibi görmesi" yüksek bir şiir kurmasının başlıca nedenleri arasındadır.

Fezâ'ilü'l-Cihad'ın, Bâkî'nin kendi el yazısıyla yazılmış nüshasının ilk ve son sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.539.

E S E R L E R İ

Dîvân : Üç kez yayımlanmıştır. İlk kez 1859'da, taşbaskı olarak İstanbul'da yayımlanan eserin bu nüshası okunaksız ve eksik olup kötü bir kâğıda basılmıştır. Daha sonra 1911'de Almanya'da basılan nüshada genellikle Türkçe kelimeler yanlış okunmuştur. Üçüncü ve en son olarak 1935'te Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından 25'ten çok yazmaya dayandırılanı ise, en doğru ve en iyi nüsha olarak kabul edilir. Dîvân'la ilgili 1982 yılında Fırat Üniversitesi'nde hazırlanan bir doktora tezinde eksiksiz bir nüshası yayımlanmıştır.

Me'alimü'l Yakin fi Sireti Seyyidi'l Mürselin: "Hz. Muhammed'in huyunda gerçek bilgi" anlamına gelen eser, bir siyer kitabı olup Arap âlimlerinden Kastalanî'nin aynı adlı eserinden tercüme edilmiştir. İki cilt olarak basımı yapılan eser, tercüme eser görünümünden çok, telif eser görünümündedir. Bir nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndedir.

Feza'ilü'l-Cihad : Sokullu Mehmed Paşa'ya sunulmuş olup Arapça bir eserden tercümedir. Önsözde ağır bir dil kullanılmasına karşın çeviri bölümü yalın bir dille kaleme alınmıştır. Yazma nüshaları Millet ve Nuruosmaniye kütüphanelerindedir.

Feza'il-i Mekke : Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle Arapçadan tercüme edilmiş mensur bir eserdir. Bâkî'nin kadılık göreviyle Mekke'de bulunduğu sıralarda 1579'da tamamlanmıştır. Mekke tarihinden ve Osmanlı padişahlarının orada yaptırdığı eserlerden söz eder. Güzel bir Türkçeyle yazılmıştır. Bir nüshası Köprülü Kütüphanesi'ndedir.

Hadis-i Erbain Tercümesi : Eyyub Ensarî tarafından rivayet edilen hadislerden kırkının tercüme edilmesiyle meydana getirilmiştir. Bâkî, bu çevirisini Eyüp Medresesi müderrisiyken yapmış, ancak eser ele geçmemiştir.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.537.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.300.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.183.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.157.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.251.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.36.
- **Rüştü Şardağ**, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.718.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.220.
- **İsmet Zeki Eyüboğlu**, *Bâki*, İstanbul 1972.
- **Sabahattin Küçük**, *Bâkî ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, İstanbul 1988.
- **Cevdet Kudret**, *Bâkî*, (4. Basım) İstanbul 1986.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Bâkî Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1987.
- **Muhammed Nur Doğan**, *Bâkî*, İstanbul 1998.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bâkî, Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul 1935.
- **Sabahattin Küçük**, *Bâkî Dîvânı*, Tenkidli Basım, Ankara 1994.

Bâkî Dîvânı'nın minyatürlü nüshasından iki sayfa.

I

GAZEL

Âşıkâne gönlüni akıtmayaydı yâre su *Olmaz-ıdı vâdi-i ışka düşüp âvâre su*	*Su, gönlünü sevgiliye âşıkçasına akıtmayaydı, aşk vadisine düşüp âvâre olmazdı.*
Kâ'be-i kûyunda kıldum gözlerüm yaşını seyl *Teşne diller çagruşup dirken meded bir pâre su*	*Gönlü susamışlar (gönülden arzulular) çağrışıp "meded, bir parça su!" derken, gözlerimin yaşını senin mahallenin Ka'besinde sel yaptım.*
Mâ'il olma serkeş ol mahbûba istignâ gerek *Serv baş egmez ayagın öpe ger yalvara su*	*Meyil gösterme, dikbaşlı ol! Sevilen kimseye nazlanma, kendini çekmen gerekir. Servi, eğer yalvarsa suyun ayağını öpmesine başeğmez.*
Vâdi-i hayretde zencirin sürer dîvânedür *Âşık olmuşdur meger rûz-i ezel dîdâre su*	*Su, hayret vadisinde zincirini sürüyen bir divânedir; meğer ezel gününde sevgilinin yüzüne (güzellik ile görünüşüne) âşık olmuştur.*
Bâkî'ya bozsa aceb mi hâne-i zühdi şerâb *Çün esâsından yıkar irişse bir dîvâre su*	*Ey Bâkî! Şarap, ibadet ve sofuluk evini bozsa şaşılır mı? Çünkü su, bir duvara erişse, temelinden yıkar.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Bâkî Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1987, s.138.

II

GAZEL

Yârdan cevr ü cefâ lûtf u kerem gibi gelür *Gayrıdan mihr ü vefa derd ü elem gibi gelür*	*Sevgiliden eziyet ve cefa, lütuf ve ihsan gibi gelir. Yabancıdan sevgi ve vefâkârlık, dert ve elem gibi gelir.*
Firkat-i yâr katı zâr ü zebûn itdi beni *Döymeyem mihnet ü hicrâna ölem gibi gelür*	*Sevgilinin ayrılığı beni pek zayıf ve güçsüz hâle getirdi, sıkıntı ve iç acısına dayanamayıp öleyim gibi gelir.*
Uydurup leşker-ı uşşâkını ol şâh-ı cihan *Nâz-ıla salını salını alem gibi gelür*	*O cihan padişahı, âşıklarının askerini düzenleyerek naz ile salına salına, bayrak gibi gelir.*
Dil-i pür-hûn elem-i hecrün ile cûş ideli *Ceşme-i çeşmün akan suları dem gibi gelür*	*Kan dolu gönül, senin ayrılığının elemi ile coşup taşalıdan beri, göz çeşmesinin akan suları kan gibi gelir.*
Bâkî'yâ kangı gönül şehrine gelse şeh-i ışk *Bile endûh u belâ hayl ü haşem gibi gelür*	*Ey Bâkî! Aşk padişahı hangi gönül şehrine gelse, kaygı ve belâ, beraberinde atlı sürüsü ve hizmetkârlar gibi gelir.*

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Bâkî Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1987, s.84.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan Dîvân nüshasında Bâkî'yi betimleyen bir minyatür.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.538.

III

TAHMÎS-İ GAZEL-İ SULTÂN SÜLEYMÂN HÂN

Câme-i sıhhat Hudâdan halka bir hil'at gibi
Bir libâs-ı fâhir olmaz cisme ol kisvet gibi
Var iken baht u sa'âdet kuvvet ü kudret gibi
Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

Ehl-i vahdet kâ'inâtun âkil ü dânâsıdur
Merd-i fâriğ âlemün mümtâz ü müstesnâsıdur
Gör ne dir ol kim sözi gûyâ Mesîh enfâsıdur
Saltanat didükleri ancak cihân gavgâsıdur
Olmaya baht u sa'âdet dünyede vahdet gibi

Ta'at-i Hak mûnis-i bezm-i bekâdur âkıbet
Sıhhat-i cân u beden senden cüdâdur âkıbet
Bâd-ı sarsardur fenâ âlem hebâdur âkıbet
Ko bu ayş u işreti çünkim fenâdur âkıbet
Yâr-i bâkî ister isen olmaya tâ'at gibi

Âlemi gözden geçürsen eylesen bin yıl rasad
Devr içinde durmasan görsen hezârân nîk ü bed
Her tarafdan aksa dünya mâlı gelse lâ-yu'ad
Olsa kumlar sağışınca ömrüne hadd ü aded
Gelmeye bu şîşe-i çarh içre bir sâ'at gibi

Menzil-i âsâyiş-i ukbâya istersen vüsûl
Hubb-i dünyâdan ferâgat gibi olmaz doğrı yol
Şâd-mân erbâb-ı uzletdür hemân Bâkî melûl
Ger huzur itmek dilersen ey Muhibbî fâriğ ol
Olmaya vahdet makâmı gûşe-i uzlet gibi

SULTAN SÜLEYMAN HAN'IN GAZELİNİ TAHMİS

Sağlık elbisesi, Allah tarafından insanlara bağışlanmış süslü bir kaftan gibidir. Baht (talih), saadet, kuvvet ve kudret gibi (elbiseler) var iken, vücut için o kisveden (sağlıktan) daha değerli bir elbise olamaz. İnsanlar arasında devletten daha saygın bir şey yoktur, ama; cihanda bir nefeslik sağlık gibi de devlet (mutluluk, talih) bulunmaz.

Yalnızlığı ve Allah'a yakınlığı seçen, dünyanın en akıllı ve bilgili kişisidir. Dünyanın bütün nimetlerinden elini eteğini çeken insan, âlemin en seçkini ve üstünüdür. Bak, sözü sanki Hz. İsa'nın nefesi gibi canlar bağışlayıcı olan (Sultan Süleyman) ne diyor: "Saltanat denilen şey, ancak, cihanın kuru bir kavgasıdır; halbuki, dünyada vahdet (yalnızlık ve Allah'a yakın olma duygusu) gibi bir talih ve mutluluk yoktur.

Ahiret meclisinde insanın can yoldaşı, ancak, Allah'a ibadet ve kulluktur. Sağlık, can ve beden, sonunda senden uzaklaşıp gidecektir. Yokluk, şiddetli bir fırtına gibi esecek ve nihayet, âlem bir toz zerresi gibi hiçliğe yuvarlanacaktır. Bu yiyip içme keyfini, bu eğlenceyi bırak; çünkü sonu yoktur bunun. Eğer sona ermeyecek dostluk arıyorsan; ibadet ve kulluk gibisi yoktur.

Bütün âlemi arayıp tarasan ve bin yıl gözetlesen; dünya içinde dur mayıp binlerce iyi ve kötü şey görsen; her taraftan sayısız dünya malı sana akıp gelse; ömrün(ün yılları), kum tanelerinin sayısı kadar çok olsa da, bu gökyüzü fanusu içerisinde sana bir saat gibi bile gelmez.

Âhiretin huzur dolu konağına ulaşmak istersen; dünya sevgisinden vazgeçmek gibi doğru yol bulamazsın. Yalnızlık köşesini seçen, sevinçli ve mutlu; geride kalanlar (ya da Bâkî) ise, dertli ve kederli olacaktır. Eğer huzur bulmak istersen, ey Muhibbî, dünyadan elini eteğini çek! Zira, yalnızlık köşesi gibi bir rahat ve huzur makamı yoktur.

KAYNAK : Muhammed Nur Doğan, *Bâkî*, İstanbul 1998, s.72

IV

MERSİYE-İ SULTÂN SÜLEYMAN HÂN ALEYHİ'R-RAHMETİ VE'L ĞUFRÂN .

Tığin açardı düşmene zahme-i zebanları
Bahsetmez oldu kimse kesildi lisanları

Gördü nihâl-i serv-i ser-efraz-i nizeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahi banları

Her kande bassa pâ-yi semendin nisâr içün
Hanlar yolunda cümle revân etti kanları

Deşt-i fenâda mürg-i hevâ durmayıp döner
Tığin Hudâ yolunda sebîl etti canları

Şemşîr gibi rû-yi zemîne taraf taraf
Saldın demir kuşaklı cihan pehlevanları

Aldın hezâr bütkedeyi mescid eyledin
Nakûs yerlerinde okuttun ezanları

Âhır çalındı kûs-i rahîl ettin irtihâl
Evvel konağın oldu cinan bûstanları

Minnet Hudâya iki cihanda kılup saîd
Nâm-i şerîfin eyledi hem gâzi hem şehîd

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN MERSİYESİ

Senin kılıcın, düşmana onulmaz yaralar açardı;
kimse ağız açıp söz söyleyemez oldu, dilleri kesildi.

Düşman beyleri, senin başı yüksek, mağrur bir selvi fidanını andıran
mızrağını görüp; asilik lâfını anmaz, başkaldıramaz oldular.

Senin atının ayağı nereye bassa, hanların hepsi
kanlarını, saçmak için, senin yolunda akıttılar.

Dünyada hırs ve arzu kuşu durmadan döner, her kalbe konar;senin kılıcın
ise ihtirasın uğrunda değil, Allah yolunda canlara kıyarak sevaba girdi.

Yeryüzüne, taraf taraf demir kuşaklı cihan
pehlivanlarını (kahramanları) kılıç gibi saldın.

Binlerce kiliseyi alıp mescit yaptın;
çan yerlerinde ezanlar okuttun.

Nihayet, göç davulu çalındı ve öldün;
ilk konağın, cennet bahçeleri oldu.

Allah'a şükürler olsun ki, dünyada ve ahirette seni mesut
edip mübarek adını hem gazi hem şehit yaptı.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Necmettin Halil Onan**, *Açıklamalı Dîvân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1998, s.178.

Kanuni Sultan Süleyman, İran Şahı I. Tahmasb'ın kardeşi Elkas Mirza ile
Minyatür: Süleymannâme

V

GAZEL

Nâm ü nişâne kalmadı fasl-i bahârdan
Düştü çemende berk-i diraht i'tibârdan

Eşcâr-i bâğ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-i hazan çemende el aldı çenârdan

Her yaneden ayağına altun akup gelür
Eşcâr-i bâğ himmet umar cûybârdan

Sahn-i çemende durma salınsun sabâ ile
Âzâdedir nihâl bugün berk ü bârdan

Bâkî çemende hayli perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlu Fâ'ilün)

KAYNAK : Necmettin Halil Onan, *Açıklamalı Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1998, s.178.

Divân'daki "Bahar Kasidesi" başında yer alan minyatür.
Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.476.

Bahar mevsiminden eser kalmadı;
ağaç yaprağı bahçede itibardan düştü, dalından kopup yere serildi.

Bahçede yaprakları dökülüp yeşil kabuklu gövdeleriyle kalan ağaçlar,
çileye girmiş dervişler gibi basit birer hırka giymiş oldular; sonbahar rüzgârı çınarın yapraklarını yoldu.

Bahçenin ağaçları dereden lütuf ve yardım umar;
bunun için her taraftan derenin ayağına altın akıp gelir.

Fidan, bugün yaprak ve meyveden kurtulup serbest kalmıştır;
artık durmadan bahçenin ortasında sabah rüzgârıyla beraber salınıp yürüsün.

Ey Bâkî! Bahçede yapraklar hayli perişan olmuş, savrulup duruyor.
Öyle görünüyor ki, onların da devrandan şikâyetleri var.

VI

GAZEL

Söylemez küsmiş bana cânâna söylen söylesün
Neyledüm ol yâr-ı âlîşâna söylen söylesün

Bana küsmüş söylemez, sevgiliye söyleyin de konuşsun.
O yüce şanlı yâre neyledim, söyleyin, söylesin.

Nâz-ıla güftâra gelmezse helâk eyler beni
Ol cefâ vü cevri bî-pâyâna söylen söylesün

Naz ile söze başlamazsa, beni helâk eyler;
O, cefa ve zulmü sonsuz olana söyleyin, söylesin.

Derd-i ışkı gayrıdan sorman ne bilsün çekmeyen
Anı yine âşık-ı nâlâna söylen söylesün

Aşk derdini başkasından sormayın, çekmeyen ne bilsin;
Onu, yine inleyen âşıka söyleyin, söylesin.

Hârı zahmından neler çekdügümi gülzârda
Bâğbân-ı bülbül-i giryâna söylen söylesün

Gül bahçesinde diken yarasından neler çektiğimi
Ağlayan bülbülün bahçıvanına söyleyin, söylesin.

Bâkiyâ dil durmasun güftâra tâkat kalmadı
Vaktıdur ol husrev-i devrâna söylen söylesün

Ey Bâkî, zamanın sultanına deyin, durmasın.
Vaktidir; konuşmaya takat varken söyleyin, söylesin.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Bâki Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1987, s.130.

VII

GAZEL

Nedür bu handeler bu işveler bu nâz u istiğnâ *Nedür bu cilveler bu şîveler bu kâmet-i bâlâ*	*Nedir bu gülüşler, bu işveler, bu naz ve ilgisiz tavırlar?* *Neyin nesidir bu cilveler, bu edâlar, bu yukardan bakmalar?*
Nedür bu pîç pîç ü çîn çîn ü ham-be-ham kâkül *Nedür bu turralar bu halka halka zülf-i müşg-âsâ*	*Nedir bu büklüm büklüm, kıvrım kıvrım kâküller?* *Bu alna dökülmüş misk kokulu halka halka saçlar nedir?*
Nedür bu ârız u hadd ü nedür bu çeşm ü ebrûlar *Nedür bu hâl-i Hindûlar nedür bu habbetü's-sevdâ*	*Nedir bu çehre, bu yanak; nedir bu gözler, bu kaşlar?* *Bu Hintli benler ve bu simsiyah tane nedir?*
Miyânun rişte-i cân mı gümiş âyine mi sînen *Bünâgûşunla mengûşun gül ile jâledür güyâ*	*Belin can ipliği mi, göğsün gümüşten bir ayna mı?* *Kulağın ile küpen, sanki gül ile üzerindeki çiğ tanesi gibi görünüyor.*
Vefa ummaz cefâdan yüz çevürmez Bâkî âşıkdur *Niyâz itmek ana cânâ yaraşur sana istiğnâ*	*Bâkî senin vefalı davranmanı beklemiyor, cefaların yüzünden de senden yüz çevirmiyor; çünkü âşıktır.* *Ey sevgili, ona yalvarıp yakarmak yaraşır, sana da ilgisiz tavırlar.*

KAYNAK : Muhammed Nur Doğan, *Bâkî*, İstanbul 1998, s.82

Bâkî'yi, Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi ve Nev'î ile birlikte gösteren minyatür – Âşık Çelebi Tezkiresi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.537.

Seyyid Nizâmoğlu (SEYYİD SEYFULLAH)

(?, ? – 1601 İstanbul)

Yaşamıyla ilgili fazla bilgi yoktur. Babası, Yavuz Sultan Selim döneminde Bağdat'tan İstanbul'a gelen Şeyh Seyyid Nizameddin'dir. Mi'râcü'l-Mü'minîn adlı eserinin sonunda, soyunun Zeynelâbidin Ali vasıtasıyla Hz. Hüseyin'e dek uzandığını tespit ettiğini belirten küçük bir mesnevî yer alır. Halvetî tarikatının Sinaniye kolu kurucularından İbrahim Ümmî Sinan'ın halifesi olan Seyyid Nizâmoğlu, İstanbul Silivrikapı Emirler Mahallesi'ndeki tekkesinde uzun süre irşad ile meşgul olmuş, öldüğünde, bu tekkenin avlusuna defnedilmiştir. 16. yüzyıl tekke şiirinin en büyük temsilcilerinden sayılan şair, aruz ve hece ile yazdığı şiirlerinde Seyfî, Seyyid Seyfi, Seyfullah, Nizâmoğlu ve Seyyid Nizâmoğlu mahlâslarını kullanmış, edebî kişiliğinin oluşmasında, tasavvuf düşünce ve inançlarının büyük etkisi olmuştur. Abdülbâki Gölpınarlı'ya göre, Caferî mezhebinden olan Seyyid Nizâmoğlu, Eşrefoğlu'ndan sonra Yûnus'u en iyi temsil eden şair olarak kabul edilir. Şiirlerinin çoğu didaktik mahiyette olup bu şiirlerde Ehl-i beyt sevgisi geniş yer tutar.

Seyyid Nizâmoğlu Divânı'ndan bir sayfa – İ.Ü. Kütüphanesi
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.560.

ESERLERİ

Dîvân : 200'e yakın gazel, 17 beyit, 2 mesnevî, heceyle yazılmış 52 şiir, 3 murabba, 3 müseddes, 8 terci-i bend, 1 terkib-i bend ve 5 kıt'adan meydana gelmiştir. 1871 ve 1910 yıllarında "Dîvân-ı Seyyid Seyfullah" adıyla iki kez basımı yapılmış; son olarak 1976'da M. Yaman tarafından yeni harflere çevrilip A. Atalay tarafından yayımlanmıştır. Süleymaniye, Millet ve İstanbul Üniversitesi kütüphanelerinde yazmaları vardır.

Mirâcü'l-Mü'minîn : Mesnevî tarzında yazılmış olup abdest ve namazın anlamlarını açıklayıcı mahiyettedir. Eserin sonunda, soy ve tarikat zincirlerini açıklayan iki mesnevî yer alır.

Şeref-i Siyadet : Hz. Muhammed soyundan gelmenin yüceliği ve Peygamber soyunun çektiklerinin anlatıldığı bu risale 7 kıt'a, 11 gazel, 2 beyit ve 4 mesnevîden meydana gelmiştir.

Ma'den'ül-Maarif : Bazı âyet ve hadislerin tasavvuf esaslarına göre tefsiri ve şerhidir. Manzum olarak kaleme alınmıştır.

Esrâr'ül-Ârifîn : Mesnevî ve gazel tarzında sekiz şiirden oluşur. Hz. Muhammed soyuna sevgi beslemenin faziletleri ve sevmemenin kötülüklerinden söz eden bazı hadislerin metinlerine de eser içinde yer verilmiştir.

KAYNAKLAR

- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.78
- **İsmail Özmen**, *Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.485.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.288
- **M.Sunullah Ansoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.98
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.149.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1035
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.560.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.414.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.331.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.398.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.233.

Her yol erkân erenleri sizin olsun bu yol erkân
Ben bir aceb derde düştüm bulunmaya gibi derman

Dostun tecellîsi yetti hep gönül mülkünü tattı
Benden benliğim mahvetti ne eşkâl kaldı ne elvan

Her bir kılım bir göz oldu içim dışım hep yüz oldu
Âlem cümle düpdüz oldu ne yadlı kaldı ne yaman

Bütün dünya tenim oldu sekiz cennet canım oldu
Ben sırrın sır benim oldu gizli sırlar oldu ıyan

Dost bana sundu bir dolu içtim onu oldum deli
Kimsenin değilim kulu şimdi sultan oldum sultan

Beni bulmak isteyenler sizi duymak isteyenler
Kendi şehrinizde yoklan gönüllerdir bana mekân

Seyyid Nizâmoğlu dedem gören beni sanır âdem
Yüzbin dürlü hırkası var geh bundan bakar geh andan

KAYNAK : **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.83.

SÖZLÜK

- ***yol-erkân :*** *Tarikat ve temelleri.*
- ***eşkâl :*** *Şekiller.*
- ***yadlı :*** *Yabancı.*
- ***yaman :*** *Kötü, fena.*
- ***sekiz cennet :*** *Hadislerde cehennemin yedi, cennetin sekiz olduğu bildirilmiştir.*
- ***dolu :*** *İçilecek şey, içki.*
- ***yoklan :*** *Yoklayın.*
- ***mekân :*** *Yer, durak.*
- ***geh :*** *Gâh, bazı, kimi.*

III. Mehmed (ADLÎ)

(26 Mayıs 1566 Manisa – 20 Aralık 1603 İstanbul)

III. Murad'ın Safiye Sultan'dan olan oğlu III. Mehmed, 13. Osmanlı padişahıdır. 1595-1603 yılları arası saltanat sürdü. Döneminde batıda Avusturya savaşları, Anadolu'da Celâlî ayaklanmaları ve düzenli ordunun bozulması yüzünden iktisadî durum oldukça sarsıldı. Sakin mizaçlı bir padişah olan III. Mehmed, her zaman annesi Safiye Sultan'ın etkisi altında kaldı. Bu arada Adlî mahlâsıyla yazdığı şiirleri tezkirelerde yer aldı.

III. Mehmed'in tuğralı menşuru, 1596
Sabancı Koleksiyonu

K A Y N A K L A R

- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.171.
- *Turk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1 Cilt, İstanbul 1977-1998, s.39.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 15. Cilt, İstanbul 1992, s.7927.
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 2. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.216.

I

GAZEL

Yokdur zulme rızâmız adle biz mâ'illeriz
Gözleriz Hakkın rızâsın emrine kâ'illeriz

Ârifiz âyîne-i âlem-nümâdır gönlümüz
Rûzgârın cünbişinden sanmayın gâfilleriz

Hükm-i Mevlâya mutî'iz fârigiz tedbîrden
Biz tevekkül ehliyiz takdîrine kâ'illeriz

Gönlümüz kuhl-ı Sıfâhanı alır mı aynına
Tûtiyâ-yı gerd-i râh-ı dilbere mâ'illeriz

Pûte-i aşk içre Adlî kâl edelden kalbimiz
Gıll u gışdan hâliyiz âlemde sâfî-dilleriz

KAYNAK : Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.171.

Eğri Savaşı'nı kazanan III. Mehmed'in önünden esirlerin geçişi

Derviş Paşa

(? Mostar/Hersek – 1603 Peşte yakınları)

Kaynaklarda, ailesiyle ilgili bilgiye rastlanmaması, devşirme olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Asıl adı, bazı kaynaklarda Hasan, bazılarındaysa Hacı olarak geçer. II. Selim döneminde, küçük yaşlarda İstanbul'a getirilerek İbrahim Paşa Sarayı'nda eğitildi. III. Murad döneminde Enderun'a alındı. Edebiyata olan yatkınlığıyla dikkati çekti ve III. Murad'ın emriyle İranlı şair Mevlânâ Binâyî'nin "Sehanâme"sini **Muradnâme** adıyla Türkçeye çevirdi. Gösterdiği bu başarıdan sonra doğancıbaşılığa, ardından şahincibaşılığa getirildi. III. Mehmed döneminde katıldığı Eğri ve Haçova seferinde büyük yararlıklar gösterdi. 1599'da Bosna Beylerbeyliğine atandıysa da 1603 yılı ortalarında bu görevden alındı. Peşte yakınlarındaki Kızlaradası'nı düşmandan geri almak amacıyla giriştiği çatışmada şehit düştü. 16. yüzyılın önemli, fakat az tanınan şairlerindendir. Gazelde ve bilhassa mesnevîde oldukça başarılıdır. Dîvânı yoktur; şiirlerine mecmualarda, tezkirelerde rastlanmakta olup bilinen tek eseri "Muradnâme"dir. Eserdeki ifade, sade ve akıcıdır. Eserin başında şair, yaşamıyla ilgili bilgilere yer vermiştir. Mesnevî tarzında kaleme alınan eser, 1366 beyitten ibarettir. Yazma nüshalarından biri Fatih Millet Kütüphanesi'ndedir.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.196.
- **Cemîl Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.297.

I

GAZEL

Âh kim nigâra irmez elim
Nidem ol şivekâra irmez elim

Bir hazân-dide andelibim ben
Gülşen-i nev-bahâra irmez elim

Yeridir nâleyi hezâr itsem
Bir dem ol gül-izâra irmez elim

Fülk-i dil bahr-i gam miyânında
Âh kim bir kenâra irmez elim

Yâr bir pâdişâh ü ben Derviş
Dâmenîne ne çâre irmez elim

KAYNAK : Cemîl Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.300.

II

BEYİTLER

Şems ü kamer diseler tal'atına n'ola kim
Ey meh-i zühre cebîn gökten inermiş lakab

*

Ben nice teşbîh edem gün yüzüne şem'i kim
Nûr-i nebidir yüzün şem' ise bir Bû-Leheb

*

Câna cevr-i bî-hisâb itdin terahhum kılmadın
Yâdına gelmez behey zâlim meğer rûz-i hısâb

*

Nehâfet-i tenim ile letâfet-i bedeni
Ne gösterir bana yâri dilâ ne yâre beni

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.303

Eroğlu Nûrî

(?, ? – 1603 Alacadağ/Finike)

Doğum yeri ve tarihi belli değildir. 16. yüzyılın ikinci yarısında Antalya iline bağlı Elmalı'da yaşamıştır. Şiirlerinin bulunduğu mecmuadaki kayda göre, adı Yahşi'dir. Türk Edebiyatı tarihinde Yûnus Emre okulunun temsilcilerinden olan mutasavvıf şairlerimizdendir. Yine kendisi, şiirlerinden birinde, adının Nûrî, mahlâsının Eroğlu olduğunu belirtir. Halvetiyye tarikatının halifelerinden Elmalılı Şeyh Abdülvehhâb Efendi'den (Vâhib Ümmî) halifelik unvanını aldığı, kendisinden sonra tarikatın başına geçen Elmalılı Ümmî Sinan'ın hocası olduğu dışında hayatıyla ilgili bilgi yoktur. Mezarı, Finike'nin kuzeybatı cephesinde Turunçova'da Alacadağ'ın zirvesine yakın bir yerdedir.

Osmanlı Müellifleri yazarı Bursalı Mehmed Tahir, şairin bir dîvânından söz ederse de, dîvânın nerede ve kimde olduğu bilinmemektedir. Şiirlerinde, şeyhi Vâhib Ümmî'den etkilendiği açıktır. Aruz ve heceyle yazdığı şiirlerinde yer yer vezin ve kafiye hataları göze çarpar. Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi'nde bulunan ve 1725'li yıllarda istinsah edildiği anlaşılan bir mecmuadaki, 6'sı aruzla yazılmış 51 ilâhîsi ve yaşamıyla ilgili geniş bilgi, Mustafa Tatcı tarafından 2002 yılında "Dîvânçe-i İlâhiyât" adıyla yayımlanmıştır.

E S E R L E R İ

Tasavvuf bi't-Tarîkat veya **Risâle-i Şerîf Elmalî Eroğlu Efendi :** Mevcut iki nüshasından biri İzmir Millî Kütüphane'de, diğeri ise Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi'ndedir. Eserde tasavvuf ve tasavvuf adabıyla ilgili bilgiler yer alır.

Mir'atü'l-Âşıkîn : Bursalı Mehmed Tahir, eserin iki nüshasını Manisa ve Kula kütüphanelerinde gördüğünü söylemişse de ele geçmemiştir.

Dîvân-ı İlâhiyât : İçinde 51 ilâhî'nin yer aldığı eser, küçük hacimli olup bir mecmua niteliği taşır.

Elmalı Halk Kütüphanesi'nde 43 numarayla kayıtlı mecmuada Eroğlu Nûrî'nin bir ilâhîsinin yer aldığı sayfa.

Mustafa Tatcı, Eroğlu Nûrî, Dîvânçe-i İlâhiyât, Ankara 2002, s.229

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.312.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 1. Cilt, İstanbul 1972. s.93.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998. s.70.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.209.
- **Mustafa Tatcı**, *Eroğlu Nûrî, Dîvânçe-i İlâhiyât*, Ankara 2002, s.151.

İLÂHÎ

Fırsat elde iken gelin âşıklar
Aşk ile dönelim Hû deyü deyü
Bu erkânı süregeldi sâdıklar
Şevk ile dönelim Hû deyü deyü

Hû diyene aşk zinciri takıla
Gönlü anın mâsivâdan çekile
Kim ne diyen desin gönlüm Hak ile
Aşk ile dönelim Hû deyü deyü

Hû diyen kişinin yanar günâhı
Cennet içre dîdâr olur penâhı
Zikirdir âşıkın her âh u vâhı
Derd ile dönelim Hû deyü deyü

Hû zikri şevke düşürür melîli
Hâl edinen âşık dostun halîli
Takarrüb mülkünün budur delîli
Şevk ile dönelim Hû deyü deyü

Bu yola döymez azıksız yayalar
Aşkı yok kişiyi hayvân sayalar
Bizi genden gören Mecnûn diyeler
Aşk ile dönelim Hû deyü deyü

Mansûr neden çekdi kendiyi dâra
Âşık olan gelsin gün yüzlü yâra
Dün ü gün salâdur ehl-i dîdâra
Şevk ile dönelim Hû deyü deyü

Kimin Hû zikri olursa ameli
Gönül mir'âtında görür cemâli
Eroğlu budur insanın kemâli
Şevk ile dönelim Hû deyü deyü

KAYNAK : Mustafa Tatcı, *Eroğlu Nûrî, Dîvânçe-i İlâhiyât*, Ankara 2002, s.151.

Neyzen – Tablo: Şefik Bursalı

Antik AŞ. 140. Türk İslâm Eserleri Müzayede Katalogu – 3.11.1991

Bağdatlı Rûhî

(1534 ? Bağdat – 1605 Şam)

Asıl adı Osman'dır. Bağdatlı Rûhî sanıyla tanınır. Yaşamıyla ilgili bilgiler sınırlıdır. Kanunî ordularıyla Bağdat'a gelen Mehmed adlı bir askerin oğludur. Çok yeri dolaştıktan sonra İstanbul'a da geldiği, daha sonra yerleştiği Şam'da öldüğü bilinmektedir. Rûhî'nin öğrenim durumuna ilişkin bilgi yoktur. Ahdî; tezkiresinde, şairin gece-gündüz ünlü şairlerin şiirlerini incelediğini belirterek, onun bilgiye verdiği önemi vurgulamaktadır. Ayrıca yazdığı nazirelerden, Bâkî, Hayalî, Necatî gibi şairlerin eserlerini iyi okuduğu ve bildiği anlaşılmaktadır. Dili yalın olup söz ve anlam oyunlarına fazla itibar etmez. Bağdatlı Rûhî'nin bazı tezkirelerde Mevlevî, bazılarında ise Bektaşî ve Hurufî olduğu ileri sürülmüştür. Kendisinden sonra gelen Sâmî, Râşit, Sümbülzâde Vehbî gibi 17. ve 18. yüzyıl şairlerinden sonra Muallim Naci ve Ziya Paşa gibi Tanzimat dönemi şairlerini de etkileyen Rûhî'nin bilgece edası, toplumdaki dengesizlikler, eşitsizlikler, haksızlıklar karşısındaki başkaldırı havası, coşkun ve içten söyleyiş özellikleri, tüm bunların birleşimiyle ortaya koyduğu en tanınmış şiiri olan "Terkib-i Bend"iyle öteki dîvân şairlerinden ayrı bir yeri olduğu kabul edilir. "Dünyâ talebiyle kimisi halkun emekde/Kimi oturup zevk ile dünyâyı yemekde" biçiminde yergilerin bulunduğu "Terkib-i Bend", kimi mısralarıyla çağının beğeni koşullarını aşan başkaldırı sertliğiyle, Tanzimat şiirinde görülen toplumsallık girişimlerine esin kaynağı olmuştur. Özellikle Ziya Paşa, nazire olarak yazdığı "Terkib-i Bend"inin son dizelerinde onu "şiir alanında eşsiz bir şair" biçiminde niteler ve "Harâbat" önsözünde de saygıyla anar. Bilinen tek eseri **Dîvân**'ıdır. 1870 yılında basılmıştır. Ancak, yayımlanan bu dîvân, eksik olup, bilgi ve dizgi yanlışlarıyla doludur. Dîvân'ın tenkitli metni henüz yayımlanmamıştır. Dîvân içinde ünlü şiiri "Terkib-i Bend"e de yer vermiştir.

KAYNAKLAR

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5 Basım), Ankara 1999, s.164.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.260
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.116.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.997
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.354
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.70.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.477
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.467.
- **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.449.
- **Necmettin Halil Onan**, *Açıklamalı Dîvân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1998, s.214.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415 416-417, Temmuz-Ağustos Eylül 1986, s.224.
- **Rüştü Şardağ**, *Klasik Divan Şiirimiz*, İstanbul 1976, s.261.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.741.
- **Halil Erdoğan Cengiz**, *Dîvân Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1983, s.426.
- **Coşkun Ak**, *Bağdatlı Rûhî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Bursa 2000.

I

GAZEL

Ey diyenler dehrden bir nesne yok cândan lezîz	*Ey dünyada candan lezzetli bir şey yok diyenler;*
Cân nedür başdan kim ola la'l-i cânândan lezîz	*can nedir ki, sevgilinin dudağından daha lezzetli olabilir mi?*
Hızrun olsun âb-ı hayvân biz sana leb-teşneyiz	*Hayat suyu Hızır'ın olsun, biz sana susamışlardanız.*
Bilmişüz la'lün safâsun âb-ı hayvândan lezîz	*Dudağının neşe'sini hayat suyundan daha lezzetli bilmişiz.*
Şekker-i la'l-i revân-bahşun yanında telhdür	*Gül renkli şarap ki ondan daha lezzetli bir şey yok,*
Bâde-i gülfâm kim bir neş'e yok andan lezîz	*renk bağışlayan dudağının şekeri yanında acı kalır.*
Tâc u tahtın pâdişâh-ı dehr ihsân eyleye	*Sultanım, dünya padişahı tacını, tahtını bana bağışlasa;*
Kullugundur bana sultânum ol ihsândan lezîz	*bana kulluğun o bağıştan daha lezzetli gelir.*
Âlem-i ma'nîde ey Rûhî hemen ben bildügüm	*Ey Rûhî, benim bildiğim, mana âleminde*
Sûretâ bir nesne yok dîdâr-ı cânândan lezîz	*güzellerin yüzünden başka daha lezzetli görünen bir şey yoktur.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Bursa 2000, s.120

II

GAZEL

Hall eylemez mes'ele-i aşkı müderris
Aşk ehline zîrâ degül ol dâhil-i meclis

Ders veren profesör aşk problemini çözemez.
Çünkü o aşk ehli için meclis içine giremez.

Çeşmün gibi olsaydı eger gamzeye mâlik
Fettân olur idi güzelim bâgda nergis

Nergis, gözün gibi bir yan bakışa sahip olsaydı;
güzelim, bağda herkesi birbirine düşürürdü.

Girseydi eger serv-i sehî hil'at-i nâza
Bâlâ kadüne eylemek olurdı melâbis

Düzgün servi naz elbisesine girseydi,
yüce boyuna elbiseler gibi olurdu.

Tenhâ degülüz künc-i belâda yanımızda
Ey sîm-beden var hayâlün gibi mûnis

Ey gümüş bedenli, belâ köşesinde yalnız değiliz,
yanımızda hayalin gibi bir can dostumuz vardır.

Reyhân hatunun vasfını dâ'im rakam eyler
Dinse nola Rûhî-i suhan-sâza mühendis

Reyhan tüylerinin övgüsünü her zaman yapar; söz
yapıcı Rûhî'ye mühendis dersem şaşılır mı?

(Mef'ûlu Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

KAYNAK : Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Bursa 2000, s.142.

III

GAZEL

Ey gam-ı âlem ahvâlüm soranlar gam nedür
Şimdi bir âlemdeyem kim bilmezem âlem nedür

Ey âlemin gamıyla hâlimi gam nedir diye soranlar;
şimdi öyle bir âlemdeyim ki âlem nedir bilmiyorum.

Şâdmânam muttasıl aşkıyla ol mehpârenün
Zerrece gam çekdügüm yok bilmezem hem gam nedür

O ay parçasının aşkıyla devamlı mutluyum.
Zerre kadar gam çektiğim yok, hem gam nedir bilmiyorum.

Nice doysun âteş-i hicrünle gel insâf idelüm
Katre-i hûndur benüm rûhum dil-i âdem nedür

Ayrılık ateşine nasıl doysun, gel insaf edelim.
Benim ruhum kan damlasıdır, insan gönlü nedir ki?

Câm çek dirler Cem-i vakt olmak istersen bana
Öyle mestem lîk ben bilmem ki Cem nedür

Bana zamanın Cem'i olmak istersen kadeh çek derler.
Öyle sarhoşum ki Cem'in kadehi nedir bilmem.

Yıl geçer Rûhînün itmezsin tefahhur hâlini
Pâdişâhum bu tegâfülden garaz bilsem nedür

Ey padişahım, yıl geçer Rûhî'nin hâlini araştırıp sormazsın.
Bu bilmez görünmekten amaç nedir, bir bilsem.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Bursa 2000, s.124.

Terkib-i Bend'den dört sayfa.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.481.

IV

Terkîb-i Bend'den

1. BEND

Sanman bizi kim şîre-i engûr ile mestiz
Biz ehl-i harâbâttanız mest-i elestiz

Ter-dâmen olanlar bizi âlûde sanur lîk
Biz mâil-i bûs-i leb-i câm ü kef-i destiz

Sadrın gözedüp neyleyelim bezm-i cihânın
Pâ-yı hum-i meydir yerimiz bâde-perestiz

Mâil değiliz kimsenin âzârına ammâ
Hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestiz

Erbâb-i garaz bizden ırağ olduğu yeğdir
Düşmez yere zîrâ okumuz sâhib-i şastiz

Bu âlem-i fânîde ne mîr ü ne gedâyız
A'lâlara a'lâlanuruz pest ile pestiz

Hemkâse-i erbâb-i diliz arbedemiz yok
Meyhânedeyüz gerçi velî aşk ile mestiz

Biz mest-i mey-i meykede-i âlem-i cânız
Serhalka-i cem'iyyet-peymâne-keşânız

(......)

6. BEND

Vardım seheri tâat içün mescide nâgah
Gördüm oturur halka olup bir nice güm-râh

Girmiş kimisi vahdete almış ele tesbîh
Her birisinin vird-i zebânı çil ü pencâh

Didim ne sayarsız ne alırsız ne satarsız
K'aslâ dilinizde ne nebî var ne hod Allâh

Didi biri kim şehrimizin hâkim-i vakti
Hayretmek içün halka gelür mescide her gâh

İhsânı ya pencâh ü ya çildir fukarâya
Sabreyle ki demdir gele ol mîr-i felek-câh

Geldiklerini mescide bildim ne içündür
Yüz döndürüp andan dedim ey kavm olun âgâh

Sizden kim ırağ oldu ise hakka yakındır
Zîrâ ki delâlet yoludur tuttuğunuz râh

Tahkîk bu kim hep işiniz zerk ü riyâdır
Taklîddesiz tâatiniz cümle hebâdır

1. BEND

Bizi, üzüm suyu ile şarhış olmuş sanmayın! Biz meyhane denen
aşk ve şevk âleminin sakinleriyiz ve ezel şarabıyla sarhoşuz.

Münafıklar ve günahkârlar bizi de kendileri gibi sanırlar;
fakat biz ancak kadehin dudağını ve elin ayasını öpmeye düşkünüz.

Dünya meclisinin baş sedirine ne diye göz dikelim?
Bizim yerimiz şarap küpünün dibidir, biz şaraba taparız.

Kimseyi incitmeyi istemeyiz ama,
kadehi kıran sofunun hatırını kırarız.

Gizli ve kötü maksatlıların bizden uzak olmaları daha iyidir; onlara
attığımız ok yere düşmez, çünkü parmağımızda şastımız vardır.

Bu fâni dünyada ne zengin ne de dilenciyiz. İtibarda olup büyüklük
satanlarla yüksekten konuşur; fakir, mütevazı kimselerle mütevazı oluruz.

Ehli dillerle kadeh arkadaşlığı ederiz; kavgamız, gürültümüz yoktur.
Meyhanedeyiz; fakat, aşk ile sarhoşuz.

Biz can âlemi meyhanesinin şarabıyla sarhoşuz ve
kadeh çekenler meclisinin başında bulunuruz.

(......)

6. BEND

Bir sabah, ansızın, ibadet etmek için mescite gittim ve bir sürü yolunu
şaşırmışların halka şeklinde oturduklarını gördüm.

Bunlardan kimisi gönlünü dünya alâkalarından kesip Allah'a vermiş görünüyordu,
ellerine tespih almışlardı. Her birinin dilinde ise kırk, elli diye lâflar dolaşıyordu.

Onlara dedim ki: "Ne sayıyorsunuz, ne alıyorsunuz, ne satıyorsunuz?
Dilinizde ne peygamber ne de Allah sözü var!"

Biri dedi ki: "Şehrimizin valisi, her zaman,
halka iyilik etmek için gelir.

Onun fakirlere ihsanı ya ellilik ya kırklık akçedir. Sabret, şimdi o mevkii gök
kadar yüksek olan beyin gelme zamanıdır."

Mescite niçin geldiklerini öğrendim ve oradan yüzçevirip dedim ki: "Ey
cemaat! Biliniz ki,

Sizden kim uzaklaşırsa Allah'a yaklaşır. Çünkü, sizin gittiğiniz yol doğruluk
yolu değil, kötülük yoludur.

Doğrusu bu ki, sizin bütün işleriniz yalan ve gösteriştir. Taklit yaptığınız için
ibadetiniz tamamen boşunadır."

(......)

11. BEND

Yuf hârına dehrin gül-i gülzârına hem yuf
Ağyârına yuf yâr-i cefâkârına hem yuf

Bir ayş ki mevkûf ola keyfiyyet-i hamre
Ayyâşına yuf hamrine hammârına hem yuf

Zîkıymet olunca nidelim câh ü celâli
Yuf anı satan dûna hirîdârına hem yuf

Çün ehl-i vücûdun yeri sahrâ-yi ademdir
Yuf kâfile vü kâfilesâlârına hem yuf

Âlemde ki bengîler ola vâkıf-i esrâr
Seyrânına yûf anların esrârına hem yuf

Ârif ki ola müdbir ü nâdân ola mukbil
İkbâline yûf âlemin idbârına hem yuf

Çerh-i feleğin sa'dine vü nahsine lâ'net
Kevkeblerinin sâbit ü seyyârına hem yuf

Çün oldu harâm ehl-i haka dünye vü ukbâ
Cehdeyle ne ukbâ ola hâtırda ne dünyâ

(......)

17. BEND

Verdik dil ü cân ile rızâ hükm-i kazâya
Gam çekmeziz uğrarsak eğer derd ü belâya

Koyduk vatanı gurbete bu fikr ile çıktık
Kim renc-i sefer bâis ola izz ü alâya

Devreylemedik yer komadık bir nice yıldır
Uyduk dili dîvâneye dil uydu hevâya

Olduk nereye vardık ise aşka giriftâr
Alındı gönül bir sanem-i mâh-likâya

Bağdâda yolun düşse ger ey bâd-i seher-hîz
Âdâb ile hidmet-i yârân-i safâya

Rûhîyi eğer bir sorar ister bulunursa
Derlerse buluştun mu o biberk ü nevâya

Bu matla'-i garrâyı oku ebsem ol anda
Ma'lûm olur ahvâlimiz erbâb-i vefâya

Hâla ki biz üftâde-i hûbân-i Dımışkız
Serhalka-i rindân-i melâmet-keş-i ışkız

KAYNAK : Necmettin Halil Onan, *Açıklamalı Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1998, s.214.

(......)

11. BEND

Dünyanın dikenine de, bahçesinin gülüne de yuh olsun!
Yabancılarına da, cefa eden sevgilisine de yuh olsun.

Keyif ve neşesi şaraba bağlı olan bir içki meclisinin içenine de yuh olsun, şarabına da, şarabı satanına da!...

Para ile temin edilecek olunca, rütbeyi ve büyüklüğü ne yapalım? Onu satan alçağa da, satın alanına da yuh olsun!

Mademki insanların yeri yokluk çölüdür; onların kafilesine de, kafilelerinin başında gidene de yuh olsun!

Dünyadaki gizli şeyleri esrarkeşler bildikten sonra, onların o gizlilik âleminde dolaşmalarına da, esrarına da yuh olsun!

İrfan sahibi düşkün, cahil itibarda olduktan sonra, dünyanın ikbaline de yuh olsun, talihsizliğine de!...

Dünyanın uğuruna da uğursuzuna da lânet olsun ve onun yıldızlarının dönenlerine de, duranlarına da yuh olsun!

Mademki doğrulara dünya ve ahret haram olmuştur; o hâlde sen de dünyayı da, ahreti de hatıra getirmemeye çalış.

(......)

17. BEND

Biz Allah'ın takdirine can ve gönülle razı olduk, bundan dolayı derde ve belâya uğrarsak tasa etmeyiz.

Yolculuk zahmetinin, değer ve itibarımızın yükselmesine yol açacağı düşüncesiyle vatandan ayrılıp gurbete çıktık.

Kaç yıldır dolaşmadık yer bırakmadık; biz deli gönle uyduk, gönül de kendi havasına (aşka) uydu.

Nereye gittikse aşka tutulduk;
gönül bir ay yüzlü güzele kendini kaptırdı.

Ey sabah rüzgârı! Eğer Bağdat'a yolun düşerse, yolunca git, beraberce safa sürdüğümüz dostların hizmetinde bulun.

Eğer, Rûhî'yi bir soran, isteyen bulunursa ve: "O zavallıya rastladın mı" derlerse,

Orada bu parlak matlaı oku ve sus;
ne hâlde olduğumuzu vefakâr dostlar anlarlar.

Şimdi Şam güzellerinin düşkünü olan biz, aşk uğrunda cefaya uğrayan rintler halkasının en başında bulunuyoruz.

Hâkânî

(? İstanbul – 1606 İstanbul)

Hâkânî Mehmed Bey olarak bilinir. Yaşamıyla ilgili bilgiler oldukça yetersizdir. Kaynaklarda, müteferrikalık, sancakbeyliği ve dîvân-ı hümâyûn muhasebeciliği yaptığı, hacca gidip geldiği, 1606 yılında İstanbul'da vefat ettiği ve Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii'nin haziresine defnedildiği yazılıdır. En ünlü yapıtı, "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla, mesnevî biçiminde, Hz. Muhammed üzerine yazdığı "Hilye-i Hâkânî"dir. Ziya Paşa ve Muallim Naci tarafından üstün nitelikleri kabul edilen "Hilye"nin yüksek bir değeri olmadığını, gücünü, konusunun "kutsiyetinden" aldığını ileri süren araştırmacılar da vardır. Hâkânî'nin, Dîvân'ından başka "Miftahu'l Futühat" adlı uzun bir mesnevisi de bilinmektedir. Hâkânî, kendisinden sonra gelen şairler üzerinde etkili olmuş, klasik şiir tekniğini ustalıkla kullanmıştır. Dinsel içerikli mesnevilerinin tersine, din dışı şiirleri de vardır.

Hilye-i Hâkânî'den bir sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.166.

ESERLERİ

Dîvân : Sonradan düzenlenen eserde gazellerin sayısı oldukça fazladır. Topkapı Sarayı, İstanbul Üniversitesi ve Millet kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır.

Hilye-i Hâkânî : 1598 yılında, aruzun "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla yazılan bu mesnevî, Türk edebiyatında hilye türünün ilk örneğidir. Hz. Muhammed'in görünümünden, vasıflarından, büyüklüğü ve ahlâkından söz etmekte, bu bakımdan öğretici bir nitelik taşımaktadır. Mevlid ve Muhammediye gibi, dinî edebiyatın en beğenilen eserleri arasında yer almasına rağmen, Arapça kelimelere fazla yer verildiğinden ve halk için yazılmadığından dili ağırdır. Yazma nüshalarının sayısı oldukça fazladır. 1848 ve 1891 yıllarında padişahın emriyle iki kez yayımlanmıştır. Sadece Topkapı Sarayı yazmaları arasında 10 nüsha vardır.

Miftahu'l-Futühat : 1603'te yazımı tamamlanıp Cigalazâde Sinan Paşa'ya sunulmuştur. Manzum "Hadis-i Erbain" adlı eserden çeviridir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bir yazma nüshası bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.166.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.264.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.171.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.128.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.582.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.21.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.384.
- **Necla Pekolcay**, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1981, s.278.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.249
- **Şemsettin Kutlu**, *Divân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.238.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.388.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.334.

HİLYE

Hilye kelimesinin yalın anlamı süs, cevher, güzel niteliktir. Ancak kelime, edebiyatta, özellikle Türk Divân Edebiyatı'nda başlı başına bir terim olarak kullanılmıştır. Bu terim, yalın olarak da kullanılmaz. "Hilye-i Şerîfe" veya "Hilye-i Muhammedî" biçiminde geçer. Arap kültür ve edebiyatında ise bu tür eserlere "Şemâil-i Şerife" denmiştir. Şemâil-i Şerîfeler, İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in çehre, vücut gibi fizik yapısıyla tutum, davranış, ahlâk, karakter, huy, tabiat gibi moral yapısından bahseden, bunları ayrıntılı bir biçimde dile getiren eserlerdir. Başlangıçta bir tür ilim dalı gibi inceleme konusu yapılmış, sonra giderek duygusallığa yönelinilerek sanat ve edebiyat alanına kaymıştır. Ancak şurasını önemle belirtmek gerekir ki, gerek Arap, gerek İran edebiyatlarında kaleme alınmış bulunan pek çok "Şemâil"den hemen hiçbiri gerçek bir din ve sanat vecdine erişememiştir. Arap-İran-Türk, yani Doğu edebiyatında bu tür eserlere dinin ve edebiyatın vecdini, heyecanını katarak ona seçkin bir "edebî tür" niteliğini kazandıran ılk kişi, Türk şairi Hâkânî Mehmed Bey'dir.

Bilindiği gibi, Süleyman Çelebi'nin "Mevlid"i de böyledir. Engin bir imanın ve içtenliğin ürünü olan Mevlid, zamanla nasıl mistik bir havaya bürünmüşse, yine aynı nitelikteki "Hilye" de aynı havaya bürünmüş, yüzyıllar boyunca geleneklerimiz, göreneklerimiz arasında kendisine çok güçlü bir yer ayırmıştır.

Mevlid, bilindiği gibi, çeşitli törenlerde –bir çeşit ders kitabı gibi– özenle okunulan bir kitap hâlini alırken; "Hilye" de evlerin duvarlarını süsleyen, süslendiği evlere uğur ve huzur getiren, daha fazlası, evleri yangından koruyan bir "uğur belgesi" sayılmıştır. Mevlid gibi Hilye'nin de asıl sahibi ve bunları gerçek birer edebiyat türü karakterine ulaştıranlar, Türk edebiyatçıları –başka bir deyimle– Süleyman Çelebi ve Hâkâni Mehmed Bey'lerdir. (......) Türk edebiyatında, Hâkânî'den sonra, 19. yüzyıla kadar yirmiye yakın şair, yeni yeni Hilye'ler yazmışlarsa da, bunların bu daldaki eserleri, hiçbir zaman birer taklit ve özenti sınırını aşamamıştır. (......)

Hâkânî'nin Hilye'si, dil-anlatım, ölçü gibi aksaklıklardan da tümüyle uzaktır ve sağlam bir yapıya sahiptir. Hilye, genel havasıyla, didaktiktir; bu yüzden onda lirizm değil, dinî vecd ve heyecan egemendir.

Kazasker Mustafa İzzet ketebeli Hilye-i Şerif
Maçka Mezat Müzayede Kataloğu – 27.10.1991

I

Hilye-i Hâkânî'den

KÂNE RESÛLU'LLÂH (S.A.V.)
EZHERÜ'L-LEVN

ALLAH RESÛLÜ (S.A.V.)
AYDINLIK YÜZLÜYDÜ

İttifâk etdi bu ma'nâda ümem
Ezherü'l-levn idi fahr-ı âlem

Ümmet (herkes), bu konuda birleşti.
Âlemin övüncü olan peygamberimiz aydınlık yüzlü idi.

Yüzünün hâlis idi agı katı
Ruhları sâf idi sâfî sıfatı

Yüzünün akı,tamamen bembeyazdı.
Yanakları, yüzü gibi saf idi.

Reng-i rûyı gül ile yek-dil idi
Gül gibi kırmızıya mâ'il idi

Yüzünün rengi gül rengiydi.
Gül rengi gibi, biraz kırmızıya çalardı.

Kaplamışdı yüzüni nür-ı sürûr
Sûre-i nûr idi yâ matla'-ı nûr

Yüzünü, güleç yüzlülüğün nûru kaplamıştı.
O yüz, ya nûr sûresi ya da güneşin doğduğu yerdi.

Gün yüzünden utanıp âb-ı hayât
Meskenin etdi verâ-yı zulumât

Ölümsüzlük suyu, güneş gibi yüzünden utanıp
Karanlıklar ötesini mesken kıldı kendine.

Vech-i berrâkınun ashâb-ı safâ
Humreti gâlib idi der hattâ

Peygamberin yakınları, aydınlık yüzünün
Kırmızıca olduğunu söylerler.

Ana vermişdi kemâl-i zînet
Kâtib-i çehre-güşâ-yı fıtrat

Ona bütün güzelliği vermişti,
Yaratılış çehresine şekil veren kâtip.

Arak-âlûd olıcak ol sultân
Gül-i pür-jâleye benzerdi hemân

O sultan, tere bulanınca
Üzerine çiğ düşmüş güle benzerdi hemen.

Hem demişler dürür eşrâf elhâk
Ârız-ı pâk arak-nâk olıcak

Ayrıca büyükler söylemişti
Temiz yanağı terleyince.

Dâne-i dürr gibi rüyında teri
Hoş-nümâ eyler idi ol güheri

Yüzünde inci tanesi gibi duran ter,
O cevheri güzelleştirirdi.

Şem'-i ruhsârı dönerdi mâha
İki kandîl idi arş-ı ilâha

Yanaklarının mumu, aya benzerdi,
Sanki kutsal gökyüzünün iki kandiliydi.

Itr-ı hûbıyla pür olurdı meşâm
Bûy-ı misk idi yâhûd anber-fâm

Burunlar, onun anber veya
Misk kokusunu andıran güzel kokusuyla dolardı.

Terlese ol gül-i gülzâr-ı sürûr
Cûş ederdi sanasın kulzûm-ı nûr

O mutluluk bahçesinin gülü terlediği zaman,
Nûr denizi dalgalandı sanırdın.

Olup envâr-ı ruhı iki alev
Der ü dîvâra salardı pertev

İki alevi andıran iki parlak yanağı
Her yanı aydınlatırdı.

Berg-i gül gibi o rûy-ı nîgû
Terledigince olurdı hôş-bû

O güzel yüz, gül yaprağı gibi
Terledikçe daha hoş kokular saçardı.

Gördi kevser arak-ı gül-bûyın
Nice akmasın agzı suyın

Cennetteki Kevser ırmağı, onun gül kokan terini gördü.
Nasıl ağzının suyunu akıtmasın?

Dahî sîmâ-yı şerîfinde anun
Bilinürdi garazı ol cânun

Ayrıca onun şerefli yüzünde
Niyeti anlaşılırdı.

Nûr idi âyîne-i vech-i Nebî
Zâhir olurdı rızâ vü gazabı

Yüzünün aynası nurdu Peygamberin.
Onda rıza ve gazap açıkça görulürdü.

Kendü nefsi içün ol pâk-neseb
Etmedi kimseye ömründe gazab

O soyu temiz, kendi nefsi için
Ömrü boyunca kimseye kızmadı.

Olmadı hergiz o la'l-i nâ-yâb
Hîç kimseyle cihânda şeker-âb

O eşsiz yakut dudaklı,
Dünyada kimseyle kırgın olmadı.

(......)

(......)

KAYNAK : Şemsettin Kutlu, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.240.

II

GAZEL

Bir gün kim etdi sîneni sad-pâre der misin	*Bir gün göğsünü paramparça etti der misin?*
Bir kerre bâri neyler o bîçâre der misin	*Bâri bir kere olsun o çaresiz ne yapıyor der misin?*
Yakındadur görünmedi gülzâr-ı küyumun	*Çevrenin gül bahçesinin epeydir görünmeyen*
Bir andelîbi var idi âvâre der misin	*Avare bir bülbülü vardı der misin?*
Ben haste-hâli şefkat edüp ey tabîb-i cân	*Ey can hekimi, ben hastaya acıyıp,*
Rahm etmedüm şu âşık-ı bîmâre der misin	*Şu zavallı hasta âşığa hiç acımadım, der misin?*
Hep mâcerâ-yı eşkimi fâş etdi âleme	*Hep o gözyaşı maceramı bütün âleme duyurdu.*
Ey bâd-ı subhdem göre dildâre der misin	*Bu durumu gelsin sevgili görsün, diye haber verir misin?*
Hâkanî-i şikeste-dilün zahm-ı sînesi	*Kırık gönüllü Hâkânî'nin göğsündeki yara,*
Tîğ-i gamunla oldı deyu yâre der misin	*Gam kılıcıyla oldu diye sevgiliye söyler misin?*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.334.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

İstanbul – Tablo: Fabius Brest
Antik AŞ 140. Türk-İslâm Eserleri Müzayede Kataloğu – 3.11.1991

III

Hîlye-i Hâkânî'den

Ol zülf-i hambeham kim ruy-i nigâre düşmüş
Gûya bir iki sünbül bir cuyibare düşmüş

Her gonce-fem nigâre hatır taalluk etmez
Dil bülbülü meğer kim bir gül-izare düşmüş

Bir ruzigârdır kim çerh ana hail olmaz
Cânâ sakın gamında halk âh ü zâre düşmüş

Elkıssa ol sehî kad ayıklamazsa n'etsin
Âlem fütade sermest ol rehgüzâre düşmüş

Ağyar içinde kalmış Hakânî yâri gördüm
Bir gül yetirmiş üstad ol dahi hâre düşmüş

KAYNAK : Asım Bezirci, *Dünden Bugune Türk Şiiri, Antoloji,* İstanbul 1968, s.388.

SÖZLÜK

hambeham : *Büklüm büklüm.*
ruy : *Yüz, çehre.*
nigâr : *Resim gibi güzel.*
cuyibar : *Akarsu, dere, ırmak.*
gonce-fem : *Gonca gibi küçük ağızlı.*
taalluk : *İlişik, bağlılık.*
gül-izar : *Çiçek bahçesi.*
çerh : *Yaralayan, yara açan.*
hail olmak : *Engel olmak.*
fütade : *Düşmüş, düşkün.*
sermest : *Sarhoş.*
rehgüzâr : *Geçecek yol, geçit.*
ağyar : *Yabancılar, gayrılar.*
hâr : *Diken.*

IV

Hîlye-i Hâkânî'den

Bilinmez mi gamından bağrımı ettiğim demler
Anılmaz mı ser-i kûyunda efgan ettiğim demler

Salınmazdı nihâl-i nâzenînin bâd-ı âhımsız
Unuttun mu seninle seyr-i büstân ettiğim demler

Dem-i eşkimle rengîn oldu hûn-âlûd çeşmim âh
Kanı ol zahm-ı şemşîrinle seyrân ettiğim demler

Benim ol kûh-ı bâran-dîde kim tûfânı andırmaz
Anub ebrunu gözden seyl-i bâran ettiğim demler

İnilderdi demâdem ney sıfat Hâkaniyâ eşyâ
Ezel bezminde dil murgını nâlân ettiğim demler

KAYNAK : Asım Bezirci, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji,* İstanbul 1968, s.388.

SÖZLÜK

dem : *Zaman, vakit.*
ser-i kûy : *Sevgilinin bulunduğu yer.*
nihâl-i nâzenîn : *Nazlı fidan.*
bâd-ı âh : *Âh rüzgârı.*
seyr-i büstân ettiğim : *Çiçek bahçesini seyrettiğim.*
dem-i eşk : *Kanlı gözyaşı.*
hûn-âlûd : *Kana bulaşmış.*
çeşm : *Göz*
zahm-ı şemşîr : *Kılıç yarası.*
kûh : *Dağ.*
bâran-dîde : *Yağmuru görmüş.*
ebru : *Kaş.*
seyl : *Sel.*
demâdem : *Her zaman, sık sık.*
dil : *Gönül.*
murg : *Kuş.*
nâlân : *İnleyen.*

Muhyî-i Gülşenî Efendi

(1528 Edirne – 1605 Mısır)

Asıl adı Muhammed Muhyiddin'dir. Babası, dönemin ileri gelen âlimlerinden Ekmekçizâde diye de tanınan Fethullah Efendi'dir. Öğrenimini Edirne, İstanbul ve Mısır'da tamamladı. 18 yaşlarındayken İstanbul'da şair Zâtî ve Sehabî ile tanıştı. Kanunî Sultan Süleyman'a kasideler sundu. 1552'de Mısır'da defterdar olan Ekmekçizâde Ahmet Paşa'nın yanına gitti. Mısır'da kadı naipliği yaptı. Aynı zamanda İbrahim Gülşenî'nin oğlu Şeyh Ahmed Hayalî'ye intisap etti. Şeyhinin kızı ile evlendi ve halifesi oldu. Ömrünün son yıllarını İstanbul ve Mısır'da geçirdi. Mezarının Mısır'da, şeyhi Ahmed Hayalî'nin dergâhı civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çok iyi bir öğrenim gören Muhyî-i Gülşenî'nin Arapça ve Farsça yanı sıra uluslararası bir dil icat ettiği, kendi ifadesine göre, 200 kadar eseri bulunduğu, ebced ile tarih düşürmekte de dönemin ustaları arasında yer aldığı bilinmektedir. Yapıtlarının çoğuna, yazıldıkları tarihi ad olarak vermiştir. Türkçe, Farsça ve Arapça olan eserlerinden tesbit edilebilenler ancak 42 tanedir.

BAŞLICA ESERLERİ

Dîvân : Farsça ve Türkçe gazellerini ihtiva eder.

Elfiye-i Muhyîzâde : Tasavvufî gazellerinden oluşmuştur.

Nefhatü'l-ezhâr : Şeyhi ile münasebetleri, hatıraları ve tasavvuftaki manevî yolculuğunu anlatan manzum bir eserdir.

Lügat ve Kavâid-i Bâlibilen : Bâlibilen dilinin grameriyle ilgili bir yapıttır.

Mesâdir-i Elsine-i Erba'a : Bâlibilen dili için düzenlediği bir sözlüktür. Şair, bunu oğulları için kaleme almıştır. Farsça mastarların önce Türkçe, sonra Arapça ve Bâlibilen dilinde karşılıkları yer almaktadır.

Hüsn ü Dil : İran şairlerinden Fettâhî'nin aynı adlı eserinin kısmen kısaltılarak Türkçe tercümesidir. Orijinalinin bazı bölümleri şair tarafından genişletilmiştir.

Gazalanâme : Gazala Araplarının III. Murad döneminde nasıl bertaraf edildiklerini anlatan manzum bir eser olup mensur olarak yazılanları da vardır.

KAYNAKLAR

- Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.232.
- Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, 1. Cilt, İstanbul 1972, s.151.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.229.
- Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.866.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.434.
- Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.241.

İLÂHÎ

İlâhî! Azrâil canım alıcak
Canını tez veren kulundan eyle
Fenâ mülkten bekâ mülke göçürsen
Îmân ile göçen kulundan eyle

Iletüben kabr evine koyalar
Anda münkir nekir ile geleler
Tanrın peygamberin kimdir diyeler
Âsan cevap veren kulundan eyle

Âsan cevap vermez ise dilimiz
Kati müşkil olur anda hâlimiz
Sırat köprüsüne uğrar yolumuz
Sıratı tez geçen kulundan eyle

Sıratı tez geçen kullar kurtula
Münâfıklar yüz üstüne sürtüle
Her kişinin hayrı şerri tartıla
Hayrı ağır gelen kulundan eyle

Rabbım nazar eder ise kuluna
Tamu değmez anın hiçbir kılma
Salma salına cennet iline
Ön saf ile giden kulundan eyle

Eyâ Muhyî nedir senin maksûdun
Her ne diler isen kâdir Ma'bûdun
İlâhî! Dilerim yetir maksûdum
Cemâlini gören kulundan eyle

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.235.

Lügat ve Kavâid-i Balibilen'den iki sayfa.

Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.230.

Gazi Giray (GAZÂYÎ)

(1553 Bahçesaray/Van – Aralık 1607 Akmescit)

Asıl adı Gazi Giray olup Bora lâkabıyla tanınır. Kırım hanlarından Devlet Giray'ın oğludur. 1588 yılında Kırım hanlığına atandı. 1596'da görevden alınıp yerine Fetih Giray geçtiyse de padişahın ısrarıyla aynı yıl içinde yeniden göreve getirildi ve 1607'de vebadan ölünceye dek tahtta kaldı. Osmanlı-İran ve Osmanlı-Avusturya savaşlarında yardımcı kuvvet olarak büyük yararlıklar gösteren Gazi Giray, ayrıca Anadolu'daki Celâlî ayaklanmalarını bastırmak için gönderdiği 10.000 kişilik kuvvetle Osmanlı güçleri yanında yer aldı ve büyük hizmetlerde bulundu. Değerli bir devlet adamı olan Gazi Giray, aynı zamanda iyi bir şair ve iyi bir bestecidir. Gazâyî mahlasını kullanarak yazdığı şiirlerinde özellikle yiğitlik, zafer sevinci, cesaret ve kendi toplumuyla övünme gibi destansı temaları titizlikle işledi; böylece dîvân şiirine, konu bakımdan getirdiği değişiklikle de ünlendi. Müzik alanında Tatar lâkabıyla tanınan ve yaptığı besteleri İstanbul'da büyük ilgi gören Gazi Giray'ın saz eserleriyle ilgili birçok yapıtı bulunmaktadır.

ESERLERİ

Dîvânçe: Kahramanlık temalarını işlediği şiirlerinin Kırım lehçesiyle yazılanlarında Lütfî ve Nevâî'nin, Osmanlı-Azerî lehçesiyle yazdıklarında ise Zâtî, Bâkî, Hayâlî ve Fuzûlî gibi güçlü şairlerin etkileri egemendir. Dîvânçe, 1958'de İsmail Hikmet Ertaylan tarafından "Gazi Geray Han, Hayatı ve Eserleri" adıyla yayımlanmıştır.

Mektuplar: Resmî mektupların yanı sıra özellikle dostlarına yazdığı mektupların bir araya getirilmesiyle düzenlenmiş olup özellikle Hoca Sadeddin Efendi'ye gönderileni, önem bakımından ayrı bir özellik taşır.

Gül ü Bülbül : Fuzûlî'nin "Beng ü Bade"sine nazire olan bir mesnevîdir. Kırım Tatarcası ile yazılmıştır.

KAYNAKLAR

- **Cemal Kumaz-Halil Çeltik**, *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*, Ankara 1997.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.80.
- **İbrahim Alaettin Gövsa**, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1946, s.151
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.305.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.440.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.341.
- **İsmail Hikmet Ertaylan**, *Gazi Geray Han, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1958.

Barımuz râh-ı rûhuz kanı menzil	*Hepimiz ruh yolundayız, menzil nerede?*
Velî maksad yolıdın cümle gâfil	*Hepimiz, maksat yolundan habersiziz.*
Seher göç eylegen menzile yetdi	*Seherde yola çıkan menzile ulaştı,*
Neden kılduk aceb bizler tegâfül	*Acaba bizler neden anlamazlıktan geldik?*
Cihân mülkidür mü'minga zindân	*Dünya mülkü mümine zindandır;*
Kim andın bâğ u bûstândın ne hâsıl	*Onun bağından bostanından ne elde edilir?*
Tefekkürdin bu aklum hîre boldı	*İnsanların hepsi dünyaya meyletmiş.*
Cihân ehli cihâna cümle mâil	*Bunu düşünmekten aklım şaştı.*
Nice dursan cihândın son göçersin	*Ne kadar kalırsan kal*
Velîkin bolmadın menzile vâsıl	*Sonunda menzile ulaşmadan dünyadan göçersin.*
Cihân şehi isen yokdur ikâmet	*Dünya padişahı olsan da orada kalmak yoktur.*
Kılur devrân seni göçgenge dâhil	*Devran seni de göçenlere dâhil eder.*
Hudâ'dın gayrıga kılma tevessül	*Allah'tan başkasına güvenme.*
Bu penddin gayrı pendi eyle âtıl	*Bu öğütten başka öğütleri faydasız bil.*
Arûs-ı dehr irür gâyet füsûnkâr	*Dünya gelini son derece büyüleyicidir,*
Gazâyî tâ ki zinhâr olma gâfil	*Ey Gazâyî, sakın unutup gafil olma.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : **Cemal Kumaz-Halil Çeltik**, *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*, Ankara 1997, s.66.

Armutlu

(16. yüzyıl)

Tezkirelerde ve şiir mecmualarında, yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. Osmanlı padişahı I. Ahmed'in (1603-1607), ünlü denizci Murad Reis'i, Cezayir Beylerbeyliği emrinden alıp Mora Sancakbeyliğine getirdiği sırada Armutlu'nun da Murad Reis'in yanında bulunduğu, daha sonra onunla birlikte Kara Cehennem Seferi'ne (1609) katıldığı ve 17. yüzyıl başlarında vefat ettiği sanılmaktadır. Armutlu mahlâsını kullanmasının nedeni ise bilinmemektedir. Saim Sakaoğlu'nun belirttiğine göre; Garp Ocakları şairleri gibi, şiirlerinin konusunu savaşlar oluşturur. Şiirlerinden birinin bestelenip musikî mecmualarına kadar girebilmesi, yaşadığı dönemde sevilen bir şair olduğunu göstermektedir. Hece vezniyle yazdığı mevcut iki şiirinde, yalın bir dil ve açık bir ifade görülmesine karşın nazım tekniği açısından bazı hatalara rastlanır.

K A Y N A K L A R

- **Saim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445 450, Ocak Haziran 1989, s.115.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s 373.
- **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.110
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1985, s.55.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.160.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi,* (2. Basım), Ankara 1970, s.308
- **M. Fuad Köprülü,** *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.114.
- **Şükrü Elçin**, *Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk Halk Şairleri,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s.16.
- **İsmail Hikmet Ertaylan,** *Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri,* İstanbul 1952, s.225

I

Murad Reis geldi gülbank çektirdi
Dîn-İslâm sancağın diktüği vaktin
Padişah uğruna niyyet eyledi
Çıkup Cezâyir'den gitdüği vaktin

Gâziler cenk içün gördü yaragı
Dayanmaz muhannedin buna yüreği
Hep kâfirler koyuverdi küreği
Yezidler gelüp kıçdan çatduğı vaktin

Murad Reis eydür zâhir bâtında
Yâ Rab hâcetim kabul eyle katında
Gök duman içinde kalduk tütünde
Kâfir baş topun atduğı vaktin

Yiğit yengil hep küreğe yapışdı
Kıçdan top otuna odlar erişti
Muhammed'in şefaati yetişti
Gemi yandı deyüp gördüği vaktin

Armutlu eydür: Be sultanım hakla
Hemen yezidlerin fendi top ile
Alarga ettirdik tüfek ok ile
Beş pâre kadırga çatduğı vaktin

KAYNAK : **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.115.

II

Murad Reis eydür hey gaziler hazır olun vaktınıza
Hazreti Ali Düldül'e bindügi günlerdir bu gün
El-ayak hurdehaş olup şehid olur gaziler
Analar oğul deyüp andugı günlerdir bu gün

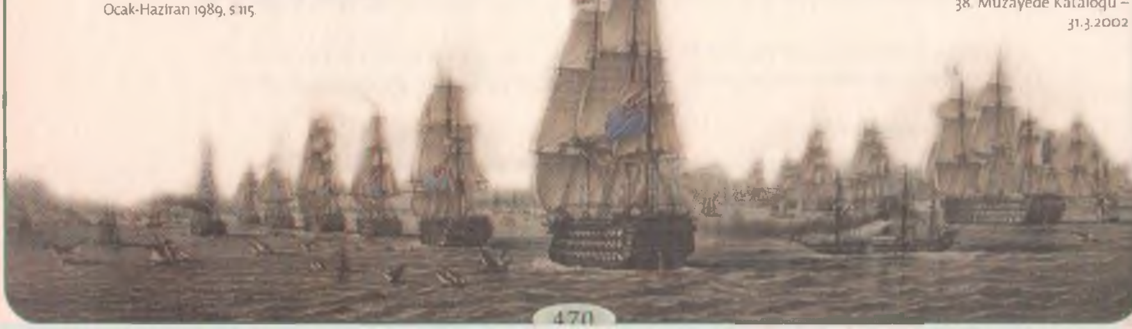
Gün doğmadan rast geldin ol yezidi pusuda
Ümidimiz budur Hak'dan kılıç arşa asıla
Döğüşelim ey gaziler nice başlar kesile
Ulu kuşlar leşlere doydugı günlerdir bu gün

Bu imiş korsan gemisi Mısır'ın yolını kesen
Kerbelâ'da şehid oldı İmam Hüseyin Hasan
Aldın kafirin gemisin şükür geldin sag esen
Cezayirli şen olup güldügi günlerdir bu gün

Armutlu eydür ey gaziler boyanmış kızıl kana
Kendünüze mağrur olman dünya fenadır fena
Derya yüzinde huriler cenk ider badı-saba
Muhammed mu'cizatı indugi günlerdir bu gün

KAYNAK : **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.110.

Gravür: Lebreton
Librairie de Pera
38. Müzayede Kataloğu – 31.3.2002

Arşî

(16. yüzyıl)

Yaşamı ve kişiliğiyle ilgili olarak kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Eski mecmualarda rastlanan şiirlerinden, Hurufiliği ve Vahdet-i Vücut felsefesini benimsediği anlaşılmaktadır. Hurufi şairlerden Muhitî'nin çırağı olan Arşî, onun ölümü üzerine Bâkî'nin ünlü Kanunî Sultan Süleyman mersiyesinin benzeri terkib-i bendi kaleme aldı. Bir gazelinde, 1562 yılında doğduğunu ve Fazlullah Hurufi'ye bağlı olmakla övündüğünü belirtir. Dinî konular yanı sıra din dışı şiirleri de vardır.

Dîvân : Beyit sayısı 2500'den fazladır. Eserde Hz. Ali'ye ve On İki İmam'a mersiyeler yer alır. Yazma nüshaları İstanbul Üniversitesi ve Millet kütüphanelerindedir.

Dîvân'ından başka, daha çok, aruz vezniyle yazdığı uzun bir münacatı, bir terkib-i bendi ile birkaç terci-i bendi ve bazı gazelleri bilinmektedir.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.298.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.336.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.140.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.575.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.163.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.126.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.224.

I

Zât-ı ezelim sıfâta geldim
Nutk-ı ahadım cihâda geldim

Mesken bana arş-ı lâ-mekândır
Seyretmeğe kâinata geldim

"Sî vü dü"yü müfred-i kadîmim
Kırk günde mürekkebâta geldim

Üç altında mâsivâ göründüm
On dörtle muhakkemâta geldim

Gördün Hakk'ı arş-ı istivâda
On yedi kerre salâta geldim

Dört unsur u üç mevâlid içre
Bin câme giyip hayâta geldim

Arşî'yim ve mazhar-ı kelâmım
Kerrât ile bu bisâta geldim

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.298.

SÖZLÜK

lâ-mekân : *Mekânsızlık.*
müfred : *Tek, tekil*
kadîm : *Eski.*
mürekkebât : *Birkaç parçadan yapılmış.*
mâsivâ : *Tanrı'dan başka bütün varlıklar.*
istivâ : *Müsavi, eşit.*
salât : *Namaz.*
mevâlid : *Mevlidler, doğumlar.*
câme : *Elbise.*
mazhar : *Tecelli yeri.*
kerrât : *Kerre'ler.*
bisât : *Kilim, seccade.*

II

Külâh-ı Hacı Bektâş-ı Velî'yi
Giyen idrâk eder sırr-ı Ali'yi

Olur âyine-i kalbi musaffâ
Derununda bulur nur-i celiyi

Giyüp kisvet sücud ettikte anlar
Ezelden söylenen Kalubeliyi

Görür mü kisvet-i Hünkâr'a lâyık
Hiredmend-i tarikat her deliyi

Olur tâbi tarik-ı evliyâya
Sevenler Arşiya Al-i Ali'yi

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.575

SÖZLÜK

külâh : *Taç, başlık.*
kisvet : *Kutsal giysiler.*
nur-i celi : *Parlak nur.*
Al-i Ali : *Ali çocukları.*
musaffâ : *Tertemiz.*
derununda : *İçinde.*
ayine : *Ayna*
hiredmend : *Öğrenci.*

Âşık Garip

(16. yüzyıl)

Yaşamına ilişkin bilgi yoktur. "Âşık Garip" adıyla bilinen halk hikâyesinin kahramanı olarak yaşadığı varsayılmış, hikâyenin bazı bölümlerinin ozanın yaşamıyla ilgili olabileceği düşünülmüştür. Buna göre, Tebriz yöresinden olduğu, Erzurum, Kars, Halep kentlerini dolaştığı tahmin edilmektedir. Ustalıklı deyişlerinde yalın bir Türkçe kullanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.192.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.522.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.56.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.166.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.309.
- **Pertev Naili Boratav**, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 1946.
- **Fikret Türkmen**, *Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, 1974.

I

İşte geldim gidiyorum
Şen olasın Halep şehri
Çok ekmeğin tuzun yedim
Helâl eyle Halep şehri

Sana derler Arabistan
Dört tarafın bağ ü bostan
Haber geldi nazlı dosttan
Durmak olmaz Halep şehri

Âşık Garip düştü yola
Hızır yardımcısı ola
Göründü gözüme sıla
Sen kal bunda Halep şehri

KAYNAK : **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.56.

II

Nâme geldi vatanımdan
Vakti varayım gideyim
Kanlı yaşlar gözlerimden
Aktı varayım gideyim

Ol mürüvvet kerem kânı
Kuluna çoktur ihsanı
Gurbet ilin kahrı beni
Yaktı varayım gideyim

Âşık Garip bilir kendin
Yiğit olan döker kanın
Felek boynuma kemendin
Taktı varayım gideyim

KAYNAK : **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.167.

ÂŞIK GARİP

Âşık Garip, Azerbaycan ve Anadolu'da çok yaygın olan bir halk hikâyesi ve hikâyenin kahramanıdır. Hikâyenin kahramanı şair olduğu ve hikâyede yer alan şiirleri söylediği için, bu macerayı yaşamış bir halk şairinin bulunduğu rivayet edilir.

Bir tüccarın oğlu olan Resul, babası Ahmed Hoca'nın ölümünden sonra dalkavukların eline düşer ve bütün servetini tüketir. Hayatını kazanmak için başvurduğu işleri de beceremez, sonunda bir saz şairinin yanına çırak girer. Bir gece rüyasında Hızır Aleyhisselâm ona Tiflis'te bulunan Şah Sanem'in aşk badesini içirir. Âşık Garip, bu rüyadan sonra ustasına rakip olur. Şah Sanem'i aramaya başlar. Bulur da, fakat evlenebilmeleri için kızın babası kırk kese altın ister. Garip, eşinin dostunun yardımlarını geri çevirir, yollara düşer ve Halep'e kadar gider. Bu sırada Şah Sanem'i babası, akrabasından Şah Velet'e nişanlar. Velet, Garip'in annesine, oğlunu yolda soyguncuların öldürdüğünü duyurur. Şah Sanem bu habere inanmaz, bir bezirgânı Garip'e haberci yollar. Bezirgân, Garip'i bulur. Paşanın, Garip'i, kimi kimsesi olmadığından Halep'te alıkoyduğunu öğrenir. Paşadan izin alınır, yolda Hızır yardım eder, Garip düğünden önce Tiflis'e yetişir. Düğünde sazıyla kendisini tanıtır ve Şah Sanem'e kavuşur.

Âşık Garip – Taşbaskı
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.193.

Azmî Baba

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. Adı, çeşitli mecmualarda Fezmî, Kazmî, Kuzma ve Azmî diye geçtiğinden, bu mahlâslı tüm şiirlerin Azmî'ye ait olduğu kabul edilir. 16. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı sanılmaktadır. Yazma mecmualarda kayıtlı "şathiyye" tarzındaki bir tek şiiriyle, tasavvufi Türk şiirinde unutulmazlar arasına girmiştir. Üstü kapalı ve kinayeli bir üslubu vardır. Dili, İstanbul şivesini andırır. Rıza Tevfik onun şiirlerinin, Ömer Hayyam'ı çağrıştırdığını ifade eder. Bazı mecmualarda şiirlerine rastlanmaktadır.

K A Y N A K L A R

- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.201.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.501.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.65
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.339.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.302.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.224.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.167.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.219.

Yeri göğü ins ü cinni yarattın
Sen ey mimar başı eyvancı mısın
Ayı günü çarhı burcu var ettin
Ey mekân sahibi rahşancı mısın

Denizleri yarattın sen kapaksız
Suları yürüttün elsiz ayaksız
Yerleri temelsiz göğü direksiz
Durdurursun aceb iskâncı mısın

Kullanırsın kanadsızca rüzgârı
Kürekle mi yaptın sen bu dağları
Ne yapıp da öldürürsün sağları
Can verüp alırsın sen cancı mısın

Sekiz cennet yaptın sen adem içün
Adın büyük bağışla anın suçun
Ademi cennetten çıkardın niçün
Buğday nene lâzım harmancı mısın

Bir iken bin ettin kendi adını
Görmedim sen gibi iş üstâdını
Yaşadırsın kurudursun odunu
Sen bahçevan mısın ormancı mısın

Cibril'e perde altında söylerdin
İnüb Beytullâh'da kendin dinlerdin
Bu ateşi cehennemi neylerdin
Hamamın mı vardır külhancı mısın

Hafâya çekilüb seyrana durdun
Aklı ermezlerin aklını urdun
Kıldan ince köprü yaptın da kurdun
Akar suyun mu var bostancı mısın

Bu kuşlara bedel bu yazı yaptın
Evvel bahara karşı güzü yaptın
Mizânı iki göz terazi yaptın
Bakkal mısın yoksa dükkâncı mısın

Kazanlarda katranların kaynarmış
Yer altında balıkların oynarmış
On bu dünya kadar ejderhan varmış
Şerbet mi satarsın yılancı mısın

Esirci misin koydun cehenneme arab
Hoca mısın okur yazarsın kitab
Aslın kâtib midir görürsün hisab
İhtisâbın mı var yok hancı mısın

Yüz bin tamun olsa korkmam birinden
Rahman ismi nazil değil mi senden
Gaffâr-üz-zünubum demedin mi sen
Afv et günahımı yalancı mısın

Beni afv eylersen düşen mi şandan
Şahlar bile geçer böyle ısyandan
Ne dökülür ne eksilir haznenden
Bağışla kusurum haznedar mısın

Şahına düşer mi noksan görürsün
Her gönülde oturursun yürürsün
Bunca canı alup gene verirsin
Götürüp getiren kervancı mısın

Bilirsin ben kulum sen sultanımsın
Kalbde zikrim dilde tercemânımsın
Sen benim canımda can mihmanımsın
Gönlümün yarısın yabancı mısın

Beli delil eyler kendin söylersin
İçerden Azmî'yi pazar eylersin
Yücelerden yüce seyran eylersin
İşin seyran kendin seyrancı mısın

KAYNAK : **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.502

S Ö Z L Ü K

eyvan : *Köşk*
rahşan : *Parlak.*
Cibril : *Cebrail.*
Beytullah : *Tanrı'nın evi.*
hâfa : *Köşe, gizli yer.*
ihtisab : *Vergi denetleyicisi.*
gaffar-üz zünüb : *Günahları affedici.*
carh, burç : *Yıldız kümesi.*

Bahşî

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. Mevcut olan tek şiirinden hareketle bazı tahminlerde bulunulmaktadır. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi (1517) üzerine yazdığı destanından (türkü) anlaşıldığına göre, 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyıl başlarında yaşadığı, asker olduğu ve Mısır Seferi'ne katıldığı sanılmaktadır. Destanın 8 heceli mısralardan kurulmuş olması ve Anadolu'da hiç kullanılmayan, sadece Kazak ve Uygur Türkleri arasında "şair"; "kâtip" anlamına gelen Bahşî mahlâsını seçmesi, uzun bir ömür sürdüğünün kanıtı olarak görülebilir.

KAYNAKLAR

- **Saim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.116.
- **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.113.
- **M.Sunullah Arısoy,** *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1985, s.67.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.374.
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 1. Cilt, İstanbul 1982, s.182.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 1. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.297.
- **M. Fuad Köprülü,** *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.109.
- **İsmail Hikmet Ertaylan,** *Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri,* İstanbul 1952, s.226.

DESTAN

Sultan Selim cülûsunda
Sâlâ dedi de yürüdü
Gidelim Mısır'a doğru
Yola dedi de yürüdü

Şamlu çıkup kaçar köyden
Sofu beru bakmaz Hoy'dan
Merd var ise işte meydan
Gele dedi de yürüdü

Nesne yoğimiş aslında
Halife dikmiş yerinde
N'arar Yûsuf'un şehrinde
Köle dedi de yürüdü

Almak gerek Kûh-ı Kafî
Kırım var mı ala dahi
Horasan'da ise Şâh'ı
Bula dedi de yürüdü

Bahşî eydür Mehdî budur
Yücemize irgür Kadir
Kılağuzsa İlyas Hızır
Yola dedi de yürüdü

KAYNAK : M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.109.

Cihânî

(16. yüzyıl)

Sehî'ye göre Anadolulu, Latîfî'ye göre ise Rumelilidir. Yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Medrese öğrenimi gördüğü, kadılık yaptığı ve dönemin padişahı Yavuz Sultan Selim tarafından idam edildiği bilinmektedir. Câmiu'n-Nezair, Mecmuatü'n-Nezair ve Pervane Bey Mecmuası'ndaki şiirlerinden beşi Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Türk Şairleri III" adlı eserinde kayıtlıdır.

K A Y N A K L A R

- **Cemîl Çiftçi**, *Maktul Şairler*, Istanbul 1997, s.159
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977/ 1998, s.66
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.219.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.149.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.212.

GAZEL

Dostum cevr-i firâvân itmek imiş hû sana
Hey vefâsız vazgeldim yüri var yâ hû sana

Câm-ı zerrîn alsa ol meh sâid-i sîmînine
Bâde-nûş oldukça ider germ olup yâhû sana

Çeşm-i gamzen hançerin tîz itme dil-i mecruha
Hayr ü şerden söz mi dirler hey delükanlu sana

Ey sabâ tahrîk ile zülfünden umma fâide
Lâf urub iz savurma kalmaz illa bu sana

Âlem-i rü'yâda gördüm didi bir sâhib cemâl
Göresin olur Cihânî yâr hem-pehlû sana

KAYNAK : **Cemîl Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.160.

S Ö Z L Ü K

cevr-i firâvân itmek : *Çok eziyet çekmek.*
meh : *Ay.*
sâid-i sîmîn : *Gümüş benzeri kol.*
bâde-nûş : *Şarap içen.*
germ : *Sıcak.*
çeşm-i gamze : *Süzgün bakışlı göz.*
dil-i mecruh : *Yaralı gönül.*
cemâl : *Yüz güzelliği.*
pehlû : *Vücudun iki yanından biri, yan.*

Çırpanlı

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. Ünlü denizci Murad Reis'le ilgili bir şiirinden anlaşıldığına göre, 16. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Mahlasından dolayı Bulgaristan'ın Çırpan kasabasından olduğu ileri sürülebilir. Eldeki şiirleri, katıldığı savaşlarla ilgilidir.

KAYNAKLAR

- **Saim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak Haziran 1989, s.117.
- **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.114.
- **M. Fuad Köprülü,** *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.113
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.145.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.375.

I

DESTAN

Ta ezelden kılıç salageldi bunlar düşmana
Bu Cezayir askeriyle kimse başa çıkamaz
Her kim düşman olur ise kendi gelir pişmana
Bu Cezayir askeriyle kimse başa çıkamaz

Görmez misin kabâili hep kâfire taptılar
Kaçup gider iken papas şahin gibi kaptılar
Cenk ile Tinkot'u alup bir muhkem burç yaptılar
Bu Cezayir askeriyle kimse başa çıkamaz

Yetmiş seksen bin atlısın bölük bölük bölmişler
Varup Fas'ı iki kere alup gene gelmişler
Bir kimseden fayda yoktur Hak'tan gayri bilmişler
Bu Cezayir askeriyle kimse başa çıkamaz

Çırpanlı eydür gerçek cümle ol Huda'nın kuludur
Her birisi cenk yerinde bir Hazreti Ali'dir
Saâdetlü padişahın kanadıdır koludur
Bu Cezayir askeriyle kimse başa çıkamaz

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.115.

II

GÂZİ MURAD REİS

Gâzi Murad Reîs'ten haber soranlar
Vardır bahadır yarar delisi
Her kande hû desen gelür yetişür
(......)

Bilen Gâzi Murad Reîs'i der bak
Resulullah sancağını çeker ak
Denizde karada yardımcısı Hak
Gerçek Magrib erlerinin velîsi

Başbaşa çatarız gelür dem olur
Savaşanda derya yüzü kan olur
Gâziler yüzünü görür şen olur
Geldi derler Cezâyir'in ulusu

Çırpanl'eydür hele Sultan'ım göre
Bahadırlık oldur yerinde dura
Her kaçan iskele vursak bir yere
Ol gün..... Akdeniz'in yalısı

KAYNAK : M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.113.

Bodrum – Gravür: Flandin Eugene Napoleon

Librairie de Pera 38 Müzayede Kataloğu – 31.3.2002

Dukakinzâde Ahmed Bey

(16. yüzyıl)

II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan ile Arnavut beylerinden Dukakinzâde Mehmed Bey'in oğludur. Hayatıyla ilgili bilgiler kısıtlıdır. Kanunî Sultan Süleyman döneminde sancakbeyliği yaptığı, daha sonra resmî görevleri bırakıp tasavvufa yöneldiği ve İstanbul'da öldüğü bilinmektedir. Yaşamöykülerinin birbirine benzemesi, tezkirelerde Dukakinzâde'ye ait şiirlerin Ahmed Sarban'ın Dîvân'ında yer alması, her iki şairin karıştırılmasına neden olmuş, öyle ki her ikisinin aynı kişi olduğu sanılmıştır. Sade bir anlatımla kaleme aldığı tasavvuf ağırlıklı şiirlerinde, Ahmedî ve Ahmed mahlâsını kullanan Dukakinzâde Ahmed Bey'in bir **Dîvân'**ı ve dîvânının çeşitli yazma nüshaları vardır.

Dukakinzâde Ahmed Bey Dîvânı'nın ilk iki sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.549.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.396
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.549.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.56.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, Divan Şiiri, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.656
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.281.
- **Abdülbâki Gölpmarlı**, *Melâmilik ve Melâmiler*, Tıpkıbasım, İstanbul 1992, s.340.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.277.

GAZEL

Işkunda senün âh-ü figan eylemek olmaz	*Senin aşkınla ah edip inlemek olmaz.*
Sırr-ı gamunı halka iyan eylemek olmaz	*Çektiğin acının nedenini halka açıklamak olmaz.*
Hâl ehli bilür kim nicedür ışk rumuzi	*Hâlden anlayan, aşkın belirtileri nedir bilir.*
Takrir ile bu hâli beyân eylemek olmaz	*Bu hâli anlatarak herkese bildirmek olmaz.*
Korkar sakınursın beni şemşîr-i cefâdan	*Korkarak beni cefâ kılıcından korur gibisin.*
Âşık hakına böyle kemân eylemek olmaz	*Ama âşık için böyle yay gerip vurmaya kalkmamalısın.*
Mecnun dimedi sırrını nâ-mahreme ammâ	*Çılgın âşık sırrını yabancılara açmadı ama,*
Bir kıssa ki fâş oldı nihân eylemek olmaz	*Bu öykü öylesine ortaya çıktı ki gizlemek de olmaz.*
Her kande ki bir huri degildür bana hemdem	*Nerede bana bir güzel arkadaş olmuyorsa*
Ger cennet ise anda mekân eylemek olmaz	*Cennet de olsa durulacak yer değildir orası.*
Cân ister isen Ahmed'e bir buse bahâ vir	*İstersen Ahmed'e değerli bir öpücük ver.*
N'iyçün ki bu sudda ziyân eylemek olmaz	*Çünkü bu alışverişte zarar etmek olmaz.*

(Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.281.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Gedâ Muslî

(16. yüzyıl)

Garp Ocakları şairlerinden olup yaşamıyla ilgili bilgi çok azdır. 1609 yılında yapılan bir deniz savaşını şiirine konu seçtiğine göre, 17. yüzyıl başlarında hayatta olduğu sanılmaktadır. Hakkındaki bilgiler, Evliya Çelebi'nin "Seyahatnâme"si ve 17. yüzyıl şairlerinden Sun'î'nin "Şairnâme"sine dayalı olup dönemin saz şairleri arasında onun da adına rastlanır. Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Bektaşî Şairleri ve Nefesleri" adlı kitapta, Gedâ Muslî adına yayımlanan üç şiirden Kul Muslî mahlâslı olan sonuncusunu, içerik bakımından Gedâ Muslî'nin ilk iki şiirinden oldukça farklı bulan Saim Sakaoğlu, Gedâ Muslî ile Kul Muslî'nin aynı kişi olduğunu kabul etmeyip onu ayrı bir şair olarak ele alır.

K A Y N A K L A R

- **Saim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445 450, Ocak-Haziran 1989, s.117.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.376.
- **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.116.
- **M.Sunullah Ansoy,** *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1985, s.68.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun,** *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri,* 2. Cilt, İstanbul 1955, s.11
- **İsmail Özmen,** *Alevî-Bektaşi Şiirleri Antolojisi,* 3. Cilt, Ankara 1995, s.51
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 2. Cilt, İstanbul 1982, s.529
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 3. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.311
- **M. Fuad Köprülü,** *Türk Sazşairleri,* 1. Cilt, İstanbul 1933, s.111.
- **Cemil Yener,** *Türk Halk Edebiyatı Antolojisi,* (2. Basımı), İstanbul 1989, s.63.

I

İspanya Cezayir'e haber göndermiş
Komazın oğlumu alurum demiş
Eğer vermezlerse kıyâmete dek
Ben bu derd ile ölürüm demiş

Kâilim beş yıla etseler vâde
Cümle emlâkimi veririm yâde
Peşkeş verirlerse Sultan Ahmed'e
Müslümân ederler bilürüm demiş

Bin ...... ile yüz bin altun vereyim
Tek hemân bir kez yüzü(n) göreyim
Bu kara başıma dermân arayım
Ölünce çalışır bulurum demiş

(......)
(......)
Boğaz Hisar'a erince bilesin
Yarar beylerimi salarım demiş

Gedâ Muslî eydür görün hâcetini
And içdi İncil'e dutdı yüzünü
N'eylerim şimdengerü tahtımı
Varub bir kilisede kalurum demiş

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.376

II

Gör imdi ne demiş Cezayirli de
Vermeziz oğlunu bilmiş ol senin
Biz anı gönderdik Sultan Ahmed'e
Kara haberlerin almış ol senin

Yürütmezüz Akdeniz'de gemini
Hakk'ı koyup puta tuttun yüzünü
Çevir İslâm'a şol kâfir dinini
Gel yezid Müslüman olmuş ol senin

Yine büktük İspanya'nın belini
On dört beyzâde ile aldık malını
Hoş eğlenir idin Mısır yolunu
Hele ettiklerin bulmuş ol senin

Gedâ Muslî eydür gördüm cûşunu
Gece gündüz ağla salma yaşını
Kilisenin taşlarna sür başını
Yürü var bir zaman çalmış ol senin

KAYNAK : Cemil Yener, *Türk Halk Edebiyatı Antolojisi,* (2. Basım), İstanbul 1989, s.63

Zeytin Burnu Deniz Savaşı
Tablo: Fahri Kaptan, Deniz Müzesi

Hakirî

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. 15. yüzyıl sonlarıyla 16. yüzyıl başlarında yaşadığı tahmin edilen bir Bektaşî ozanıdır. Araştırmacı-yazar İsmet Zeki Eyüboğlu'nun "Şeyh Bedreddin-Varidat" isimli yapıtında Hakirî'yle ilgili olarak, "Hakirî sözcüğünün bir takma ad (mahlâs) olduğu besbelli, ancak hangi yıllarda yaşadığı konusunda kesin bilgimiz yok. Şiirin dili, dizelerin düzeni, söyleniş biçimi, özellikle sözcüklerin kullanılışı 15. yüzyılın bütün niteliklerini gösteriyor. Dilin yer yer Yûnus Emre'ye yaklaştığı, ölçünün aruz olmasına karşılık halk söyleyişini andırdığı çok açıktır. Hangi yönden bakılırsa bakılsın bu dil 16. yüzyıldan bu yana geçmez. Bu dil özelliği bize, Şeyh Bedreddin'in etkisinin... çağdan çağa geçtiğini gösteriyor" şeklindeki görüşlerine Abdülbâki Gölpınarlı da destek vermiştir.

K A Y N A K L A R

- İsmet Zeki Eyuboğlu, *Şeyh Bedreddin ve Varidat*, İstanbul 1980, s.251.
- İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.131.

Hezaran şükr-ü minnet ol Hudâ'ya
Salâvatlar virelüm Mustafa'ya
İrişdürdi bizi kutb (-i) evliyaya
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Ebubekr ü Ömer Osman-u Hayder
O deryâdan çıkıban işbu cevher
Velîler içre budur bize haber
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Budur Âl-i Muhammed silsilesi
Bunu inkâr edenler oldı asi
Kabûldür Hak katında her duasi
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Velîdür bîgüman Allah nûri'dür
Muhammed Mustafa'nın enveridür
Velâyet leşkeri sir-defteridür
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Hudâ'nın sevdügidür enbiyâlar
Olarun cevheridür evliyâlar
Budur Hakk'dan bize viren atalar
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Olub Mansur bu yolda virdi başın
Hudâ ışkına hiç çatmadı kaşın
Münafıklar atarlar ta'na taşın
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Ali gibi şehîd oldı fenâda
Melekler âh ider cümle semâda
Bugün bunda yarın yevmü'l-cezada
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Yapışduk biz bugün anun eline
İdüb tövbe dahi girdük şalına
Anı delîl idindük Hak yoluna
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Bize gönderdi hem kavl-i şeriat
Dahı irşâd ider fi'l-i tarikat
Ve ma'rifetle bildürdi hakikat
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Bunın yoluna terk itdük cihanı
Fida kılduk ana biz baş u canı
Budur nice velîler kâmrânı
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Buna uyan kişi rahmet bulısar
Muhammed Mustafa şefkat kılısar
Buna inkâr iden lânet alısar
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Bunun silsilesine iregör sen
Yolına varlugını viregör sen
Bu yolda sıdk-u ışkla turagör sen
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

İki cihanı terk it sal önünden
Başın vir ışkıla dönme yolundan
Bunun ilmine uy geç sen bilünden
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

Hakirî miskinün sözün kabul it
Hudâ yolında varlıgun sebil it
Getür Sultanuma kendinü kul it
Bizüm mürşidimüz Şeyh Bedr-i din'dür

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.131.

SÖZLÜK

kavl-i şeriat : *Şeriat sözü.*
fil tarikat : *Tarikat eylemi.*
ışk : *Aşk.*
kâmrân : *Sürücü, mutlu.*
vır : *Ver.*
sebil : *Dağıtma.*
iregör : *Er.*
bulısar : *Bulur.*
kılısar : *Kılar.*
fida : *Feda.*
silsile : *Soy, sop.*

Hasan Dede

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi oldukça azdır. Araştırmacılar aynı adı taşıyan birkaç ozanın daha olduğunu belirterek yaşamıyla ilgili bilgilerdeki karışıklığı vurgulamaktadırlar. Ankara'nın Kalecik ilçesine bağlı Hasan Dede köyünde (eski adı İkikol) yaşadı. 1578 tarihli bir fermanda, aslen Horasan erenlerinden olduğu, Karaman'dan gelip bu köye yerleştiği yazılıdır. Yörede yaşayanlarca şeyh olarak tanınan Hasan Dede'nin, Kanunî döneminde, aşiretlerden topladığı askerlerle I. Viyana Kuşatması'na katıldığı, savaşta gösterdiği başarı üzerine de, kendisine timar olarak verilen Tekesalan mevkiindeki topraklara aşiretiyle birlikte yerleştiği, burada bir zaviye ve kendi adıyla anılan köyü kurduğu ileri sürülür. Araştırmacı Nejat Birdoğan ise, 1562'de Karaman'a gelen ozanın I. Viyana Kuşatması'na katılmadığı kanaatindedir. Bir Bektaşî şairi olan Hasan Dede'nin söylediği nefesler yöre halkınca yüzyıllardan beri söylenegelmektedir. Bestelenen nefesleri de vardır.

KAYNAKLAR

- İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3. Cilt, Ankara 1995, s.33.
- Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.310.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.131.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 10. Cilt, İstanbul 1992, s.5058.

I

Eşrefoğlu al haberi
Bahçe biziz gül bizdedir
Biz de Mevlânın kuluyuz
Yetmiş iki dil bizdedir

Erlik midir eri yormak
Irak yoldan haber sormak
Cennetteki yedi ırmak
Coşkun akan sel bizdedir

Âdem vardır cismi semiz
Abdest alır olmaz temiz
Halkı dahl-eylemek nemiz
Bilcümle vebal bizdedir

Kimi sofu kimi hacı
Cümlemiz Hakk'a duacı
Resulü Ekrem'in tacı
Aba hırka şal bizdedir

Arı vardır uçup gezer
Teni tenden seçip gezer
Canan bizden kaçıp gezer
Arı biziz bal bizdedir

Biz erenler gerçeğiyiz
Has bahçenin çiçeğiyiz
Hacı Bektaş köçeğiyiz
Edep erkan yol bizdedir

Kuldur Hasan Dede'm kuldur
Mânâyı söyleyen dildir
Elif Hakk'a doğru yoldur
Cim ararsan dal bizdedir

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi* 3. Cilt, Ankara 1995, s.35.

II

Bugün ben bir güzel gördüm
Gül cemâli ala benzer
Çıkmış bahçede salınır
Boyu selvi dala benzer

Boyu uzun beli ince
Memeler benzer turunca
Yanak lâle ağız gonca
Kaşları hilâle benzer

Bahçenizde biter badem
Sanma ki ben sana yâdem
Eğil gerdanından tadam
Âb-ı şeker bala benzer

Bahçenizde biten üzüm
Sensin benim iki gözüm
Gerdanına yoktur sözüm
Bağdadî merala benzer

Bahçenizde bülbül öter
Âşık Hasan yanıp tüter
Siyah kâkül gerdan örter
Leb-i kevser bala benzer

KAYNAK : Ali Püsküllüoğlu, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.275.

III

Ben "elest bezmi"nde nuş ettim meyi
Şükran geldim yine şükran giderim
Kem yanına varan olur mu iyi
Tuğyan geldim yine tuğyan giderim

Şu cihanda çok şey geldi başıma
Bildirmedim yârânıma eşime
Kendi maslahatım kendi işime
Yeksan geldim yine yeksan giderim

Geçti ömrüm dem sürmedim fenada
Ben hâlimi kime edem ifade
Hikmetinden bahtım olmaz küşade
Pişman geldim yine pişman giderim

Bulamadım ben gibi kalbi mahzunu
Bu aşktır söyleten şu ben mecnunu
Döker oldum didelerden Ceyhun'u
Giryan geldim yine giryan giderim

Hasan Dede'm işin harap olursa
Herkes ettiğini anda bulursa
Bir kefen var o da kısmet olursa
Üryan geldim yine üryan giderim

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3. Cilt, Ankara 1995, s.36.

S Ö Z L Ü K

elest bezmi : *Değil mi meclisi anlamına gelir. Ruhların toplantısında Tanrı'nın sorusundan ad alan bir meclis.*

tuğyan : *Taşkın.*

yeksan : *Yerle bir.*

giryan : *Ağlayan.*

maslahat : *İş, meşgale, uğraş.*

IV

Aşk elinden nicedeyim neyleyim
Medet helâk oldum narın içinde
Neme sevineyim neme güleyim
Gonca güller kaldı harın içinde

Meyleylemez oldu bana gümanım
Zahir oldu gizli haber nihanım
Arşa direk direk oldu dumanım
Vücudum kül oldu korun içinde

Derdim yılkılandı bağrım deşildi
Yâr ile sürdüğüm demler düş oldu
Ellere yaz bahar bana kış oldu
Gönül mekan tuttu karın içinde

Hasan Dede'm dedi "bir mekan eylim
Çağlayıp reyaya karıştı seylim
Yârdan ayrılalı büküldü belim
Kaldım gar-yer ile arın içinde"

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3. Cilt, Ankara 1995, s.36.

S Ö Z L Ü K

helâk : *Yok olmak.*

nar : *Ateş.*

gar-yer : *Garip yer.*

har : *Diken.*

Hayâlî

(16. yüzyıl)

Hayatı hakkındaki bilgiler şiirlerine dayalıdır. 1578 yılında sona eren Osmanlı-İran savaşları, şiirlerinin konusunu oluşturduğuna göre, bu savaşlara katıldığı kabul edilebilir. Kırım Hanı Adil Giray ve daha sonra kardeşi Gazi Giray'ın ordusunda görev aldığı şeklindeki bilgiler, yalnızca bir tahminden ibarettir. Koşmaları ile Dîvân'ı arasında bir fark görülse de, konuların aynı olması nedeniyle aruz vezniyle yazılan bu şiirlerin de ona ait olduğu kabul edilmektedir. Hece yanı sıra aruzla yazması, onun yeterli öğrenim gördüğünü doğrulamaktadır.

KAYNAKLAR

- **Salim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.119.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.377.
- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.119.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1985, s.74.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 3. Cilt, İstanbul 1982, s.620.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.69
- **Asım Bezirci,** *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji,* İstanbul 1968, s.49.
- **M. Fuad Köprülü,** *Türk Sazşairleri,* 1. Cilt, İstanbul 1933, s.106.
- **İsmail Hikmet Ertaylan,** *Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri,* İstanbul 1952, s.228.

I

Leylâm gelür deyu yollar gözlerim
Gelmedi gözümde kaldı hayâli
Gizli sırrım beyan etmem gizlerim
Serimi sevdâya saldı hayâli

Yârim bîçâre olduğumu bilmiş
Çifte benler beyaz gerdana inmiş
Bu gece seyrettim beyazlar giymiş
Salındı karşıma geldi hayâli

Yârimin sevdası vardır başımda
Uyansam karşımda yatsam düşümde
Ne cânibe bile gitsem peşimde
Benim ile yoldaş oldu hayâli

Der Hayâlî hırâm ederek yürür
Gece gündüz gitmez karşımda durur
Ben seninim deyu teselli verür
Garip gönlüm ele aldı hayâli

KAYNAK : M.Sunullah Arısoy, *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1985, s.74.

II

Turnam gider olsan bizim ellere
Vezir Ardahan'dan göçtü diyesin
Karşı gelip Kızılbaş'ın hanları
Çıldır'da da döğüş oldu diyesin

Al kana boyandı Çıldır dağları
Gaziler takındı altın tuğları
Gözü kanlı Diyarbekir Beyleri
Din yoluna şehit düştü diyesin

Çamur dize çıktı kan ile yaştan
Atlar dalmaz oldu serilen leşten
Kaleler yığıldı kesilen baştan
Ak gövdeler kana battı diyesin

İki alay bir araya gelince
Ara yere çarkacılar girince
Beş bin beş yüz belli atlı dolunca
Tokmak Han da kaçtı gitti diyesin

Haberimiz iletsin dosta gidenler
Varup dostun dîdarını görenler
Şahin şahin paşaları soranlar
Din uğruna şehit düştü diyesin

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.119.

III

Hâzır olun Gâziler düşmânımız vardır bizim
Kız(ı)lbaş Cumhuru'na meydânımız vardır bizim
Sâdır oldu emr-i âli inkıyâd etmek gerek
Uğru âçık bir velî Sultân'ımız vardır bizim

Yürüsün Sâhib-i hâtem sancak çeküp tuğlar
Bâşı üsküf sırtı kaplan postlu can kullar ile
Dem çeker cephânemiz ejder-dehan toplar ile
Düşmanâ nisbet azîm unvânımız vardır bizim

Giymiş ol Dâvud zırhı miyanında Zülfikar
Seyreden a'dâ-yı dînin aklı oldu târmâr
Saniyâ Alî Menendi Düldül'e oldu süvar
Sâhib-i seyf-ü kalem arslânımız vardır bizim

Asitânı bendesidir Âl-i Osman'ın müdâm
Sâdıkane kulların hiç olur mu bir kelâm
Ol yezîdin sînesin gözler müdâm (her) suph-u şâm
Bir şeh-i âdil kemankeş Hân'ımız vardır bizim

Ey Hayâlî çok çekerler gâziler gulbang-i hû
Sînesin eyler siper düşmâna karşı rûberû
Pençesinden kahraman olsa halâs olmaz adû
Yırtıcı kırkbin böbür arslânımız vardır bizim

KAYNAK : M. Fuad Köprülü, *Türk Sazşairleri*, 1 Cilt, İstanbul 1933, s.107.

Kosova Savaşı'nı betimleyen bir tablo.
Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü, 1. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.98.

Hıfzı (SARI MEMİ)

(16. yüzyıl)

Edirneli olup asıl adı Mehmed'dir. Hafızlığından dolayı Hıfzî mahlâsını kullanmıştır. Halk arasında Sarı Memi diye tanınır. Medrese öğrenimini tamamlayıp mülâzim olduktan sonra Karaferye Medresesi müderrisliğine getirildi. Yaşamıyla ilgili olarak tezkirelerdeki bilgiler birbirinden oldukça farklıdır. Sehî Bey, şairin Vardar Yenicesi'nde müderrislik yaptığını, İstanbul'a döndükten bir süre sonra Galata'da öldürüldüğünü söyler. Diğer kaynaklarda ise, şairin Kanunî Sultan Süleyman dönemi sonlarında Karaferye'de vefat ettiği yazılıdır. Ünlü isimlerin şiirlerine yazdığı nazirelerle tanınan Hıfzı'nın düzenlenmiş **Dîvân**'ı, **Münşeat**'ı ve atasözlerini içeren bir eseri vardır.

K A Y N A K L A R

- Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.159.
- Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.216.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.191.
- Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.146.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.216.

GAZEL

Bend-i zülfün olmasın boynunda bâğı kimsenin
La'l-i haddin yakmasın bağrında dâğı kimsenin

Nâr-ı firkat yerim od etti behişt arar iken
Yâ ilâhî olmasın duzah durağı kimsenin

Ten şu haddile za'îf ü nâle şol denli nahîf
Ne görür gözü ne işidir kulağı kimsenin

Sâgar-ı mey bana geldikçe düşüp oldu şikest
Devr elinde sınmasın hergiz ayağı kimsenin

Hıfzıyâ sînem ocağı tuttu âteş sû-be-sû
Aşk ile böyle tutuşmasın ocağı kimsenin

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.159.

Haliç – Tablo: Kadri
Maçka Mezat Müzayede Kataloğu – 5.3.1994

Koyun Abdal

(16. yüzyıl)

Bektaşî şairlerindendir. Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. 1565-1575 yılları arası düzenlenen bir yazma mecmuada bir şiirinin yer alması, 16. yüzyılda yaşadığını doğrulamaktadır. Bazı Bektaşî cönklerinde hece ölçüsüyle yazdığı nefesleri yer alır. Mezarının, Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı Akkışla bucağının Koyun Abdal köyünde olduğu tahmin edilmektedir.

K A Y N A K L A R

- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.571.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.137.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.406.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.180.

I

Aşk elinden içtiğimiz
Denizlerin sürüsüdür
Leşkerimiz çeker mürşid
Gerçeklerin birisidir

Yeryüzüne nazar salan
Düşmüşlerin elin alan
Yeşil sancak çekmiş gelen
On iki imam çerisidir

Ulu şarlar bedestanlar
Ulular gözlü mestanlar
Al çiçekli gülistanlar
Evliyalar korusudur

Gevher bulup almadın mı
Kıymetini bilmedin mi
Münkir yola gelmedin mi
Kendi gönül kurusudur

Koyunoğlu Kur'an'a bak
İpi Mansur boynuna tak
Nesîmî oldu Hak'la Hak
Yüzdükleri derisidir

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.571.

II

Seni Şah'a gider derler
Gel gitme güzel kalender
Atan anan yüzün suyun
Terk etme güzel kalender

Hacı Bektaş değil m'atan
Hünkâr Veli değil m'öten
Kerbelâ'da mekân tutan
Gel gitme güzel kalender

Sen Hacı Bektaş gülüsün
Şu âleme dopdolusun
Sen de bir erin oğlusun
Gel gitme güzel kalender

Yedilmez oldu yedekler
Kurulmaz oldu otaklar
Harb oldu kaldı çıraklar
Gel gitme güzel kalender

Bölük bölük oldu beğler
Dikildi sayvanlar tuğlar
Koyun Abdal durmuş ağlar
Gel gitme güzel kalender

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.180.

S Ö Z L Ü K

leşker : *Asker.*
çeri : *Asker.*
şar : *Kent, şehir.*
mestan : *Sarhoş.*
bedestan : *Değerli eşya ve taşların satıldığı çarşı, kapalı çarşı.*
gülistan : *Gül bahçesi.*
gevher : *Elmas, inci gibi değerli taş, mücevher.*
münkir : *İnkâr eden.*
kalender : *Derviş.*

Karacaoğlan

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgiler, cönklere ve sözlü an'anelere dayalıdır. 16. ya da 17. yüzyılda yaşadığı kesin değildir. Öyle ki, birden çok Karacaoğlan'ın varlığından bile söz edilir. Araştırmacı Saim Sakaoğlu, 16. yüzyılda yaşayan Gelibolulu Mustafa Âli'nin, Mevâidü'n-Nefâis fi Kava'idi'l-Mecalis adlı eserinde Karacaoğlan'dan söz etmesini kanıt göstererek, Karacaoğlan'ın da 16. yüzyılda yaşadığını ileri sürmektedir. Şiirlerinden, daha çok Orta Anadolu'da ve Toroslar ile Gâvur Dağları yörelerinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Doğduğu yer üzerine çeşitli söylentiler vardır. Kozan dolaylarındaki Kökçe (Gökçe) köyü, Çankırı'nın Mecitözü ilçesine bağlı Mamail köyü, Erzurum çevreleri ve Adana'nın Bahçe ilçesine bağlı Varsak köyünde doğduğu söylenir. Şiirlerinde kullandığı dile, yaşadığını belirttiği çevrelere göre, Türkmen olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, Mut, Silifke, Kadirli, Osmaniye, Feke ve Kahramanmaraş bölgelerinde pek çok kişinin Karacaoğlan'dan bir şeyler bildiğini, çığırıp söylemekte olduğunu ortaya koymuştur. Şiirlerini duru bir Türkçe ile söyleyen Karacaoğlan, aruz ölçüsünü hiç kullanmamıştır. Öz ve biçim gibi, şiirin temel ögelerini birleştirmede gösterdiği başarı, onu halk şiirimizin en büyük ustaları katına yükseltmiştir. Değerlerinden bir şey yitirmeden günümüze kadar gelen şiirleri, köyde, kentte okunmuş; her yüzyılda kendisinden sonra gelen şairler, ustalıklarından yararlanmışlardır. Genellikle, kullandığı 6+5, 4+4 ölçülerinin tekdüze ahengiyle yetinmeyerek, yeni sesler bulan Karacaoğlan, dünyaya, doğaya, insanlara değişik gözle bakmasını bilmiş; işlediği temalarda, öteki halk şairleri gibi, sınırlı olsa bile, yeni ögeler bulmuştur. Şiirlerinin konusunu daima güzeller oluşturur; dinî konuda ve taşlama türünde çok az şiiri vardır. Şiirlerini irticalen söylediğinden, yarım kafiyeyi tercih etmiştir. II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerindeki kuşakların güçleri sınırlı (Rıza Tevfik, Faruk Nafiz vb.) şairleriyle birlikte, Necip Fazıl ve daha sonra Cahit Külebi, Orhan Veli gibi, dilimize katkıları olan şairlere yeni birleştirim olanakları kazandırmıştır. Sadeddin Nüzhet Ergun, M. Fuad Köprülü, Cahit Öztelli, İlhan Başgöz, Memet Fuat, Hüseyin Seçmen vd. araştırmacılar, sanatı, kişiliği üzerinde çeşitli araştırmalar yapmışlar; Yaşar Kemal de "Üç Anadolu Efsanesi" (1967) adlı kitabında şairin yaşam öyküsünü yazmıştır. Karacaoğlan'ın yaşamı, 1959'da Atıf Yılmaz tarafından "Karacaoğlan'ın Kara Sevdası" adıyla filmleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.120.
- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.231.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.289.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.156.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.319.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.160.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.9.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.303.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.719.
- **Cahit Öztelli**, *Karacaoğlan, Bütün Şiirleri*, (7. Basım), İstanbul 1983.
- **İlhan Başgöz**, *Karac'oğlan*, İstanbul 1984.
- **Muzaffer Uyguner**, *Karacaoğlan, Yaşamı, Sanatı, Şiirlerinden Örnekler*, (2. Basım), Ankara 1993.
- **Memet Fuat**, *Karacaoğlan, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları*, İstanbul 1977.
- **Hüseyin Seçmen**, *Karacaoğlan, Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul 1983.
- **Karacaoğlan**, *Bütün Şiirleri*, İstanbul 1982.
- **Mustafa Necati Karaer**, *Karacaoğlan, Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul 1973.
- **Müjgân Cunbur**, *Karacaoğlan, Şiirler*, Ankara 1973.
- **Ayşe Canay**, *Karacaoğlan, Bütün Şiirleri*, İstanbul 1997.
- **Mustafa İsen**, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.240.

Karacaoğlan

Tablo: Cemal Dündar

I

DESTAN

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelince
Anı yâd ellere açıcı olma

Mecliste ârif ol kelâmı dinle
El iki söylerse sen birin söyle
Elinden geldikçe sen eylik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma

Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asılzâdelerden hiç kemlik gelmez
Sen eylik et de o zâyi olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma

El âriftir yoklar senin bendini
Dağıdırlar duzağını fendini
Alçaklarda otur gözet kendini
Katı yükseklerden uçucu olma

Muradım nasihat bunda söylemek
Size lâyık olan onu dinlemek
Sev seni seveni zay'etme emek
Sevenin sözünden geçici olma

Karac'oğlan söyler sözün başarır
Aşkın deryasını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma

KAYNAK : Muzaffer Uyguner, *Karacaoğlan, Yaşamı, Sanatı, Şiirlerinden Örnekler*, (2. Basım), Ankara 1993, s.148.

SÖZLÜK

nasihat : Öğüt.
hatırdan gönülden geçici olma : Hatır gönül kırıcı olma.
anı : Onu.
yad illere : Yabancılara, düşmanlara.
açıcı olma : Anlatma.
ârif : Bilgili, anlayışlı.
kelâm : Söz, konuşma.
il : Başkası.
birin : Birer, bir.
kemlik : Kötülük.
zayi olmak : Kaybolmak.
bendini : Bağını, bağlılığını.
fendini : Hileni, yalanını.
hacil : Utanmak.

II

SEMAİ

Güzel ne güzel olmuşsun
Görülmeyi görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülmeyi örülmeyi

Bahçende gülün güllenmiş
Şeyda bülbülün dillenmiş
Koynunda memen kirlenmiş
Emilmeyi emilmeyi

Mendilin yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
İsmin ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı

Seğirttim ardından yettim
Eğildim yüzünden öptüm
Adın bilirdim unuttum
Çağırmayı çağırmayı

Benim yârim bana küsmüş
Zülfünü gerdana dökmüş
Muhabbeti benden kesmiş
Sevilmeyi sevilmeyi

Çağır Karac'oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Yiğit sevdiğinden soğur
Sarılmayı sarılmayı

KAYNAK : Cahit Öztelli, *Karacaoğlan, Bütün Şiirleri*, (7. Basım), İstanbul 1983, s.295.

SÖZLÜK

zülf : Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi; sevgilinin saçı.
şeyda : Sevgiden aklını yitirmiş, divâne.
yumak : Yıkamak.
seğirtmek : O yöne doğru yönelmek.
yetmek : Yetişmek.

Karacaoğlan
Tablo: Etem Çalışkan

III

SEMAİ

Ala gözlü benli dilber
Koma beni el yerine
Altın kemerin olayım
Dola beni bel yerine

Hecine gönlüm hecine
Yiğide ölüm gecine
Al beni zülfün ucuna
Sallanayım tel yerine

Gel kız karşımda dursana
Şu benim hâlim bilsene
Zülfünden bir tel versene
Koklayayım gül yerine

Karac'oğlan der n'olayım
Kolun boynuma dolayım
Nazlı yâr kölen olayım
Kabul eyle kul yerine

KAYNAK : Muzaffer Uyguner, *Karacaoğlan, Yaşamı, Sanatı, Şiirlerinden Örnekler,* (2. Basım), Ankara 1993, s.121.

S Ö Z L Ü K

koma : *Koyma, bir tutma.*
hece : *Ağzın bir hareketiyle çıkan ses, söz.*
zülf : *Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi; sevgilinin saçı.*
gecin : *"Geç gelsin, geciksin" anlamında.*

IV

SEMAİ

Şol salınıp giden dilber
Boyuna kurban olduğum
Eğlen burda tanışalım
Diline kurban olduğum

Sabahtan uğradım yâre
İşimden oldum âvâre
Ayağın bastığın yere
Tozuna kurban olduğum

Soğuk sular akar dağda
Mor menevşe biter bağda
Sarılıp yatacak çağda
Nazına kurban olduğum

Karac'oğlan söyler daim
Yâr ile nic'olur hâlim
Anası bir katı zalim
Kızına kurban olduğum

KAYNAK : Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.125.

S Ö Z L Ü K

şol : *Şu.*
âvâre : *Serseri, boş gezen.*
menevşe : *Menekşe.*

V

TÜRKÜ

İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif diye

Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sineme batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye

Evlerinin önü çardak
Elif'in elinde bardak
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye

Karac'oğlan eğmelerin
Gönül sevmez değmelerin
İliklemiş düğmelerin
Çözer Elif Elif diye

KAYNAK : Muzaffer Uyguner, *Karacaoğlan, Yaşamı, Sanatı, Şiirlerinden Örnekler*, (2. Basım), Ankara 1993, s.140.

S Ö Z L Ü K

tozmak : *Toz gibi savrulmak.*
deyi : *"Diye" anlamında.*
abdal : *Gezgin derviş.*
uğru : *Önü.*
balaban : *Çakır doğan kuşu.*
kokuşlu : *Kokulu.*
sine : *Göğüs.*
eğme : *Kıvrık saç, büklüm.*
değmelerin : *"Değmelerini" anlamında.*

VI

SEMAİ

Bir yiğit gurbete gitse
Gör başına neler gelir
Merdin sılayı andıkça
Yaş gözüne dolar gelir

Bağrıma basarım taşlar
Akıttım gözümden yaşlar
Yavrusun aldıran kuşlar
Yuvasına döner gelir

Kocadım çekemem nazı
Bağrıma dökemem közü
Yârin bana kötü sözü
Kara bağrım deler gelir

Evlerinin önü söğüt
Atalardan kalmış öğüt
Yârinden ayrılan yiğit
Sılasına döner gelir

Yaşa Karac'oğlan yaşa
Ben söylerim coşa coşa
İş düşünce garip başa
Düşünerek gider gelir

KAYNAK : Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.126.

S Ö Z L Ü K

sıla : *Yurdu, hısım akrabayı gidip görme.*
bağır : *Göğüs.*
kocamak : *Yaşlanmak, ihtiyarlamak.*
köz : *Ateş koru.*

VII

KOŞMA

Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet dense sana yakışır dağlar

Ağacınız yapraklarla donanır
Taşlarınız bir birlik'e inanır
Hep çiçekler bağrınızda gönenir
Pınarınız çağlar akışır dağlar

Rüzgâr eser dallarınız atışır
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür
Ören yerler bu bayramdan pek üşür
Sünbül niçin yaslı bakışır dağlar

Karac'oğlan size bakar sevinir
Sevinirken kalbi yanar göyünür
Kımıldanır hep dertlerim devinir
Yas ile sevincim yıkışır dağlar

KAYNAK : Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.126.

S Ö Z L Ü K

yel : *Esinti, rüzgâr.*
gönenmek : *Mutlu, mesut olmak, rahat bir hayat sürmek.*
ören : *Virane, harap.*
göyünmek : *İçten içe yanmak.*
yıkışmak : *Güreşmek.*

VIII

DESTAN

Bana kara diyen dilber
Kaşların kara değil mi
Yüzünü sevdiren gelin
Kaşların kara değil mi

Boyun uzun belin ince
Yanakların olmuş gonca
Salıverirsin kolunca
Beliğin kara değil mi

Utanırım akar terim
Güzellikte yok benzerin
En sevgili makbul yerin
Saçların kara değil mi

Beni kara diye yerme
Mevlâm yaratmış hor görme
Ala göze siyah sürme
Çekilir kara değil mi

KAYNAK : Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.123.

S Ö Z L Ü K

dilber : *Gönül bağlayan, güzel kız.*
zülf : *Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi, sevgilinin saçı.*
kolunc : *Omuz.*
belik : *Uzun saç örgüsü.*
makbul : *Beğenilen, en geçerli.*

IX

KOŞMA

Kadir Mevlâm senden bir dileğim var
Şöyle bir güzel ver gönlüm eğleyim
Ellere vermişsin benim suçum ne
Birin de bana ver gönlüm eğleyim

Uzun boylu olsun cansız olmasın
Beyaz tenli olsun kansız olmasın
Güleç yüzlü olsun densiz olmasın
Böyle bir yosma ver gönlüm eğleyim

Güvercin duruşlu keklik sekişli
Kıl ördek boyunlu ceren bakışlı
Tavus kuşu gibi göğsü nakışlı
Şöyle bir güzel ver gönlüm eğleyim

Karac'oğlan der ki geceler ayaz
Geceler boyunca kılalım niyaz
Almadan kırmızı elmastan beyaz
Bana bir güzel ver gönlüm eğleyim

KAYNAK : Karacaoğlan, *Bütün Şiirleri*, İstanbul 1982, s.145.

S Ö Z L Ü K

densiz : *Söz ve hareketlerinde ölçüsüz, patavatsız olan.*
ceren : *Âhu, ceylan.*
niyaz : *Dua, yalvarma.*

X

KOŞMA

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Şu gelip geçtiğin yollar öğünsün
Kadir Mevlâm seni öğmüş yaratmış
Kısmeti olduğun kullar öğünsün

Hörü melek var mı senin soyunda
Kız nazarım kaldı usul boyunda
Kadir gecesinde bayram ayında
Üstüne gölg'olan dallar öğünsün

Hörü kızlar sürmelemiş gözünü
İlin aşiretin çeksin nazını
Kaldır perçemini görem yüzünü
Yüzüne dökülen teller öğünsün

Karac'oğlan der ki garibim garip
Garibin hâlinden ne bilsin tabip
Akşamdan soyunup koynuna girip
Boynuna dolanan kollar öğünsün

KAYNAK : Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.125.

S Ö Z L Ü K

öğmüş : *Özenmiş.*
hörü : *Huri, Cenetteki güzel kızlar.*
usul : *Ölçülü, mevzun, uzun (boy).*
il : *Halk, oba.*
nazar : *Bakış.*

Tablo : Kamer Önder
Librairie de Pera Müzayede Kataloğu – 18.7.2002

Kazak Abdal

(16. yüzyıl)

Asıl adı Ahmet'tir. Yaşamı hakkında çok az şey bilinmektedir. Balım Sultan'ın giyinişini ve yürüyüşünü övdüğüne bakılarak 16. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Bir söylentiye göre, Romanya Türklerindendir. Sakalını kestiği için, Kazak mahlâsını aldığı söylenir. Bektaşî şiiri geleneğine bağlı olan Kazak Abdal, şiirlerinde aşırı sofuları, medreseleri yerer, eleştirir. Nefeslerinde ince, acımasız bir alay, keskin bir zekâ ve hazırcevaplık görülür. Pek az şiiri günümüze ulaşabilmiştir. Şiirlerindeki özelliklerinden dolayı kendisini Kaygusuz Abdal'a bağlamak gerekirse de, Kazak Abdal çok daha sert, küfüre de başvuran acımasız bir taşlamacıdır. Softalara ve medreselilere karşı yöneltiği taşlamalar, aynı zamanda şiddetli birer toplumsal eleştiri niteliği taşır. Üsküdar'da Selimağa Kütüphanesi'ndeki bir mecmuada "Kazak Ahmet Baba" adına kayıtlı bir nefesin Kazak Abdal'a ait olduğu sanılmaktadır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.416
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.78.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.162.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 2. Cilt, İstanbul 1955, s.20.
- **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3. Cilt, Ankara 1995, s.55.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.738
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.241.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevi Bektaşi Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.108.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.262
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevi-Bektaşi Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.200.
- **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.281

I

Eşeği saldım çayıra
Otlaya karnın doyura
Gördüğü düşü hayıra
Yoranın da anasını

Münkir münafıkın huyu
Yıktı harap etti köyü
Mezarına bir tas suyu
Dökenin de anasını

Dağdan tahta indirenin
Iskatına oturanın
Mezarına götürenin
İmamın da anasını

Derince kazın kuyusun
İnim inim inlesin
Kefenin diken iğnesin
Dikenin de anasını

Müfsidin bir de gammazın
Malı vardır da yemezin
İkisin meyit namazın
Kılanın da anasını

Kazak Abdal nutkeyledi
Cümle halkı ta'neyledi
Sorarlarsa kim söyledi
Soranın da anasını

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.55.

S Ö Z L Ü K

gammaz : *Fitneci, arkadan çekiştiren.*

ıskat : *Ölenlerin kılınmamış namazları ve tutulmamış oruçları için verilen sadaka.*

meyyit : *Ölü.*

müfsit : *Karıştırıcı, ara bozucu, münafık.*

münkir : *İnkar eden.*

Kazak Abdal – Anonim

Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.738.

II

Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beğenmez
Medrese kaçkını softa bozgunu
Selâm vermeye dervîşan beğenmez

Âlemi ta'neder yanına varsan
Seni yanıltır bir mes'ele sorsan
Bir cim çıkmaz eğer karnını yarsan
Câmiye gelir de erkân beğenmez

İlin kapısında kul kardaş olan
Burnu sümüklü hem gözü yaş olan
Bayramdan bayrama bir tıraş olan
Berber dükkânında oğlan beğenmez

Dağlarda bayırda gezen bir yörük
Kim tımarlı sipah kimi ser-bölük
Bir elife dili dönmeyen hödük
Şehristâna gelir ezan beğenmez

Yaz olunca yayla-yayla göçenler
Topuz korkusundan şehre kaçanlar
Meşe yaprağını kıyıp içenler
Rumeli bohçası duhan beğenmez

Bir çubuğu vardır gayet küçücek
Zu'm-ı fâsidince keyif sürecek
Kırık çanağı yok ayran içecek
Kahvede fağfûrî fincan beğenmez

Aslında neslinde giymemiş hâre
İş gelmez elinden gitmez bir kâre
Sandığı gömleksiz duran mekkâre
Bedestana gelir kaftan beğenmez

Kazak Abdal söyler bu türlü sözü
Yoğurt ayran ile hallolmuş özü
Köyden şehre gelen bir köylü kızı
İnci yakut ister mercan beğenmez

KAYNAK : Ali Yıldırım, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.284.

SÖZLÜK

adam azgını : *İriyarı adam.*
softa bozgunu : *Kendini hoca gösteren, bilgisiz.*
dervîşan : *Dervişler.*
mes'ele : *Soru sorulan konu.*
cim : *Eski yazıda bir harf.*
tımar : *Hükümet tarafından geçim için verilen arazi.*
sipah-sipâhî : *Atlı asker.*
ser-bölük : *Bölükbaşı.*
şehristan : *Şehir, kent.*
duhan : *Tütün, duman.*
zu'm-za'm : *Zan, sanı.*
zu'm-ı fâsid : *Bozuk zan, kötü işkil.*
fağfûri fincan : *Çini fincan.*
hâre : *Yanar-döner kumaş.*
mekkâre : *Düzenci kadın.*

III

Benim pîrim Hacı Bektaş Velî'dir
Pîrimin de pîri Merdan Alî'dir
Seyyid Alî sırr-ı Sultan Velî'dir
Mürsel Dede oğlu Sultan Balı'dır

Gel erenler lokmasından yer isen
Onik' İmam yolunu güder isen
Sana direm sen de gerçek er isen
Mürsel Dede oğlu Sultan Balı'dır

Arslan gibi apıl-apıl yürüyen
Kepeneğin yerden yere sürüyen
Kendi nûrun Hak nûruna bürüyen
Mürsel Dede oğlu Sultan Balı'dır

Mekân etmiş Nan-hânenin bucağın
Bulutlara atar tutar nacağın
Hem uyaran pîrimizin ocağın
Mürsel Dede oğlu Sultan Balı'dır

Kızıl Deli Sultan'ımdan uyanan
Baştan başa yeşillere boyanan
Hem pîrimin eşiğine dayanan
Mürsel Dede oğlu Sultan Balı'dır

Er olanlar lokmasından yer idi
Her sözünü rumûz ile der idi
Şüphesiz bil anı gerçek er idi
Mürsel Dede oğlu Sultan Balı'dır

Kazak Ahmed aydır rivâyet ettim
Üçyüz altmış eri ziyâret ettim
Baş budur biliniz hikâyet ettim
Mürsel Dede oğlu Sultan Balı'dır

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.265.

SÖZLÜK

kepenek : *Yünden, aba veya kebeden yapılan kolsuz ve kol yenleri açık üst giyimi. Çobanların, Hurufi ve Abdalların üst giysileri.*
nan-hâne : *Ekmek evi, ekmek pişirilen yer.*
nacak : *Büyük balta.*

Köroğlu

(16. yüzyıl)

Bir efsane kahramanı niteliğindeki kişiliği ve yaşamıyla ilgili bilgiler, şiirlerine ve kendisiyle ilgili söylentilere dayalıdır. Türk edebiyatında Köroğlu, saz şairi ve destan kahramanı olarak iki kimlikle karşımıza çıkar. Halk arasındaki en yaygın söylentiye göre, asıl adı Ruşen Ali'dir. Bolu beyi tarafından haksız yere gözlerine mil çekilerek kör edilen babasının öcünü almak, halkı ezen ve haraca kesen beyleri cezalandırmak, hayırsız zenginlerle bezirgânlardan zorla topladığı para ve malları yoksullara, gereksinimi olanlara dağıtmak amacıyla dağa çıkar. Kendisine can yoldaşı olsun diye önce Ayvaz adındaki delikanlıyı kaçırır, sonra çevresine toplanan adamlarla önce Bolu ve daha sonra Sivas ile Tokat arasındaki Çamlıbel'de yurt kurar. Eşkıya sayılabilecek biri olmasına karşın iyiliği, hakbilirliği ve koruyuculuğu nedeniyle halk arasında ünü yayılır. Bolu dolaylarında yaşamış olan Köroğlu'nun bir Celâlî olduğu, haksız ve zorba yönetime karşı başkaldırdığı ve böylece bir destan kahramanı durumuna geldiği çeşitli halk öykülerinden anlaşılmaktadır. Öte yandan halk şairi olarak tanınan Köroğlu, III. Murad döneminde yaşamış, Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuyla İran savaşlarına katılmış (1577-1590), yaşamı hakkında fazla bilgi olmayan bir saz şairidir. Bu konuda yapılan araştırmalarda, saz şairi Köroğlu ile Celâlî Köroğlu'nun aynı kişi mi yoksa farklı kişiler mi olduğu konusunda kesin bir bilgi olmamasına rağmen, aynı kişi olduğu varsayılmaktadır. Köroğlu'nun sonunun ne olduğu konusunda ise farklı iki rivayet vardır: Bunlardan ilki, onun Tokat dağlarında Kırklar'a (kırk evliyaya) karıştığı, diğeri de İran Şahı Abbas tarafından öldürüldüğü şeklindedir. Köroğlunun şiirleri genellikle 8-11 heceli olan yiğitlemeler ve kahramanlık türküleridir. Şiirlerinin tümünde başkaldıran, öfkeli ve yiğit bir hava egemendir. Yalın ve titiz hecelemeyle söylediği koçaklamalarının yanı sıra, duyarlı sevda şiirleri de vardır.

KAYNAKLAR

- **Cahit Öztelli**, *Üç Kahraman Şair: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu*, İstanbul 1974.
- **Öner Yağcı**, *Köroğlu, Yaşamı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul Tarihsiz.
- **Hüseyin Seçmen**, *Köroğlu, Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul 1983.
- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.168.
- **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.127.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.392.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.80.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.178.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.771.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.419.
- **Haşim Nezihi Okay**, *Köroğlu ve Dadaloğlu*, İstanbul 1970.
- **Oktay Mert**, *Köroğlu, Bütün Şiirleri*, İstanbul 1997.

KÖROĞLU HİKÂYELERİ

Köroğlu hakkında birbirinden ayrı söylencelere "Köroğlu Kolları" denilmiştir. Orta Asya'dan Balkanlar'a, Ortadoğu'dan Sibirya'ya kadar bütün Türk boyları arasında yayılmış ve kolları ile birlikte zengin bir külliyat oluşturmuştur.

Ayrıca Gürcü, Ermeni ve Tacikler arasında da, bazen şiirleri Türkçe olarak anlatılmaktadır. Kahramanlık motiflerinin sık kullanıldığı bu hikâyeler, türkülü büyük halk hikâyelerinin şekil ve üslûp özelliklerini gösterir. Köroğlu bu hikâyelerde hem kahraman bir cengâver, hem de saz çalıp şiir söyleyen âşık olarak gözükür.

Köroğlu hikâyelerinin pek çok kolu tasnif edilmiştir. Örneğin, Azerbaycan ve Anadolu'da 14-18, Özbekistan'da 47, Türkmenistan'da 14, Kazakistan'da 65, Tacikistan'da 50 kol tespit edilmiştir (Azad Nebiyev, Gehramanlık Sehifeleri, Bakû 1975). Bunların varyantları da dikkate alınırsa bugün Köroğlu'yla ilgili 100 kadar hikâyeden söz edilebilir.

Bu kolların hepsinde aynı tema dikkati çeker. Sözlü gelenekte belirtildiği gibi Köroğlu, "Ya bir yiğit, ya da güzel haberi" alınca macera başlar. Köroğlu veya beylerden biri ya hapse düşer ya da düşman tarafından çevrilir. O zaman Kırat'ın büyük yardımı ile son anda yetişen Köroğlu yahut arkadaşları bu zor durumdan kurtarılırlar.

Köroğlu'nun şahsiyeti, efsaneler hatta masal unsurlarıyla doludur. Cinler, periler, olağanüstü güçler yer yer ortaya çıkar. Ayrıca Köroğlu'nun ortaya çıktığı iki kol ile onun kırklara karışıp kayıp olduğunu anlatan son kolda mitolojik unsurlar daha sık karşımıza çıkarlar.

Köroğlu kolları iki büyük grupta toplanabilir: İlk grupta Türkmen, Özbek, Tatar, Karakalpak varyantları bulunmaktadır. Buna Orta Asya veya Doğu varyantları; Kafkasya, Anadolu ve Balkanları içine alan ikincisine ise Batı varyantları adı verilebilir. Bu iki grup arasında pek çok benzerlikler olmakla birlikte bazı önemli farklar mevcuttur.

I

Kırat'ım meydan yerinde
Gezer horlayı horlayı
Bir kötü az bin kavgadan
Kaçar zorlayı zorlayı

Kırat'a yakışır bunlar
Yiğit giyer demir donlar
Ak gövdeden kızıl kanlar
Akar şorlayı şorlayı

Köroğlu der al kanları
Yere sere çok canları
Eğri kılıç düşmanları
Kırar parlayı parlayı

KAYNAK : Oktay Mert, *Köroğlu, Bütün Şiirleri*, İstanbul 1997, s.129.

II

Mert dayanır nâmert kaçar
Meydan gümbür gümbürlenir
Şahlar şahı dîvân açar
Dîvân gümbür gümbürlenir

Yiğit kendini övende
Oklar menzili dövende
Kılıç kalkana deyende
Kalkan gümbür gümbürlenir

Ok atılır kal'asından
Hak saklasın belâsından
Köroğlu'nun narasından
Dağlar gümbür gümbürlenir

KAYNAK : Cahit Öztelli, *Üç Kahraman Şair: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu*, İstanbul 1974, s.54.

III

Kimisi pınar başında
Kimisi yolun dışında
Al giyen on beş yaşında
İlle mavili mavili

Kimisi dağlarda gezer
Kimisi incisin dizer
Al giyen bağrımı ezer
İlle mavili mavili

Kimisi odun devşirir
Kimi kahvesin pişirir
Al giyen aklım şaşırır
İlle mavili mavili

Köroğlu'yum der ki n'olacak
Takdir yerini bulacak
Mavili benim olacak
İlle mavili mavili

KAYNAK : Cahit Öztelli, *Üç Kahraman Şair: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu*, İstanbul 1974, s.140.

IV

Yine ben bir öğüt aldım pîrimden
Eyilik ettiğinden sakın kendini
Hazret-i Ali'den kalma erkândır
Eyilik ettiğinden sakın kendini

Ol sana düşmandır dost gibi bakar
Fırsat da bulunca urganın çeker
Yürek dalga vurur çevrilir akar
Eyilik ettiğinden sakın kendini

Belinde götürür gümüşlü bıçak
Korkusundan der ki nereye kaçak
Ağaya hayr etmez asla uşak
Eyilik ettiğinden sakın kendini

Köroğlu der atam hem anam ağlar
Size malum olsun beyler ağalar
Gidi felek ciğercini dağlar
İyilik ettiğinden sakın kendini

KAYNAK : Cahit Öztelli, *Üç Kahraman Şair: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu*, İstanbul 1974, s.129.

V

Benden selâm olsun Bolu Beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
At kişnemesinden kargı sesinden
Dağlar sadâ verip seslenmelidir.

Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Tüfek icad oldu mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır

Köroğlu düşer mi eski şanından
Ayırır çoğunu er meydanından
Kırat köpüğünden düşman kanından
Çevre dolup, şalvar ıslanmalıdır

KAYNAK : **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.148.

VI

Osman Paşa eydür Devletlü Hünkâr
İnşallah Sultanım Şirvan bizimdir.
Sen himmet eyle inâyet Allah'dan
Mürvet Ali'nindir meydan bizimdir

Demirkapı'dan Şirvan'a geçildi
Onca savaş oldu kanlar saçıldı
Kırdık biz Yezid'i yollar açıldı
Giden ipek yükü kervan bizimdir

Şirvan ilinden Tebriz'e ulaştık
Anca başlar kestik kana bulaştık
Acem evlerin seyrettik dolaştık
Vilâyet Hünkârın seyrân bizimdir

Osman Paşa eydür gelin varılsın
Tedbir tedârik nenindir görülsün
Koç yiğitlere mansıb verilsin
Kendi kulunuzdur ihsan bizimdir

Köroğlu eydür gülbangı yetirdik
Erenlerin sancağını götürdük
Katar katar mayaların getirdik
Giden ordu senin Şirvan bizimdir

KAYNAK : **Saim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.128.

Köroğlu
Tablo: Vâlâ Somalı

Köroğlu'nu betimleyen bir resim.
Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.772.

VII

Şurda bir dilberin kemandır kaşı
Ağlar melil melil bilmem nedendir
Leyl-ü nehar akar çeşmimin yaşı
Çağlar melil melil bilmem nedendir

Yatağında aslan gibi gürüler
Akar şu çeşmimin yaşı yiniler
Hastaların derdi vardır iniler
Sağlar melil melil bilmem nedendir

Yükünü yüklenmiş tüccar hocalar
Sabakın bilmeyen okur heceler
İli göçmüş viran kalmış yüceler
Dağlar melil melil bilmem nedendir

Yüğrük olur şol suların kaçağı
Buyurmamış Hak balığa bıçağı
Açılmamış dost bağının çiçeği
Güller melil melil bilmem nedendir

Derdiment Köroğlu yollara bakar
İki gözlerinden kanlı yaş döker
Yükünü yükletmiş katarın çeker
Beyler melil melil bilmem nedendir

KAYNAK : Cahit Öztelli, *Üç Kahraman Şair: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu*, İstanbul 1974, s.132.

VIII

Çıktım şu âlemi seyrân eyledim
Açılmış baharın gülü dağların
Sökülmüş bendleri cuşu yenilmez
Çağlayuban akar seli dağların

Yiğit atına binmese yakunur
Yüreğinde olan elbet çekinür
Kar yağar da dört köşesi yekinür
Yol vermez aşmaya yeli dağların

Arslanı kaplanı yanar yolunur
Şikâr almış alacağına dolanur
Yol estükçe safâsından salınur
Âheste âheste dalı dağların

Ben kâmilim zerresine ermişim
Baharında gonca gülün dermişim
Mürvetsiz beylerden eyi görmüşüm
Yiğidi yaldırır alı dağların

Köroğlu eydür sende tasa olmasa
Yüreğinde aşkı olan yenilmez
Çok döğüşler olur kimseler bilmez
Söylemeye yoktur dili dağların

KAYNAK : Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445 450, Ocak-Haziran 1989, s.127.

IX

Gel ey nâzik beden dilber
Öpül koçul huzur ile
Ömrümün hasılı dilber
Öpül koçul huzur ile

Öpülmekten zarar gelmez
Koçulmaktan adam ölmez
Bu güzellik sana kalmaz
Öpül koçul huzur ile

Öpülmek eski âdettir
Koçulmak hûb saadettir
Hatır yapmak ibâdettir
Öpül koçul huzur ile

Kara'na yağmadan ağ'ın
Benefsem selmadan bağın
Güzelsin geçmeden çağın
Öpül koçul huzur ile

Köroğlu der gamzen oktur
Derdim hiç kimsede yoktur
Koçulmamış dilber yoktur
Öpül koçul huzur ile

KAYNAK : **Saim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.128.

X

Yürü bire kahbe felek
Gülde arzumamm kaldı
Sineme sarıldı melek
Belde arzumanım kaldı

Meclisler kurdum oturdum
Çok düşman ele götürdüm
Hezaran halkan götürdüm
Kolda arzumanım kaldı

Yarin bahçesine girdim
Gonca güllerini derdim
Bülbülün figanın gördüm
Gülde arzumanım kaldı

Kırmızı kanadır kasdım
Hem düşmanım var hem dostum
Harami oldum yollar kestim
Belde arzumanım kaldı

Köroğlu çağırır türkü
Seyreyledi Şam'ı Şark'ı
Koç yiğitte neyler korku
İlle arzumanım kaldı

KAYNAK : **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.147.

Orman –
Tablo: Süleyman Seyyid
Millî Saraylar, 1992.

XI

Yürün beyler korkman günümüz doğdu
Alın kal'aları burçları şimdi
Bir savaş edelim Çin Maçin ile
Basın derelere leşleri şimdi

Yürün beyler yürün bâde içelim
Girelim meydana candan geçelim
Çalalım kılıcı kanlar saçalım
Taş taş üstü koman burçları şimdi

Yürün beyler yürün şetler kuşanın
Kılıç çekin düşmanlara döşenin
Başın kesin beyler ile paşanın
Durman hemen çekin göçleri şimdi

Yürün beyler n'ettim kestiler başı
Yedi bin pehlivan bir de binbaşı
Diri tutun gelin yedi kardaşı
Ben elimle kesem başları şimdi

Yürün beyler bahar geldi yaz oldu
Bülbül diye beslediğim kaz oldu
Köroğlu der bu kumanda az oldu
Ayırın bedenden başları şimdi

KAYNAK : Oktay Mert, *Köroğlu, Bütün Şiirleri*,
İstanbul 1997, s 193

Kul Âdil

(16. yüzyıl)

Bektaşî şairlerindendir. Doğum ve ölüm yılı, gerçek kimliği, yaşamı ve eserleriyle ilgili hiçbir bilgi yoktur. Yazması M. Fuad Köprülü'nün özel kütüphanesinde bulunan ve Sadeddin Nüzhet Ergun'un da "Bektaşî Şairleri ve Nefesleri" adlı eserinde yer verdiği, "Menâkıbü'l-Esrâr Behçetü'l-Ahrâr" isimli Kızılbaşlık âdab ve erkânından bahseden eserde bir şiiri bulunmaktadır. Oldukça başarılı nefesleri vardır. Dili yalın ve akıcıdır.

KAYNAKLAR

- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.198.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.591.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.434.

Gece gündüz âşık olup isteyen
İstediğin sende görebilürsen
Hakkın hikmetine bir nazar eyle
Ger teselli bulup durabilürsen

Baş ü canı alup meydana gelmek
Aşkla bahri olup ummana dalmak
Sermayen ne ise kantara koymak
Şâhının yoluna virebilürsen

Okumaktan murad hemen tutmaktır
Faniliğe kandırup teselli itmektir
Dervişlik sofilik od'dan gömlektir
Hakikat donudur giyebilürsen

Her insanda yetmiş ikidir melek
Feleğin misali hemen bir elek
Dört kapusu vardır on iki çerağ
Delilü bürhandır uyabilürsen

Güzeller de güzel haslardır gayet
Bulunmak gerektir hep bi-nihayet
Doksan bin gizlüsü otuz bin âyet
Üstadını ey can bilebilürsen

Ali Muhammed'dir Muhammed Ali
Kahrına lûtfuna dimişüz beli
Anlayasın bu erkânı bu yolu
Kırklar meclisine varabilürsen

Mansur gibi gelüb Enelhak diyüp
Abdürrazzak gibi gök donlar giyüp
Nesîmî gibi derini yüzdürüp
Gerçek âşık olup durabilürsen

Tecellidir dost yüzüne bakması
Göz görmek iledir gönül akması
Kul Âdil ider bu kudret lokması
Kudret hânıdır yiyebilürsen

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.591

SÖZLÜK

nazar : *Bakma, göz atma.*
ger : *Eğer.*
bahr : *Deniz, büyük göl.*
umman : *Okyanus.*
çerağ : *Mum, fitil; otlak.*
od : *Ateş.*
bürhan : *Delil, ispat, tanık.*
bî-nihayet : *nihayetsiz, sonsuz.*
lûtf : *Hoşluk, güzellik; iyilik.*
erkân : *Esaslar.*
Enelhak : *Hallac-ı Mansur'un "Ben Hakk'ım" anlamındaki sözü.*
tecelli : *Görünme, belirme.*
kudret : *Kuvvet, güç; Tanrı.*

Kul Çulha

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. Şiirlerinden edinilen bilgiye göre, Garp Ocakları'na bağlı bir şair olduğu ve 1609 yılında ölen Murat Reis'in maiyetinde savaşlara katıldığı anlaşılmaktadır. İşlediği konular, savaş ve kahramanlıkla ilgilidir.

KAYNAKLAR

- **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.129.
- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.120.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.396.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.434.

I

Üç gafil çıktın gittin elimden
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni
Andelibim ayrı düştüm gülümden
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Dahi böyle olmamıştır sanarum
Bir görmüş yok bulduğuma sorarum
Anın için belim bükük ararum
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Mevlâ birdir yoktur kalbimde hilem
Nebim Muhammed'dir demezim yalan
Allah vere inşallah Cennet'i bulam
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Muradım kaldı ermedim kasdıma
Bu hâle de şükür olsun dostuma
Yokuş gelse çıkamazam üstüne
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

Farkedemez oldum güneşi ayı
Bize kısmet oldu pirliğin payı
Gel de gör ne halde bu Kul Çulha'yı
Ah yiğitlik yavı kıldım ben seni

KAYNAK : **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.129.

II

Aman hey gözlerin sevdiğim aman
Yok mudur göğsünde din ile iman
Hacan salınışın gördüğüm zaman
Derdli yürek paralanır Süleyman

Görenler ah ider ala gözüni
Âşıkına çok kılarsın nazını
Bir saat görmesem şol mah yüzüni
Kara bağrım paralanır Süleyman

Akıbet çekerim cevr-i cefanı
Vardığım yerlerde ögerem seni
Gün-be gün ağlaram görmezsin beni
Çeşmim yaşı sıralanır Süleyman

Çulha Ali dedi bakma el gibi
Emsem leblerini ... bal gibi
Bahcada açılmış gonca gül gibi
Siyah zülfün aralanır Süleyman

KAYNAK : **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.121.

Deniz – Tablo: Diyarbakırlı Tahsin
Antik AŞ. 164. Müzayede Kataloğu – 22.1.1995

Kul Mehmed

(?, ? – 1605 Aydın)

Mısır Beylerbeyi Üveys Paşa'nın oğludur. Yaşamı üzerine ayrıntılı bilgi yoktur. Babasından kalan mirasla Aydın Güzelhisar'daki sarayında rahat bir yaşam sürdüğü, Aydın vergi toplayıcısı olduğu, I. Ahmed döneminde oturduğu yöredeki Celâlî ayaklanmalarını bastırmak için vezirlik rütbesi verildiği, ama bu görevi yerine getiremeden öldüğü bilinmektedir. Doğum tarihi bilinmemesine karşın, genç yaşta öldüğü sanılmaktadır. Şiirlerinde Kul Mehmed mahlâsını kullanmış, bu yüzden şiirleri 17. yüzyılda yaşayan Kul Mehmed'lerle karıştırılmıştır. Arapça ve Farsça sözcükleri kullanma eğilimine karşın temiz ve yalın bir anlatımı vardır. Birçok şiiri bestelenerek günümüze kadar gelmiştir.

K A Y N A K L A R

- **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.130.
- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.135.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.397.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.94.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.103
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.774.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.436.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Sazşairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1933, s.67.

I

Siyah ebrûların duruben çatma
Gamzen okların âşıka atma
Sana gönül verdim beni ağlatma
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Bir od düşmüş dağlar gibi yanarım
Mâzul olmuş beyler gibi dönerim
Ay efendim senin yolun önlerim
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Yemeden içmeden külli beriyim
Senden ayrılalı cansız diriyim
Sinem üstünde bir kuru deriyim
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Öğüttür verdiğim tut benim sözüm
Severim demeye tutmadı yüzüm
Ay efendim benim ay iki gözüm
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

KAYNAK : **M. Fuad Köprülü**, *Türk Sazşairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1933, s.67.

II

Her dem yüzüme gül gibi
Gülen dilberün kuluyum
Ben ağladukça yaşumu
Silen dilberün kuluyum

Naz ile salan başını
Oynadup gözü kaşını
Rahmedüp ben yoldaşını
Anan dilberün kuluyum

Soyunup giren koynuma
Rahimsiz gelmez aynuma
Siyah zülfünü boynuma
Salan dilberün kuluyum

Kul Mehemmed eydür ferman
Hastasına eder derman
Benümle her gece mihman
Olan dilberün kuluyum

KAYNAK : **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.136.

Kul Pîrî

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. Kul Pîrî, Kanunî Sultan Süleyman'ın, 23 Temmuz 1562'de Kazvin'de, oğlu Şehzade Bayezid ile birlikte dört torununu boğdurtması üzerine yazdığı ağıt-türküyle tanınır. Kendisi de Şâhî mahlâsıyla şiirler yazan Bayezid için yakılan bu ağıdın topladığı tepki dikkate alındığında, o yıllarda çok ilgi gördüğü sanılmaktadır. Ayrıca; geleneğe göre, Şehzade Bayezid'in Bursa yerine Sivas'a gömülmesiyle ilgili olarak yazdığı mısralar da, Kul Pîrî'nin, Sivas ya da Şehzade Bayezid'in idaresindeki Amasya'da oturduğunun bir işareti olarak görülebilir.

K A Y N A K L A R

- **Saim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.131.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.400.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.437

AĞIT

Fürkati cümle âleme
Doldı Deli Bâyazıd'ın
Gül gibi güler cemâli
Soldı Deli Bâyazıd'ın

Şimdi Osman beğlerinde
Hakikat yoğ yanlarında
...... dağlarında
Kaldı Deli Bâyazıd'ın

Kâfirlerin bedtür işi
Cezâdur mü'mine işi
Turna telleriyle başı
Geldi Deli Bâyazıd'ın

Gelün öğüt alun öğüt
Kahrı çekmek gerek yiğit
Yoldaşlarıyla şehid
Oldı Deli Bâyazıd'ın

Şimdi gâziler önünde
Söylenür uc ellerinde
Küçeği kâfir elinde
Kaldı Deli Bâyazıd'ın

Kul Pîrî söyledi sözin
Hakk'a tutupdurur yüzin
Melekler şehid namazın
Kıldı Deli Bâyazıd'ın

KAYNAK : Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450 Ocak-Haziran 1989, s.131.

Muhyiddin Abdal

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili yeterli bilgi yoktur. Doğum yeri ve yılı da belli değildir. Şiirlerinde, Hacı Bektaş-ı Velî, Otman Baba ve Balım Sultan'dan söz ettiğine göre, bu ünlü kişilerden sonra yaşadığı kesindir. Dobruca ve Makedonya dolaylarında dolaştığı, uzun süre yaşadığı ve gezmeyi çok sevdiği rivayet edilir. Yunus Emre ve Nesîmî etkisiyle Hurufî inançlarını çokça kullandığı ve Nesîmî'nin tuyuglarından esinlenerek mâniler yazdığı; Kaygusuz Abdal'ın söyleyiş özelliklerini, anlam derinliğini ve alaycı dilini benimsediği bilinmektedir. Genellikle hece ölçüsünü kullandığı şiirlerinde dili oldukça yalındır. İstanbul Millet Kütüphanesi'nde yazma bir **Dîvân**'ı vardır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.305.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.95.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.111.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.141.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.866
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.430.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.116.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.66.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevî Bektaşî Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.134.

I

Ala gözlü Sultan Baba
Ululardan ulusun sen
Yedi iklim dört köşeye
Arşa kürse dolusun sen

Yüzün gören yoksul bay'lur
Kâfirler imana gelir
Seni sevmeyenler n'olur
Şah-ı kerem Alî'sin sen

Şâhısın eksikli kulun
İçenler ayılmaz dolun
İnceden incedir yolun
Tamam gerçek velîsin sen

Doğru sözün yol kılıcı
Çaldığın iki bölücü
Düşmüşler elin alıcı
Hakkın kudret elisin sen

Dehanından kevser akar
Nazarı kula hak bakar
Kokun cümle âlem kokar
Muhammed'in gülüsün sen

Parlayıp ateşin yanar
Cüml'âlem şulene cunar
Susayanlar senden kanar
Âb-ı hayat gölüsün sen

Muhyiddin Abdal neylersin
Dipsiz denizler boylarsın
Ne bilirsin ne söylersin
Aklın mı var delisin sen

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.116.

II

İnsan insan derler idi
İnsan nedir şimdi bildim
Can deyip söylerler idi
Bu can nedir şimdi bildim

Kendözünde buldu bulan
Bulmadı taşrada kalan
Mü'minin kalbinde olan
İman nedir şimdi bildim

Takvâ ehlinin sattığı
Mü'minlerin ok attığı
Münkirlerin şek ettiği
Güman nedir şimdi bildim

Bir kılı kırk yardıkları
Birin köprü kurdukları
Erenler gösterdikleri
Erkân nedir şimdi bildim

Sıfât ile zât olmuşam
Kadr ile berât olmuşam
Hak ile vuslat olmuşam
Mihman nedir şimdi bildim

Muhyiddin aydur Hak kâdir
Görünür her yerde hâzır
İyan nedir pinhan nedir
Nişan nedir şimdi bildim

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.305.

Muidî (KALKANDELENLİ)

(? Kalkandelen - ? Mısır)

Asıl adı Mehmed'dir. Üsküp yakınlarındaki Kalkandelen kasabasında doğdu. Zenbilli Ali Çelebi'nin muidi (yardımcısı) olduğu için Muidî mahlâsını aldı. Medrese öğrenimi sonrası Kazasker Mîrîm Çelebi'den mülâzim oldu. Hâmisi Ali Çelebi'nin oğlu, yakın arkadaşı Fazıl Çelebi'nin genç yaşta vefatı, onu derinden etkiledi; ilmî çalışmaları dahil her şeyi yüzüstü bırakarak hacca gitti. Dönüşünde uğradığı Mısır'da beytülmal kâtibi oldu ve orada vefat etti. Lirik şiirlerinde yalın bir dil kullanan Muidî'nin, Nizamî'ye nazîre olarak yazdığı Türkçe hamsesi vardır. Kaynaklarda, "Vamık u Azrâ", "Şem ü Pervane", "Gül ü Nevruz", "Husrev ü Şîrîn" adlı mesnevîleri ve "Dîvân'ı olduğu belirtilmekteyse de, bunlardan sadece "Şem ü Pervane" mesnevîsi ele geçmiştir. Ele geçen bu nüshalardan ikisi İstanbul Üniversitesi ve Millet kütüphanesindedir.

KAYNAKLAR

- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.221.
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.502.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.265.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.231.
- **Sehî Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.229.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.251.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.867.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.436.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.338.
- **Mustafa İsen**, *Künbü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara 1994, s.276.

GAZEL

Şevk-ı hüsnün sûz-i aşkım berk urur dilden dile	*Güzelliğinin ışığıyla aşkımın ateşi gönülden gönüle şimşek*
Ol sebepten düşmeziz rüsvây olup dilden dile	*gibi çaktığından rezil olup dilden dile düşmüyoruz.*
Rüzgârın şiddetinden mevc urur deryâ-yı aşk	*Aşk denizi, rüzgârın şiddetinden dalgalandıkça*
Zevrak-ı hasretle ben seyrederim dilden dile	*Hasret kayığı ile körfezden körfeze giderim.*
Ârızın âbın görüp şekker ezilir dembedem	*Yanağının parlaklığını gören şeker, sürekli ezilir durur (utanır).*
Vechi var düşse ağızdan ağıza dilden dile	*Ağızdan ağıza, dilden dile düşse yeri var.*
Batdı kaldı sîne şehrinde bulunmaz nâvekin	*Senin okun, gönül memleketine saplanıp kaldı, bulunmuyor.*
Sen gerekse anı benden sor gerek dilden dile	*Sen onu ya benden sor ya da gönülden iste.*
Adın almazdım dile dilde hayâlin olmasa	*Adını anmazdım eğer gönülde hayalin olmasa,*
Her ne söz kim söylenir câna gelir dilden dile	*Çünkü söylenen her söz, ağızdan ağıza dolaşıp gelir.*
Dil getirdim leşker-i gamdan yine cân şehrine	*Can şehrine gam ordusundan esir getirdim.*
Var haber ver ey belâ câsûsu ol dilden dile	*Git o dilden (esirden) dile (gönüle) haber ver ey belâ casusu.*
Ey Muidî âlem içre kimseden umma vefâ	*Ey Muidî, bu dünyada kimseden vefa bekleme.*
Himmet istersen yürü var şâh-ı âdilden dile	*Yardım istersen yürü git, adaletli padişahtan iste.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : İskender Pala, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.338.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Oğuz Ali

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Ünlü Türk denizcisi Turgut Reis'in ölümü (1565) üzerine söylediği ağıdıyla tanınır. Şiirdeki yer adlarından anlaşıldığına göre, kendisinin de denizci olduğu ileri sürülebilir. Sekiz heceli mısralarla söylediği şiirinde bazı teknik kusurlar görülmekteyse de bunun, şiirin yazıya geçirilmesi sırasında meydana gelmiş olabileceği sanılmaktadır. Ağıt, Turgut Reis'in, Kanunî Sultan Süleyman'a olan sevgisini dile getirmesi açısından da ayrıca önem taşır.

KAYNAKLAR

- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.150.
- **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.132.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.401.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.102.
- **İsmail Hikmet Ertaylan**, *Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952, s.229.
- **Refik Ahmet Sevengil**, *Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri*, İstanbul 1965, s.93.

AĞIT

Turgud Paşa eydür beyler
Gele şimdi ölüm, demiş.
Nic'edelim emir Hak'dan
Er geç budur yolum, demiş.

Gelsün kullarımın hası
Giysün siyah itsün yası
Cere ile Trablus'u
Viran olan şanım demiş.

Mevlâ'ma sılaya gurbete
Düşürdü bizi firkate
Malta ile....
Eremedi elim demiş.

Oğuz Ali durmaz çağlar,
Âlem yasın tutmuş ağlar,
Han Süleyman eydür beyler
Büküldü ya belim demiş.

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.150.

Ozan

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Mevcut tek şiiri, hayatı hakkında herhangi bir ipucu vermemektedir. Daha sonraki yüzyıllarda "geveze", "saçma söz söyleyen" anlamına gelen "ozan" sözcüğünü mahlâs olarak seçmesi ve şiirinin sekiz heceli mısralarla örülü olması nedeniyle kendisine eski şairlerimiz arasında yer verilmektedir.

KAYNAKLAR

- **Saim Sakaoğlu**, Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.133.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.402.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.10.
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.155.

Gerçek âşık olanların
Yürecüğü yanar olur
Her cânipten şûriş ile
Şevki odu kanar olur

Esirgen âşık kişiyi
Şefâat imandandürür
Susamışları kandurur
Gözü yaşı tamar olur

Bir devletlü yohsul olsa
Usluyisen gülme ana
Yazıda kaba ağaca
Ulu kuşlar konar olur

Ozan âşıklar sözünü
Söyle âşıklar dinlesün
Er var içinde od yanar
Er var ana çü nâr olur

KAYNAK : Ali Püsküllüoğlu, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.155.

SÖZLÜK

cânip : Yön, taraf, yan.
şûriş : Karışıklık, kargaşalık.
şevk : Arzu, keyif, neş'e, ışık.
od : Ateş.
nâr : Ateş.

Yeni Cami
(Gravür: Bartlett)

Öksüz Dede

(16. yüzyıl)

Asıl adı Ali'dir. Yeniçeri ocağında yetişti. III. Murad'ın 1577-1590 yılları arasındaki İran seferlerini konu aldığı şiirinden, 16. yüzyılda yaşadığı ve Rumelili olduğu anlaşılmaktadır. Yaşamı üzerine başka bilgi bulunmayan Öksüz Dede'nin, Öksüz Âşık, Öksüz Ali, Öksüz gibi benzer mahlasları kullanan diğer şairlerle ilgisi olmadığı kabul edilmektedir. Mevcut şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla canlı tasvirleri ve benzetmeleriyle devrinin önde gelen yeniçeri şairlerinden sayılır. Osmanlı-İran savaşlarında Ferhat Paşa'nın büyük başarılar kazanıp İranlı şehzade Haydar Mirza'yı İstanbul'a getirmesi, onun iki ayrı şiirinde işlenmiştir. Oğlunu rehin bırakmak zorunda kalan babanın dilinden söylenmiş olan ağıt ve Ferhat Paşa'ya övgü için söylediği şiirleri çok ünlüdür.

K A Y N A K L A R

- **M. Fuad Köprülü,** *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.76.
- **Salim Sakaoğlu,** Türk Saz Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.133.
- **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.152.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi,* 2. Cilt, İstanbul 1999, s.419.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 4. Cilt, İstanbul 1986, s.403.
- **M.Sunullah Ansoy,** *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1985, s.102.
- **Ali Püsküllüoğlu,** *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1975, s.172.
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 4. Cilt, İstanbul 1982, s.956.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.174.
- **Hasan Eren,** *Türk Sazşairleri Hakkında Araştırmalar,* Ankara 1952.

I

Nazlım ne kaçarsın benden
Bildiğim yar değil misin
Dün gece seyrim içinde
Gördüğüm yar değil misin?

Gör aşkın n'eyledi beni
Odlar(a) yandırdı teni
Arayı arayı seni
Bulduğum yar değil misin?

Yolda rasgeldim yarime
Merhem eyledi canıma
Ak göğsün kara bağrıma
Sardığım yar değil misin?

Öksüz Âşık derler bize
Hak güzellik vermiş size
Şeftaliler kaza kaza
Aldığım yar değil misin?

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.152.

II

Dağlar yârimi gördün mü
Pâyine yüzler sürdün mü
Güzel hatırın sordun mu
Mecnunu çok güzel dağlar

Şu dağlardan geldim geçtim
Boz bulanık suyun içtim
Ben yârimden cüdâ düştüm
Mecnunu çok güzel dağlar

Dağ başında yurdun mu var
Şikâr alan kurdun mu var
Bencileyin derdin mi var
Mecnunu çok güzel dağlar

Dağlar başı yolun olsun
Öksüz Âşık kulun olsun
Yaz kış açar gülün olsun
Mecnunu çok güzel dağlar

KAYNAK : M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.88.

III

Elâ gözlerine kurban olduğum
Ecelim gelmeden öldürme beni
Gizlice uğrunca severim seni
Sırrımı kimseye bildirme beni

Seni bana viren ol yüce Ganî
Alurlar elimden korkarım seni
Kaddimi büküp de öldürsen beni
Üstüme düşmanım güldürme beni

Ölüm dedikleri gelmez aynıma
Sığa ak kolların dola boynuma
Soyunup eğnimi girsem koynuna
Sabah oldu deyu kaldırma beni

Öksüz Âşık bunu böyle söyledi
İndi aşkın deryâsını boyladı
Senin aşkın beni mecnun eyledi
Dağlara düşürüp gezdirme beni

KAYNAK : M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri,* 1. Cilt, Ankara 1962, s.79.

IV

Sultan Murad'ın aslanı
Acem(i) seyrettin mi geldin
Kestin dâvânın arasın
Ahd emân ettin mi geldin

Sana olmuş Hak'tan nazar
Bahrîler deryâda yüzer
Şah (e)vinde inleyüp gezer
Yavrusun kaptın mı geldin

Dün gün çağıram pîrlere
Sığındım gerçek erlere
Adı bilinmez yerlere
Kaleler yaptın mı geldin

Be Hakk'ın sevgili kulu
Yardımcın Muhammed, Ali
Kalelerin içi dolu
Leşkeri döktün mü geldin

Ferhad Paşa da bir erdir
Onda hak nazarı vardır
Acem'in erleri kördür
Gülbangın çektin mi geldin

Be görün serdârın hasın
Acem'e saçmış ağusun
Be Şah oğlunun yavrusun
Yuvadan kaptın mı geldin

Çekilüp gelir kervanı
Padişahsın sür devrânı
Sultan Murad'ın evrânı
Acem'i yuttun mu geldin

Acem'i yutmakta kasdı
Abdalların giyer postu
Öksüz Dede der Hak dostu
Allah'tan korktun mu geldin

KAYNAK : M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, 1. Cilt, Ankara 1962, s.85.

V

Be bu söyleyen kudret dilidir
Cümle yaradılmış Hakk'ın kuludur
Beylere armağan Şâh'ın gülüdür
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

İmirza'mı anan Şâh'ı sevendir
Meydanda oynanan toptur çöğendir
Üsküfü alnında yavru doğandır
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Alnıma yazılan kara yazıdır.
İmirza'mı babanın iki gözüdür
Sarayda beslenmiş körpe kuzudur
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Değme baba kıyar m'ola oğluna
Saldı garibliğe bakar yoluna
Bizden selâm olsun Osmanoğlu'na
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Ferhad Paşa elimize geldi hay
Yenemedim yavrucağım aldı hay
Hasretimiz kıyamete kaldı hay
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Kanı benim çerilerim nögerim
Yedi yıldır ben bu derdi çekerim
Zebun oldum dört yanıma bakarım
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Akar gözlerimden kan ile yaşım
Dün ü gün hasret çekmedir işim
Hem ehlim ayâlim oğlum yoldaşım
Şunları da hoşça tutun ağalar

Öksüz Dede durmaz söyler sözünü
Hakk'a doğru tutup gider özünü
Bizim için öpün iki gözünü
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

KAYNAK : M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, 1. Cilt, Ankara 1962, s.76.

Pîr Sultan Abdal

(1502 ? Banaz Köyü/Yıldızeli/Sivas – 1576 ? Sivas)

Alevî-Bektaşî edebiyatının en büyük ozanıdır. Ününün yaygınlığına karşın yaşamı üzerine kesin bilgi yoktur. Kanunî Sultan Süleyman döneminde (1524-1576) yaşadığı sanılmaktadır. Şiirlerinden, Sivas'ın Yıldızeli ilçesinin Banaz köyünde doğduğu, asıl adının Haydar olduğu öğrenilmiştir. 16. yüzyılda bir Alevî ayaklanmasına öncülük eden Pîr Sultan Abdal'ın, isyanı bastıran Hızır Paşa tarafından zindana atıldığı, inancından dönmemesi üzerine de Sivas'ta idam edildiği bilinmektedir. Araştırmacılar, İran Şahı Tahmasb (1502-1576) ile Köstendil, Şam ve Bağdat beylerbeyliği yapan Hızır Paşa'nın yaşadığı yılları gözönüne alarak, Pîr Sultan'ın 16. yüzyılda yaşadığı ve 1570'li yıllarda öldürüldüğünde birleşmişlerdir. Alevî-Bektaşî edebiyatının geleneklerine bağlı kalarak şiirlerinde ideolojisini yayarken güçlü tekniği, buluşları, içtenliğiyle didaktik bir havaya düşmeyen Pîr Sultan, kimi halk şairleri gibi dîvân edebiyatının etkisinde kalmayıp çok yalın bir dil kullanmış, bu yalın dil içinde derin bir lirizm yaratmayı başarmıştır. Günlük yaşamı içeren şiiri, insan sevgisiyle doludur. Tasavvufa bağlanan öteki şairler gibi bu anlayışın mistik ve metafizik telâkkilerini işlememiş, dolayısıyla doğa, dünya ve insana bakış açısından "lâdinî" kalmayı bilmiştir. Pîr Sultan'ın şöhreti öylesine yaygınlaşmış ve Alevî çevrelerde öylesine sevilmiştir ki, kendisinden sonra aynı mahlâs ile şiirler söyleyen pek çok şair ortaya çıkmış, bu yüzden de bu şairlerle asıl Pîr Sultan'ın şiirleri birbirine karışmıştır. Yakın zamanlara kadar bütün bu şiirlerin, bir kişinin ağzından çıkma olduğu sanılırken İbrahim Aslanoğlu'nun yaptığı araştırmalar, bir değil birkaç Pîr Sultan mahlâslı şairin varlığını ortaya koymuştur (İ. Aslanoğlu, Pîr Sultan Abdallar, 1985). Pîr Sultan Abdal'ın şiirleri günümüze kadar gelmiş birçok halk şairi yanı sıra çağdaş şairleri de etkilemiştir. Şiirleri birçok kez derlenip yayımlanmış, yaşam öyküsü yazılmıştır. Başta M. Fuad Köprülü ve S.N. Ergun olmak üzere P.N. Boratav, A. Gölpınarlı, V.LSalers, C. Öztelli, İ. Başgöz, İ. Aslanoğlu, A. Bezirci, S. Eyuboğlu, O. Ural, A. Özkırımlı, T.K. Makal, M. Ş. Ülkütaşır, C. Tuncer, R. Zelyut, S. Sakaoğlu gibi pek çok araştırmacı, şairle ilgili olarak kitap boyutunda çalışmalar yapmıştır. Hayatı, menkıbeler çevresinde Erol Toy tarafından oyunlaştırılmış (1969), Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılan anıtı doğduğu köy olan Banaz'a dikilmiştir (1979).

1993 Sivas olaylarında kırılıp yok edilen Pîr Sultan Anıtı.

KAYNAKLAR

- **Sadeddin Nüzhet Ergun,** *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri,* 1. Cilt, İstanbul 1955, s.156.
- **Metin Turan,** *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri,* Ankara 1996, s.155.
- **Ahmet Necdet,** *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi,* İstanbul 1997, s.313.
- **Asım Bezirci,** *Pir Sultan Abdal, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri,* (2. Basım), İstanbul 1992.
- **Cahit Öztelli,** *Pir Sultan Abdal, Bütün Şiirleri,* (5. Basım), İstanbul 1983.
- **Memet Fuat,** *Pir Sultan Abdal, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları,* İstanbul 1977.
- **Orhan Ural,** *Pir Sultan Abdal,* Ankara 1982.
- **Ömer Uluçay,** *Kalemlerde Pir Sultan,* Adana 1997.
- **Öner Yağcı,** *Pir Sultan Abdal, Yaşamı ve Bütün Şiirleri,* İstanbul 1996.
- **Atilla Özkırımlı,** *Pir Sultan Abdal,* İstanbul 1987
- **Cevdet Kudret,** *Pir Sultan Abdal,* İstanbul 1985.
- **Abdülbâki Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav,** *Pir Sultan Abdal,* (2. Basım), İstanbul 1991.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Pir Sultan Abdal,* İstanbul 1991.
- **Pertev Naili Boratav,** *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi,* İstanbul 2000, s.62.
- **Oktay Mert,** *Pir Sultan Abdal, Bütün Şiirleri,* İstanbul 1997.

I

Yürü bire Hızır Paşa
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin Padişah'ın
O da bir gün devirilir

Nemrud gibi Anka n'oldu
Bir sinek havale oldu
Dâvamız mahşere kaldı
Yarın bu senden sorulur

Şah'ı sevmek suç mu bana
Kem bildirdin beni Han'a
Can için yalvarmam sana
Şehinşah bana darılır

Hafîd-i Peygamber'im has
Gel Yezid Hüseyn'imi kes
Mansur'um beni dâra as
Ben ölünce il durulur

Ben Musa'yım sen Firavun
İkrârsız Şeytan-ı lâin
Üçüncü ölmem bu hain
Pîr Sultan ölür dirilir

KAYNAK : Asım Bezirci, *Pir Sultan Abdal, Yaşamı Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri,* (2. Basım), İstanbul 1992, s.393.

SÖZLÜK

çarkın kırılır : *Tıkırında giden işlerin bozulur.*

padişah : *Osmanlı padişahı.*

Nemrud : *İbrahim Peygamber'i ateşe attıran Babil hükümdarı.*

Anka : *Kaf dağında bulunduğu söylenen masal kuşu.*

mahşer : *Müslümanların inanışına göre, kıyametten sonra bütün insanların dirilip bir araya toplanacağı yer.*

şah : *İran şahı.*

kem : *Kötü.*

Mansur : *Enel-Hak (Ben Tanrı'yım) sözü ile ün salan ve şeriata aykırı düştüğünden 10. yüzyılda Bağdat'ta öldürülen Hallac-ı Mansur adlı sofi..*

dâr : *Darağacı.*

il : *Ülke, yurt, el, başkaları.*

ikrarsız : *Tanrı yoluna girmemiş.*

Şeytan-ı lâin : *Lânetli Şeytan.*

II

Uyur idik uyardılar
Diriye saydılar bizi
Koyun olduk ses anladık
Sürüye saydılar bizi

Sürülüp kasaba gittik
Kanarada mekân tuttuk
Dîdâr defterine yettik
Ölüye saydılar bizi

Hâlimizi hâl eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi

Aşk defterine yazıldık
Pîr dîvânına dizildik
Bal olduk şerbet ezildik
Doluya saydılar bizi

Pîr Sultan'ım Haydar şunda
Çok kerâmet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi

KAYNAK : Memet Fuat, *Pir Sultan Abdal, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları,* İstanbul 1977, s.46.

SÖZLÜK

uyur idik : *Gerçekleri görmezdik, tarikat bilgilerinden uzaktık.*

kanara : *Mezbaha.*

mekân : *Yer.*

dîdâr : *Yüz, sevgilinin yüzü (Tanrı).*

dîdâr defteri : *Tanrı'nın yüzünü görenlerin yazıldığı defter.*

dolu : *İçki.*

III

Yükseklerden alçaklara indim ben
Felek şol kanadım kıraldan beri
Aklım aldı dîvâneye döndüm ben
Kudret oku elim vuraldan beri

Şu dünyaya gelen bir bir gitmede
Hiç eksilmez derdim her gün artmada
Tûr dağı tutuşmuş yanıp tütmede
Hakk'ın dîdârını görelden beri

Musa söyler idi bin bir kelâmı
Kudret eli ile çaldı kalemi
Öküze yükletti cümle âlemi
Dünyanın temelin kuraldan beri

Allah'ın ansa da ağlasa kişi
Akıtsa gözünden kan ile yaşı
Havaya çekildi muallâk taşı
Muhammed miraca varaldan beri

Pîr Sultan'ım âh etti de gülmedi
Aradı derdine derman bulmadı
Hak uğruna serin verdi dönmedi
Ferhad şu dağları delelden beri

KAYNAK : Asım Bezirci, *Pîr Sultan Abdal, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.391.

SÖZLÜK

Şol : *Şu.*
Dîvâne : *Kaçık, deli*
Dîdâr : *Yüz, sevgilinin yüzü, (Tanrı'nın yüzü).*
Miraç : *Göğe çıkma.*
Ser : *Baş.*

IV

Gel benim sarı tanburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk derdim büyük
Ben anın'çin inilerim

Koluma taktılar teli
Söyletirler bin bir dili
Oldum ayn-ı cem bülbülü
Ben anın'çin inilerim

Koluma taktılar perde
Uğrattılar bin bir derde
Kim konar kim göçer burda
Ben anın'çin inilerim

Göğsüme tahta döşerler
Durmayıp beni okşarlar
Vurdukça bağrım deşerler
Ben anın'çin inilerim

Gel benim sarı tanburam
Dizler üstünde yatıram
Yine kırıldı hatıram
Ben anın'çin inilerim

Sarı tanburadır adım
Göklere ağar feryadım
Pîr Sultan'ımdır üstadım
Ben anın'çin inilerim

KAYNAK : Memet Fuat, *Pir Sultan Abdal, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları*, İstanbul 1977, s.54.

SÖZLÜK

ayn-ı cem : *Alevî-Bektaşîlerin tarikata girme töreni.*
ağar : *Yükselir.*

V

Çıktım yücesine seyran eyledim
Gönül eğlencesi küstü bulunmaz
Dostlar bizden muhabbeti kaldırmış
Hiçbir ikrarından ahdi bulunmaz

Zülüfleri top top olmuş çığalı
Rakiplerin Hak'tan olsun zevâli
Bir günahkâr kulum doğdum doğalı
Günahkâr kulunun dostu bulunmaz

Kanı benim ile lokma yiyenler
Başı canı dost yoluna verenler
Sen ölmeden ben ölürüm diyenler
Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz

Yine kırçılandı dağların başı
Durmuyor akıyor gözümün yaşı
Vefâsız ardından gitse bir kişi
Hakikat ceminde desti bulunmaz

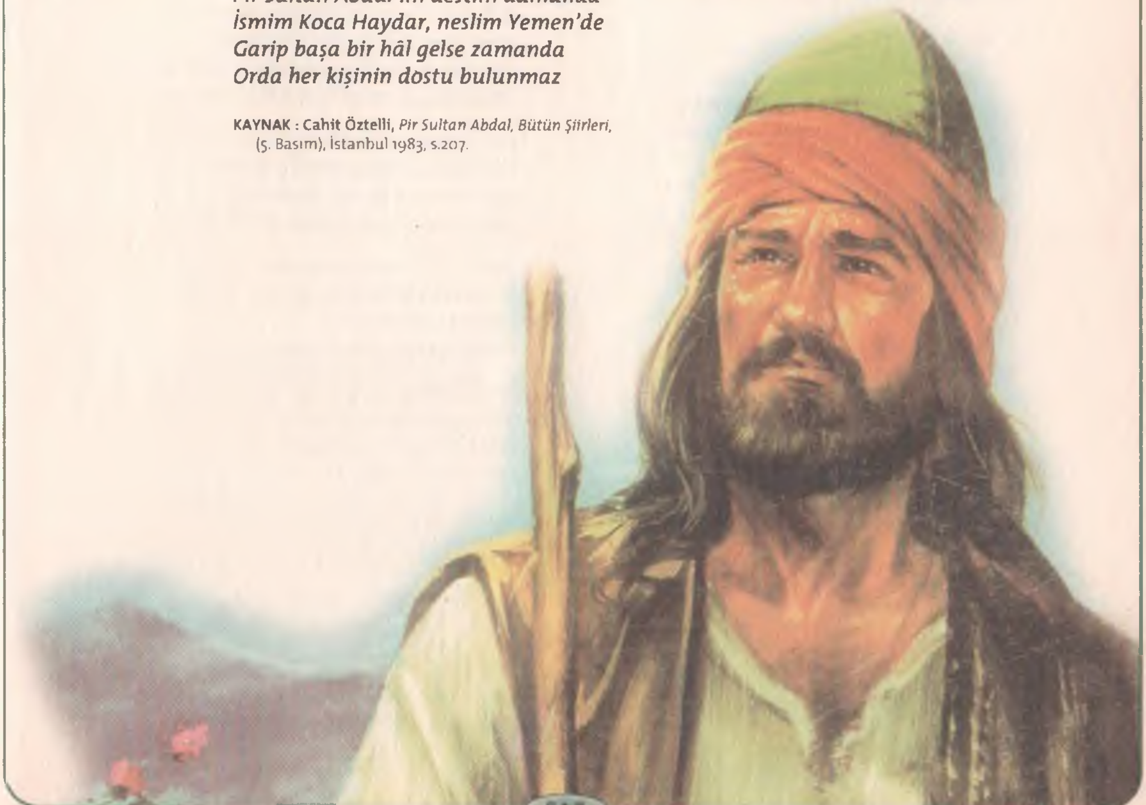
Biz de gezer idik irfanda sazda
Bile bulunurduk cemde niyazda
Bize de gel oldu kanlı Sıvas'da
Hızır Paşa bizi asdı bulunmaz

Pîr Sultan Abdal'ım destim dâmanda
İsmim Koca Haydar, neslim Yemen'de
Garip başa bir hâl gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz

KAYNAK : Cahit Öztelli, *Pir Sultan Abdal, Bütün Şiirleri*, (5. Basım), İstanbul 1983, s.207.

SÖZLÜK

seyran eylemek : Dolaşmak, gezmek.
ikrar : Söylemek, söz vermek.
ahd : Söz verme, ant, yemin.
zülüf : Şakaklardan sarkan saç, sevgilinin saçı.
çığalı : Sorguçlu.
Hak : Tanrı.
zeval : Yok olma, sona erme.
kanı : Hani.
lokma : Yemek, aş.
karçılanmak : Karla ağarmak.
dest : El
irfan : Seziş, anlayış.
cem : Tarikata girme toplantısı.
niyaz : Yalvarma, dua.
dâman : Dâmen, etek.

Tablo: Ahmet Uzelli
Librairie de Pera
Müzayede Kataloğu – 29.9.2002

VI

Gelin canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım
Hüseyn'in kanın alalım
Tevekkeltü teâlallah

Özü öze bağlayalım
Sular gibi çağlayalım
Bir yürüyüş eyleyelim
Tevekkeltü teâlallah

Açalım kızıl sancağı
Geçsin Yezid'lerin çağı
Elimizde aşk bıçağı
Tevekkeltü teâlallah

Mervan soyunu vuralım
Hüseyn'in kanın soralım
Padişah'ın öldürelim
Tevekkeltü teâlallah

Pîr Sultan'ım geldi cûşa
Münkirlerin aklı şaşa
Takdir olan gelir başa
Tevekkeltü teâlallah

KAYNAK : Asım Bezirci, *Pir Sultan Abdal, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri,* (2. Basım), İstanbul 1992, s.104.

S Ö Z L Ü K

münkir : *İnkar eden.*

tevekkeltü teâlallah : *Tanrı'ya dayandım.*

Yezid : *Hüseyin'i Kerbelâ'da öldürten Emevî hükümdarı.*

cûşa gelmek : *Coşmak, taşmak.*

VII

Bir nefescik söyleyelim
Dinlemezsen n'eyleyelim
Aşk deryasın boylayalım
Ummana dalmaya geldim

Aşk harmanında savruldum
Hem elendim hem yoğruldum
Kazana girdim kavruldum
Meydana yetmeye geldim

Ben Hakk'ın ednâ kuluyum
Kem damarlardan beriyim
Ayn-ı cem'in bülbülüyüm
Meydana ötmeye geldim

Ben Hak ile oldum aşna
Kalmadı gönlümde nesne
Pervaneyim ateşine
Oduna yanmaya geldim

Pîr Sultan'ım yeryüzünde
Var mıdır noksan sözümde
Eksiklik kendi özümde
Dârına durmaya geldim

KAYNAK : Memet Fuat, *Pir Sultan Abdal, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları,* İstanbul 1977, s.67.

S Ö Z L Ü K

od : *Ateş.*

dâr : *Darağacı.*

VIII

Sordum sarı çiğdeme
Sen nerede kışlarsın
Ne sorarsın hey derviş
Yer altında kışlarım

Sordum sarı çiğdeme
Yer altında ne yersin
Ne sorarsın hey derviş
Kudret lokması yerim

Sordum sarı çiğdeme
Benzin neden sararmış
Ne sorarsın hey derviş
Hak korkusun çekerim

Sordum sarı çiğdeme
Anan baban var mıdır
Ne sorarsın hey derviş
Anam yer babam yağmur

Sordum sarı çiğdeme
Sende kardeşlik var mı
Ne sorarsın hey derviş
Ben erlerle kardeşim

Pîr Sultan'ım erlerle
Yüzü dolu nurlarla
Ak Sakallı pîrlerle
Çiğdemde kardeşlik var

KAYNAK : Asım Bezirci, *Pir Sultan Abdal, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri,* (2. Basım), İstanbul 1992, s.353.

S Ö Z L Ü K

çiğdem : *Türlü renklerde çiçek açan bir kır bitkisi.*
kışlamak : *Bir yerde kışı geçirmek.*
kudret lokması : *Tanrı yemeği, Tanrı'nın verdiği besin.*
pîr : *Yaşlı kişi, tarikat ulu su.*

IX

Viran bahçelerde bülbül öter mi
Gönül eğlencesi gül olmayınca
Merhemsiz yaralar unar biter mi
Bir gerçek velîden el olmayınca

Néfse uyan Hakk'a uymuş değildir
Gaziler namazın kılmış değildir
Bu gezen abdallar derviş değildir
Arkasında hırka şal olmayınca

Tâlib olmayınca yaram sarılmaz
Mürşid olmayınca pîre varılmaz
Yüz bin asker olsa Yezid kırılmaz
Eli Zülfikârlı Al'olmayınca

Bu aşk meydanında bir dîvân olur
O meydana düşen nevcivân olur
İtikatsız tâlib boş kovan olur
Vızılar arısı bal olmayınca

Değme ârif bunu böyle bilemez
Bilir ama yine ârif olamaz
Her mürşid ölüyü diri kılamaz
Hünkâr Hacı Bektaş Vel'olmayınca

İki melek gelir sual sorarlar
Döker hurcunu da gevher ararlar
Bir kılın üstüne köprü kurarlar
Geçemezsin Hakk'a kul olmayınca

Pîr Sultan'ım baştan dalga aşırır
Bu aşkın dolusu aşka düşürür
Her bildiğin rehber çiğ mi pişirir
Yanıp ateşlere kül olmayınca

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler,* İstanbul 1997, s.309.

S Ö Z L Ü K

unmak : *İyileşmek.*
tâlib : *İstekli.*
mürşid : *Doğru yolu gösteren, kılavuz.*
nevcivan : *Genç, delikanlı.*
ârif : *Bilen, bilgi sahibi.*
hure : *Deriden yapılmış büyük heybe.*
gevher : *Cevher, inci, elmas.*

Rumelili Karacaoğlan

(16. yüzyıl)

17. yüzyılda yaşayan ünlü Karacaoğlan ve 19. yüzyılda Yozgat'ta yaşayan bir başka Karacaoğlan'dan sonra ortaya çıkan en son Karacaoğlan'dır. Adı ve yaşamıyla ilgili bilgiler, Prof. Dr. Şükrü Elçin'in 1976 yılında Viyana Millî Kütüphanesi'nde kayıtlı "Evrak-ı Mecmua"daki şiirlerin incelenmesiyle edinilmiştir. Daha sonra Prof. Umay Günay, 1993 yılında "XVI. Yüzyıl Saz Şairi Rumelili Karacaoğlan" adıyla yayımladığı eserinde, konuyu daha geniş kapsamlı olarak ele almıştır. Rumelili Karacaoğlan, Rumeli ve Tuna boylarında yaşamış, Kanunî Sultan Süleyman'ın Avrupa seferlerine katılmış bir yeniçeri ozanıdır. Belgradlı olup asıl adı İsmail'dir. Şiirlerindeki tarihî olaylardan yola çıkarak 15. yüzyıl sonu ya da 16. yüzyıl başlarında doğduğu, Kanunî ve II. Selim dönemlerini gördüğü ve III. Murad döneminde öldüğü tahmin edilmektedir.

KAYNAKLAR

- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.193.
- **Şükrü Elçin**, *Halk Edebiyatımızda Kaynaklar Meselesi ve XVI. Asır Ozanı Karacaoğlan, ATSIZ'a Armağan*, İstanbul 1976.
- **Umay Günay**, *XVI. Yüzyıl Saz Şairi Rumelili Karacaoğlan, Türk Kültürü Araştırmaları Prof.Dr.Şükrü Elçine'e Armağan*, Ankara 1993.

I

Hazır ol vaktine Nemse Kralı
Yer götürmez asker ile geliyor
Patriklerin inmiş tahttan diyorlar
Bir halife kalmış o da geliyor

Yetmiş bin var siyah postal giyecek
Seksen bin var Allah Allah diyecek
Doksan bin var tatlı cana kıyacak
Yüz bini de Tatar Han'dan geliyor

Gelen Ahmet Paşam kendidir kendi
Altmış bin dal kılıç kusuru cündi
Kaçma kafir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Velî kalkmış geliyor

Şefkatli efendim Sultanım vezir
Altmış bin kılıçlı yanında hazır
Deryalar yüzünde boz atlı hızır
Benli Boza binmiş o da geliyor

Karac'oğlan der ki burda durulmaz
Güleç yüze tatlı söze doyulmaz
Gökteki yıldızdan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört köşeden geliyor

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.195.

II

Âlemi yaradan Allah
Halüm deyi dey ağlaram
Ya nice olur şol gurbette
Balum deyi dey ağlaram

Yügruk salarlar koşuya
Dime razını naşuya
Yardan ayrılan kişiye
Zulum deyi dey ağlaram

Pîr olmayan aşka gelmez
Koç olmayan kurban olmaz
Yalnız taş duvar olmaz
Yoldaş deyi dey ağlaram

Muhannet kaçar dolanır
Aşk kanda ise bilinir
Şimdi binde bir bulunur
Kardaş deyi dey ağlaram

Karacaoğlan olmuş hasta
Var derdine derman iste
Ecel dedikleri nesne
Birgün deyi dey ağlaram

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.194.

III

Evvel baştan medh edelim
Sevdiğim Firenk güzeli
Zahmanımız terk edelim
Sevdiğim Firenk güzeli.

Bendesi oldum kul gibi
Gözyaşı akar sel gibi
Açılmış gonca gül gibi
Sevdiğim Firenk güzeli

Hergiz âşıklar gülmedi
Gözün yaşını silmedi
Ahdine vefa kılmadı
Sevdiğim Çerkez güzeli

Dilberim gördüm sürüsün
Ko benim olsun, yürüsün
İçinde severim birisin
Sevdiğim Bulgar güzeli

Karac'oğlan der bulandım
Misk olup aşk boyandım
Cevrin boyasına kandım
Sevdiğim şehri güzeli

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.196.

IV

Yine ben bir güzel sevdim
Can içinde cana benzer
Bakışı adam öldürür
Kendisi Sultan'a benzer

Karadır kirpiği kaşı
Onulmaz bağrımın başı
Kendisi bir hümâ kuşu
Yanağı gülnara benzer

Yoktur çok yerde hubluğu
Güzeldir beni çokluğu
Yârimin göğsü aklığı
Bedr olmuş şol aya benzer

Düzün hey sevdiğim düzün
Şalah (inşallah) ak ola yüzün
Boynu bir karışdan uzun
Bağdadî turnaya benzer

Karacaoğlan ne durursun
Yâri ağyara verirsin
Bundan özge ne umarsın
Hûrileyin hûra benzer

KAYNAK : Metin Turan, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.193.

Sabâyî

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili olarak fazla bilgi yoktur. Asıl adı Hayreddin'dir. Fatih Sultan Mehmed ve II. Beyazid dönemi şairlerinden olup Edirne'de yaşamıştır. Tezkirelerde, "Hevâ ve hevesinden dolayı ya da Sabâ rüzgârı gibi ne zaman, nerede bulunacağı belli olmadığından Sabâyî mahlâsını almıştır" şeklinde bir açıklama vardır. Türkçe ve Farsça olmak üzere iki dilde şiir yazabildiğine göre, iyi bir öğrenim gördüğü muhakkaktır. Kaynaklarda doğum ve ölüm tarihiyle ilgili herhangi bir kayıt olmamasına rağmen 15. yüzyılın ikinci yarısıyla 16. yüzyılın başlarında yaşadığı, o döneme ilişkin arşivlerdeki bilgilere göre, 1511-1512 yıllarında hayatta olduğu ve kesin olmamakla birlikte 1536-1538 yılları arası vefat ettiği tahmin edilmektedir. Rıfat Osman da, "Edirne Rehnümâsı" adlı yapıtında, Sabâyî'nin mezarının Edirne'de Eski Cami avlusunda bulunduğunu fakat yerinin bilinmediğini belirtmektedir. Şairin hayatı ve sanat gücü hakkında Sehî Bey, "Heşt Bihişt" adlı tezkiresinde, "İsmi Hayreddin'dir. Şeyh Vefâ Hazretlerinden maârif tahsil etmiş, tarikat ehli bir kimsedir. Türkçe ve Farsça şiiri çok, nazmı akıcı, her çeşit şiir söylemeye muktedir biri idi." der. Daha çok kasideciliğiyle tanınan Sabâyî'nin Sâfî ve Necâtî tarzında şiirler söylediği ve onlardan etkilendiği açıktır. **Türkçe Dîvân**'ı varsa da ele geçmemiştir. Koca Davut Paşa'yla ilgili olarak kaleme aldığı 15.000 beyitlik **Bosna Gazavatnâmesi** vardır.

ESERLERİ

Sırât-ı Müstakîm : 706 beyitten oluşan ve tasavvufî bilgileri içeren didaktik bir mesnevîdir. Tertip yönünden Attar'ın "Pendnâme"sine benzer.

Menâkıb-ı Üveysü'l-Karânî : Beyit sayısı 685'tir. 1509 yılında kaleme alınmış bir mesnevîdir.

KAYNAKLAR

- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.140.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.350.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.219.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 2. Cilt, İstanbul 1972, s.375.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.385.

GAZEL

Görmedi dehrün vefâsın Behmen ü Efrasyâb
Niceler can virdi susuz bulmadı bir katre âb

Subh-dem dâmânı çarhun pes neden pür-hûn olur
Tig-ı zerriniyle kanlar dökmez ise âfitâb

Çarh-ı merdüm-küş demâdem katl-i âm itmektedür
Dembedem kan ırmagıyla devr ider bu âsiyâb

Bir kebûter-hânedür gûyâ ki bu deyr-i fenâ
Kimi konar kimi uçar ârâmı yok pür-ıztırâb

Her kademde basdugın rûy-i zemînün her biri
Rûy-ı İskender yâhûd Cemdür anı sanma türâb

Kasr-ı Kayser perde-dârı oldı gör ki ankebût
Kal'a-i Cemşîdde nevbet urur bûm u gurâb

Hâk-âsâ sâbit ol çün hâk olursun âkıbet
Gel sabâ gibi Sabâyî itme inende şitâb

KAYNAK : **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.352.

SÖZLÜK

dehr : *Cihan, dünya.*
Subh-dem : *Sabah vakti.*
dâmân : *Etek.*
pür-hûn : *Kan içinde.*
tig-ı zerrin : *Altın kılıç.*
âfitâb : *Güzel kimse.*
merdüm-küş : *İnsan öldüren.*
âsiyâb : *Değirmen.*
kebûter : *Güvercin.*
ârâm : *Durma, oturma; dinlenme, rahat etme.*
rûy-i zemîn : *Yeryüzü.*
türâb : *Toprak, toz.*
ankebût : *Örümcek.*
perde-dâr : *Arsız, perde yırtıcı.*
şitâb : *Seğirtme, çabukluk.*

Seher Abdal

(16. yüzyıl)

Bektaşî şairlerindendir. Tezkirelerde yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Şair Bâkî hayattayken çıkarılan, İnkılâp Müzesi'nde 479 numarayla kayıtlı bir mecmuada şiirinin bir beytine rastlanması, onun 16. yüzyılda yaşadığını göstermektedir. Abdülbâki Gölpınarlı, şairin, aruzla yazdığı "Helva vü Nân" adlı mesnevîsine dayanarak onun, Battal Gazi'yi tanıyan Rum abdallarından olduğunu ileri sürmektedir. Çoğunlukla şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanan Seher Abdal'ın çeşitli yazma mecmualarda şiirleri bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevî-Bektaşî Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.170.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.89.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.507.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.146.
- **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.270.

Yine seyyah oluben destime aldım teberi
Yine ben azm-ı diyâr etmeye kıldım seferi
Dün ü gün âh ederek yârimi buldum seherî
Münkirin taşına ben gerçi ki kurdum siperi

Tövbeler bir dahı ben kimseye etmem kederi
Yürü ey zülf-i siyeh noktadan aldım haberi

Oluban ehl-i hicab kimseye hâlim diyemem
Çekerim her ne olur köhne şalim giyemem
Vaizin pendini ben anlıyamam belliyemem
Yâri idrâk edemem fark-ı adû eyliyemem

Tövbeler bir dahı ben kimseye etmem kederi
Yürü ey zülf-i siyeh noktadan aldım haberi

Varalım Ka'be-yi uşşaka tavâf eyliyelim
Dem alıp menzil edip devr-i arâf eyliyelim
Silelim gönlümüzü su gibi sâf eyliyelim
Oturup meclise yârân ile lâf eyliyelim

Tövbeler bir dahı ben kimseye etmem kederi
Yürü ey zülf-i siyeh noktadan aldım haberi
Ederiz şükr-i Hudâ fahr ile bulduk bu demi
Giderek arttırır ol Bari Hudâ mertebemi
Tarf-ı Hak'ta olagör bak nice eyler keremi
Varalım kırklar ile eyliyelim ayni cemi

Tövbeler bir dahı ben kimseye etmem kederi
Yürü ey zülf-i siyeh noktadan aldım haberi

Her ne buldumsa gönül cümlesi âdemde imiş
Şeş cihet anlıyamam ye's ile matemde imiş
Seher Abdal'da Hüda hemdemidir demde imiş
Derd ile mihnet ile yâr ile cemde imiş

Tövbeler bir dahı ben kimseye etmem kederi
Yürü ey zülf-i siyeh noktadan aldım haberi

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.512.

SÖZLÜK

- ***tavaf*** : Ziyaret etme.
- ***mertebe*** : Mevki.
- ***şeş*** : Altı.
- ***ye's*** : Üzüntü.
- ***dest*** : El.
- ***teber*** : Kılıç.
- ***salim*** : Sağ, sağlam.
- ***pend*** : Söz.

Sürurî (SÜRÛRÎ-İ ŞARKÎ)

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Mevcut bilgiler ise birbirinden oldukça farklıdır. Kimi kaynaklar, Doğu Anadolu illerinden birinde doğduğunu, kimileriyse İran'dan Osmanlı ülkesine geldiğini belirtir. Yavuz Sultan Salim ya da Kanunî Sultan Süleyman döneminde, Şah İsmail'in maiyetinde bulunduğu sıralar öldüğü bilinmektedir. Şiirlerinden anlaşıldığına göre, Alevî-Bektaşî inancını benimsemiş, daha sonra Hurufiliği seçmiştir. Şiirlerinde Şah İsmail'den etkilendiği açıktır. İstanbul Millet Kütüphanesi'ndeki bir mecmuada şiirlerine yer verilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki **Dîvân**'ın da Sürurî'ye ait olduğu sanılmaktadır.

K A Y N A K L A R

- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.58.
- **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt s.435, 2. Cilt s.607, Ankara 1995.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevi Bektaşi Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.141
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.551.
- *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.425
- **Latifi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.300.

I

GAZEL

Kâmetüm gamdan büküldi sünbül-i pür-tâb tek	*Boyum dertten büküldü, eğri sünbül gibi.*
Gözlerüm kan ile toldu lâle-i sîr-âb tek	*Gözlerim kanla doldu, körpe lâle gibi.*
Cenk için her dem dil-i hârâdan ol serv-i revân	*O servi boylu sevgili, her an kavga için taş gibi kalbinden,*
Taş saklar sîne-i sîmîn içinde âb tek	*Taş saklar, ak göğsünde sürekli su gibi.*
Aşk küyında nemed-pûşum ki na'l u dâğdan	*Ben aşk mahallesinde nal gibi yaralarla keçe örtünmüşüm,*
Cismüm üzre her taraf olmuş durur kullâb tek	*Vücudum her yanı çengel gibi olmuştur.*

KAYNAK : **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.301.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Ol menem kim yüz tutub âyîne-i insâna men
Fazl-ı Rahman'dan eriştim sûret-i Rahmân'a men

Secde idüb rûh-i kudsî tek önünde âdemin
Okuram esmâ-i hüsnâ uymazam şeytâna men

Genc-i Tâhâ'nın tılsımı keşf edelden dest-i gayb
Âlem-i ta'lîm-i ilm-i Alle-mel-Kur'an'a men

Sâki-i bâkî bana bir bâde nûş ettirdi kim
Hızr-ı vakt oldum eriştim çeşme-i hayvâna men

Zülfünün küfrünü her İsâ nefeslu dilberin
Nûr-i îman bilmeyince gelmedim îmâna men

Şol kamer devrinde bağlar anberin çevgân içün
Başımı top eyledim girdim bugün meydâna men

Ey Sürurî âlem-ül-kaybın cemâlin görmüşem
Can gözüyle bakmışam tâ sûret-i insâna men

KAYNAK : **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.62

S Ö Z L Ü K

Fazl-ı Rahman : *Tanrı'nın keremi.*
rûh-i kudsî : *Kutsal ruh.*
esmâ-i hüsnâ : *Allah'ın adlarından.*
genc : *Hazine.*
dest-i gayb : *Gizli el.*
sâki-i bâkî : *Ağlayan sâkî.*
bâde nûş : *Şarap içen.*
çevgân : *Tanrı'nın ezeldeki takdiri.*
cemâl : *Yüz güzelliği.*

III

Zâhid ki yüzünde göremez nûr-i tecelli	*Softa, yüzünde parlayan ışığı göremez.*
Yâ Rab ne ümid ile olur gönli teselli	*Ey Tanrım, daha hangi ümitle gönlünü avutur?*
Her suret-i zibâya sücûd olmasa vâcib	*Her güzel yüze secde etmek gerekli olmasa,*
Mecnun'a kaçan kıble olurdı ruh-i Leyli	*Leylâ'nın yüzü Mecnun'a nasıl kıble olurdu?*
Çün tanrı cemilim didi meyl itdi cemâle	*Tanrı, "güzelim" diyerek yüz güzelliğini beğendi.*
Pes ahsen-i takvime kimin olmaya meyli	*Artık yaratıkların en güzeline kim eğilim duymaz?*
Hüsn ile beşer olmasa makbûl-i ilâhî	*İnsan, güzellikle Tanrı katında beğenilmese,*
Kevn ile mekân âdemin olmazdı tufeyli	*Yaratılışla yaratılanın yerinde insanın ne işi vardı?*
Ya'ni ki Süruri'de vü sevdügi güzelde	*Sözün doğrusu, Süruri'de ve sevdiği güzelde,*
Adem'dür iden sûret-i fazl ile tecelli	*Erdemle görünüş alanına çıkan insandır.*

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.552.

Tablo: Simone Scipione
Antik AŞ. 164. Müzayede Kataloğu – 22.1.1995

Şâhî

(16. yüzyıl)

Bektaşî şairlerinden olup Acem Şâhî lâkabıyla anılır. Diyarbakır'da doğduğu, Şah İsmail Safevî'den himaye gördüğü ve Yavuz Sultan Selim döneminde İstanbul'a geldiği dışında, yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. Latîfî Tezkiresi'nde şiirleri övülmekteyse de Hasan Çelebi, tezkiresinde, şiirlerini pek övgüye değer bulmamaktadır. Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Bektaşî Şairleri ve Nefesleri" adlı eserine aldığı, hece vezniyle yazılmış "Geldim" redifli şiiri bilhassa Bektaşîler arasında pek tanınmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevi Bektaşi Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.19, 168.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.311.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.65.
- **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.217.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.91.
- **Latîfi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.322.
- **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.264.

Kurbanlar tıglanup gülbenk çekildi
Gaflet uykusundan uyana geldim
Dört kapu sancağı anda dikildi
Üryan büryan olub meydana geldim

Evvel eşiğine koydum başımı
İçeri aldılar döktüm yaşımı
Erenler yolunda gör savaşımı
Can ü baş koyarak kurbana geldim

Ol demde uyandı batın çerağı
Üç adım ileri attım ayağı
Rehberim boynuma bend etti bağı
Koç kurban dediler imana geldim

Dört kapu selâmın verip aldılar
Pîrin huzuruna çekip geldiler
El -ele el- Hak'ka olsun dediler
Henüz ma'sum olub cihana geldim

Pîrim kulağıma eyledi telkin
Şâh-ı Velâyet'e olmuşuz yakin
Mezhebim Ca'fer'i Sadık-ul-metin
Allah dost eyvallah peymana geldim

Özüm dârda yüzüm yerde durmuşum
Muhammed Ali'ye ikrar vermişim
Sekahüm hamrini anda görmüşüm
İçip kana kana mestâne geldim

Yolumuz On-iki İmam'a çıkar
Mürşidim Muhammed Ahmed'-i Muhtar
Rehberim Ali'dir sâhib Zülfikâr
Kulundur Şâhîya dîvâna geldim

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.216.

Vasfî

(1454 ? Serez – 1514 ? Malkara)

Medrese öğrenimini tamamladıktan sonra kadılık mesleğini seçti. II. Bayezid dönemi vezirlerinden Ali Paşa ve Koca Mustafa Paşa'nın himayesine girdi. Meslek yaşamıyla ilgili olarak kaynaklardaki bilgiler birbiriyle oldukça çelişkilidir. Öyle ki, Sehî Bey, tezkiresinde, dünya malında gözü olmayan namuslu bir insan olduğunu belirtirken; Latîfî, onun Serez kadısıyken rüşvet almak suçundan tutuklandığını söyler. Şair Mesihî'nin yakın dostu olan Vasfî; Serez, Demirhisar ve Malkara'da kadılık yapmış ve son görev yeri Malkara'da vefat etmiştir. II. Bayezid döneminin ünlü şairlerinden sayılan Vasfî, Necatî tarzını başarıyla sürdürmüş, ince buluşlarını yalın bir dille kaleme almıştır. En önemli yapıtı, günümüze ulaşmayan **Dîvân**'ıdır. Dîvân, mevcut örnekleri toplayan Mehmed Çavuşoğlu tarafından 1980 yılında yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.513.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.126.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.563.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.115.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.147.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.525.
- **Vasfî**, *Dîvân*, Yayımlayan: Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul 1980
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.477.

I

GAZEL

Zencîr-i zülf ile dili dîvâne eyledün
Şem-i ruhunla cânumı pervâne eyledün

Saçının zinciriyle gönlümü deliye döndürdün.
Yanağının ışığıyla canımı kelebeğe döndürdün.

Mekr-ü füsûn ile aluban gönlümi şehâ
Halk içre hâlümi benüm efsâne eyledün

Ey sevgili, hile ve büyüyle gönlümü alarak
Beni halk içinde bir efsane yaptın.

Mahmûr gözlerünle beni mest-i ışk idüb
Yirim müdâm guşe-i meyhâne eyledün

O baygın gözlerinle beni aşk sarhoşu yapıp
Yerimi meyhane köşesi eyledin.

Bir kerre âşinâlıg idüb bana ey sanem
Benden bu hasta gönlümi bîgâne eyledün

Ey sevgili, benimle bir kez dostluk kurup
Hasta gönlümü bile bana yabancı ettin.

Ey düst hâne-i dil-i Vasfî'yi mihr ile
Ma'mur kıl ki cevr ile vîrâne eyledün

Ey dost, Vasfî'nin gönül evini sevginle
Bayındır kıl ki acı çektirerek yıkmıştın.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.526.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Gönül belâ okına kıldılar nişâne seni
Belâ içün mi getirdü Hudâ cihâna seni

Gönül, belâ okuna nişan yaptılar seni,
Belâ için mi getirdi Tanrı seni bu dünyaya?

İki cihânda çü cân bir olurmış ey dilber
Ne cân ile vireyin ben iki cihâna seni

İki cihanda mademki can bir olurmuş ey dilber,
Ben seni hangi can ile iki cihana vereyim?

Bahâne aşkun idüp ben fakîre cevr etme
Anun hakkı ki şehâ itdi bî-bahâne seni

Aşkını bahane edip bu fakire eziyet etme,
Seni kusursuz yaratan hakkı için yap bunu sultanım.

KAYNAK : **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.564.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Vîrânî

(16. yüzyıl)

Hurufî inancını benimsemiş Bektaşî ozanıdır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekte olup yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Alevîler arasında büyük kabul edilen yedi şairden biridir. Eğriboz adasında doğmuş, Balım Sultan'dan el almış ve bir süre Hz. Ali'nin türbedarlığını yapmıştır. Anadolu'yu ve özellikle Deliorman ve Dobruca'yı dolaşmıştır. Demir Baba'yı, Razgrat'taki dergâhında ziyaret edip ondan icazet aldıktan sonra yola koyulan Vîrânî'nin Karlıova'da Hafız Zeden Tekkesi'ne geldiğinde vefat ettiği ve tekkenin avlu kapısı önüne gömüldüğü rivayet olunur. Hece vezniyle yazdığı birkaç şiiri dışında çoğunlukla aruz veznini tercih eden Vîrânî, şiirlerinde Virân Baba ve Vîrân Abdal mahlâslarını kullanmıştır. Demir Baba Velâyetnâmesi'nde, şairin, Arapça ve Farsça bildiğinden söz edilir. Şiirlerinde Ali sevgisi esastır. Aruz vezniyle yazdığı 300 şiirinden oluşan, ilk olarak 1854 yılında, nerede ve kim tarafından yazıldığı belli olmayan ve daha sonra 1957 yılında M. Halit Bayrı tarafından günümüz harfleriyle yayımlanan **Dîvân**'ı dışında, **Vîrânî Baba Risalesi** adında, yayımlanmış bir risalesi vardır. Sadeddin Nüzhet Ergun, 1930'da yayımladığı "Bektaşî Şairleri" adlı kitabında dört ve 1955'te İstanbul'da yayımlanan "Bektaşî Şairleri ve Nefesleri" adlı kitabının son baskısında da on altı şiirine yer vermiştir. Ayrıca şairle ilgili olarak, M. Halit Bayrı'nın "Vîrânî, Hayatı ve Eserleri" adlı bir incelemesi bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.20, 55.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevî-Bektaşî Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.167.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.334.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.214.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.451.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.535.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 23. Cilt, İstanbul 1992, s.12220.
- *Ana Brittanica, Genel Kültür Ansiklopedisi*, (Hürriyet Gazetesi'nin Armağanı), 31. Cilt, İstanbul 1993, s.248.
- **M. Halid Bayrı**, *Vîrânî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1959.

I

Geçti gönlüm cümleden ey yâr senden geçmezem
Mazhar-ı Hak Hayder-i Kerrâr senden geçmezem

Cur'a-i câm-ı ezel destinden içtim yâ Alî
Şol sebebden sâkı-i ebrâr senden geçmezem

Bülbülem, evlâd-ı şâh oldu bana gülşen yakin
Âşık-ı gülşen benem gülzâr senden geçmezem

Cümle dilber dilrübâsı yâ Alî sensin şehâ
Sen güzeller şâhısın dildâr senden geçmezem

Her nefes cân mülkünü aşkınla rûşen eylerem
Gece gündüz şu'le-i envâr senden geçmezem

Bu Vîrânî her nefes dîdâr-ı aşkın istedi
Cân ile baştan geçer didâr senden geçmezem

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **M.Halid Bayrı**, *Vîrânî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1959, s.150.

S Ö Z L Ü K

Hayder-i Kerrâr : *Saldıran (Hz. Ali'nin vasıflarından).*
ebrâr : *Hayır sahipleri, özü sözü doğru olanlar.*
gülşen : *Gül bahçesi.*
dilrübâ : *Gönül alan.*
rûşen : *Aydın, parlak, açık.*
şu'le : *Alev, ateş.*
envâr : *Işıklar, aydınlıklar.*
dîdâr : *Yüz, çehre.*

II

Gönül elde iken bu demde fırsat
Geçirme bu demi gel eyle gayret

Dürüst fehm edesin bu dem ne demdir
Elinde var iken bu cism ü süret

Bilirsin cism ü sûret bâkî kalmaz
Taleb kıl bilesin sûrette sîret

Gözün aç merd isen ey merd-i âkıl
Cihân ziynetine gel tutma ülfet

Bu dâmın dâmenine olma meyyâl
Bu dâm oldu bilin dâm-ı mezellet

Kimi kim bend ede bu bende bed-nâm
Anın başına doğdu nür-ı zulmet

Fenâ mülkü misâl-i ankebuttur
Dolaşmasın ana mânend-i mekset

Heves bâğı dimişler bu cihâna
Bu bâğa bâğvendir eyle uzlet

Ferâgat eylesin geçsin kamudan
Marîz-i cehle kim isterse sıhhat

Yapışsın dâmen-i âl-i Alî'ye
Dahî din başına tâc oldu devlet

Gözün yumsun iki âlemde ey cân
O kim ister göre dîdâr-ı Hazret

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : M.Halid Bayrı, *Vîrânî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1959, s.256.

SÖZLÜK

fehm : *Anlama, anlayış.*
cism : *Beden, gövde, madde.*
suret : *Biçim, görünüş, tarz.*
sîret : *İç hâli, tavır, gidiş, ahlâk.*
dâm : *Tuzak, ağ.*
dâmen : *Etek.*
bed-nâm : *Kötü adlı, adı kötüye çıkan.*
mezellet : *Alçaklık.*
ankebut : *Örümcek.*
mânend : *Benzer, eş.*
bağven (bağvan) : *Bahçıvan.*
uzlet : *Yalnızlık köşesine çekilme.*
marîz : *Hastalıklı.*
cehl : *Bilmezlik, cahillik.*

Yemînî

(16. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili olarak güvenilir hiçbir bilgi yoktur. Bektaşî geleneğinde "Yedi Ulular" olarak bilinen şairler arasında yer alır. Tezkirelerde adına rastlanmaz. Demir Baba Velâyetnâmesi'nde adı, Hafız Kelâm Yemînî olarak geçer. Alevî-Bektaşî inancını işlediği şiirlerinde On İki İmam'a bağlılığını dile getiren şairin, 15. yüzyıl sonlarıyla 16. yüzyıl başlarında yaşadığı, asıl adının Ali olduğu, Akyazılı İbrahim Dede zaviyesinde hizmet ettiği ve Yemînî mahlâsını, burada bulunduğu sıralar kullandığı tahmin edilmektedir. Şiirlerinde genellikle hece ölçüsünü kullanmıştır; fakat bazı şiirlerinde aruzu da aynı ustalıkla kullandığı görülür. Yûnus Emre'den etkilendiği açıktır. 1519'da yazdığı, Hz. Ali'nin kerametlerinden, cenklerinden bahseden, kutsal bir kitap olarak nitelendirilen **Faziletnâme** adında manzum bir eseri vardır. Daha sonra 1907'de de yayımlanan eserdeki 10 şiiri, Sadeddin Nüzhet Ergun'un "Bektaşî Şairleri ve Eserleri" adlı kitabında yer almıştır.

K A Y N A K L A R

- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.43.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektasî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.67.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Alevî Bektaşî Edebiyatı*, İstanbul 1991, s.139.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.581.

Ey saçı küfr-i siyah ü vey ruh-i imanımız
Dest-i kudretten yazılmış vechine Kur'anımız

Men nice terk eyleyem hüsnü cemâl'in bilmezem
Çünki sensin can içinde can ü hem cananımız

Zahid ü abid bana der kim seversin hubları
Kim ki sevmez hubları oldur bizim şeytanımız

Ahsen'i surette gösterdi cemâlin Ahmed'e
Leyletü-l-edrada fazl-ı Haliku-l-insanımız

Dünyevî mü'minlere zindan demiştir Mustafa
Hakk bilür cennet olur vasılın ile zindanımız

Enbiya vü evliya'dır gösteren esrar-ı din
Zülf ü kaş u kirpiğinden mu'ciz ü burhanımız

Ey Yemînî âşıka ilm ü amel arz eyleme
Âşıkın sem'ine sığmaz defter ü dîvânımız

KAYNAK : **İsmail Özmen**, *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2. Cilt, Ankara 1995, s.48.

S Ö Z L Ü K

dest-i kudret : *Tanrı eli.*
vech : *Yüz.*
zahid ü abid : *Mümin sofu.*
ahsen : *Pek güzel insan.*
sem : *Kulak, dinleme, işitme.*
hub : *Güzel.*
burhan : *Delil, ispat.*
muciz : *İzin veren.*

BOYUT DOSYA YAYINLARI
BOYUT YAYIN GRUBU

Abdullah Özkan

Başlangıcından Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi

2

671 Şair
1650 Şiir